

Микола Сухомозський
Надія Аврамчук

Поляки України
Довідник-дайджест (XVII – перша половина XX ст.)

Київ

БАЛЕЙ Степан (Стефан-Максим) Володимирович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії

Національний статус, що склався у світі: польський. Психолог, філософ, педагог.

З вчительської родини.

Народився 4 лютого 1885 р. в с. Великих Бірках Тернопільського повіту Галичини (нині – смт. Тернопільського району Тернопільської області України).

Помер 13 вересня 1952 р. в м. Варшаві Польської Народної Республіки (нині – Республіка Польща).

Похований на цвинтарі Повонзки. На надгробку вибито напис польською мовою: «Святої пам'яті

СТЕФАН БАЛЕЙ доктор філософії і медицини **ВЕЛИКИЙ ВЧЕНИЙ** Професор психології Варшавського університету, член Польської Академії Наук, нагороджений офіцерським хрестом Ордена відродження Польщі. 4.II.1885–13.IX.1952. **ЧЕСТЬ ЙОГО ПАМ'ЯТІ!**».

Закінчив Тернопільську гімназію, філософський факультет Львівського університету (1903-1907), прослухав спеціальні студії з курсу філософії в Німеччині, Франції і Австрії (1908-1911), навчався у в Сорбонні (1912-1914), закінчив лікарський факультет Львівського університету (1917–1922).

Працював викладачем в гімназіях Тернополя, Перемишля, Львова 1922-1927), Варшавського університету (1927-1936), директором Варшавського педагогічного інституту Спілки вчителів (1936-1952).

Організатор Інституту педагогічної психології.

Член Наукового товариства ім. Шевченка (1917).

Член Краківського наукового педагогічного товариства (1934).

Дійсний член Варшавського наукового товариства (1945).

Титулярний член Польської академії наук (1952).

Кавалер Хреста Ордена Відродження Польщі.

Друкувався в журналах «Записки Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка», «Літературно-науковий вісник», «Шляхи», «Лікарський вісник», «Український медичний вісник».

Як вчений-теоретик дебютував статтею «Про різницю між почуттями осудними і уявними» в журналі «Записки Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка» (1911).

Потім настала черга наступних доробків: «Експеримент в науці психології» (1912/1913), «З психології творчості Шевченка» (1916), «Осудні почування і «наставляння» (1918), «Нарис психології» (1922), «Нарис логіки» (1923), «Замітка про вплив гіпнози на сон», «Проблема кувейзму» (обидва – 1924), «Трійця в творчості Шевченка (1925), «Гарячка і свідомість» (1926).

Окрему групу його творів становлять праці з психоаналізу, серед яких «Про різницю між почуттями осудними і уявними», «Експеримент в науці психології», «Осудні почування і «наставляння», «Zarys psychologii w związku z rozwojem psychiki dziecka», «Psychologia wychowawcza w zagucie», «Drogi samopoznanie», «Творча особистість Жеромського». Вшановуючи пам'ять про видатного земляка, на філософському факультеті Одеського університету ім. Мечникова заснували науково-дослідний центр «Української культури ім. С. Балея».

Серед друзів та близьких знайомих Б. – М. Чайковський, К. Штумпф, К. Твардовський, І. Крип'якевич, В. Щурат, Ф. Колесса, М. Возняк, І. Свінцицький та ін.

ДІЄ СИСТЕМА ОБРАЗІВ, з професійного кредо С. Балея
Повсюдне постійно присутнє і виявляється в певній системі образів.

БІЛЬШІСТЬ ДОКУМЕНТІВ ЗАГИНУЛО, зі спогадів С. Балея
Більшість особистих документів і записів загинуло в зв'язку з останньою війною (Другою світовою – **авт.**), тому прагнучи подати докладні подробиці стосовно дат і місцевостей, повинен був би у значній мірі спиратися на пам'ять, від якої важко вимагати правдивого відтворення перебігу життя, що триває нині вже більше як 65 років. З огляду на це, у тому, що зможу подати, обов'язково будуть міститися певні неточності і прогалини. Однак не маю права робити тільки припущення у письмовому викладі, яке повинно мати характер документу.
Дозволю собі ще додати, що я завжди мав пам'ять досить гостру, але теперішній мій вік і події, пов'язані з останньою війною, без сумніву причинилися до її послаблення.

ОКУПЛЕНО ПСИХІЧНОЮ МУКОЮ, з листа С. Балея К. Твардовському
Тепер собі можу сказати, що те, про що мріяв, сталося (отримання роботи – **авт.**), хоча було окуплене певною психічною мукою, яка штучно маскувалася ззовні. І те ще собі скажу багато разів, що здійснення моєї мрії завдячує єдине доброзичливості та опіці Пана Професора. Сердечні зичення, які отримав від його особи, є новим доказом цього.

ДОПОМАГАВ БЕСКОРИСЛИВО, зі спогадів М. Зіємновича
Невеликий за зростом, скромний в поведінці, ніколи не висувався наперед, скоріше тримався стримано, на узбіччі, неохоче подавав голос у дискусіях, хоча багато мав що сказати.
У колі, звичному для нього, у колі своїх співробітників почував себе краще, вмів бути ініціативним, охоче визнавав праці інших, безкорисливо допомагав їм у роботі .

ПОСТАТЬ ТРАГІЧНОЇ ДОЛІ, з книги П. Петрюка і Л. Бондаренка «Академік Степан Володимирович Балеї – видатний український і польський психолог, лікар, психоаналітик та філософ»
Він – постать трагічної долі, яка з молодих років відчула себе покликачем до наукової праці, але була приречена на те, щоб здобувати умови до самовиразу на життєвих шляхах, які здебільшого викликали душевний дискомфорт, глибинний внутрішній розлад. Метрополія не могла допустити, щоб талановитий абориген працював у своєму етнічному середовищі.
Тяжкі обставини життя, переживання ...підірвали здоров'я професора С. В. Балея, викликали в нього нервовий розлад, депресію, почуття втоми.
Характеризуючи науковий доробок академіка С. В. Балея, необхідно відзначити, що він вимірюється не кількістю праць, а їх фундаментальністю. У нього їх десь більше 50. Але ці статті і великі за обсягом, фундаментальні за змістом монографії, які синтезують експериментальний і теоретичний досвід, а також на основі власних ідей, закладають підвалини цілої галузі знань.
Що стосується суспільних поглядів Степана Володимировича, то всією своєю творчістю він стверджував гуманістичні ідеали, повагу до людини, її особистості, толерантність у суспільних відносинах. Він завжди відстоював все те прогресивне, що підносило людське в людині і суспільстві. Присвятивши себе пізнанню людини, він зрозумів важливе: це глибинний, можливо неосяжний до кінця, крихкий світ, який вимагає обережності і поваги. Таким був і С. В. Балеї, який сам не витримав брутальної наваги дійсності, померши на 67-му році життя і залишивши нам свою спадщину, яка мусить стати частиною сучасної філософії реального гуманізму, української культури і медицини.

ОЧОРНИТЕЛЬСЬКИЙ СИНДРОМ, з статті-запиту І. Дзюби «Казуїстика як державна політика?»»

Шановний Дмитре Володимировичу (Д. Табачник – **авт.**)!

Як громадянин країни, що зветься «Україна», прошу вас, віце-прем'єр-міністра уряду цієї країни, публічно роз'яснити кілька питань, які впливають з ваших публічних висловлювань у газеті «Сьогодні».

1. Ваш інтерв'юер Олесь Бузина відомий як автор численних текстів, у яких він послідовно й цілеспрямовано обливає брудом дорогі українцям імена їхньої історії, у тому числі й Шевченка. ...Коли один із керівників держави зворушливо-солідарно бесідує з таким персонажем на шпальтах популярної газети, – чи не є це державним заохоченням його очорнительського синдрому?
2. Ви дуже слушно говорите, що «наступление на свободу выбора языка любым гражданином Украины является разновидностью инквизиции». Чи маєте ви при цьому на увазі факти дискримінації української мови і українськомовних, скажімо, у Криму чи Донецьку?
3. Як ви знаєте, більшість «україномовних» непогано володіють російською мовою і непогано почуваються у сфері російської культури. На жаль, цього не скажеш про численних представників іншої сторони мовно-культурної колізії. Як ви гадаєте, чия позиція гуманніша, а поведінка коректніша?
4. Чи проаналізовано можливі наслідки надання російській мові статусу «другої державної»?
5. Одне із запитань-тверджень інтерв'юера звучало так: «Нас пытались убедить, что в прошлом Украины, кроме сечевых стрельцов, и героев нет. Забыли о нашем дворянстве, об украинцах, которые в СССР и России становились маршалами и генералами, о великих учёных. Навязывали только кандидатуры, близкие Галичине. Вы собираетесь переломить эту традицию?» – «Попытаюсь», – з несподіваною для віце-прем'єра догідливістю відповідаєте ви...
6. Ваша пропозиція ввести спецкурс «Літературна спадщина України» з вивченням творів Гоголя, Короленка, Волошина, Паустовського, Булгакова (я б додав і Бориса Чичибабіна) як «неотъемлемой части украинской русскоязычной культуры» – цілком слушна, і, якщо буде реалізована розумно, піде на велику користь самоусвідомленню українства. Однак чи так уже варто урівнювати з ними їхніх – дуже часто, навіть здебільше – ідейних і етичних антиподів: царських сановників і генералів із малоросів? Тих, кого Шевченко справедливо назвав: «Дядьки отечества чужого»?
7. І головне. Проголосивши фундаментальний постулат свого урядування: «Нельзя вести культурную политику только в интересах узкого слоя украиноязычной интеллигенции, которая просто боится конкуренции во всём» (ніби досі культурна політика була в тих «інтересах»!?) – чи усвідомлюєте ви страшний зміст оцієї вашої формули: «узкий слой украиноязычной интеллигенции»?

КОМПЛЕКС СИРИТСТВА, з статті-відповіді Д. Табачника І. Дзюбі «Як слово наше відгукнеться»

Іван Михайлович Дзюба обурюється, що моїм співрозмовником у газеті «Сьогодні» був журналіст Олесь Бузина, провина якого полягає в тому, що «він послідовно і цілеспрямовано обливає брудом дорогі українцям імена їхньої історії, в тому числі й Шевченка». Хочу підкреслити, що демократична Україна живе сьогодні в умовах, так би мовити, поліжурналістики, і до будь-якого з віце-прем'єр-міністрів України може звернутися кожний, кого цікавить його позиція.

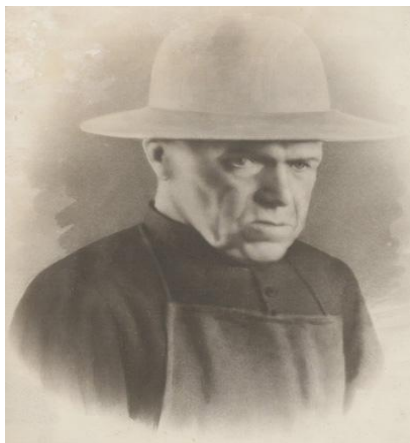
Щодо поглядів О. Бузини на творчість Шевченка, то, аж ніяк не поділяючи його жорсткості у порушенні окремих питань й певної упередженості висновків, все ж зазначу, що йому... не відмовиш у блискучій ерудиції та ґрунтовному знанні історії і що на його публікації та погляди, цілком імовірно, вплинули реабілітовані в останні десятиліття праці

українських психологів, культурологів та літературознавців 20-30-х років. Повернені сьогодні в науковий ужиток роботи С. Балея, А. Халецького, В. Підмогильного та інших осмислюються і переосмислюються різними поколіннями української інтелігенції. Принагідно хочу нагадати, що з 2002 року в Україні спільними зусиллями Львова й Одеси видається п'ятитомне зібрання праць академіка Степана Балея. І український читач сьогодні, як і в 1916 році, – році, коли вперше вийшла друком робота дослідника «З психології творчості Шевченка», має право знати і про «комплекс сирітства» видатного письменника, і про властиві йому «вичарування» – тяжіння до втечі від світу, до існування уві сні чи у мріях, про «інфантилізм», про специфічний і доволі непривабливий символ «матері-покритки», які академік Балея виявляє у житті та творчості Шевченка, роблячи їх предметом глибокого наукового аналізу.

Сьогодні ми так само можемо – хай це й обурює обмежених псевдопатріотів – апелювати до розвідок професора А. Халецького, котрий, зокрема, обґрунтовує ідею глибокої дитячої образи Шевченка на власного батька, який віддав його на поталу мачусі і «не зупиняв її в розправах».

Як же нам ставитися до таких підходів? Український народ завжди прагнув до освіти, інтелектуальної досконалості, і ці дослідження – галичанина С. Балея і південноукраїнця А. Халецького – висвітлюють складний морально-психологічний аспект життя і творчості Тараса Шевченка. Перший робить це українською, другий – російською мовою.

БЕЙЗИМ Ян

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польсько-магадаскарський.

Священик, місіонер. Рукопокладений в священики в Кракові (1881). Зарахований до лику блаженних Папою Іоанном Павлом II (2002).

З міщанської родини.

Народився 15 травня 1850 р. в с. Бейзимах Заславського повіту Волинської губернії Російської імперії (нині – Ізяславський район Хмельницької області України).

Помер 2 жовтня 1912 р. в м. Фінаранцоа (Мадагаскар).

Похований на місцевому цвинтарі.

Закінчив одну з київських гімназій (1864-1871), теологічний факультет Краківського університету (1874-1881).

Був викладачем Тернопільського єзуїтського колегіуму (1881-1887), Хирівської школи єзуїтів (1887-1897), місіонером на Мадагаскарі (1898-1912).

День пам'яті – 2 жовтня.

Серед друзів та близьких знайомих Б. – не встановлені.

ЖИВУ ДЛЯ НЕЩАСНИХ, з місіонерського кредо Я. Бейзими

Я ще не знаю їхньої мови, проте живу з ними, щоб у нещасних була меса і утіха під час смерті.

ДУШУ ЗА БРАТІВ, з оцінки діяльності Я. Бейзими Папою Іоанном Павлом II
Сьогодні у вас є новий блаженний Ян Бейзим. Нехай його служіння справі Бога і нужденним, стане для вас прикладом і стимулює робити все нові завдання відповідно до вимог часу.

...Справжня цінність людини вимірюється любов'ю, яка кладе душу свою за братів. Саме таку любов нам явив о. Бейзим, служитель прокажених, який заради них покинув Батьківщину і зачинився в лепрозорії на Мадагаскарі.

ЛЮБОВ ДО ХРИСТА, з некрологу в місцевій пресі

Найліпша похвала для цієї людини – те, що заради любові до Христа він прагнув завжди служити прокаженим і добився дозволу на свою діяльність.

СЛУГА ПРОКАЖЕНИХ, статті В. Окаринського «Отці єзуїти у Тернополі»

Довгі роки вихователем і опікуном молоді в єзуїтському колегіумі Тернополя був Ян Бейзим-Опока. Перед тим він сам закінчив у Тернополі філософські студії. Згодом встав місіонером. Відомий як «Слуга прокажених».

Єзуїти залишалися в Тернополі й пізніше, провадячи уже лише душпастирську працю. У 1899-1901 році було збудовано будівлю нового монастиря з костелом. Місце для монастиря вдячні міщани продали отцям-єзуїтам за символічну ціну. Храм, який був найменшим у місті, обслуговував парафіян Заруддя (Нового Світу). Після останньої війни більшовиками знесли вежу і дзвіницю, а оздобу вивезли до храмів Польщі. Внаслідок численних перебудов, місце монастиря отців єзуїтів зайняла швейна фабрика. Однак і досі в цій будівлі можна впізнати арку колишнього входу до костелу.

Цікаво, чи згадуватимуть тернополяни з вдячністю «Товариство Ісуса», яке стільки зробило для їхнього міста?

В ІЗОЛЯЦІЇ ВІД ЗОВНІШНЬОГО СВІТУ, з «Словника святих» Я. Кротова

Він попрямував на Мадагаскар, ставши першим священиком в місцевій колонії. Тут, в лепрозорії Амбахіворака, 150 прокажених жили в пустелі, абсолютно ізольовані від навколишнього світу, в убогих хатинах, без всякої медичної допомоги. Вони часто помирали з голоду, а не від прокази.

Лікувати «хворобу Хансена» тоді ще не вміли, але Бейзим швидко побачив, що хороше харчування і дотримання гігієнічних правил знижують ризик зараження і уповільнюють перебіг хвороби. Він став збирати засоби серед співвітчизників, зумів збільшити раціон рису, і у результаті число смертей знизилося з 57 на тиждень до 5 на рік.

У 1903 р. започаткував будівництво лікарні в Марані під Фінаранцоа, і до 1911 р. його закінчив завдяки підтримці жертводавців з Німеччини і Австрії. Лікарня ця існує й нині.

ПОДВИЖНИК, з замітки Ж. Дегтярьової «Сяйво святості»

Під час меси на краківських Блонях Святійший Отець прославив як блаженних чотирьох подвижників.

Ян Бейзим у віці 22 років вступив до ордену єзуїтів. Потім виїхав на Мадагаскар, аби присвятити себе служінню прокаженим, котрі страждали не лише внаслідок відсутності коштів, а й унаслідок духовної убогості. Їм о. Бейзим віддавав свої сили, здібності і любов.

Він прагнув забезпечити одяг, дах над головою, врятувати від голодної смерті. Не маючи ні копійки, але сподіваючись на заступництво Пресвятої Богородиці і розраховуючи на допомогу співвітчизників, вирішив побудувати лікарню, оснащену найсучаснішим устаткуванням, де прокажені могли б жити по-людськи, мати гідну смерть і духовну підтримку.

Отець Бейзим помер від виснаження організму унаслідок лихоманки.

НАПОВНИТИ СЕРЦЯ НАДІЄЮ, з повідомлення «Папа Римський: генетика – це таїнство брехні» на Lenta.ru

У неділю на проповіді в Кракові Папа Римський Іван Павло II назвав «таїнством брехні» генну інженерію і застеріг паству від «позбавленої істинності пропаганди лібералізму».

В ході меси, що зібрала два мільйони віруючих, понтифік проголосив блаженними Зігмунда Феліньського, архієпископа Варшави, що провів 20 років в сибірському засланні, видного теолога Яна Балічку, Яна Бейзима, який займався місіонерською і добродійною діяльністю в лепрозоріях Мадагаскару і Саньчю Жімковяк, котра загинула від туберкульозу, допомагаючи полоненим під час німецької окупації.

У своїй проповіді, звернувшись до проблеми генетичних технологій, понтифік заявив: «Двадцяте століття було позначене особливим чином – «таїнством брехні». Перед людством відкриваються як нові перспективи розвитку, так і нечувані досі небезпеки. Нерідко людина ставить себе на місце Бога. Люди бажають визначати життя шляхом генетичних маніпуляцій, а також встановлювати межу смерті. Відкидаючи святий закон і моральні принципи, вони відкрито нападають на родину. Безліччю шляхів намагаються заглушити голос Бога в своїх серцях, замінити Бога порожнечою в культурі і совісті народів. «Таїнство брехні» визначає сьогоденну реальність.

Прийшов час, коли милість божя готова наповнити серця надією і стати леліткою нової цивілізації – цивілізації любові».

У КОНСУЛА – СВОЇ ПРИЧИНИ, з інформації «Шенгенські візи отримаємо за чотири дні» на 20minut.ua

Шенгенські ж візи вінничани отримуватимуть протягом чотирьох днів, експрес-візи взагалі у той же день.

У пана Едварда свої причини опікуватися консульством – у вісімнадцятому столітті його прапрадід став вінницьким городовим. Ще один предок консула був католицьким святим – мученик Ян Бейзим, помер на Мадагаскарі. Саме завдяки цьому славному чоловіку про родину Добровольських збереглося так багато інформації.

– Одне із основних положень співпраці – розвиток туристичних і бізнесових зв'язків між Вінницею і Польщею, а також розширення вивчення польської мови у вінницьких школах, – заявив пан консул.

Хоча консульство планують відкрити уже влітку, багато питань ще не вирішено.

БОРОВСЬКИЙ Тадеуш

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський. Письменник.

З міщанської родини. Батько – власник книжкової крамниці.

Народився 12 листопада 1922 р. в м. Житомирі Волинської губернії СРСР (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Звів рахунки з життям 1 липня 1951 р. в м. Варшаві (Польська Народна Республіка).

Закінчив факультет польської мови та літератури Варшавського університету.

Працював комірником на складі будматеріалів, референтом з питань культури Польського інформаційного прес-бюро в Східному Берліні.

Лауреат Національної літературної премії другого ступеня (1950).

Друкувався в журналі «Творчість», «Нова культура»

Як письменник дебютував збіркою віршів «Деся земля», видрукованою в підпіллі (1942).

Потім настала черга книг оповідань і спогадів «Ми були в Освенцімі» (1946), «Кам'яний світ», «Прощання з Марією» (обидві – 1948).

За прозою нашого земляка режисер А. Вайда зняв фільм «Пейзаж після битви» (1970). Що стосується особистого життя, то батька і матір нашого земляка більшовики запроторили до сталінських концтаборів (1926); сам письменник під час Другої світової війни перебував у німецьких концтаборах Освенцім, Нацивель-Даутмергель і Дахау (1943-1945).

Серед друзів та близьких знайомих Б. – Я. Седлецький, А. Гірс, З. Строїнський, С. Марчак-Оборський, К. Бачинський, Т. Гайци, В. Боярський, К. Ольшевський та ін.

ЖАХЛИВИЙ ВУЗОЛ, з життєвого кредо Т. Боровського
Світ – лабіринт переплутаних ліній, ліній, які плетуть жахливий вузол.

НІ – ДОБРУ, афоризм Т. Боровського
Я говорю «ні» красі, якщо в ній таїться знущання з людини. Ні – істині, яка про це знущання умовчує. Ні – добру, яке його дозволяє.

СМЕРТЬ БЕРУ, МОВ КНИГУ, літературний заповіт Т. Боровського
Не в силах життя менять тюрму
на іго.
Я на ніч в руки смерть беру,
як книгу.

ОТРИМАВ ФОТОГРАФІЮ, з книги Т. Боровського «Прощання з Марією»
Поглянь, в якому оригінальному світі ми живемо: як мало знайдеться в Європі людей, які б не вбили людини! І як мало людей, яких інші люди не жадають убити!
А ми мріємо про світ, де є любов іншої людини, де можна усамітнитися від людей і відпочити від інстинктів. Такий, мабуть, закон кохання і молодості.
... – Євреї, вони, знаєте які, ці євреї! – вирвався вперед Сташек. – Побачите, вони тут, в своєму ж таборі, ще гешефт зроблять! Вони і в крематорії, і в гетто – рідну матір продадуть за миску брукви! Стоймо ми якось вранці в робочій команді, біля нас крематорна команда, хлопці – що бики, життям задоволені, ще б ні! Поряд зі мною мій друг Мойша, той самий, кочегар. Він з Млави, і я з Млави, самі розумієте, земляки, значить, друзі і компаньйони, надійність і довіра.
«Що з тобою, Мойша? Чого ти такий нудний?» – «Та ось, одержав фотографію своєї сім'ї». – «Чого ж ти засмучуєшся, це ж добре». – «Щоб тобі пригнітитися таким «добре», я батька в піч відправив!» – «Не може бути!» – «Ось і може, відправив. Приїхав він в ешелоні, побачив мене біля камери, я туди людей заганяв, кинувся мені на шию, давай цілувати і питати, що тут буде, говорить, голодний, два дні їхали не ївши. А тут начальник команди кричить, щоб не затримуватися, працювати треба! Що було робити! «Йди, говорю, батьку, помийся в лазні, а потім поговоримо, бачиш, тепер мені ніколи». І батько пішов до камери. А фотографію я потім вийняв з його одягу. Ось і скажи, що тут хорошого, що я отримав фотографію?»

ЩАСТЯ МОЖЛИВЕ, вірш Т. Боровського «Я знаю, що життя одноразове» у перекладі А. Гелескула

Я знаю, що життя однократна,
что время – бездонная бездна,
и все, что любил, – безвозвратно,
и все, что свершил, – бесполезно.
Отыскивать вечность напрасно
по зыбкому следу в пустыне,
где губит песок ежечасно

людские труды и святыни.
И все-таки счастье возможно,
и правда нужна как порука
для жизни простой и надежной,
как рукопожатие друга.

ВИЩЕ ДОСЯГНЕННЯ ЖАНРУ, з оцінки творчості Т. Боровського Я. Івашкевичем Я вважаю, ніхто, окрім Боровського, не зміг так глибоко проникнути в суть процесу, котрий ганьбить людство, ніхто не зумів так точно описати методи і наслідки розтління людських душ. Ніхто – це не означає ніхто у нас. Мені здається, що оповіданням Боровського немає нічого подібного в світовій літературі. Це вище досягнення в цьому жанрі.

ПОСІДАЄ ОСОБЛИВЕ МІСЦЕ, з передмови Т. Древновського до книги Т. Боровського «Прощання з Марією»

У багатій і різноманітній польській літературі військового часу і перших післявоєнних років Тадеуш Боровський посідає зовсім особливе місце. Він прожив лише двадцять дев'ять років, літературна його спадщина невелика, не позбавлена внутрішніх суперечностей, багато задумів залишилися незавершеними, – та все ж його значення важко переоцінити.

Ще за життя у нього було багато читачів, його твори приголомшували, хоча ставлення до них залишалося далеко не однозначним. Майже кожне його оповідання, кожна книга викликали суперечки і заперечення. Їх критикували і часто навіть засуджували з різних позицій і з різних причин. Вони не укладалися в звичні рамки, тому в них часто убачали прояв неприборканого юнацького нігілізму.

Сам Боровський не прагнув допомогти читачеві: він писав вільно, безоглядно, не боявся виставити себе в непривабливому світлі... І лише після його трагічної смерті, після того, як були зібрані уцілілі твори, з'ясовані не відомі раніше факти біографії, в перспективі часу і придбаного історичного досвіду, стало можливим по-новому поглянути на це виняткове явище і зрозуміти його місце в польській літературі.

Книга («Прощання з Марією» – авт.) не вміщалася в рамки тодішніх літературних категорій. Вона викликала шок – і майже повне нерозуміння. Примітивно мислячі критики, ототожнивши образ героя з автором, визнали, що Боровський викрив себе як табірного злочинця і має бути посаджений на лаву підсудного.

...В лабіринті кам'яного світу, з якого письменник стільки раз і так геніально вибирався, він цього разу не зумів знайти виходу.

Тадеуш Боровський належав до тих рідкісних, виняткових письменників, для яких життя і творчість представляють єдине ціле. Завдяки цьому він досяг так багато чого. Проте платив завжди за вищою ставкою. Він кров'ю писав свої твори, не відгороджуючись від загальної долі, і в своїх творах ламав усі переділki між особою і суспільством, вимагаючи від себе і від кожного відповідальності за іншу людину, за її вчинки, за загальний світопорядок.

Можливо, тому ці сторінки вже далекого минулого все ще живі, як і раніше хвилюють і турбують...

ОПОВІДАННЯ СТАЛИ ХРЕСТОМАТІЙНИМИ, з інтернет-сайту Андрія Рубцова Табірна проза Боровського, написана в манері гранично жорсткого оповідання, викликала шок в польському суспільстві. Розповідач, від імені якого ведеться розповідь, не герой і не мученик, а середня «людина табірна», така, яка прагне щоб то не стало вижити, не зважаючи ні на які моральні витрати. Автор знімає будь-які етичні оцінки, вважаючи їх неадекватними нелюдському світу табірної побуту.

...Оповідання ці стали хрестоматійними в Польщі і перекладені в більшості країн Європи і Америки.

В ОСВЕНЦІМ ПІШОВ СВІДОМО, з кореспонденції Н. Горбаневської «Вінок полеглим»

Одного з поетів, що вижив – і по-своєму трагічно загиблого в розбірках з післявоєнною дійсністю, – не згаданого Мілошем в «Поетичному трактаті» (зате уїдливо проаналізованого в «Думці, що поневолила»), я вже знала – спочатку прозу, потім вірші. Тадеуш Боровський написав про Освенцім, як пізніше Шаламов – про Колиму. Тобто, як ніхто інший (та тільки Боровського я прочитала раніше, ніж Шаламова.) Але Освенцім, куди він потрапив умисне, услід за арештованою нареченою, врятував його від загибелі у Варшавському повстанні.

УЗЯВ НА СЕБЕ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, з статті А. Гелескула «Спопелілий гнівом»

У грудні 1950 року відбувся пленум правління Союзу польських літераторів, де цапами відбувайлами стали поети Галчинський і Боровський. На заклик з високої трибуни скрутити шию канарейці, яка звила гніздо в його віршах, Галчинський відреагував по-своєму: «Скрутити шию неважко, та що залишиться? Порожня клітка?» Та батою обуха не переб'єш. Через тиждень в газеті з'явився лист Галчинського – з покайням, і в тому ж номері – Боровського. Однак Боровському зважитися на це було важче і обійшлося дорого. Чеслав Мілош, взагалі украй недоброзичливий до всіх, хто пов'язав свою долю з новою післявоєнною Польщею, – а Боровський пов'язав її беззастережно, – все ж таки знайшов для нього, і, здається, єдиного, якщо не виправдання, то пояснення: «Він узяв на себе відповідальність. Його талант, його розум і запал штовхали його до дії – тоді як люди рядові, ні гарячі, ні холодні, лавірували». Але вони-то і правили бал, а талант і розум були непроханими гостями на чужому бенкету. У липні 1951 року, коли Мілош в своєму паризькій далечині писав вищезазначені рядки, у варшавській квартирі Тадеуш Боровський наклав на себе руки.

І КЛАСИКИ, ТРАПЛЯЄТЬСЯ, ДОПУСКАЮТЬ НЕТОЧНОСТІ, з інтерв'ю О.

Бойченка О. Зьобро «Письменник може бути негідником або святим – якість тексту від цього не залежить»

– Чи існує рецепт якісного перекладу? І які його складові?

Зараз укладаю антологію польських письменників. Це переважно автори, яких, на жаль, вже не можна ні про що запитати.

Тож доводиться якомога більше читати їх і про них, консультуватися з польськими літературознавцями.

Щоб перекласти оповідання Тадеуша Боровського, потужного польського письменника, якого у нас поки що не знають, я поїхав до Аушвіца, в якому він сидів під час війни і про який написав цикл оповідань.

Обійшов бараки, звірив їх з описами і знайшов помилку: у Боровського написано, що циганський барак стояв ліворуч, а крематорій – праворуч. Але якщо дивитися з того місця, з якого це описує автор, виходить навпаки.

– Перекладаючи, виправляєте знайдені помилки чи залишаєте авторський, хоч і неточний варіант?

– ...Коли ж автора вже немає серед живих, не знаю, як правильно вчинити. Ще подумаю.

БУРДЗІНСЬКИЙ Венантій Андрійович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: російсько-польський.

Зоолог, орнітолог. Фундатор і перший директор Київського зоопарку.

З родини службовця. Батько, Бурдзінський А., – управитель цукроварні.

Народився 18 травня 1864 р. в с. Селищі Канівського повіту Київської губернії Російської імперії (нині – Корсунь-Шевченківський район Черкаської області України).

Помер 17 грудня 1928 р. в м. Варшаві (Польща). Похований на Повонсковському цвинтарі.

Закінчив Київську гімназію, юридичний факультет Київського університету св. Володимира (1892).

Був управляючим маєтком Казимирівка Полтавської губернії (1892-1906), директором Київського зоосаду (1908-1923), бібліотекарем (1924-1925), консультантом біологічної Варшавської студії (1926-1927), директором Варшавського зоопарку (1927-1928).

Секретар Київського товариства поціновувачів природи (1907).

Не маючи нічого спільного з більшовицьким режимом, емігрував до Польщі (1924).

Серед друзів та близьких знайомих Б. – С. Світославський, Д. Ларіонов та ін.

БЕЗ ВТРУЧАННЯ, з професійного кредо В. Бурдзінського
Живе не потребує необачного втручання.

ЮРИСПРУДЕНЦІЄЮ НЕ ЗАЙНЯВСЯ, з інтернет-порталу zoo.net.ua

Не зважаючи на бездоганне знання права, Бурдзінський не займався юридичною практикою. Змолоду великий інтерес у нього викликала зоологія, і зокрема, орнітологія. За характером певною мірою потайний і замкнений, він весь свій вільний час присвячував догляду за птахами. Викупляв їх у торговців і розселяв в численних клітках у себе в кімнаті, з любов'ю вів за ними спостереження, вивчав особливості поведінки. В період навчання у Києві виготовив декілька вольєрів в саду поряд з помешканням.

Після закінчення університету Венантій Андрійович повернувся до батьків. Заглибився у вивчення природознавчої літератури і спостереження за природою. Його захопленості сприяла багата фауна цих місць: пелікани, які у великій кількості кублилися в заплавах Дніпра, лебеді, бекаси і численні дикі качки.

У 1906 році після смерті батька, маєток успадкував один з молодших братів, агроном за фахом. Венантій з невеликим капіталом повернувся до Києва, де переповнений енергією цілеспрямовано займався здійсненням проекту, про який давно мріяв, – створенням зоопарку.

У самому центрі міста на Великій Володимирській вулиці розмістилися будівлі університету, переведеного сюди з Вільнюса 1834 року, з прилеглим до них невеликим ботанічним садом, площею 5 гектарів. Саме тут завдяки старанням Бурдзінського були закладені витoki Київського зоопарку.

Обіймаючи посаду його директора, Венантій Бурдзінський зібрав велику колекцію звірів – від бурих ведмедів з глибин Росії до сніжних барсів (ірбісів) з прикордонних з Персією територій.

... У 1925 році вже у Варшаві починає клопотати про відкриття зоопарку. З'явився указ про створення такого на території, прилеглій до Празького парку. У листопаді 1927 року

Венантій Бурдзінський був офіційно призначений директором Варшавського зоопарку. Не зволікаючи, він переїхав до невеликого одноповерхового будиночку на території майбутнього зоопарку, аби бути ближче до своєї улюбленої справи.

Роботи була багато і, як писав один з сучасників, і лише завдяки «величезному, можна сказати енциклопедичному розуму», величезній працездатності, винятковій пам'яті і беззавітній відданості справі, Бурдзінському це виявилось під силу.

...У один з морозних днів в кінці листопада директор, заганняючи з іншим працівником птахів в зимові будиночки, стомившись, сів перепочити прямо у дворі. Раптова простуда змусила його знаходитися удома, проте вже через тиждень, ще не зовсім одужавши, Венантій Андрійович встав з ліжка, аби безпосередньо керувати подальшими роботами. Хвороба повторилася, цього разу вже з важчими наслідками. Лікар діагностував гостре запалення легенів. Стан був тяжким. Доставка хворого в лікарню, догляд і турбота лікарів вже не змогли запобігти біді.

НЕ ШКОДУВАВ ВЛАСНИХ КОШТІВ, з розвідки Л. Хоменко «Фрагмент картини життя»

Діяльність Київського товариства поціновувачів природи, секретарем якого був В. Бурдзінський, залишалася на рідкість різноманітною і плідною: проводилися виставки птахівництва, бджільництва, шовківництва, іхтіологічні, виставки городництва і плодівництва, собак. Бюджет товариства складався з пожертвувань, членських внесків, доходів від виставок і друкованих видань. Була й ще одна стаття доходів – штрафи, які стягувалися з населення за жорстоке поводження з тваринами. В архіві зберігається цікавий документ – копія фінансового звіту товариства, з якого можна судити про звичаї того часу.

Оштрафована особа	Порушення	Штраф
Фрідман Арум	Кінь шкутильгає	3 руб.
Льовін Герш	Під хомутом рана (5)	25 руб.
Вродський Єгор	Жорстоке поводження, стьобав батогом під живіт	5 руб.
Немченко Микита	Жорстоке поводження, поклажа не під силу	3 руб.
Гасмер Мене Лея	Закрив очі коневі і прив'язав хвоста	10 руб.
Мурашко Григорій	На кінці хлиста цвях	3 руб.
Брати Нікітіни	За їзду ускач містом	40 руб.

У 1908 році Товариство поціновувачів природи в Ботанічному саду, що примикав до університету, організувало виставку представників фауни – всього з 17 видів ссавців і птахів. Саме вона стала прообразом майбутнього постійно діючого зоологічного саду, а час її проведення – роком створення Київського зоопарку. Третього в Україні і п'ятого на території царської Росії – після зоопарків в Москві (1864), Петербурзі (1865), Харкові (1896) і Миколаєві (1901). До кінця того ж року в колекцію увійшло вже 115 видів тварин, а через рік – 177. Взимку тварини переводилися в складські приміщення станції Київ-товарний.

Витрати на завезення і розміщення звірів, будівництво для них приміщень і оплату персоналу ніс, головним чином, В. Бурдзінський.

Через три роки зоологічний сад настільки розрісся, поповнившись рідкісними і цікавими тваринами, що йому стало тісно на відведеній в Ботанічному саду ділянці. До того ж, як писав в клопотанні до міської Думи В. Бурдзінський, «скупчення в одному невеликому місці багатьох тварин стало турбувати сусідніх жителів, а також публіки, яка гуляє Ботанічним садом» і правління університету св. Володимира запропонувало Київського товариства поціновувачів природи вивести звіринець в інше місце.

Ініціатива Бурдзінського і швидкий розвиток зоосаду визначили прихильне ставлення до ентузіаста міської влади, і в 1913 році вона відвела під зоопарк нову територію в передмісті Шулявки на Політехнічній вулиці – велику за розмірами (16 десятини землі), з різноманітним ландшафтом, котра найкраще підходила для зоопарку.

Проте, оскільки територія ця була «відкритим полем без всяких деревних насаджень», Бурдзінський не заспокоївся і продовжив надсилати губернаторові Києва, «його ясновельможності панові опікунові київського учбового округу», «його високородію голові садової комісії Київської міської управи» прохання про «освітчене сприяння», а просто кажучи, про матеріальну допомогу. Врешті-решт ентузіазм подвижника здобув дію, і деякі кошти були виділені. Бурдзінський тут же взявся за справу і у короткий час заклав парк, особисто стежачи за посадкою дерев і декоративних кущів.

СТАТУС ДЕРЖАВНОГО, з інформації «Київський зоопарк» на animals.com.ua
Через десять років структуру зоопарку доповнили зоологічний, ботанічний, етнографічний відділи, учбово-показова пасіка і музей бджільництва.
У 1919 році виконавчий комітет Київської міської Ради робочих депутатів визнав зоологічний сад загальнодержавною власністю. На його утримання і розвиток влада виділила кошти, які дозволили купувати тварин і організовувати експедиції для їх вилову. З часом в штаті з'явилися нові фахівці, розширювалося будівництво, поповнилася колекція тварин, почав формуватися колектив науковців. Зоопарк одержав від відділу комунального господарства виконкому міста ще близько 43 га землі і статус: «Київський зоологічний парк». Директором залишився Венантій Бурдзінський.
У 1935 році відбувся пленум відділу комунального господарства міськради, на якому було вирішено закріпити за зоопарком всю територію, захистити її, побудувати слоновник, закінчити будівництво споруди для мавп, розширити старі приміщення, поліпшити водопостачання, виділити зоопарку сінокісну ділянку не менше 100 га.
У березні 1941 року виконком міськради затвердив «Положення про Київський зоопарк».

НАЙБІЛЬШИЙ У ЄВРОПІ, з кореспонденції С. Чалика «Ноїв ковчег» на проспекті Перемоги»
У 1996 році Київський зоопарк прийняли до Європейської асоціації зоопарків і акваріумів (EAZA). А побудований ще в 1970 році павільйон птахів визнаний найбільшим в Старому світі.
А починалося все з невеликого «живого куточка» в університетському Ботанічному саду... Спочатку в зоосаді було 56 видів тварин, проте зусиллями Товариства любителів природи і за фінансової підтримки спроможних киян колекція швидко розширювалася. До кінця 1908 р. тут вже налічувалося 115 видів тварин, а через рік – 177.
...Офіційне відкриття нового зоосаду відбулося весною 1914 р. Публіка прогулювалася від клітки до клітки під звуки оркестру. У буфеті можна було випити і закусити, а «поряд з клітками для звірів і птахів, – згадує один з відвідувачів, – знаходилися приміщення для всяких видовищ і музичних розваг». Через декілька років в зоосаді з'явилися зоологічний, ботанічний, етнографічний відділи, учбово-показова пасіка і музей бджільництва.
Венантій Бурдзінський керував своїм «Носвим ковчегом» до 1923 року. Він зібрав велику колекцію звірів – від бурих ведмедів з глибин Росії до сніжних барсів (ірбісів) з прикордонних з Персією територій. Велика група екзотичних тварин подарував художник-аніمالіст Сергій Святославський, який привіз їх з мандрівок Африкою і Азією.
...У другій половині 1930-х років Київський зоопарк визнано одним з кращих в СРСР. Відвідувачам демонстрували близько тисячі тварин різних видів, пропонувалися «загальнодоступні буфети». Діти могли покататися на осликах і поні, а також пограти на дитячих майданчиках.
...Перед початком Другої світової війни зоопарк був крупним науковим і дослідницьким центром. Наприклад, до складу ветеринарної лікарні, що була тут, входили: зоотехнічна і бактеріологічна лабораторії, кабінет діагностики, хірургічне, фізико-терапевтичне, гідропататичне, терапевтичне і інфекційне відділення, ветеринарна аптека, палата попередніх лікувальних процедур, показова кузня.

...3 травня 1982 року центральною спорудою зоопарку є «Острів тварин», на якому живуть хижаки – леви, тигри та інші. Внутрішній сад острова, що нагадує тропічний ліс, наповнений щебетом птахів. Прикрасив територію зоопарку авіарій – ковпак з тонкої сітки, під яким сидять грифи, стерв'ятники і шуліки. Ще один оригінальний ковпак – скляний – став помешканням для різношерстої компанії мангустів. Сьогодні зоопарк нараховує близько 4500 тварин – представників понад 400 видів.

ВРЯТУВАЛИ ЧЕРЕШНІ БУРДЗІНСЬКОГО, з замітки Л. Гуторової «Дерева прооперували»

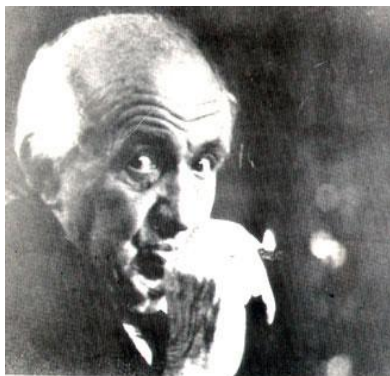
У київському зоопарку екологи підлікували 130-річні, найстаріші в місті черешні Бурдзінського.

– Чотири черешні названі на честь засновника зоопарку і його першого директора Венантія Бурдзінського, – розповіла керівник прес-служби зоопарку Ірина Головіна. – І хоча щорічно дерева плодоносять, в стовбурах утворилися тріщини, збільшувалися дупла. Ми звернулися за допомогою до фахівців Київського еколого-культурного центру, які, як нам відомо, продовжили життя декільком віковим деревам.

За словами директора центру Володимира Борейко, застосовували традиційну технологію: дупла засипали золою, потім поставили пломбу з глини з гноєм і покрили церезитом. А ось з однією черешнею, яка розкололася навпіл, довелося неабияк повозитися. На висоті п'яти метрів укріпили бандаж.

Заразом екологи підлікували і старий ясен, який росте поруч. Операція кожного дерева обійшлася в 2 тис. грн.

ВІНЦЕНЗ Станіслав Феліксович

Stanisław Vincenz

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський. Письменник.

З родини підприємців. Батько, Вінценз Ф., – власник найдавніших в Європі місцевих нафтопромислів.

Народився 30 листопада 1888 р. в с. Слободі Рунгурській Австро-Угорської імперії (нині – с. Слобода Коломийського району Івано-Франківської області України).

Помер в 1971 р. в м. Лозанні (Швейцарія). Похований на місцевому цвинтарі.

Закінчив Коломийську гімназію, Віденський університет (1914).

Як літератор дебютував дослідженням „Філософія релігії Гегеля» (1914).

Потім настала черга книг «На високій полонині», «Спогади про Івана Франка», «На боці пам'яті», «Діалоги з Советами», «З перспективи мандрівки», «На боці діалогу».

З владою порозуміння не знаходив: зазнав арешту після невдалої спроби нелегального перетину угорського кордону (1939).

Не сприймаючи більшовизму, емігрував: спочатку до Угорщини (1940), потім – Німеччини (1946) далі – до Франції (1947) і, зрештою, – Швейцарії.

Кафедра української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка провела міжнародний симпозіум «Станіслав Вінценз: Україна і європейська культура» (1991).

У м. Івано-Франківськ (Україна) та м. Ополе (Польща) відкрито меморіальні дошки І. Франкові та С. Вінцензу (2006).

У с. Криворівня Верховинського району Івано-Франківської області з нагоди 120-ої річниці від дня народження земляка відкрито його кімнату-музей (2008).
Серед друзів та близьких знайомих В. – І. Франко, В. Полек, Ю. Яновський, П. Козланюк, І. Ле та ін.

ВІДКРИВАТИ ГУЦУЛЬСЬКІ БАРВИ, з життєвого кредо С. Вінценза
Гуцульський епос – це один з небагатьох уже в Європі міфічних переказів, і я, виявляючи свої почуття до українського народу, не можу зробити нічого кращого, як офірувати йому свою книжку. Аби він повернув собі те, що є його власністю і що має тепер далеко не кожен із європейських народів.
...Моє призначення – відкривати світові барви та історію Гуцульської Верховини.

ПАМ'ЯТЬ ПРОМОВЛЯЄ, з творчого кредо С. Вінценза
Пам'ять про Франка промовляє до мене не тільки політично, суспільно і навіть героїчно, але й ... літературно.

МОРАЛЬНІСТЬ – ПОНАД УСЕ, афоризм С. Вінценза
Не національність, а моральність визначає стосунки між людьми.

НАЛЕЖИТЬ І ПОЛЬЩІ, І УКРАЇНІ, з листа С. Вінценза В. Полеку
Мій твір був задуманий і відчутий по-українськи... по-гуцульськи, а вже пізніше написаний після важких зусиль відшукування того оригінального виразу й відтворення по-польськи, тобто він належить і Польщі, і Україні разом.

ПАМ'ЯТНИК СТАРОЇ МОВИ, з оцінки С. Вінцензом творчості П. Шекерика-Доникова
Був людиною талановитою, якщо не геніальною, і сотворив твір, який... буде гордістю саморідного письменства і пам'ятником старої мови, якому немає рівного.

РОЗІЙШЛИСЯ ПРАВИТИ СВІТОМ, переказ С. Вінценза про Писаний Камінь
Один з переказів заснував майже 100 років тому відомий польський етнограф Станіслав Вінценз.
...Коли зійшли первісні води, а Карпати тільки почали рости, чи з землі чи з води вийшли велети – ясноволосі синьоокі титани. Росли вони нібито разом із горами, сили набиралися – і невдовзі рід той став чисельним і могутнім.
Одного разу навесні заграв їхній ватажок на трембіті-зібрав усіх братів своїх і сказав їм важливе слово. Взяли вони після того готувалися до далеких мандрів; руду шукали, зброю кували, кораблі будували. І пустилися підкоряти далекі краї і країни.
Гуляли велети морями й берегами: здобували царства і найгарніших жінок, закладали держави і писали закони бойовими сокирами на каменях і на скелях. Не було їм рівних, ані в січах на полі битви, ані в бесідах, ані в любові. Врешті вони стали правити всюди. Були державцями мудрими, справедливими. Будували міста і дороги, збирали скарби і знання. І хоча почали говорити різними мовами, прадавній край свій не забували. Таємно мали у Верховині вони над собою одного короля-віщуна, який із небесного світу голоси чув, накази отримував і всім велетам передавав.
Якось навесні знову почули титани далекий поклик трембіти. Полишали вони свої палаци і зібралися у Карпатах. Великий володар прощався з життям і з братами. Перед смертю заповів їм у битвах голів не рубати, людської крові не проливати. І берегти таємницю свого походження.

Винесли велети померлого короля на гору, домовину його кам'яну ближче до неба поклали (ця брила, очевидно, і є Писаним Каменем). Сокирами своїми вирубали на ній береги. Стражниками до неї поставили тутешніх старців. І розійшлися правити світом.

НЕПОВТОРНА ВІЗІЯ ГУЦУЛЬЩИНИ, з статті А. Ємчук «115-ліття Станіслава Вінценза»

Детально описує деякі реалії: будівництво хати, строї гуцулів, розпалювання «живої» ватри, бо на його глибоке переконання (і цілком слушне!), все це настільки важливо та несе в собі таку кодову й символічну систему, що про неї просто неможливо не написати, не оминувши найменшу деталь, – тут усе пов'язане між собою та поєднане в ланкову систему. Тому, коли читаєш «На високій полонині», дивуєшся, як не надавав значення, не знав, а інколи й не помічав узагалі таких суттєвих моментів в існуванні гуцулів. Якщо своїм твором автор спонукає читача до аналізу та синтезу прочитаного, якщо під час читання переживаєш, радієш, а інколи на очі навернеться несподівана сльоза, – такий твір можна цілком заслужено вважати справжнім; отже, автор зумів віднайти ту мелодію душі, яка зворушує та хвилює.

«На високій полонині» – це своєрідна візитка творчості Станіслава Вінценза. Перша частина цього твору була надрукована ще 1936 року в Варшаві. Твір тоді отримав схвальні відгуки, а автор продовжував натхненно працювати над розширеним варіантом викладу своєї неповторної візії Гуцульщини. Його праця тривала близько 26 років. Наступна частина «Нові часи» з'явилася друком лише в 70-х (том 1-й «Звада» опублікований 1970 року в Лондоні, том 2-й «Листи з неба» – у 1974 році, вже після смерті письменника), завершальну частину «Барвінковий віночок» уперше надруковано 1979 року.

НАЙСМІЛИВІШИЙ ЗАДУМ, з розвідки А. Вінценза «Краків – місто серединне»
Унія була «одним із найсміливіших задумів вселенської Церкви, найбільшим на протязі останніх кількох сотень років на цілому сході Європи» (Станіслав Вінценз). Вона теж є частиною Середньої Європи і того спадку Речі Посполитої, якого ми дійсно не маємо соромитися.

У ТРИ КРАЇ ТІКАТИ, зі збірки «Ходили Опришки»

Опришківство виникло в специфічних умовах Карпат і було основною формою класової боротьби селянства проти феодально-кріпосницького гніту. Бескиди і пасмо Чорногорії, пограниччя трьох феодальних держав – Речі Посполитої, Молдавії та Австро-Угорщини – давали можливість легко маневрувати, були зручними для ведення партизанської війни. «У трьох краях можна було вчиняти «напади, у три краї тікати, а в жодному з них не було ладу», – з афористичною точністю сказав про це Станіслав Вінценз у своєму поетичному творі «На високій полонині». Неприступні верхи, непрохідні пущі, глибока конспірація, співчуття і підтримка селян, тактика раптових ударів забезпечували успіх боротьби народних месників проти феодального гніту.

ГОМЕР КАРПАТ, з замітки В. Моравського «Вінцензіана: статті, листи, фрагменти творів»

Під такою назвою Коломийське ВПТ-«Вік» в 2008 році видало книгу М. М. Васильчука, кандидата філологічних наук, доцента. Він – редактор-упорядник книги-збірника. У збірнику представлено матеріали про життя і творчість польського письменника Станіслава Вінценза, який у своїй творчості оспівав українські Карпати та їхніх мешканців, побут і духовний світ гуцулів. Подано також фрагменти його творів в українському перекладі.

«Вінцензіана: статті, листи, фрагменти творів» є значним вкладом у барвінковий вінок Станіславу Вінцензу. Так написала в своїй статті Ярослава Ткачук, директор

Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Видання книжки здійснено коштом музею.

Дуже цікавими є дослідження і статті: «Гуцульщина у кореспонденції С. Вінценза»; Олександри Комаринець – «Діалоги продовжуються»; Ростислава Єндика – «Станіслав Вінценз – співець Гуцульщини»; Володимира Погребенника – «Іван Франко та Станіслав Вінценз»; Миколи Лесюка – «С. Вінценз як знавець гуцульського діалекту», статті Ігоря Пелипейка, Миколи Савчука, Ярослави Ткачук, Романа Федоріва та інших.

ПЕРЕСУВАВСЯ «ЛОКАЛЬКОЮ», з кореспонденції М. Васильчука «Поки машиніст випорожнював гальбу»

У пам'яті старожилів, а ще у численних фотознімках збереглися спогади про Коломию як про місто, через центр якого проходила залізниця. Вона проїснувала вісім десятиліть: від 1887 до 1968 року. Лінія вузькоколійки тяглася від залізничного вокзалу, через центр Коломиї (повз саму ратушу), до річки Прут. Потяг, переїхавши мостом, повертав праворуч. Подолавши з десятків кілометрів, він гальмував у селі Слобода, в урочищі Ропи, де видобували нафту. Цю локальну залізницю («локальку») будували англійські інженери, які перед тим споруджували подібні залізниці в Індії та інших британських колоніях. Нею возили не лише нафту-сирець, а й пасажирів. Ще й нині збереглися соковиті оповіді про те, як містом їхав паротяг, гуркочучи так, що здригалися всі довколишні будівлі, і викидаючи клапті густої масної сажі, яка обсідала все довкола, в тому числі і стіни ратуші. Неподалік ратуші була зупинка: машиніст ішов пити гальбу бочкового пива, яким торгували на ринку, а тим часом пасажирів (здебільшого селяни з довколишніх сіл, які приїздили торгувати) всідалися зі своїми **бесагами** у потяг, щоби добратися додому. Серед пасажирів були і гімназисти, зокрема й майбутній класик польської літератури, уродженець Слободи Станіслав Вінценз.

ВОЛОШИНОВСЬКИЙ Юліан Йоахимович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський. Прозаїк, поет, драматург, театральний критик. З дворянської родини. Батько, Волошинівський Й., – літератор, журналіст, громадський діяч. Народився 4 квітня 1898 р. в с. Серби Могилівського повіту Подільської губернії Російської імперії (нині – с. Гонтівка Могилів-Подільського району Вінницької області України). Помер 16 грудня 1977 р. в м. Варшаві Польської Народної Республіки (нині – Республіка Польща) Перу нашого земляка належать «Подільські оповідання» (1959), «Перед сходом місяця» (1971), «Семен бездітний». В серії «Бібліотека польської літератури» московське

видавництво «Молода гвардія» видрукувало оповідання В. «Вісла» (1974). Серед друзів та близьких знайомих В. – Є. Маланюк, Ф. Лорка та ін.

ХТО МИ, з життєвого кредо Ю. Волошинівського
Звідки і хто ми, не скаже ніхто на світі.

ПАНІ, СОБАКА І Я, вірш Ф. Лорка «Юліану Волошинівському» у перекладі А. Гелескула

Светит фонарь неярко.
Еле слышна струя.

Снова в потемках парка
Женщина, пес и я.
Падают листья в лужи,
И всё осенней и глуше
Летейских вод тишина.
И мы блуждаем, как души,
И я, и пес, и она.

ЗГАДУЄ НЕЧАЯ І ГОНТУ, з розвідки В. Колесника «Йоахим Волошиновський – видатний український і польський громадський діяч»

У багатьох своїх оповіданнях Ю. Волошиновський відтворює побутовий і красивий подільський колорит кінця XIX–початку XX ст., використовує місцеві переклади про Данила Нечая і Івана Гонту, подає тексти українських народних пісень в перекладі польською мовою. У цих творах відчувається тісний духовний зв'язок з подільською землею, яка стала рідною для декількох поколінь його предків, колискою власного дитинства і для простого люду якої його батько безкорисливо і самовіддано служив впродовж багатьох років.

СПІВВІДНОСИВ ВОЛОШИНОВСЬКОГО З ЛЕРМОНТОВИМ, з дослідження Т. Зенкевича «Сергій Кулаковський – популяризатор польської літератури серед російської еміграції»

Кулаковський, бажаючи ознайомити російського читача з польською літературою, звертався до російського періоду життя низки поетів (Вежинського, Лесьмяна, Іллакович), писав про контакти польських поетів з росіянами (наприклад, Каспровича і Бальмонта); говорячи про творчість окремих поетів, дошукувався різноманітних художніх зв'язків, схожої тематики, мотивів, рис поезики тощо.

Так, він співвідносив вірші Каспровича з Тютчевим, Міцинського – з Врубелем, Скрябіним і Пастернаком, Стаффа – з Брюсовим, Ясенського – з Пастернаком і Еренбургом, Волошиновського – з Лермонтовим, Тургенєвим, Блоком...

ГОНСІУРОВСЬКИЙ Фелікс Вікентійович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: російсько-польський.

Архітектор.

З шляхтянської родини.

Народився 12 листопада 1815 р. в м. Луцьку Волинської губернії Російської імперії (нині – адміністративний центр Волинської області України).

Помер в 1894 р. в м. Одесі Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Навчався у Варшаві.

Працював одеським архітектором (1851-1894).

Починав, зокрема, з будинку Сабанського (поч. 1850-х) на перетині вул. Торгова і Софіївська (не зберігся) та «Шахського палацу» (1851-1852).

Потім настала черга будинків Маразлі на Приморському бульварі, Ількевича, Санца, Мангубі і готелю «Імперіал» на Дерibasовській, будинків Маврокордато на Грецькій, Толстого на Надєждінській, Баржанського на Рішельєвській, Анатра на Пушкінській, Новикова на Гаванній.

За проектами нашого земляка також зведені Археологічного музею, міської бібліотеки на Біржовій площі, Комерційного училища на Преображенській, римсько-католицького костюлу на Катерининській.

Значна частина творінь нашого земляка за категорією місцевого значення занесена до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Серед друзів та близьких знайомих Г. – Ю. Дмитренко, Л. Влодек, О. Бернардацці, Ф. Фельнер, Г. Гельмер, М. Толвінський та ін.

ВИРАЗНИЦЯ ЗВИЧАЇВ, з творчого кредо Ф. Гонсіоровського
Архітектура – виразниця звичаїв.

ТВОРЕЦЬ КАМ'ЯНОЇ МУЗИКИ, з статті «Гонсіоровський Фелікс» в книзі «Одесика – енциклопедія про Одесу»

Коли у середині XIX ст. Одеса відбулася як європейське місто, переповнене не лише товарами, а й послугами, польська аристократія побажала влитися до рядів «міських обивателів». Це були так звані «магнати», які продавали через порт сільськогосподарську продукцію своїх подільських маєтків і мали на цьому бізнесі величезні бариші. Виникла настійна необхідність їх гідного тут облаштування. Як відомо, попит народжує пропозицію. У місто приїхав молодий діяльний архітектор польського походження Фелікс Вікентійович Гонсіоровський.

Хто ж цей заповзятливий, дещо загадковий і такий працездатний архітектор? У різних джерелах навіть ім'я його пишеться по-різному – Петро, Федір і, нарешті, найвживаніше – Фелікс. Він був честюлюбний, а ще – талановитий, і, до того ж, – працелюбний.

Гонсіоровський став зводити саме такі розкішні палаци, яких бажала спроможна і родовита польська аристократія. А коли одеська еліта побачила творіння рук його, вона теж вирішила не відставати від магнатів, і до самої смерті архітектор був буквально завалений приватними замовленнями. Важко навіть перерахувати побудовані ним особняки, вілли, дачі, прибуткові будинки, громадські будівлі і споруди, значна частина яких збереглася по сьогоднішній день. Архітектура Одеси епохи «стилізаторства» і «романтизму» найкращим чином відображена в численних будівлях, побудованих за проектами Ф. В. Гонсіоровського. Його споруди буквально «наповнюють» центральну частину міста.

...Виняткове значення для збагачення досвіду зіграло зведення під його керівництвом віадука через Карантинну балку. Перекинути подібний міст – найдовший в місті – через Польський і Левашівський спуски – задумали ще в 1840-х рр. Над проектом працювали досвідчені архітектори. А в 1852 р. розпочали будівництво за розробками столичного майстра К. Я. Маєвського, але незабаром воно було зупинено через недостатньо переконливе інженерне рішення.

Тільки у 1862-1863 рр., всього за рік, Ф. В. Гонсіоровський віртуозно вирішив складне завдання. Загальною могутньою пролітною будовою довжиною 120 м було сполучено два (!) мости. З метою економії високоміцних будівельних матеріалів простір між «черепашковою опалубкою» зведень був заповнений утрамбованим будівельним сміттям. Останнім значним експериментом стало для архітектора проектування і зведення будинку дешевих квартир по вул. Канатній, призначеного для незаможних прошарків населення. Ця найбільша в Одесі тих часів житлова будівля зайняла цілий квартал.

...Він пішов з життя в 1894 році, а будівля громадської бібліотеки Херсона, визнана однією з найгарніших у місті, була побудована лише опісля три роки. Так слава творця кам'яної музики пережила свого володаря.

ПЛАСТИКА ПСЕВДОГОТИКИ, з статті О. Шпинковського «Свято на вулиці Ланжеронівській»

Архітектуру Одеси епохи «романтизму» не можна уявити без численних споруд, побудованих за проектами Фелікса Гонсіоровського. Маса цих будівель дещо затьмарює роботи інших майстрів, які здаються яскравими краплями в повному морі чарівної своєрідності творінь Гонсіоровського.

Приїхавши в 1851 р. з Волині, Фелікс Вікентійович Гонсіоровський починає працювати в Одесі. Вже перші його споруди стають програмними в розвитку архітектури міста. Замість шаблонних форм «класицизму», архітектор пропонує витончену, чудово опрацьовану пластику «псевдоготики».

...Про стилістичні особливості творчості Гонсіоровського можна розповідати багато цікавого. Можемо впевнено стверджувати, що в сімдесяті роки він остаточно звернувся до форм італійського Відродження. В цьому стилі майстер звів більшість будівель як суспільного, так і житлового призначення. У тому числі й будівлю найстарішого музею Одеси, археологічного, якому цьогогоріч виповниться 125 років.

...До середини 19 сторіччя кількість накопичених матеріалів зросла настільки, що назріла необхідність в окремій фундаментальній будівлі музею. Завдяки Феліксу Гонсіоровському цю проблему було вирішено в 1883 р. Двоповерховий будинок в стилі класицизму зведено з каменя-черепашника, потиньковано (з тильної сторони головного фасаду через спад рельєфу має цокольний поверх). Навкруги великої центральної зали групуються малі виставкові зали та службові приміщення. Головний фасад, звернутий у бік площі, гарно та багато декоровано. На терасі зі сходами по боках розміщено чотириколонний портик Коринфського ордену, увінчаний трикутним фронтоном.

МАЕСТРО ПАЛАЦЦО, з кореспонденції Ю. Шевченко «Архітектор для еліти»
Гонсіоровський першим почав зводити палаццо, яких бажала спочатку польська аристократія, що влаштувалася тут, а потім, за її прикладом, і вся одеська еліта з інших етнічних колоній.

ЗАВЕРШИВ ГОНСІОРОВСЬКИЙ, з статті «Катедральний собор Успіння пресвятої богородиці» на catholic.od.ua

Собор почали будувати у 1847 році за проектом архітектора Франческо Моранді. Цей проект допрацював і завершив будівництво Фелікс Гонсіоровський. Храм освятив 16 серпня 1853 року єпископ Фердинанд Канн.

Храм побудований у формі латинського хреста. Ззовні його стиль можна назвати як змішаний романський і готичний. Фронтони і вікна дзвіниці виконані в готичному стилі, подвійні напівкруглі вікна і напівколони, восьмикутний купол – в романському. До собору вели три входи, над центральним розташовувався орган. Розрахований собор приблизно на 2000 віруючих. Ось як було описано внутрішнє вбрання храму в книзі «Одеса і її околиці. Путівник і довідкова книга» (1892): «Архітектура церкви зовні не представляє нічого особливого, але всередині – надзвичайно красива. Стіни і пілястри оброблені під білий мармур; підлога мармурова; особливо ж ефектна колонада, що йде по обох сторонах, і вівтар художньої роботи, з іконою Успіння Пресвятої Богородиці, копія картини Рафаеля, роботи художника Фішера (дар графині Ольги Нарішкіної).

ОРЕНДУЄ КОМЕРЦІЙНА СТРУКТУРА, з кореспонденції І. Холодкової «Шахський палац»

Для архітектури Одеси середина дев'ятого століття стала періодом активного садибно-палацового будівництва. І саме тоді «біля синього моря» з'явився «Шахський палац».

Крупний польський поміщик Zenon Bżozowski вирішив обзавестися в портовому місті садибою. Устремління архітектора Фелікса Гонсіоровського співпали з інтересами замовника – обидва прагнули створити собі певний імідж в певних кругах. Тому і місце розташування садиби, і її стиль – це своєрідний реверанс у бік генерал-губернатора

Новоросійського краю графа М. Воронцова, одеська резиденція якого розташовувалася навпроти.

За досить короткий період над стрімкою кручею виріс двоповерховий палац з черепашника і облицюванням з інкерманського каменя. Він складається з двох крил—східного, орієнтованого на палац Воронцова, і північного, оберненого у бік моря. У західній частині споруджено двоповерховий корпус службового призначення (стайні, складські приміщення тощо) з проїздами до внутрішніх двориків.

Архітектурні форми будівлі підкреслено монументальні. Стрілчасті отвори і біле кам'яне облицювання додають візуальній легкості. Межі ділянки і сам палац утворюють напівзамкнений двір, вхід до якого спроектовано через монументальну арку («в'їзну башту») з хвірткою, котра нагадує кріпосний підйомний місток. Головний вхід вирішено у вигляді масивних пілонів, на які спираються стрілчасті арки, що несуть один із залів другого поверху. Перед входом в палац розташований фонтан.

...З 1917 року комплекс використовувався різними радянськими держустановами. З 1967 р. в палаці було училище культури Одеського облвиконкому.

В кінці двадцятого століття почався період активного «відновлення втраченого», і садибу Бжозовського передали в довгострокову оренду фірмі «Синтез Ойл» з обов'язковою умовою проведення ремонтно-реставраційних робіт.

БУДУВАВ І В ХЕРСОНІ, з замітки О. Гриценка «Обласний палац урочистих подій»
Будинок колишньої громадської бібліотеки (вул. 21 Січня, 24) зведений у 1896 році за проектом архітектора Миколи Толвінського та Фелікса Гонсіоровського для Херсонської громадської бібліотеки. Тут же розташовувалася перша експозиція Херсонського музею старожитностей, заснованого видатним археологом Віктором Івановичем Гошкевичем. Нині тут розташований обласний Палац урочистих подій.

ВЛАСНИМ КОШТОМ, бувальщина

За свідченнями сучасників, траплялися у Ф. Гонсіоровського й інженерні прорахунки. Так, поспішно споруджені сходи на початку вул. Гоголя ...сповзли під своєю тяжкістю вниз разом з частиною схилу.

Це загрожувало архітекторові примусовими роботами в штрафних ротах. Проте Ф. Гонсіоровський знайшов вихід: він звів сходи удруге – уже власним коштом.

ГОРОДЕЦЬКИЙ Лешек Дезидерій Владислав Владиславович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: польсько-російський.

Архітектор. В архітектурі існує науковий термін «Будинок з химерами Городецького».

З дворянської родини.

Народився 23 травня (4 червня) 1863 р. в с. Шолудьки Брацлавського повіту Подільської губернії Російської імперії (нині – Немирівський район Вінницької області України).

Помер 3 січня 1930 р. в м. Тегеран (Іран). Похований на римо-католицькому цвинтарі Долаб. За заповітом, на надмогильному камені польською мовою вибиті слова і

цифри «Владислав Лешек Городецький. Професор архітектури. 23.5.1863-3.1.1930. Нехай йому земля буде пухом».

Закінчив одеське реальне училище св. Павла (1879-1885), петербурзьку Імператорську академію мистецтв (1885-1890).

Працював помічником архітектора Київської учбової округи (1887-1890), архітектором міністерства суспільних робіт Польщі (1921-1923), керівником проектного бюро фірми «Генрі Улен і К» (1926-1928), головним архітектором Американського синдикату зі спорудження перських залізниць (1928-1930).

Прихильник модернізму.

Дебютував гімназичною роботою «малюнок ручним пензлем з гіпсу», за яку офіційно удостоївся похвали і свідоцтва Ради Імператорської академії мистецтв (1882).

Упродовж тридцяти років тільки в Києві спорудив близько тридцяти будинків. Серед найвідоміших – «Будинок з химерами» на вул. Банковій, Миколаївський костюл на вул. Великій Васильківській, Караїмська кенаса на вул. Ярославів Вал, міський музей старожитностей та мистецтв (нині – Національний художній музей України).

Перу Г. належить книга «У джунглях Африки. Записки мисливця», проілюстрована власними малюнками і фотографіями.

Не сприйнявши подій 1917 р., емігрував до Польщі (1920). Потім переїхав до Тегерану (1928), де встиг побудувати шахський палац, залізничний вокзал, готель.

Ім'я архітектора присвоєно одній з центральних вулиць столиці України (1996), Немирівському будівельному технікумові Вінницького державного аграрного університету (2003).

На центральній площі м. Київ – Хрещатику – йому встановлено пам'ятник з філіжанкою кави (2004).

У Тегерані за сприяння посольств України і Польщі пройшла міжнародна наукова конференція, присвячена життю і творчості Г. (2005).

Книгу «Владислав Городецький» видав у Києві Д. Малаков.

Серед друзів та близьких знайомих Г. – Е. Саль, М. Балашов, П. Бойцов, Г. Шлейфер, Є. Куликівська, Г. Пампулов, С. Воловський, Е. Брадтман та ін.

МОЖУ ВСЕ, з життєвого кредо Л. Городецького

Я можу дозволити собі все.

СПОКУСЛИВА ДИВИНА, з оцінки Л. Городецьким будинку з химерами

Будинок, звичайно, дивний, але, повірте, не знайдеться в Києві людини, яка не удостоїть його поглядом.

АРХІТЕКТОР СТОЛІТТЯ, з інтернет-сайту Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва

Ще за життя ім'я архітектора Владислава Городецького було овіяне легендами, а його дивовижні витвори стали не лише відомими, але й улюбленими. Інтерес до його архітектурної спадщини з плином часу не згасає, бо в ній закладено те, що можна з повним правом віднести до мистецтва найвищого гатунку. У цій неординарній людині органічно поєднувалися тонке відчуття краси, буйна фантазія художника і невичерпна енергія будівничого.

...У 1895 році, всього через п'ять років по завершенні академії, В. Городецький бере участь у двох великих проектах, що стали помітним явищем в архітектурному житті Києва: планування і розбудова колишньої садиби відомого київського медика, професора університету св. Володимира Ф. Ф. Мьорінга, а також планування і спорудження Київської сільськогосподарської та промислової виставки. За проектами Владислава Владиславовича на виставці було споруджено оригінальні павільйони графів Потоцьких: Костянтина та Юзефа.

Вочевидь Городецький був улюбленцем долі – йому вдавалося все, за що не брався. Його знали не тільки як архітектора, але й художника-монументаліста. Він розписував плафони, прагнув досягнути секретів фрескового живопису.

...В Польщі за його проектами споруджено критий ринок і водогінну вежу в Пьотркові Трибунальському, водогінну вежу та механізовані бойні – в Радомі і Любліні, а в останньому – ще й електростанцію. Майже всі споруди збереглися.

Архітектурна спадщина В. Городецького – яскраве творче явище в історії архітектури. Велич споруд не перестає викликати подив і захоплення нових поколінь. Про це свідчать результати конкурсу «Факти» – ХХ сторіччя», проведеного в Києві у 2000 році, де в номінації «Архітектор століття» безальтернативним переможцем визнано В. Городецького.

ГРОМАДЯНИН ПЛАНЕТИ ЗЕМЛЯ, з есе О. Анісімова «Фантасмагорії Лешека Городецького»

Про життя цієї людини і її чудову творчість написані сотні статей і видано кілька книг.

...Ярлик «гіпертрофованої міщанської архітектури» намагалися навісити на київські твори Городецького за радянської влади, проте, якщо й паскудили, те, щонайменше, обачно, так би мовити, майже «акуратно».

...Будинок Городецького на Банківській вулиці Києва – витвір, не схожий на щось інше в усьому світові, хоча дехто бачить його споріднення з Нотр-Дам де Парі.

...Владислав Владиславович був марнолюбною, подекуди навіть зарозумілою людиною. Це дратувало сірість, яка не могла вибачити художникові його видатний талант і забезпечений власною працею добробут.

Радянські мистецтвознавці звинувачували Городецького в занепадницьких настроях: мовляв, створене ним – ознака буржуазного декадансу. З цим навряд чи можна погодитися. «Знакові» для Києва архітектурні добутки, хоча і покалічені будівельниками нового світу, все-таки радують око і донині.

...Дивакуватий архітектор-багатій, котрий дозволяв собі мати один з перших легкових автомобілів, запеклий мисливець (уся квартира в «Будинку з химерами» суцільно складалася з трофеїв), безстрашний «льотчик», що піднімався з першими авіаторами на очах здивованих гультьяїв у відкрите небо, франт, який любив епатувати всіх і вся (мав мавпочку, з якою прогулювався містом, що в ті часи шокувало) і інше, інше, інше, а головне – великий розумник і великий талант, ось хто такий Городецький!

...Цього року – чергова річниця з дня народження видатного зодчого, який зумів створити свій неповторний «Київський космос» і став рідним для нас з вами...

Лешек Дезидерій Владислав – великий син польського народу, що народився на нашій землі, а працював у різних країнах, по суті – громадянин Земної кулі.

У КОСТЕЛІ ВЛАШТУВАЛИ СКЛАД, з статті В. Пономарьова «Видатний талант»
1891 року архітектор переселився до Києва. Його першими роботами тут стали дерев'яний стрілецький тир у садибі «Товариства розмноження мисливських і промислових тварин та правильного полювання» та мармурова усипальниця баронів Штейнгелів на Аскольдовій могилі. Він побудував мавзолей графів Потоцьких у селі Печері, Шпиківський цукровий завод, каплицю у Рахнах-Лісових на Поділлі, жіночу гімназію у Черкасах, гімназію та міську школу в Умані, лікарню у Мошнах, греблі і шлюзи на волинських річках. В Євпаторії архітектор змурував собі віллу, у Сімферополі – власний завод вуглекислоти та штучного льоду.

...Наприкінці ХІХ століття Городецький заснував у Києві власну будівельну контору, яка за його проектами звела кілька будинків у чотирикутнику між Хрещатиком і вулицями Миколаївською (нині Городецького), Лютеранською та Банковою. Серед них вирізнялася чотириповерхова будівля Російського страхового товариства на розі Прорізної та Хрещатика, увінчана баштою із шпилем.

...До власного сорокаліття Городецький побудував на вулиці Банковій знаменитий «будинок з химерами». Кожний поверх в ньому займала одна квартира, і для кожної архітектор передбачив окремий винний льох, стайню, каретний сарай, льодовню і навіть корівник.

На схилі над Європейською площею він звів будинок Історичного музею (нині – Національний художній музей) із класичним шестиколонним портиком, на Ярославовому валу Городецький – караїмську кенасу. Нарешті, у долині Либіді митець збудував у неоготичному стилі костюл Святого Миколая, вперше використавши залізобетонні палі та перекриття.

...Більшовики влаштували у Миколаївському костюлі склад, а в «будинку з химерами» – номенклатурну поліклініку. Вони зруйнували купол кенаси, збили ліплення з фасаду прибуткового будинку, знищили усипальницю Штейнгелів разом з усім цвинтарем на Аскольдовій могилі.

Будинок на розі Прорізної та Хрещатика, де колись було кафе «Жорж», 24 вересня 1941-го року, після відходу Червоної армії, висадили у повітря за допомогою радіокерованого фугасу.

КОЖНОЇ ТВАРІ – ПО ПАРІ, з статті О. Седик «Резиденція для урядових прийомів... у будинку з химерами»

Навряд чи хтось заперечуватиме, що найзагадковіша й найромантичніша споруда в Києві – так званий будинок з химерами, зведений за проектом архітектора Владислава Городецького. Вже століття стоїть він на Банковій, 10 під «охороною» бетонних носорогів, ящірок, жаб, дельфінів, наяд, орлів. Одне слово, як зовні, так і в середині споруди, мов у Ноєвому ковчегу: «кожної тварі по парі».

...Ліворуч від центрального фасаду тішить око камерний садок з альпійською гіркою та фонтаном. Не поступається розкішшю й інтер'єр. Парадні мармурові сходи оточені фігурами путті з луками і стрілами, на балясинах – пташині лапи, на стелі – фризи з екзотичних рослин і фруктів, переমেжовані скульптурними зображеннями голів оленя, лося. Навіть світильники зроблено у вигляді морських химер із закрученими хвостами. Деякі з них де-не-де збереглися на стелях апартаментів першого і третього поверхів. Особливо пишно прикрашені плафони. Чого лишень там нема! Гірлянди з фруктів і гілечок винограду, ананаси, листя, квітки соняшника.

Не забули й про море. У вестибулі розетка плафона – морська зірка. Є тут і черепашки, й риби та восьминоги.

...Після революції будинок націоналізували й оселили в ньому людей, далеких від мистецтва. Так тривало до вересня 1944 року, коли ЦК КПУ обладнав тут відомчу поліклініку.

Нині ж доля оригінальної споруди різко змінюється. Колишній прибутковий будинок вирішено перепрофілювати на резиденцію для прийомів почесних гостей.

ЛЕГЕНДИ І ДІЙСНІСТЬ, нарис Г. Іваненко «Будинок з химерами Владислава Городецького»

Сто років височіє це диво архітектури. А ми все не заспокоїмося. Ну не може бути, щоб у Будинка на Банковій не було легенд. Це якесь історичне непорозуміння. І самі собою придумуються різні міфи і передаються з вуст у уста майже казкове заляття. Мов, побудував Городецький цей будинок на згадку про свою померлу від сухот дружину. Острах! Тільки ось дружина його, красуня Корнелія Марр, пережила свого чоловіка на тридцять років.

«Та ні ж, – брешуть, як очевидці, інші, – Будинок з химерами – подарунок архітектора своїй коханці» (корисливий якийсь подарунок – будинок для себе).

А найпоширеніша легенда, буцімто донька Городецького потонула, і той, недовго розмірковуючи, вирішив увічнити свою тугу в образах морських чудисьок на фронтоні. А

що?! Різним метким пані-коханкам безцеремонно «входити» в історію можна, а дівчаткам-підліткам не можна? Тільки знову-таки неув'язочка вийшла. Донька Городецького прожила щасливе життя. Двічі була заміжною за шанованими людьми і топитися, навіть заради відомого будинку, не збиралася.

Втім, була одна утоплениця, яку «добрі» городяни «приписують» древу Городецьких. Насправді задовго до появи архітектора втопилася донька Мерінга, господаря величезної садиби в центрі Києва, на клаптику якої дещо пізніше Владислав Городецький і побудував собі житло.

Чуйте? Собі. Як не сумно...

...У 1912 році Городецький вирішує закласти особняк Київському товариству взаємних кредитів. Можемо попрощатися. Будинок з химерами більше ніколи не називатиметься будиноком Городецького. Так проходить земна слава...

КОБЕЛЄВ ЗНЯВ КАПЕЛЮХА, бувальщина

Коли Городецький заявив, що збирається побудувати будинок з химерами, досвідчений київський архітектор Олександр Кобелєв заявив, що подібне – неможливо. І що тільки божевільний здатен взятися за подібний нездійснений проект: в такому незручному місці та й ще й за такий короткий термін звести будівлю. Зодчі уклали парі.

Городецький, як відомо, свого слова дотримав. Не відступив від свого і Кобелєв. Як і домовлялися, він публічно зняв капелюха і вклонився колезі.

ГОЩИНСЬКИЙ Северин

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: польський.

Поет, публіцист, фольклорист.

З родини збіднілого шляхтича. Батько – управитель маєтку
Антонія Прушинського.

Народився 4 листопада 1801 р. в містечку Іллінці
Липовецького повіту Київської губернії Російської імперії
(нині – районний центр Вінницької області України).

Помер 25 лютого 1876 р. в м. Лемберзі Австро-Угорської
імперії (нині – м. Львів, адміністративний центр
однойменної області України). Похований на Личаківському
цвинтарі.

Навчався у Вінницькій гімназії (1814-1815), Уманській

вавиланській школі.

Член таємної Спілки вільних поляків-братів (1821).

Один з фундаторів «Товариства польського народу».

Запровадив у польську літературу гуральський (гуцульський) фольклор.

Як поет дебютував поемою про Косцюшка.

Потім настала черга поеми в прозі «Король руїн», поем «Ніч в Софіївці», «Канівський замок», «Вечір напередодні Івана Купала», «Собутка», поетичної повісті «Вернигора», віршів «Бенкет помсти», «Корабель свободи», «Молитва вільного», «Вечір напередодні Івана Купала», літературно-критичної статті «Нова епоха польської поезії».

За життя наш земляк мав двотомник віршів «Три струни» (1839-1840).

І. Франко написав біографію земляка.

Під загрозою арешту емігрував до Франції (1838-1872).

Ім'ям Г. названо вулицю в м. Хмельницькому (1995).

Серед друзів та близьких знайомих Г. – Т. Шевченко, Б. Залеський, Л. Яблоновський, М. Грабовський, Ф. Паддура, А. Тов'янський та ін.

ГОЛОВНА МОЛИТВА, з творчого кредо С. Гощинського

Головною молитвою під час учнівської меси було прохання до Бога, щоб він допоміг стати поетом.

ЧЕТВЕРТУВАЛИ ЖИВЦЕМ, з передмови С. Гощинського до поеми «Канівський замок»

Він (Гонта – **авт.**) з надзвичайною стійкістю переніс усі муки. З нього дерли пасма, четвертували живцем, знімали шкіру з голови, а він увесь той час палив люльку і читав книжку, аж поки не відтяли йому голову.

РУШАЙТЕ ЗА МНОЮ, з поеми С. Гощинського «Канівський замок»

В кого батько забитий різками
Всіх в кого жінка сподобалась пану,
В кого згвалтована донька панамі,
В кого відібрано паном кохану
Йменням батьків та їх суму і болю,
Йменням дитячого горя й недолі
Всіх закликаю я, всіх викликаю:
Вийдіть вперед і – рушайте за мною!

АПОСТОЛ НОВОЇ БОРОТЬБИ, з оцінки діяльності С. Гощинського І. Франком
Був... справжнім сином ХІХ ст. який головний осередок боротьби переніс уже в сферу духу та слова і як апостол тої нової боротьби повернувся туди, звідки вийшов його рід, – у серце польщизни, вносячи нову силу й енергію, новий колорит, нові горизонти.

ПОСОРОМИВ МЕНЕ, зі спогадів Б. Залеського

Погано, – сказав я (Северину Гощинському під час однієї з прогулянок з ним), – що ми забули, як наш народ називає деякі трави; адже він звик кожній назві надавати своє оригінальне значення. Северин побачив біля шляху травичку і запитав мене, чи знаю я, як вона називається? Пролісок (Pierwiosnek), відповідав я, пригадавши, що цю рослину так називають в Польщі. – Ні, сказав Северин, у нас народ називає її сном. Дійсно, мені пригадалася ця назва і одночасно те, що траву цю використовують для привернення кохання.
Повернувшись додому, я не міг заснути доти, доки не написав про неї і не надав цьому ширшого значення.

УДАР, БРАТЕ, КОПИТОМ, з листа Б. Залеського С. Гощинському

Три роки не брав у руки твого «Канівського замку». За цей час багато думав, наспівав по різних околицях, що надто хотів би спіткати невимовну радість – зустрітися з козаком Небабою, Орлікою і цілою гайдамацькою дружиною. Не хочу хвалити тебе в очі, але ж ти чорт і біда тобі на віки вічні, якщо залежиш своє поле.
Я прогуляв свою молодість, а проснувся нещодавно, і проснувся на тернинах. А ти, брате, вдар копитом, і досягнеш не тільки мене, а й випередиш усіх, скільки нас є! Головне, козаче-голубе, серце, роби і роби його найкращим!

СЕРЕД СВОЇХ У РІДНІЙ УКРАЇНІ, зі спогадів Л. Яблоновського

Навіть Северин Гощинський, який, маючи багато від степовика, був потайливий, про молодість, дім, родину словом ніде не згадав (вимушено перебуваючи у Франції – **авт.**); часом, коли випадково згадувались ті речі, він, як козацький кінь, зачувши степовий вітер, піднімав голову, очі спалахували, але то тривало якусь мить, навіть той Гощинський, про

якого так ніхто і ніколи не довідався, чи сумував він за кимсь і чимось, мав бодай одну хвилину слабості.

Погожий весняний вечір. Його довго не було біля вогнища. Пішов за ним і знайшов його лежачим біля замшілого пня.

– Думаєш ? – запитав.

– От здалось мені, що я в нашому хуторі і серед своїх у рідній Україні, – відповів, ніби прокидаючись зі сну.

РАДИКАЛЬНИЙ ПОЕТ-РОМАНТИК, з розвідки Л. Баженова і С. Баженової «Северин Гощинський»

Однією з найяскравіших постатей радикального крила польських поетів-романтиків 20-40-х років XIX ст. є особа Северина Гощинського, життя і творчість якого були підпорядковані одній благородній меті – дати свободу не лише Польщі, а й Україні, на землі якої він народився, виріс, проникся її болем і прагненням волі.

...»Канівський замок» сповнений почуття пошани, а не тільки співчуття до українського народу, що, підкреслює С. Гощинський, має свій власний погляд на світ і прагне незалежно від будь-якого культуртрегерства влаштувати свою долю. Поет захоплений героїзмом українського народу і щиро йому симпатизує. ...Своїм твором Северин Гощинський стверджує: «країна не може бути вільною, якщо в ній панує насильство і гніт».

...Северин Гощинський взяв активну участь у повстанні 1830-1831 рр. Після його поразки змушений був оселитись в Галичині. Тут він знову повністю віддається конспіративній діяльності.

ШТУРМУВАВ БЕЛЬВЕДЕР, з статті С. Гупала «Співак гайдамаків»

Особа, про яку піде мова, представник української школи в польській літературі, була великим прихильником українства, над усе цінував землю, на якій народився, і завжди повертався до рідного краю, куди б доля його не заносила. Набагато раніше за Тараса Шевченка Северин Гощинський торкнувся хворобливої теми гайдамаччини 1768 року.

...Публікація «Канівського замку» викликала захоплення у романтиків і обурення – у класиків. Але прогресивні літературні критики бачили в поемі майбутній шлях розвитку поезії й інших жанрів літератури. Особливо захоплювалися вступом до поеми, де Небаба з верхів'я дуба дивиться навколо і згадує дитинство, вічні і неповторні вогні Івана Купала. Поетичні рядки цього уривка набули популярності в літературних колах, часто цитувалися...

...У кінці листопада 1830 року Северин Гощинський брав участь в польському повстанні, особисто штурмував Бельведер. Поет і воїн, який дуже хотів, аби всі народи на території Російської імперії жили вільно, в черговий раз переховувався після розгрому повсталих.

ЇХНЯ СПРАВА НЕ ЗГИНУЛА, з розвідки М. Смоліна «Українофільство в Росії»

Поява «українства» була тісно пов'язана з поляками і з їх боротьбою за самостійність Польщі. Спочатку як рух воно зародилося в Уманському гуртку польської молоді – учених і поетів, вихованців Базиліанського училища (Северин Гощинський, Богдан Залеський, Михайло Грабовський), які вважали себе «українцями», хоча, як чистокровні поляки, писали все-таки польською мовою. Гурток після розгрому польського повстання 1831 року припинив своє існування, але його ідеї були підхоплені іншими молодими людьми, які в Києві в 1840-х роках створили таємне товариство, – Кирило-Мефодіївське братерство.

Вони марили стародавніми вільностями запорізького козацтва і мріяли про республіканський лад для кожного слов'янського народу, зі всіма демократичними «свободами» без виключення. Головними діячами братерства були М. Гулак, М. Костомаров, П. Куліш (з дитинства знаходився під впливом Грабовського) і Т.

Шевченко... Братерство було розкрито російською владою, і його діячі відбували покарання до кінця 1850-х років, після чого їх з заслання повернули.

БЕЗЖАЛЬНО ВИСМІЯВ ФРЕДРО, з «Історії польської культури другої половини XVIII – XIX ст.»

Спадкоємець Освіти, Олександр Фредро далеко пішов від просвітницької повчальності: на представленнях його п'єс глядачі незмінно реготали, проте строгі критики дивувалися, не знаходячи в них моралі. Фредро показував масу смішних життєвих ситуацій, виводив безліч кумедних типів, але не прагнув когось викривати чи звеличувати.

Те ж саме можна сказати про його «історичну» п'єсу «Помста»: майстрово і, як завжди, смішно відтворивши старопольський побут, він уникнув його засудження чи апологетики. Своїм негативним ставленням до політичних змов Фредро викликав гнів польських демократів. У 1835 р. Северин Гощинський в своєму огляді польської літератури різко розкритикував його комедії.

Нападки Гощинського й інших критиків мали слідством тривале мовчання комедіографа: до 1854 він не написав жодної комедії, а написане пізніше було опубліковано лише після смерті.

ВОРЦЕЛЬ Станіслав Габріель

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський. Письменник, публіцист, політик. Літературний псевдонім – Гризомир Тукан.

З дворянської родини.

Народився 26 березня 1799 р. в маєтку Степані Степанської волості Польщі (нині – смт Степань Сарненського району Рівненської області України).

Помер 3 лютого 1857 р. в м. Лондоні (Великобританія).

Похований на Гайгетському цвинтарі.

Закінчив Кременецький ліцей (1814-1819).

Учасник польського повстання, ватажок повстанців на Волині (1830-1831).

Один з організаторів першого польського революційно-демократичного товариства «Люд польський». Сповідував французький утопічний соціалізм з елементами євангелічного християнства.

Як літератор дебютував в 1820 р.

А. автор доробку «Про власність» (1836), низки статей.

Не знайшовши спільної мови з владою, емігрував до Великобританії (1831).

Що стосується особистого життя, то нашого земляка, не поділяючи його демократичних цінностей, покинула молода дружина, а його Степанський маєток конфіскували на користь царської казни.

Серед друзів та близьких знайомих В. – Й. Левель, Л. Чернецький, О.-О. Ледрю-Роллен, О. Герцен, Д. Мадзіні, М. Огарьов, Л. Зенкович, Г. Каваньяк, А. Руге та ін.

КРАЩЕ ПОМЕРТИ, з життєвого кредо С. Ворцеля

Якщо Польща тепер нічого не зробить, все пропало, надовго, дуже надовго, якщо не назавжди, і мені краще – закрити очі.

РУХ ДО МЕТИ, афоризм С. Ворцеля

Рух може мати лише один з трьох станів: або наближення до мети, або віддалення від неї, або коловий рух навколо мети, який лише виснажує життєві сили.

НЕПОРУШНА НАДІЯ, з некролога О. Герцена на смерть С. Ворцеля
Ворцель ...трудився до останнього дня з тією світлою ясністю, з тим покірливим самовідкиданням, яке дає заспокійлива віра і непорушна надія.

ЗВЕЛА ДО МОГИЛИ НЕПРИХОВАНА МУКА, вірш М. Огарьова «Ворцель»
У гроба твого в торжественной печали
Безмолвно я стоял и думал в тишине...
Вид тела мертвого давно не новость мне,
А слезы на глаза невольно выступали.
Все та же комнатка знакомая, где ты
Свой отжил век среди лишений и мечты,
Одна свеча горит; печален угол бедный,
И труп передо мной лежит худой и бледный.
А как твой мертвый лик спокоен и прекрасен!
Седые волосы; а умное чело
Застыло, словно воск, и бело и светло,
И взор хотя закрыт, а кажется, что ясен.
Улыбка скорбная прошла не без следа,
На грудь раскинулась седая борода,
Рубашка белая, потом худые руки...
Да! знаем: умер ты от затаенной муки!

МИ РОЗІЙШЛИСЯ, з книги О. Герцена «Колишнє і думи»
З усіх поляків, з якими я зближувався, він був найсимпатичніший і, може, найвинятковіший в своїй нелюбові до нас. Він не те щоб любив росіян, але він розумів речі гуманно і тому далекий був від ...проклять і обмеженої ненависті. З ним з першим говорив я про облаштування російської друкарні.
... – Нам потрібно йти разом, – повторював він часто потім, – нам одна дорога і одна справа..., – клав схудлу руку свою на моє плече.
...Справді, ми могли йти разом – це не вдалося.
Ворцель був не один... Але раніше про нього одного.
...Математик, лінгвіст, знайомий з п'ятьма-шістьма літературами, з ранніх років мав він величезну ерудицію, до того ж, був світською людиною і належав до вищого польського товариства в одну з найблискупіших епох його заходу, між 1815-1830 роками. Ворцель рано одружився і щойно почав «практичне» життя, як спалахнуло повстання 1831 року. Ворцель кинув все і пристав душею і тілом до руху. Повстання було задушене, Варшава узята. Граф Станіслав перейшов, як і інші, кордон, залишаючи за собою родину і стан. Дружина його не тільки не поїхала за ним, а й перервала з ним всі стосунки і за те одержала назад якусь частину маєтку. У них було двоє дітей, син і донька; як вона їх виховала, ми побачимо, на перший раз вона їх вивчила забути батька.
...Він ...звів своє життя на якийсь чернечий піст і ревно почав своє апостольство, яке припинилося через двадцять п'ять років з його останнім подихом, в сирому кутку нижнього поверху убогої квартири, в темній Hunter street.
...Ворцель ... збирав нову Польщу, чисто демократичну.
У Лондоні я його застав в кінці 1852 членом Європейського комітету. Він стукався у всі двері, писав листи, статті в журналах, він працював і сподівався, переконував і просив – а оскільки при всьому іншому треба було їсти, то Ворцель почав давати уроки математики, креслення і навіть французької мови; кашляючи і задихаючись від астми, ходив він з кінця Лондона на інший, аби

заробити два шилінги, багато – півкрони. І тут він ще частку заробленого віддавав товаришам.

Дух його не сумував, але тіло відстало. Лондонське повітря – сире, копчене, не зігріте сонцем – було не для слабких грудей. Ворцель танув, проте тримався.

Невелика купка людей, які його близько оточували, далеко не мала одного рівня з ним. Ворцель розумів це, але, звикнувши до свого хору, був під його впливом. Він уявляв, що він веде, тоді як хор, стоячи позаду, направляв його, куди хотів. Щойно Ворцель підіймався на ту височінь, в якій йому було вільно дихати, в якій йому було природно, – хор, виконуючи роль міщанської рідні, стягував його в низовинну сферу еміграційних чвар і дріб'язкових розрахунків. Передчасний старий задихався в цьому середовищі від духовної астми стільки ж, як і від фізичної.

Ворцель підтримував мене. Але як тільки він починав говорити, його товариші починали кричати.

Для мене було очевидне, що рано чи пізно питання стане для Ворцеля так – розірватися з тодішніми членами Централізації і залишитися в близьких стосунках зі мною чи розірватися зі мною і залишитися, як і раніше, з своїми революційними недоростками. Ворцель вибрав останнє – я був засмучений цим, але ніколи не нарікав на нього і не сердився.

ОСТАННІЙ ВОЖДЬ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ, з книги Н. Тучкової-Огарьової «Спогади»

Я мало розповідала ще про чудових осіб різних еміграцій, з якими познайомилася в Лондоні. Між іншими згадую всіма глибоко поважаного і улюбленого польського емігранта Ворцеля.

...Невеликого зросту, худорлявий, з розумним, виразним лицем, він здавався весь поглинений турботами про свою вітчизну, про потреби співвітчизників-емігрантів. Він був очільником польської демократичної партії в Лондоні. Рідкісне освічений, начитаний, дуже симпатичний, з витонченими, привабливими манерами, Ворцель здавався старішим, ніж був; так життя, повне всіляких позбавлень і жертв, кладе свій відбиток на емігрантів. Ворцель нічого не вимагав і не одержував від своїх дітей: він жив уроками математики, яку знав досконало. Років через півтора після нашого приїзду до Лондона через слабе здоров'я, занепад сил був вимушений припинити свої заняття.

...Помістили Ворцеля на квартиру до пана Тейлера, який вельми симпатизував вже сильно хворому вождеві польської демократії. Тейлер оточив Ворцеля можливим комфортом і забезпечував йому медичну допомогу.

Втім, полум'яний польський патріот і страждальник недовго пролежав. Його хвороба полягала переважно в глибокому відчаї щодо батьківщини. Еміграція теж не могла його радувати: він бачив в ній (як і у всіх еміграціях) бездіяльність, заздрість, наклепи; утішливого нічого не було.

...Коли ми дізналися, що Ворцель помер, Герцен, Огарьов і я пішли з ним попрощатися. Він лежав в труні на високій лаві в своїй крихітній кімнаті, з якої меблі були винесені. Вид цієї порожньої кімнати, сумна, покірлива зовнішність небіжчика – все справляло гнітюче враження; мимоволі думалось: «Ось де цей палкий розум заспокоївся, відмовився від мимовільних надій, якими жив і які в ньому боролися з глибоким відчаєм!»

...Герцен і Огарьов провели у рядах польській демократії останнього її вождя. З тих пір вона не мала ні очільника, ні єдності, принаймні в Лондоні.

МАЛИ МАЄТОК НА ВСЮ ВОЛОСТЬ, з сайту Степанської публічно-шкільної бібліотеки

Маєток Ворцелів обіймав усі села Степанської волості, починаючи з сіл Ставок-Злазне і кінчаючи селами Бутейки, Вербча, Кричильськ, Корост... Двоповерховий палац їх стояв у саду навпроти Троїцької церкви, біля якого впоперек до Теперішньої Садової вулиці була

прибудована одноповерхова довга будівля для челяді. Над самою Садовою вулицею, яка сходиться з вулицею Калова, була побудована мурована стайня для утримання худоби, а в особливості виїзних коней.

Разом з палацом метрів за 40, була побудована в саду над вулицею кругла вежа, яку називали каплицею. На ній зверху був установлений великий годинник.

Каплиця і будинок Ворцелів стояли ще в 20-х роках 20 століття, а пізніше – розібрані.

На останньому римо-католицькому кладовищі Ворцелі збудували усипальню, тобто маленьку піраміду, в якій ховали своїх рідних.

Рід Ворцелів звівся у кінці 19 століття.

ЗА ВАШУ І НАШУ СВОБОДУ, з роману О. Іваненко «Марія»

– Аристократи, ясновельможні панове, не раз втрачали Польщу, – сумно мовив Лелевель, – втрачали успіх наших повстань, в яких молодь горіла полум'ям, а замість революційного прапора, демократичних установок, – панство захоплювалося своїми вузькопатріотичними закличками і дурманило палкі юні голови. Я радію, що живу не в Парижі, де панове Черторижські, Мерославські гризуться між собою. Ці нескінченні емігрантські чвари! Невже вони і тепер втратять справу?

Це йому боліло. Все життя було віддано звільненню рідного народу, польського народу, – саме народу, а не оспіваної старими романтиками Жечі Посполитої. А він, Лелевель, народ бачив в зубожілому украй селянстві, убогому міському населенні робочих, ремісників, ще тоді, в тридцяті роки, коли він був на чолі визвольного руху, такого розпливчатого, такого неузгодженого. Один з небагатьох радикально, революційне настроєних, він був членом тимчасового польського уряду і висловився за наділи селян землею. Він вважав, що історія Польщі починалася з сільської громади, він стверджував, що так було у всіх слов'янських народів.

– Вони можуть зовсім втратити справу, – старий безнадійно опускав голову, і Герцену захотілося підбадьорити його.

– Це ви, ваше покоління, мій друг Ворцель, – сказав Олександр Іванович, – зробили те, що для всієї Європи слова «поляк» і «революціонер» стали синонімами. Вийшовши в еміграцію, ви не залишили батьківщину, ви узяли її з собою – і хіба не виходили всі народи вклонитися полякам? А хіба і зараз не йдуть ваші учні скрізь туди, де спалахує полум'я визвольної боротьби? Скільки вашій молоді в загонах Джузеппе Гарібальді! І невже ви думаєте, що російська і польська молодь не порозуміються? Вже дістаються і до нас відомості: є випадки, що російські офіцери відмовляються «усмиряти» поляків і повстають на боротьбу з вашими словами, що ви колись кинули, і які стали гаслом: «За нашу і вашу свободу!»

СПОВНА ВИКОНАВ СВІЙ ОBOB'ЯЗОК, з п'єси Т. Стоппарда «Берег Утопії» СІЧЕНЬ 1857

Вулиця. Герцен і Блан одягнені в траур, разом ховаються від дощу.

БЛАН: Ворцель не був невдахою... Щоправда, він помер до того, як досяг своєї мети, але він виконав свій обов'язок.

ГЕРЦЕН: Який?

БЛАН: Він приніс себе в жертву своїй справі, як належить чоловікові.

ГЕРЦЕН: Чому так належить?

БЛАН: Тому що це наш людський обов'язок – приносити себе в жертву заради благополуччя суспільства.

ГЕРЦЕН: Мені не ясно, яким чином суспільство досягне благополуччя, якщо всі тільки і роблять, що приносять себе в жертву і ніхто не одержує задоволення від життя. Ворцель прожив у вигнанні двадцять шість років. Він відмовився від дружини, від дітей, від своїх маєтків, від своєї країни. Хто від цього виграв?

БЛАН: Майбутнє.

ГЕРЦЕН: Ах, так, майбутнє.

Вони потискають руки.

БЛАН: Сподіваюся, ми побачимося до наступних похоронів. Особливо якщо ці похорони будуть ваші.

Блан йде.

ГРОТТГЕР Артур Янович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський. Художник, графік. Класик польського образотворчого мистецтва.

З митецької родини. Батько, Гроттер Я., – художник.

Народився 11 листопада 1837 р. в с. Оттиневіце Королівства Польського (нині – с. Отиневичі Жидачівського району Львівської області України).

Помер 13 грудня 1867 р. в м. Амелі-ле-Бені (Франція). За заповітом похований на львівському Личаківському цвинтарі (1868). Надгробок прикрашає скульптура жінки, яка стоїть на колінах поряд із соколом. Ліворуч від портрета Г. вмуровано

таблицю у вигляді книги, на обкладинці якої перелічено його найкращі полотна. Над плитою напис: «Святій Його пам'яті пам'ятник той поставила Ванда».

Закінчив Львівську школу малювання (1848-1852), Краківську школу живопису (1852-1854), Віденську академію мистецтв (1855-1858).

Автор історичних композицій, портретів, батальних і жанрових сцен. Реалізм і патріотична героїка уживаються у Г. з елементами академізму і містичної символіки.

Пензлю Г. належать полотна «Варшава» (1861-1862), «Полонія» (1863), «Молитва панських конфедератів» (1863), «Литва» (1864-1866), «Війна» (1866-1867).

Наш земляк – також автор картин «Шлях на Сибір», «Ноктюрн», «Зимові вечори», «Братання», «Кування кіс».

Після смерті опублікована двотомник листів художника до нареченої (1928), а також спогади останньої «Історія кохання Артура й Ванди».

Пам'ятники нашому землякові встановлені в м. Львів (Україна) та Краків (Польща).

Ім'я Г. носить Художній лицей м. Супрасль (Республіка Польща).

У московській бібліотеці ім. М. Некрасова відбувся вечір «Артур і Ванда. Вічне кохання», присвячений 170-річчю Г. (2007).

Серед друзів та близьких знайомих Г. – П. Філіппі, А. Паппехейм, М. Балущий, Ю. Косак, Я. Матейко, К. Блаас, К. Мейер, Ж. Жером, К. Млодніцький, П. Гейгер, Х. Рубен, Й. Шуйський та ін.

МАЛЬОВАНА ПОЕЗІЯ, з професійного кредо А. Гроттгера

Живопис – мальована поезія.

НЕ МОГЛА ПОВІРИТИ, зі спогадів В. Монне

Була мов зачарована. Перед цим декілька тижнів не спала: перебувала в неймовірній тривозі, не могла повірити, що хвороба може так швидко трагічно закінчитися..., зовсім не була готова до цього.

Я хотіла мати гіпсовий зліпок з його руки і коли Паріс Філіппі підійшов до труни і відкрив обличчя Артура, я втратила сили і так і не змогла примусити себе подивитися йому в очі. Я опустила на коліна – це було вище за мої сили.

Олесь (брат Артура – **авт.**) приніс мені його перстень з опалом – мій подарунок. Коли Філіппі знімав гіпс, він разом з формою зіскочив з кисті Артура. Я поглянула на перстень і попрохала його повернути назад, а також в труну вклала мій натільний хрестик і теку моїх листів, які знайшли у нього. Зверху я поклала букет троянд.

МОВ ЧЕРЕДА В ТЕМРЯВІ, з поеми В. Александрі «Шлях на Сибір», написаної під впливом однойменної картини А. Гроттгера

Длинна их цепь!.. Лицо сечет
Пыльца снежинок льдистых,
И нарастает коркой лед
На их щеках землистых.
В крови тела. И там и тут

.....
Нет имени теперь у них,
Надежды и отчизны.
Их люди обрекли на смерть:
Идут, чтоб умереть.
Влачится вдаль за рядом ряд
Колонной погребальной,
И на челе у них – стигмат
Любви к отчизне дальней.

.....
Как стадо, сбил их в темноте
Палач – начальник строгий,
Зарубкой метит на кнуте
Умерших по дороге.

.....
И вся колонна с головой
Укрыта в том просторе.
Кругом равнина без конца,
Как саван мертвеца.

ОСТАННІЙ ЦИКЛ, з статті «Польське мистецтво ХІХ сторіччя» на sttp.ru

До кінця 60-х років польська реалістична школа досягла повного розквіту. Відгомонами повстання 1864 року наповнена патріотична творчість Артура Гроттгера. Головну частину його спадщини складають цикли малюнків, присвячених повстанню, повні романтично-трагічного сприйняття подій цих років.

Останній цикл малюнків Гроттгера «Війна» є одним з сильних виразів гуманістичного протесту проти війни у всьому європейському мистецтві ХІХ століття.

ФІНАНСОВА КАТАСТРОФА, з нарису І. Чорновола «Кохання у Львові: Артур Гроттгер і Ванда Монне»

Артур повернувся до Львова 1865-го після страшної фінансової катастрофи, що спіткала його й через власне марнотратство, й через відсутність попиту на його картини у Відні. Фактично він утік від своїх кредиторів, які все ж змусили його сплачувати борги. ...Бал відбувся 13 січня. Ванду відразу запросив на танець кавалер із зовнішністю іспанського ідальго. А. Гроттгер (а то був саме він) зізнався, що закохався з першого погляду.

Через десять днів Артур прийшов у пансіонат Терези Вентцу Нідерланштайн і попрохав у сестер руки Ванди. Порадившись, вони вирішили віддати справу на розсуд самої Ванди. Дівчина погодилася.

Тоді сестри зібрали всі плітки про Артура й, довідавшись про його борги у Відні, поставили умову: сплатити борги та довести спроможність утримувати сім'ю. Гроттгер не мав у Львові багатих замовників. Тож аби заробити, їздив садибами дідичів Галичини. Проте й це не були великі гроші. В такій ситуації митець вирішив їхати на заробітки до Парижа. На Різдво 1867 р. він був уже в столиці Франції.

ВЛАСНА КРОВ НА ПОЛОТНАХ, з циклу П. Чарторійського-Шилера

Він малює день і ніч, а до нареченої летять листи, повні пристрасі і кохання. А грошей все одно не вистачає.

...У зимовому Парижі, в повній потребі, між гострими нападами сухот, забризкуючи кров'ю свої полотна, він знаходить в собі сили і продовжує творити. Ціною неймовірних зусиль йому вдається в строк закінчити останній цикл «Війна» і представити його на Усесвітній Виставці в Парижі в 1867 р.

У мемуарах дочка Ванди – львівська поетеса Марія Вольська згадувала, що у важкі роки, коли підкралися потреба і хвороби, батьку з матір'ю довелося розпродати полотна Гроттгера, які залишилися в родині та свято нею зберігалися (багато картин купив меценат і магнат з Роздола –Лянцкоронський). «Після цього в будинку запанувала порожнеча, як після похоронів», – згадувала Марія.

У Кароля Млодніцького після цього стався серцевий напад, а Ванда надовго занурилася в похмуру мовчазну меланхолію.

Набагато пізніше в старості вона замовить скульпторові алегоричну групу, на якій буде зображена сама Ванда, котра простягає руки в благанні до портрета коханого. Ця скульптура і понині прикрашає хол львівського Домініканського Собору.

ДУБ ЗАКОХАНИХ, з статті П. та І. Радковців «Львівський «Край світу» та його мешканці»

Перш ніж стати дружиною Карла Млодніцького Ванда Монне була нареченою художника Артура Гроттгера. Романтичне захоплення, що виникло поміж них, не мало щасливого завершення через смерть нареченого.

На спомин про це велике кохання у Єзуїтському городі (сьогодні парк ім. І.Франка) було посаджено дуб який називали «Дубом закоханих». Ось як про це дерево писав у своїй книзі «Lwow stary i wszogajszu», виданій у 1910 році, Ф. Яворський: «Мало хто чув про цю пам'ятку, хоча багато люду проходить поруч з сорокалітнім деревом, на якому знаходиться шмат бляхи з написом «Дуб Артура Гроттгера». Якщо йти бічною алеєю від вул. Міцкевича можна бачити навпроти будинку №22, поруч з лавкою, на газоні ліворуч, ідучи від міста, стоїть дуб, досить дивний і занедбаний».

Посаджений у вазон рукою Артура він мав символізувати вічність кохання та щастя. Дуб, подарований Гроттгером нареченій, згодом став сумною пам'яткою бажань яким не судилось сповнитись. І коли дереву стало затісно у вазоні, дуб став власністю міста, яке звеліло посадити його в Єзуїтському городі і опікуватись ним. Багато закоханих приходили колись до цього дуба, щоб доторкнувшись до нього вберегти своє кохання. Карл Млодніцький, колега й товариш А. Гроттгера через чотири роки після смерті митця одружився з Вандою Монне і їх дім на «Краю Світу» став немов би музеєм пам'яті Гроттгера. У родині зберігався альбом, який був «вівтарем» у їхній квартирі, у ньому знаходились роботи Артура Гроттгера й небагатьом дозволялось зазирнути у цю «сумну, важку, оправлену залізом чорну книгу», що була святиною у домі.

ПОПЕРЕДНИК НАДИХНУВ, з статті «Яцек Мальчевський» на staratel.com

У 1882-95 роках, звернувшись до творчості Юліуша Словацького і Артура Гроттгера, створив багато реалістичних картин на теми січневого повстання 1883 року («Неділя в шахті», «На етапі», «Богослужіння напередодні дня Всіх святих у засланців»), позначених темним монохроматичним колоритом.

ДОСЛІДИВ ГРАВЮРУ, з розвідки Х. Дорожовець «З печаттю правди на душі»
По завершенні юридичної кар'єри Олександр Павенцький влаштувався бібліотекарем в Інститут суспільних наук. Він витягнув на світ Божий одну з відомих гравюр Артура Гроттгера і написав про неї дослідницьку працю.
Помер Олександр Павенцький у 1983 році. Очевидно, комусь було вигідно, щоб його ім'я вписали в біографію музею аптечної справи тільки згодом.

ПОГРАБУВАННЯ З ЖЕРТВАМИ, з інформації Н. Онисько «Без строку давності»
У Польщі правоохоронці затримали двох чоловіків, які зізналися у злочинах, скоєних 12 років тому у Львові. Йдеться про зухвале пограбування галереї мистецтв, під час якого вбили двох її працівників, та пограбування музею старовинної зброї «Арсенал».
Усе це працівники галереї з'ясували вже згодом. А того дня вони точно знали лише про те, що на сходах картинної галереї вбито двох їхніх колег. Дмитро Шелест, завідувач відділу західного мистецтва, та Ярослав Волчак, заступник директора з господарської частини, намагалися зупинити злочинців і загинули від їхніх куль. Тоді викрали полотна: «Битва під Віднем» Яна Матейка та «Ноктюрн» і «Об'єднання» Артура Гроттгера. Довкола крадіжки було багато чуток. Наприклад, говорили про те, що вона виконана «на замовлення». Окрім того, автори обох картин – поляки, тож підбір видавався не випадковим.

ЗА ЧУЖІ ГРОШІ, з повідомлення «Фрески у Вірменському соборі реставруватимуть поляки» Радіо 4U
У соборі польські фахівці працюватимуть над мініатюрою «Євангеліст Іван з Прохором» та фрескою Яна Розена «Благовіщення». Також поляки хочуть реставрувати настінну епітафію Каролі Мікулі – засновниці львівської фортепіанної школи та улюбленому учневі композитора Фредеріка Шопена.
Додамо, що цьогоріч група польських та українських реставраторів також працюватиме на Личаківському цвинтарі. Зокрема, за польські гроші відновлять гробівці художника Артура Гроттгера, вірменського архієпископа Ісака Ісаковича, українського поета та громадського діяча Маркіяна Шашкевича.

ДАШИНСЬКИЙ Ігнаці Фердинандович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: польський.
Політик, громадський діяч. Псевдонім – Жегота.
З шляхтянської родини.
Народився 26 жовтня 1866 р. в м. Збаражі Брацлавського повіту Подільської губернії Російської імперії (нині – районний центр Тернопільської області України).
Помер 31 жовтня 1936 р. в м. Бистрій (Польща).
Закінчив Дрогобицьку гімназію, навчався на юридичному факультеті Ягеллонського і філософському – Львівського університетів.
Депутат австро-угорського рейсрату (1897-1901).
Один з фундаторів Робітничої партії (1890).

Один з керманічів Польської партії соціалістів.
Очолював Польську соціал-демократичну партію Галичини та Сілезії (з 1892), редагував газети «Rabotnik», «Naprzód» (з 1892), був прем'єром першого уряду Польщі після відновлення незалежності (1918), віце-маршалом (1922-1927), маршалом сейму (1928-1930).

Співавтор «Книги спогадів про ППС» (1923), автор мемуарів «Pamiętniki» (1925).
З владою порозуміння не знаходив: зазнав політичних утисків як в Польщі, так і в Росії;
заарештовувався в Кракові (1890) і Києві (1896).
Серед друзів та близьких знайомих Д. – І. Франко, Р. Баранецький, А. Мельник, Д.
Кржичковський, В. Адлер, І. Мошинський, Ю. Пілсудський, Г. Павлик та ін.

СПОЛУЧЕНІ ПОСУДИНИ, з політичного кредо І. Дашинського
Існування незалежної України сприяє утвердженню незалежної Польщі, так само як
існування незалежної Польщі сприяє утвердженню незалежної України.

БРАТАННЯ, зі спогадів І. Дашинського
Скоро в нашому гуртку наступила дивна зміна. Отож, ми познайомилися із українцями,
які чудово співали русинські пісні, а самі були вихідцями переважно з селянських або
попівських родин. Певного дня наступило братання народів...
Ми обнімалися і цілувались, а опісля українці заспівали так, що аж душа росла.
...Я познайомився з тодішнім найголовнішим українським соціалістом Іваном Франком.
Мешкав він у недалеких Нагуєвичах у свого вітчима, якого я відвідав. Спав у нього у
хлопській хаті, працював при жнивах або ходив з ним на риби. Усі наші прогульки були
повні розмов про соціалізм, притім я був захоплений бистротою ума і дотепністю цього
рудого хлопського сина, нащадка німецьких колонізаторів.
Відсидів він уже своїх дев'ять місяців в'язниці у Львові і був під смішним наглядом
жандармерії. З цілою повагою доносили жандарми до староства: «Франко оре», або
«Франко жне збіжжя», чи «жопає криницю». Про це, що Франко ночами пише свої статті,
поезії, повісті, жандарми не доносили. Але надзир був, і баста!

ДОПОЗИЧАВСЯ... ДО ШЛЮБУ, з листа І. Дашинського І. Франкові від 4 лютого 1884
р.

Перед кількома днями прийшов до мене п. Мельник з Волі Якубової і попросив, щоб я
позичив «Молот». По кількох днях знову прибігає до мене і каже, що хоче ся на гвалт
женити, але з ніким іншим, іно з Анною Павлик, – так му ся дуже сподобала стаття єї, в
«Молоті» уміщена.

СТВОРЕНО КОАЛІЦІЙНИЙ УРЯД, з телеграми Ф. Дзержинського В. Леніну в серпні
1920 р.

За останніми відомостями з Варшави, в Польщі відбулася зміна уряду. Створено
коаліційний уряд, причому повнота влади належить четвірці у складі Вітоса, Дашинського,
Сапеги, Грабського.

...Капітали з Варшави евакуйовані, буржуазія виїжджає масами до Познані; за
відомостями, уряд теж припускає туди евакуюватися.

Армія, окрім познанців, розвалюється, дезертирство жахливе. Найважливішим завданням
вважаємо організацію польської Червоної армії, сподіваємося за достатньої організованості
створити швидко пролетарську армію.

Дзержинський.

ПАХНЕ НАЦІОНАЛІЗМОМ, з статті Г. Плеханова «Про вибори до Думи (відповідь
товаришу С.)»

Тов. Дашинський, – член Польської соціалістичної партії, – дуже помилився, коли
написав в одному закордонному польському органі, що я надзвичайно песимістично
дивлюся на майбуття нашого визвольного руху і лише тому я прийшов до свого
опортуністичного погляду на нашу участь у виборах. Що стосується опортунізму, то я із
самого початку «бернштейніади» звик ставитися до нього інакше, ніж тов. Дашинський. А

що стосується песимістичного погляду на російський рух, то песимізм, який завжди виявляла в цьому відношенні Польська соціалістична партія, здався і здається мені не тільки необґрунтованим, але й не цілком вільним від націоналізму.

Тисну руку.

Ваш Г. Плеханов.

ПЕКЛО, з реферату О. Божко «Галицьке намісництво»

Промислу, де міг би знайти працю надлишок сільського населення, не було. Єдиною відносно великою галуззю промисловості в Галичині залишалися відкриті в останній чверті XIX ст. джерела нафти на Підкарпатті з осередком у Бориславі. Але й тут кількість працівників у 1890-х рр. досягла заведне три тисячі осіб, з яких велику частину становили поляки, спроваджувані сюди з заходу. А на кваліфікованих роботах працювали мазури, переважно з Ясельського повіту.

У нафтовому промислі умови праці стали нестерпними і, як писав польський діяч Ігнаці Дашинський, Борислав представляв собою «галицьке пекло ... образ нужди, визиску і беззаконня».

ОЧОЛИВ ПЕРШИЙ УРЯД НЕЗАЛЕЖНОЇ ПОЛЬЩІ, з розвідки «Відновлення державної незалежності Польщі. Ю. Пілсудський» на djerelo.com

Наприкінці XVIII ст. поляки втратили державну незалежність унаслідок трьох поділів (1772, 1793, 1795). Австрія, Прусія та Росія стерла з політичної карти Європи Польську державу.

...Склалися два політичні табори, які боролися за відновлення польської державності.

Перший, під керівництвом лідера Польської соціалістичної партії Юзефа Пілсудського, закликав стати на бік австро-німецького блоку.

Другий, на чолі із засновником Національно-демократичної партії Романом Дмовським, став на бік країн Антанти і, відповідно, орієнтувався на Петербург.

...Німеччина 5 листопада 1916 р. дозволяє проголосити Акт створення Польської держави й організувати польський дорадчий орган при австрійській владі – Тимчасову державну раду.

Після перемоги лютневої революції у Росії Тимчасовий уряд визнав право поляків на власну державу. ...У листопаді 1918 р. відбулася революція в Німеччині, яка прискорила розв'язання «польського питання».

Після звільнення Польщі від окупації у ніч з 6 на 7 листопада у м. Любліні лівими партіями був утворений перший уряд незалежної Польщі на чолі з галицьким політиком соціал-демократом Ігнаці Дашинським. 10 листопада Варшава урочисто зустрічала звільненого революцією з ув'язнення Ю. Пілсудського. 11 листопада Польщу проголошено республікою, на чолі якої став Ю. Пілсудський. Він проголосив себе «тимчасовим начальником держави». Було сформовано новий польський уряд на чолі з Є. Морачевським.

НЕ СХІДНА МАЛОПОЛЬЩА, А ЗАХІДНА УКРАЇНА, з рецензії А. Портнова на збірник «Тигель народів» за редакцією К. Ясевича

Як твердить Ясевич, терміни «Західна Білорусь» і «Західна Україна» буцімто спродуковані советською пропагандою для означення «інкорпорованих польських земель», тому їх, як такі, що «містять історичний фальш», слід писати у лапках або з додатком «так звана». Мусимо нагадати шановному авторові хоча б про Західноукраїнську Народну Республіку 1918 р., а також про те, що 1924 р. у Вільні білоруською мовою вийшов громадсько-політичний і літературно-мистецький збірник «Заходняя Беларусь», що, як бачимо, уневажнює тезу про советські коріння цих назв. Тут доречно зауважити, що польсько-українська термінологічна дискусія має давню історію і, що важливо, суть її не зводиться до власне термінологічних проблем. За

міжвоєнних часів одним із знакових проявів антиукраїнськості польської влади було використання замість терміна «українці» – «русини», а замість «Східна Галичина» – «Східна Малопольща».

Іван Кедрін наводить у своїх спогадах за 1928 р. приклад роздратованої реакції голови польського сейму Ігнаци Дашинського на вживання одним з українських послів вислову «Західна Україна» й пояснення польського посадовця, що «Західна Україна розташована за Збручем».

На нашу думку, нині українські історики можуть спокійніше ставитися до поняття «креси», прагнучи зрозуміти його значення для польської історичної свідомості й відходячи від винятково етноцентричного погляду на історію, з польського ж боку варто визнати легітимність назви «Західна Україна», яка не є твором комуністичної пропаганди, й водночас звернути увагу на витоки дотепер досить популярного терміна «Східна Малопольща».

ВИКЛЮЧИЛИ З ГІМНАЗІЇ, з повісті-есе Р. Горака «Тричі мені являлася любов»

На початку 1882 року Гнат Дашинський за дорученням таємного гуртка виступив перед учнями гімназії з рефератом про революційні події 1863 року. А згодом станіславська цісарсько-королівська прокуратура від своїх агентів отримала донесення, що серед молоді діє «таємне товариство з соціалістичними цілями». Серед молоді були проведені арешти, а про існування таємного товариства було повідомлено намісництво.

Таємне товариство було розкрито, члени його понесли «заслужену кару». Гната Дашинського виключили з гімназії. Для того, щоб можна було продовжувати навчання, він у 1882 році виїхав до Дрогобича з наміром вступити в тутешню гімназію. Як і слід було чекати, в Дрогобичі Гнат Дашинський познайомився з Іваном Франком.

...З учасниками того таємного гуртка, який існував у Станіславі, Франко познайомився трошки пізніше, ніж з Гнатом Дашинським, – у 1883 році. У своїх «Нарисах історії українсько-руської літератури», які вийшли у Львові в 1910 році, він про це писав: «З університету познайомився я також з двома станіславськими учениками: Дзвонковським та Феліксом Дашинським [старшим братом Ігнаци Дашинського), якого брата Жегату (Ignasy), пізнішого проводиря галицько-польської соціал-демократичної партії, я ще у 1881 (насправді у 1882 р. – Р. Г.) пізнав у Дрогобичі, як ученика гімназійного. Дзвонковський ввів мене в дім Броніслава Дескура, де під проводом старого і дуже симпатичного господаря відбувалися оживлені розмови молодіжі, що шукала нових доріг для суспільно-політичної праці».

ОБ'ЄДНАВЧИЙ МОТИВ, з статті О. Ляшева «Україна – Польща: спільність долі»

Відновлення польської та української державності наприкінці ХХ ст. ознаменувалося докорінною зміною польсько-українських стосунків. 1990 р. польський сенат засудив операцію «Вісла». Першою державою, яка вже другого дня після проведення 1 грудня 1991 р. референдуму на підтримку Акту проголошення незалежності України та проведення перших в історії України всенародних виборів Президента визнала незалежність України, була Республіка Польща. У травні 1992 р. між Україною і Польщею було підписано Договір про добросусідство, дружні відносини та співпрацю. Нарешті на офіційному рівні, у спільній декларації Президента України і Президента Республіки Польща у червні 1996 р., було засвідчено те, про що ще на початку століття казав І. Дашинський: «Існування незалежної України сприяє утвердженню незалежної Польщі, так само як існування незалежної Польщі сприяє утвердженню незалежної України». Підбиваючи підсумок, можна сказати таке. Навіть такий побіжний огляд тисячолітньої українсько-польської історії дає можливість помітити, що червоною ниткою через неї проходить саме об'єднавчий мотив. Лише разом і в мирі один з одним ми могли існувати. Варто ж було в стосунки між українцями та поляками вкратитися ворожнечі, як відразу обидва народи опинялися в ролі поневолених народів. Україна і Польща – це не лише

сусідні країни, а два народи, яким сама історія вже декілька разів давала зрозуміти спільність їхньої долі.

ДЖЕВЕЦЬКИЙ Степан Карлович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польсько-російський.

Інженер, конструктор, винахідник. Автор низки конструкцій підводних човнів.

З дворянської родини. Справжнє прізвище – Джевецький Стефан Казимирович.

Народився 26 липня 1843 р. в с. Кунка Подільської губернії Російської імперії (нині – Гайсинський район Вінницької області України).

Помер 23 квітня 1938 р. в м. Парижі (Франція).

Закінчив паризький «Ecole centrale des arts et des Metiers».

Член Паризького повітроплавального товариства (1882).

Голова VII (повітроплавального) відділу Російського імператорського технічного товариства (1882).

Кавалер солдатського Георгіївського хреста (1877).

Учасник Віденської всесвітньої виставки (1873).

Лауреат першої премії Міжнародного конкурсу в Парижі (1898).

Наш земляк сконструював одномісний і чотиримісний підводний човни (1879), котрі рухалися за допомогою мускульної сили ніг; підводний човен з електричним двигуном, започаткувавши новий напрям в суднобудуванні (1880); у співавторстві з О. Криловим запропонував проект підводного човна водотоннажністю 120 т з паровими двигунами, розрахованого на 12 чоловік екіпажу (1898); вперше застосував перископ.

За проектом Д. збудували підводний човен «Поштовий» з єдиним двигуном для підводного і надводного ходу (1907).

Наш земляк відомий і як конструктор автоматичного прокладувача курсу, який при з'єднанні з компасом і лагом креслив на карті курс корабля, підводного мінного апарату, повітряних гвинтів для літаків.

Друкувався в журналах «Морський збірник», «Повідомлення Паризької академії наук».

Як вчений дебютував розвідкою «Про опір повітря в застосуванні до польоту птахів і аеропланів» (1885).

Потім настала черга наступних доробків: «Аероплани в природі: Досвід нової теорії польоту» (1887), «Теоретичне вирішення питання про ширяння птахів» (1891),

«Визначення елементів гребних гвинтів» (1892), «Theorie generale de l'helice» (1920).

В Одесі встановлено пам'ятник Д. – як першому конструкторові і будівничому підводного човна на теренах України (2004).

Ім'я нашого земляка занесено до «Книги рекордів Криму».

Серед друзів та близьких знайомих Д. – О. Крилов, К. Маковський, Г. Ейфель, М. Аркас, В. Левашов, С. Поляков, К. Бістром, К. Селезньов, Ф. Максимов, М. Лощинський та ін.

ОБОВ'ЯЗКОВО ПОЛЄТИМО, з наукового кредо С. Джевецького

Проблема польоту не вибивається з низки проблем, які вирішувані на підставі нинішніх знань і за допомогою вже існуючих механічних засобів.

ДЛЯ ОБОРОНИ ЧОРНОМОРСЬКОГО УЗБЕРЕЖЖЯ, з книги І. Биховського
«Оповідання про російських корабелів»

У Джевецького з'явилася ідея створити невеликі підводні човни для оборони узбережжя Чорного моря. Ними керувала одна людина, яка рухала човен обертанням педалей приводу. Степан Карлович застосував простий висувний перископ, а також придумав міну з двох зв'язаних контейнерів з гумовими присосками і позитивною плавучістю.

На випробуваннях 19 листопада 1879 р. на рейді Одеси він продемонстрував можливості човна, пройшовши під баржу, встановивши міну і з безпечної відстані підірвавши її. Незабаром була побудована модернізований чотиримісний човен, показаний Олександрю III. Той сподобалася імператорові, і менше ніж за рік було побудовано 50 таких човнів. На них вперше застосовувалася регенерація повітря.

У 1883 р. Джевецький запропонував Військово-інженерному відомству реконструювати свої човни, оснастивши їх торпедами для атак з місця і на ходу, замінити педальний механізм електродвигуном, що могло при екіпажі в дві людини збільшити швидкість субмарин до чотирьох вузлів.

ПОДАРУНОК НЕПТУНА ЦАРИЦІ, зі спогадів О. Крилова

Знаючи, що Олександр III нерозлучний з царицею Марією Федорівною, Джевецький замовив букет найпрекрасніших орхідей – улюблених квітів цариці. Настав день випробувань. Цар і цариця сіли до шлюпки, на якій і вийшли на середину озера, а Джевецький, користуючись прозорістю води, маневрував біля цієї шлюпки, іноді проходячи під нею.

Нарешті шлюпка підійшла до пристані...

Джевецький із спритністю пристав, відкрив горловину, вийшов на пристань, схилився на коліно і подав цариці чудовий букет орхідей, сказавши (французькою):

– Це подарунок Нептуна Вашій величності.

Цариця була у захваті..., цар залишився дуже задоволеним.

ВТРАТИВ НАПРЯМ, із звіту Спеціальної комісії від 19 травня 1887 р.

Екіпаж мав ...завдання, розпочавши рух від пристані, попрямувати до парового катера, який знаходився від неї сажнях в 85, пройти під ним і повернутися потім до пристані. В апарат спустилися поручик Андрєєв і три найдосвідченіших в підводному плаванні нижніх чини. У бухті абсолютно тихо.

Човен рухався спочатку поверхнею води, потім опустився так, що ліхтар зник під водою, залишилося видно лише трубу з відбивною призмою, призначеною для визначення напрямку руху.

При цьому човен майже негайно ж втратив напрям і пішов убік від визначеної цілі.

КРЕСЛЕННЯ ТАЄМНО СКОПЮВАЛИ, з нарису Ю. Крючкова «Обдарована особистість»

Він прославився в цивілізованому світі своїми багатобічними науковими інтересами і значною конструкторсько-винахідницькою діяльністю. Його ім'я вписане в літопис підводного кораблебудування як творця перших бойових підводних човнів разом з іменами Д. Голланда, І. Пералья, С. Лека і М. Лобефа.

...Його батьки володіли великими маєтками з лісовими угіддями на Волині і великою ділянкою землі з фруктовим садом і розкішною дачею на Малому Фонтані (Одеса) на самому березі моря. У них було декілька будинків у Варшаві і квартири в Петербурзі і Парижі.

Молодий Стефан, маючи пристойний достаток і творчі здібності, розробив декілька оригінальних приладів, необхідних механікам і мореплавцям. Він подав їх на Всесвітню виставку у Відні в 1873 р., де їх побачив намісник Царства Польського великий князь

Костянтин Миколайович. Він запросив Стефана Карловича стати дорадчим членом Морського технічного комітету (МТК).

...Джевецький виїхав до Одеси і оселився на своїй дачі. Тут він розробив перший проект бойового підводного човна, за допомогою якого мав намір боротися з турецькими кораблями. Побудували його на одеському заводі Гули Бланшара за кошти купця Родоконакі.

Дізнавшись про підводний човен, головний командир Чорноморського флоту віце-адмірал М. А. Аркас, прибув до Одеси, де Джевецький особисто продемонстрував йому своє дітище.

...Стефан Казимирович побував у справах в Парижі, де на заводі Піа замовив різні механізми для свого підводного човна. Тут він познайомив з кресленнями Моріса Губе. Згодом його брат Клод Губе відкрив власне конструкторське бюро, в якому спроектував аналогічний підводний човен, скориставшись ідеями Джевецького (Моріс Губе таємно скопіював креслення Джевецького і передав Клоду). Ось чому човен Губе такий схожий на дітище Стефана Карловича.

...Будучи вже в похилому віці, С. К. Джевецький захопився кінетичною теорією газів, виступаючи з доповідями в Паризькій академії наук.

ДЕМАСКУВАННЯ, з дослідження «Ті, що атакують з безодні» на NAVY.ru
У 1884 році російський винахідник Степан (Стефан) Казимирович Джевецький досяг успіху, встановивши на підводному човні власної конструкції електродвигун потужністю в 1 к.с. з новим на той час джерелом електричної енергії – акумуляторною батареєю. На випробуваннях човен йшов під водою проти перебігу Неви із швидкістю 4 вузли. Це була перший в світі підводний човен з електрорушійною установкою.

Джевецький був і автором проекту підводного човна «Поштовий», який увійшов до історії як перший підводний корабель з єдиним двигуном. Цей човен, закладений на стапелі Металевого заводу в Петербурзі в 1906 році за довжини 36,0 і ширини 3,2 метра мав підводну водотоннажність 146 тонн. На ньому були встановлені два бензинові двигуни потужністю по 130 к.с., котрі працювали через зубчасту передачу на один гребний вал. При роботі обох двигунів швидкість човна в надводному положенні досягала 11,5 вузла. На підводному човні було також 45 балонів стислого повітря з тиском до 200 атмосфер в кожному. Через складну систему подачі повітря надходило до одного з двигунів і забезпечувало човну підводний хід понад 6 вузлів. Вихлопні гази викидалися у водонепроникну ємність в надбудові, звідки відкачувалися за борт. Дальність плавання човна під водою складала 28 миль. На випробуваннях він показала непогані результати, проте основний недолік – пухлячий слід при русі під водою – демаскував човен і робив його малопридатним для військового використання.

ПІДВОДНІ ЧОВНИ – НА БАКЕНИ, з статті В. Воробйова і В. Захара «Піонери підплавання»

Маневруючи якось Одеською гаванню, Джевецький вирішив пройти під «Ереклик». Поцікавившись у вахтового начальника скільки води під кілем, він розраховував вільно пронирнути під яхтою. Проте човен несподівано застряг під кілем на глибині п'яти футів. Через скляний ковпак виднівся фальшкіль «Ереклика». Джевецький дав задній хід, створив пересувним вантажем максимально можливий диферент на ніс, просунувся футів на два і знову застряг – рими для підйому зачіпалися за фальшкіль і не пускали човна назад.

Становище склалося украй небезпечне, запасу повітря залишалося на 20 хвилин. Джевецький, в голос підбадьорюючи себе словами «Не втрачати голови!», почав безперервно працювати на задній хід. На його щастя, буксирний катер, який в цей час пройшов повз яхту, розвів хвилю, останню гойднуло, і човен випірнув з-під кіля.

Джевецький пристав до трапу, вийшов на палубу і пішов до командира «Ереклика». Той негайно наказав кинути лот. Виявилось, що під кілем глибина вдвічі менша. Командир став вибачатися, а потім з люттю – лаяти вахтового начальника...

...20 липня 1891 р. генерал-адмірал Великий князь Олексій Олександрович наказав, аби уникнути подальших витрат, «розламати» човни Джевецького. Головне управління кораблебудування і постачання спустила наказ на флоти.

Приймання човнів від військового відомства проходило в Миколаєві і Севастополі. На відміну від балтійців на Чорному морі човни відразу розбирали. Демонтоване обладнання пристосовували за призначенням. Вельми корисними виявилися помпи Гренделя, які встановили на броненосцях, крейсери «Пам'ять Меркурія», учбовому судні «Березань» і севастопольських водокачках.

28 січня 1893 року головний командир Чорноморського флоту віце-адмірал Копитов вніс пропозицію використовувати корпуси човнів під бакени. Зацікавлені міністерства ідею схвалили і 23 квітня начальник Головного управління гідрографії віце-адмірал П. Назимов віддав відповідні розпорядження. Виготовлення бакенів здійснювали в Миколаєві. На «ливарно-механічному заводі Подлігайлова» корпуси човнів сполучали попарно. До весни 1895 року бакени пройшли випробування.

Конструкція їх виявилася настільки вдалою, що за чорноморськими кресленнями побудували два бакени для Балтики і один – для Каспію.

Коли в березні 1904 року потрібен був човен для переобладнання, то єдиний його порожній корпус знайшли в Миколаєві.

ДОМБРОВСЬКИЙ Ярослав

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії

Національний статус, що склався у світі: польсько-французький.

Військовий теоретик, один з керівників Паризької Комуни. Псевдонім – Лакетак.

З дворянської родини. Батько – провінційний чиновник.

Народився 13 листопада 1836 р. в м. Житомирі Волинської губернії Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Загинув 23 травня 1871 р. в м. Парижі (Франція).

Похований на цвинтарі Пер-Лашез.

Навчався в Брестському кадетському корпусі (1845-1853), закінчив петербурзький Костянтинівський корпус (1853-1855), навчався в петербурзькій Миколаївській академії генерального штабу (1859-1861).

Служив в 19 польовій артилерійській бригаді (1855-1859), командував XI легіоном під час Паризької комуни, був комендантом Паризького укріпленого району і командувачем військами західного сектора оборони міста (1871).

Учасник Кавказької війни.

Член об'єднання польської еміграції (1866).

Перу Д. належить книга «Критичний нарис війни 1866 року в Німеччині та Італії» (1868).

За активну підпільну діяльність по звільненню Польщі заарештований і засуджений до 15 років каторжних робіт в Сибіру (1862). Зумів втекти з пересильної в'язниці (1864).

Разом з дружиною емігрував до Європи (1865).

У свою чергу був затриманий у Парижі як пруський шпигун, проте, завдяки заступництву Гарібальді, суд його виправдав (1869).

В СРСР вийшли книги Д. Граніна «Ярослав Домбровський» (1951), В. Дякова «Ярослав Домбровський» (1969), а також було знято фільми режисерів Г. Рошала «Зірки Парижа» (1937) та Б. Поремби «Ярослав Домбровський» (1975).

Під час громадянської війни в Іспанії там діяв батальйон ім. Д., сформований з поляків, українців і білорусів (1936), а пізніше була сформована інтернаціональна бригада його імені (1937); під час Другої світової війни в складі Війська Польського воювала 2-а піхотна дивізія ім. Д.

У м. Житомир встановлено пам'ятник землякові.

Його ім'ям названі вулиці в м. Житомир (Україна), Гродно (Білорусь).

Портрет Д. прикрашає польську купюру в 200 злотих.

Серед друзів та близьких знайомих Д. – А. Потебня, П. Маєвський, О. Герцен, С.

Сераковський, В. Потапенко, В. Врублевський, П. Лавров, С. Падлевський, Д. Гарібальді, М. Чернишевський, В. Озеров, К. Калиновський, О. Єзельський, М. Крук-Гейденрейх, Л. Топор-Зверзовський, Я. Савицький та ін.

УСІ НАРОДИ – РІВНІ, з політичного кредо Я. Домбровського

Етнічна спорідненість, навіть спільність політичного життя, здається, не дають одному народу мати права над іншим.

ПРАВО НА САМОСТІЙНІСТЬ, з відкритого листа Я. Домбровського «До Беднарчика і його політичних друзів»

Який ...народ має право на самостійність, а який його не має, важко визначити... На мою думку, кожен народ має право вирішувати свою долю. Необхідність свободи, відчута народом, дає йому незаперечне право позбавитися опіки, а всяке нав'язування чужого впливу або влади є насильством.

МРІЯВ ПРО НЕЙМОВІРНІ ПОДВИГИ, зі спогадів О. Єзельського

Часто ми збиралися навколо нього, аби послухати його розповіді. Мова у нього лилася вільно і відрізнялася красою, він фантазував, заносився на сьоме небо, мріяв про Кавказ, про неймовірні подвиги і приходив у відчай від свого маленького зросту.

Часто, міркуючи між собою, ми пророкували йому блискуче майбуття.

ЗА НАШУ І ВАШУ СВОБОДУ, з розвідки М. Троїцького «Народолюбці і тираноборці: визвольний рух 60-х років XIX ст.»

«Земля і воля» проіснувала понад два роки, проте ледь встигла вийти із стадії формування, оскільки всі її розрахунки руйнувалися один за іншим. Практична діяльність товариства була перервана вже на перших кроках. Головним з того, що встигли зробити «землевольці», стало поповнення рядів і розповсюдження прокламацій, які друкувалися в Лондоні у Герцена і підпільно в садибі Марієнгаузен Вітебської губернії, а також організація втеч заарештованих революціонерів, зокрема Миколи Утіна і Ярослава Домбровського.

Врешті-решт вся діяльність «Землі і волі» була направлена на підготовку відкритого виступу, наміченого на весну 1863 р., коли закінчувався термін введення в дію статутних грамот і у зв'язку з цим «землевольці» чекали вибуху селянських бунтів. Повстання 1863 р. «Земля і воля» готувала спільно з польськими революціонерами під гаслом «За нашу і вашу свободу».

На чолі польського революційного підпілля стояв тоді видатний діяч міжнародної демократії, патріот і інтернаціоналіст в кращому розумінні цих слів, майбутній головнокомандуючий озброєними силами Паризької Комуні Ярослав Домбровський.

Доки він очолював радикальне крило польської повстанської організації – Центрального національного комітету, росіяни і поляки готували повстання погоджено, однак після арешту Домбровського (у серпні 1862 р.) польські революціонери не порахували можливим відкласти свій виступ до весни 1863 р., про що просила «Земля і воля». Повстання спалахнуло в січні 1863 р., коли «Земля і воля» ще не зібралася з силами...

ВТЕЧА, з повісті А. Шклярського «Таємна подорож Томека»

– Не просто визначити, хто перший задумав групову втечу з Сибіру, – відповів Красуцький. – Справа в тому, що майже все польські засланці леліяли мрію про втечу за прикладом Беневського. Після січневого повстання серед них опинилося багато студентів, художників, колишніх офіцерів і героїчних варшавських ремісників, що потрапили в полон на полі битви. Ще під час етапу через Сибір в їх вухах лунав відгомін колишньої битви. Найменша лелітка могла викликати пожежу...

– У деяких польських колах вважалося, що проект групової втечі з Сибіру належить Ярославу Домбровському, який пізніше став учасником Паризької Комуні, – відзначив Смуга.

– Можливо, що так і було, – погодився Красуцький. – Ярослав Домбровський в 1864 році перебував в московській пересильній в'язниці.

Тоді вже багато хто говорив про те, що в один і той же день всі партії засланців, розкидані довгим шляхом від Варшави до Уралу, мали одночасно роззброїти конвой і повернутися до Польщі в ті місця, де ще продовжувався опір повстанців.

Домбровський за допомогою польських і російських революціонерів зумів втекти з тюремної лазні.

СМЕРТЬ НА БАРИКАДАХ, з нарису О. Мелькевича «Генерал Паризької Комуні»

Серед вихованців Брестського Олександрівського кадетського корпусу найяскравішою фігурою був Ярослав Домбровський. В архівах збереглися накази про його заохочення «за дуже хорошу поведінку, моральність і старанність до наук», «за доброзвичайне і старанне виконання своїх обов'язків», «за зразкову поведінку і дбайливість про своїх підлеглих». Здавалося, шлях до кар'єри відкритий. Проте Я. Домбровський обрав інший шлях.

Під час навчання в Академії генерального штабу він був одним з керівників польського революційного офіцерського гуртка в Петербурзі, пропагував ідеї російсько-польського революційного союзу.

На початку 1862 р. у Варшаві він очолив ліве крило революційної організації, був членом Центрального національного комітету, конспіративним начальником Варшави, одним з організаторів і керівників Комітету російських офіцерів в Польщі.

Провів нараду у Вільно з революціонерами Литви і Білорусії. Розраховуючи на підтримку російських революційних сил, розробив план озброєного повстання.

...18 березня 1871 року стало точкою відліку історії Паризької Комуні – першої в історії людства пролетарської революції і першого уряду робочих. Ярослав Домбровський, який на той час мешкав у Франції, збоку бурхливих подій не залишився.

...У травні його призначили головнокомандуючим озброєними силами Паризької Комуні і присвоїли звання генерала.

Домбровський, прихильник наступальної тактики, пропонував негайно атакувати Версаль і ліквідувати контрреволюційний уряд. Пропозицію відхилили і, як вважають історики, це стало однією з головних помилок Комуні.

Самому Домбровському про це судити не довелося. 23 травня 1871 року він одержав важке кульове поранення на барикадах і, доставлений до лікарні Ларібуз'єр, через дві години помер.

ПАРИЗЬКА КОМУНА ТА ЇЇ ГЕРОЇ, з енциклопедії «Історія цивілізації»

18 березня 1871 р. трудящі Парижа узяли владу в місті в свої руки і створили перший в світі уряд робочих. Народ покінчив з прогнилим бонапартистським режимом і добився проголошення республіки. Новий буржуазний уряд оголосив себе «урядом національної оборони». Насправді ж він прагнув якнайшвидше укласти мир з Пруссією, щоб кинути всі сили на придушення революції. Проте трудящі не збиралися здавати ворогові столицю Франції і вимагали рішучої боротьби із загарбниками.

У діяльності Паризької комуни брали участь не лише французи. Її видним членом був угорець Лео Франкель. Армію комунарів очолювали поляки Ярослав Домбровський, Валерій Врублевський і гарібальдієць Ля Сесиліа. У народних клубах і на барикадах міста часто бачили росіян Єлизавету Дмитрієву, Ганну Корвін-Круковську, Михайла Сажина. Ад'ютантом генерала Домбровського був Валеріан Потапенко.

...У Версалі була підготовлена 150-тисячна, добре озброєна армія. 2 квітня 1871 р. вона почала обстрілювати місто. 10 тисяч солдатів атакували позиції національної гвардії, які захищали всього 2000 бійців. Вони вимушені були відступити з великими втратами.

...Командуючим паризьким укріпленим районом призначили Ярослава Домбровського. Талановитий воєначальник, він вирішив вирвати ініціативу з рук ворога. За підтримки бронепоездів атакував версальців і відкинув їх, проте не отримав підкріплень, аби розвинути успіх.

21 травня, в ясний сонячний день, зрадник, який пробрався в ряди комунарів, вказав версальцям слабозахищену ділянку міської оборони. Не зустрівши опору, ті захопили ворота Сен-Клу. До ранку наступного дня до Парижа увійшло вже 11 дивізій Т'єра – 90 тис. чоловік.

За ніч 600 барикад перегородили міські вулиці. Комунари билися за кожен квартал, кожен будинок. Над містом стояла димна заграва пожеж.

28 травня 1871 р. останній захисник останньої барикади на вулиці Рампонно випустив по ворогові останню кулю. Комуна припинила своє існування.

ДУНЕЦЬКИЙ Станіслав

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: польсько-австрійський.

Композитор, диригент. Автор перших слов'янських оперет.

З шляхтянської родини. Батько – адвокат.

Народився 25 січня 1839 р. в м. Лемберзі Австро-Угорської імперії (нині – м. Львів, адміністративний центр однойменної області України).

Помер 16 (28) грудня 1870 р. у м. Венеції (Італія).

Закінчив Львівську музичну студію, Ліпську консерваторію (1858), стажувався у Відні, Брюсселі, Парижі (1860-1863).

Був капельмейстером Чернівецького, диригентом

Львівського, Краківського оперних театрів.

Основний жанр творчості Д. – комічна опера; вони виконувалися в Львові, Варшаві і Відні.

Автор оперет «Корілла» (1859), «Одаліски», «Знада, або Хохлик», «Доктор Рандольфо» (усі – 1866), опер «Пажі королеви Марисеньки» (1864), «Дожинки, або Перші враження» (1865), «Спокуса» (1866).

Його перу також належать опери «Помста зграєю», «Пані Пріся», незакінчений «Ігор». Писав музику до спектаклів, пісні на слова Г. Гейне, А. Міцкевича.

Серед друзів та близьких знайомих Д. – Г. Берліоз, Ф.-Ж. Фетіс, Й. Кесслер та ін.

НАТХНЕННЯ, з творчого кредо С. Дунецького
Натхнення переплавляється в твори.

ПРОДОВЖИВ ТРАДИЦІЇ МОНЮШКО, з «Театральної енциклопедії»
Досвід композиторів XVIII-XIX ст. був узагальнений творцем класичної польської опери С. Монюшко. Опери «Галька» (1848), «Графиня» (1860), «Страшний двір» (1865) – зразок творчого перетворення польської народної музики.
Традиції Монюшко продовжили І. Добжинський («Монбар», 1863), С. Дунецький («Пажі королеви Марисеньки», 1864), А. Мюнххеймер («Оттон Стрілець», 1864), Л. Гросман («Дух воєводи», 1873), В. Желенський («Конрад Валленрод», 1885; «Гоплана», 1896).

ВЛАСНИЙ СТИЛЬ, з оцінки творчості С. Дунецького В. Анцичем
Станіслав Дунецький виробив свій власний стиль, оригінальний настільки, що Дунецького можна упізнати серед тисячі інших; і хоча львівський композитор вихований на французькому мистецтві, він має те важливе, що так необхідно великим творцям, а ще у нього є в творчості характер чисто слов'янський.

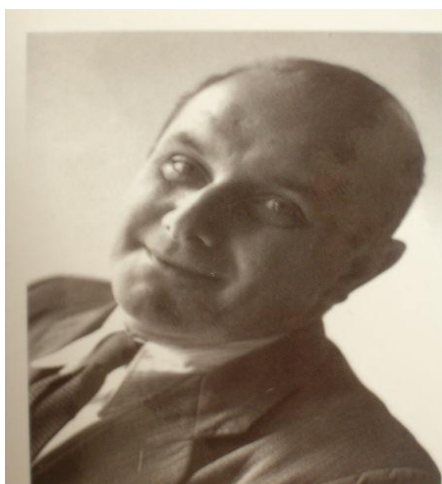
РОЗБУРХАВ ЄВРОПУ, з кореспонденції С. Гупала «Львів'янин, який випередив Бородіна»

Відомо, що першим створити оперету в Росії спробував Олександр Бородін 1867 року. Але чи багато хто знає, що у Львові українська оперета існувала з 1859-го?
Звісно, з ідеологічних мотивів твердження, що на території СРСР оперета іншого народу існувала раніше російської, з'явитися не могло. Але саме українська оперета, що народилася у Львові, була першою у слов'янському світі!
До цього часу в Європі, як відомо, панувала так звана паризька оперета, опісля з'явилася віденська. До речі, в Санкт-Петербурзі театр «Буфф» біля Олександринського театру, де ставили іноземні оперети, збудували тільки 1870 року. Тоді оперета, як грізна зброя сатири й гумору, для високопоставлених осіб була небажаним видом мистецтва. У Російській імперії музичні цензори оперету пильнували особливо ретельно.
А ось у Львові австрійські чиновники від мистецтва дозволили певну вільність. У цьому місті порушником театрального спокою став Станіслав Дунецький. Однак ...у Львові ніхто йому не хотів писати лібрето, щоб не бути причетним до такої «єресі». І тоді Станіслав Дунецький написав лібрето сам! Так у травні 1859 року у Львові з'явилася оперета «Корілла».
Оперета «Пажі королівни Марисеньки» Станіславу Дунецькому завдасть багато прикрощів з боку влади. Йому заборонять іменувати королем головну дійову особу твору, тому Ян стане князем, а гетьман Мазепа взагалі залишиться без прізвища.
Але найвдаліший і найсміливіший буфф Станіслав Дунецький представить глядачам 1866 року. «Знада, або Хохлик» розбурхає не тільки театральні підмостки, а й дрімаючу совість.
У 1866 році молодого композитора надихнуло «Слово о полку Ігоревім». ...До останнього дня Станіслав працював над піснею Ярославни.
Йому так і не вдалося вдосконалити улюблене дітище – українську оперету. Не встиг він дописати й поему. Хвороба виявилася нездоланною. Брат композитора Павло чомусь не опублікував майже закінченого «Ігоря». Все це призвело до того, що і твір, і самого «батька» так званої слов'янської школи оперети забули.
До речі, в останні дні життя Станіслава Дунецького з ним працювала пітерська оперна співачка Барановська, яка виступала під псевдонімом Пальма. Чи не вона донесла санкт-

петербурзьким лібретистам і композиторам епічний твір львівського композитора? Чи не тут витoki опери «Князь Ігор» Олександра Бородіна?

ЛЬВІВСЬКА ГАЛАНТНІСТЬ, з статті В. Шипнягової «Українська завіса»
Своїх політичних переваг Львівський національний академічний театр імені Марії Заньковецької, який гастролював в Сургуті, не позначав, ідеологічно ангажованих постановок не нав'язував. Навпаки, цілком галантно, з блискучою артикуляцією порадував національною оперетою – родоначальницею слов'янської оперети, яка з'явилася саме в Львові у середині ХІХ століття і пов'язана з ім'ям Станіслава Дунецького, який ще до нашого Бородіна узявся писати «Князя Ігоря», але померлого в розквіт літ від туберкульозу.
Від оперети – колись грізної зброї сатири і гумору проти пануючого класу – стало журно не на жарт...

ЄЖИ ЛЕЦ Станіслав

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: польський.
Письменник-сатирик, поет, афорист, перекладач.
З дворянської родини. Батько, Бенон де Туш-Летц, – барон.

Народився 6 березня 1909 р. в м. Лемберзі Австро-Угорської імперії (нині – м. Львів, адміністративний центр однойменної області України).

Помер 7 травня 1966 р. в м. Варшаві Польської Народної Республіки (нині – Республіка Польща).

Похований на військовому цвинтарі «Повонзки».

Закінчив Львівську євангельську школу (1927), навчався в Львівському університеті.

Працював аташе з питань культури політичної місії Польської Республіки у Відні (1946-1950).

Учасник Другої світової війни.

Кавалер Кавалерського Хреста ордена «Відроджена Польща».

Друкувався в газетах «Популярний щоденник», «Солдат в бою», «Вільний народ», журналах «Варшавський циркуляр», «Скамандр», «Шпильки».

Як літератор дебютував в літературному додатку до газети «Ілюстрований щоденний кур'єр» віршем «Весна» (1929).

Є.-Л – автор поетичних книг «Кольори» (1933), «Прогулянка циніка», «Польовий блокнот» (обидві – 1946), «Життя – це фрашка» (1948), «Нові вірші» (1950), «Єрусалимський рукопис» (1956), «Насміхаюся і питаю про дорогу» (1959), «Авелю і Каїну» (1961), «Оголошення про розшук» (1963), «Поеми, готові стрибнути» (1964).

Перу нашого земляка також належать серія збірників афоризмів «Непричесані думки».

Перекладав І. Гете, Г. Гейне, Б. Брехта, К. Тухольського.

Що стосується особистого життя, то наш земляк ще дитиною втратив батька; номер журналу «Нахили», співвидавцем якого він був, конфіскувала поліція; вірш «Плакат» зазнав цензури; іншим разом, аби уникнути арешту, виїхав до Румунії.

Серед друзів та близьких знайомих Є.-Л. – Л. Пастернак, Ю. Тувім, Ч. Мілош, Т. Бреза, Є. Путрамент, Є. Заруба та ін.

ОХОПИТИ СВІТ, з поетичного кредо С. Єжи Леца

Я мав намір своєю творчістю охопити світ. Це завдання мені ускладнили, розширивши його ескападами в космос.

ТЕ, ЩО ХВИЛЮЄ, з перекладацького кредо С. Єжи Леца

Я перекладаю зазвичай лише твори, котрі сповнені думок, які мене хвилюють.

БУВ У ПІДПІЛЛІ, з автобіографії С. Єжи Леца

Під час окупації я прожив у всіх тих формах, які дозволяв той час. 1939-1941 рр. я провів у Львові, 1941-1943 рр. – в концтаборі під Тернополем.

У 1943 році, в липні, з місця, де на мене чекав розстріл, я втік до Варшави, де працював конспіративно редактором військових газет Гвардії Людової і Армії Людової на лівому і правому берегах Вісли.

Потім пішов до партизанів, що билися в Люблінському воєводстві, після чого воював у рядах регулярної армії.

НАЙПРИЧНІША З МОЇХ КНИГ, зі спогадів С. Єжи Леца

Ці вірші («Єрусалимський рукопис» – **авт.**), завершені у середині 1952 року, з різних причин пролежали в ящику письмового столу аж до 1956 року. Я знаю, що найліричніша з моїх книг. Кожен випущений том є, принаймні для мене, через певний час мовби твором іншої людини, який, – не соромлюся в цьому зізнатися – читаєш деколи навіть з цікавістю. Тоді тобі відкриваються якісь нові деталі і у віршах, і між рядків.

РОЗМОВЛЯЮЧИ З САМИМ СОБОЮ, зі спогадів С. Єжи Леца

Ці вислови («Непричесані думки» – **авт.**) несуть на собі відбитки пальців нашої епохи. Якби варшавські кафе зачинялися на дві години пізніше, «думок» було б відсотків на 30 більше.

Як і фрашка, «непричесана думка», виникає відразу ...у формі найлапідарнішої прози. Можна б, у крайньому випадку, назвати це конденсуючою епіграмою. Проте ні! Тоді б відчувалася трудомісткість роботи, рима і ритм обмежили б свободу непокірної думки. Звідси так багато непорозумінь, що трапляються з нашими авторами фрашок, які часто насильно прагнуть заримувати те, про що подумали.

«Непричесані думки» записувалися в кафе, в трамваях, в парках, ба! – навіть в клубі літераторів. Взагалі, я завжди мислив таким чином, лише природжена скромність не дозволяла зважитися на те, щоб записувати, а, тим паче, публікувати ці мої «непричесані думки».

Це розмови з самим собою можна було б визначити як спробу охарактеризувати явища нашої дійсності.

З ПІРВИ – ВГОРУ, з творчого заповіту С. Єжи Леца

Був у моєму житті такий період занепаду, який досі є стартовим майданчиком моїх найсміливіших звершень. Коли я відчуваю себе особливо втомленим від турбот, то подумки повертаюся до цієї пірви, аби сила давнього падіння знов виштовхнула мене вгору.

Який там з мене філософ? Адже у мене відсутня будь-яка теоретична підготовка в цій галузі, хоча існують, втім, і мужики-філософи. Але я дуже недовго носив мужицьку сірчину. Мабуть, це розчленовування моєї творчості на філософію, лірику і сатиру пахне педантизмом професійно-критичного розбору.

Поезія має різноманітний вигляд. У ній є все, а точніше – все має бути. І кожен знаходить в ній те, що шукає. Хіба що в ній, справді, не можна нічого знайти.

Дехто дотримуються думки, що авторові найважче оцінити самого себе. Якщо це правда, то лише частково, бо якщо автор до чогось прагне, то може перевірити, якою мірою він

наблизився до поставленої ним (чи епохою) мети. А якими він скористається мірами і вагами, це знову ж таки визначається його відчуттям часу і перспективи.

І СЛОВО МОЖЕ БУТИ КЛЯПОМ, афоризми С. Єжи Леца

А може бог вибрав мене атейстом?

Віддаю перевагу напису «вхід заборонений» напису «виходу немає».

Все в руках людини, тому їх треба часто мити.

Деякі народні трагедії йдуть без антрактів.

Жити – шкідливо для здоров'я. Хто живе – той помирає.

Завжди знайдуться ескімоси, які розроблять керівництво для жителів Бельгійського Конго, як поводитися під час сильної спеки.

І слово може бути кляпом.

Іноді диявол мене спокушає повірити в бога.

Іноді жорстка позиція є наслідком родимця.

Існують дальтоніки, котрі не розрізняють кольорів, але чудово розбираються у відтінках.

Кришку труни з боку користувача не прикрашають.

Ламаючи пам'ятники, не чіпайте п'єдесталів, вони ще можуть стати в нагоді.

Мені приснилася дійсність. З яким полегшенням я прокинувся!

Найважче з правдою в такі часи, коли все може бути правдою.

Незнання закону не звільняє від відповідальності, але знання – часто.

Посипав собі голову попелом своїх жертв.

Риба стає винною, коли проковтне гачок: чужа власність.

Сатира ніколи не може скласти іспиту – в журі сидять її об'єкти.

Сіно в голові деяких поетів, мабуть, дуже подобається Пегасу.

У могильників не буває мертвого сезону.

Хочеш сховати обличчя – вийди голим.

Чи правда, що в покарання за те, що не вірю в існування душі, я не маю душі?

Шкода, що в рай треба їхати катафалком!

ДРІБНІ БЕЗЦІННІ НАМИСТИНКИ, з оцінки творчості С. Єжи Леца С. Гроховяком «Непричесані думки» залишається твором, в якому, мабуть, найточніше простежується ескаляція сучасної помилки: від позиції інтелектуального самовдоволення до дурості, від дурості до узурпації права прорікати «істини», від узурпації права до тиранення, від тиранення до злочинів. Ці чотки зібрані з намістинок таких малих, наскільки мініатюрні афоризми Станіслава Єжи Леца.

ОБРАЗНІСТЬ І ФАНТАЗІЯ, з оцінки творчості С. Єжи Леца Ю. Пшибосем «Непричесані думки» є, можливо, кращою практикою, яка передуює читанню хороших сучасних віршів: вони загострюють увагу до кожного слова, будять і приводять в рух мовну образність і фантазію читача.

ЗНАЧНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ЯВИЩЕ, з оцінки творчості С. Єжи Леца Я. Липським «Непричесані думки» – це найзначніше впродовж багатьох років явище в нашій літературі на сучасну тему. Лец – скептичний раціоналіст – свідомо відмовляється від всякого пафосу, а його критицизм містить в собі більше сарказму, ніж проповідування, що не заважає йому постійно зіставляти свої знання про сучасність, спостереження, що почерпнуті з життя, з власною системою моральних критеріїв і з власною концепцією людини. «Непричесаним думкам» судиться заслужено зайняти почесне місце серед книг, котрі є не лише документом певного етапу ідейного, інтелектуального і художнього прогресу, але й звершенням, що має не скороминушу цінність.

ВІРТУОЗ МАЛИХ ПЛОЩ, з статті М. Малька «Гуманіст без страху і докору»

«Непричесані думки» стали вершиною і квінтесенцією творчості Станіслава Єжи Леца. Внутрішня, духовна свобода і інтелектуальна сміливість, характерні для його висловів, були особливо вражаючими для епохи підневільних розумів і ретельно вивіреного ступеня допустимого критицизму.

...Думка про однорідність літературної спадщини Леца в його філософських, ліричних і сатиричних проявах виразно розвинув крупний польський поет і прозаїк Тадеуш Новак: «Якщо хлорофіл є основною складовою частиною рослинної клітини і буде однаковий в клітині водорості, польового хвоща чи листя яблуні, то подібна субстанція, що живить всі жанри творчості, в яких працював Лець, – це поезія».

Звичайно, «непричесаність» думок Леца не лише в імпровізаційності, спонтанності їх виникнення і фіксації: уважний читач, звичайно, зверне увагу на віртуозність, з якою письменник оперує словами на мінімальному просторі афоризму. «Непричесаність», в першу чергу, – у відмові підкорятися густому гребінцю і ножицям цензури, в опорі, який цей насторожений розум, який у всьому сумнівався, надає узам звичних схем мислення, тиску загальноприйнятих поглядів, помилковій багатозначності різних догм і етично-побутових стереотипів. Зовні мініатюрній художній формі належало утілити в собі всю напругу творчої волі письменника-гуманіста.

Читач, котрий ознайомився з основними віхами життєвого і творчого шляху Леца, без зусиль відзначить, що «Непричесані думки» – це також прихована автобіографія поета. Він уклав в цій книзі всі свої виклики силам, що протистоять людській гідності і принципам демократії, всі свої думки про природу історичного процесу, його небезпеки і деформації, своє знання «анатомії влади» і механізмів її здійснення. Він з неспокоєм відзначає театральність буденної людської поведінки і повсякденність міщанського кругогляду у людей театру.

Створюючи найлаконічнішу хроніку пережитого сучасним художником з Східної Європи, письменник виступав поборником активного гуманізму, який поєднував в собі гіркоту і печаль важкого історичного досвіду з терпимістю і добротою, а його висновки знаходили універсальну значущість і масштабність

«Непричесані думки», безумовно, стали новим словом в мистецтві афоризму – цієї якнайдавнішої і цінованої у всі часи форми.

ЗАЛЕСЬКИЙ Вацлав Міхал

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський.

Драматург, поет, публіцист, театральний критик, етнограф, фольклорист, політичний і громадський діяч.

Літературний псевдонім – Вацлав з Олеська.

З родини дідича. Син, Залеський П., – намісник, міністр Галичини; внук, Залеський В., – впливовий функціонер «Польського кола».

Народився 18 вересня 1799 р. в с. Олеськах Австро-Угорської імперії (нині – Буський район Львівської області України).

Помер 29 лютого 1849 р. в м. Лемберзі Австро-Угорської імперії (нині – м. Львів, адміністративний центр однойменної області України). Похований на Личаківському цвинтарі.

Закінчив Лемберзькі гімназію, філософський і юридичний факультети Лемберзького університету (1825).

Був кандидатом на місце концептового практиканта (1825-1826), концептовим практикантом (1826-1830), концептом (1830), референтом галицьких справ придворної

канцелярії (1845-1848), галицьким губернатором (1848-1849), керівником секції міністерства зовнішніх справ (1849).

Друкувався в часописові «Rozmaitosciach».

Перу З. належать стаття «Про пісні польські та українські» (1827).

Найвідоміший доробок – двотомник «Пісні польські і руські люду Галиційського, зібрані та впорядковані Вацлавом з Олеська» (1833), який має 1459 пісень, 160 яких супроводжуються нотами.

Що стосується особистого життя, то наш земляк рано втратив батьків.

Серед друзів та близьких знайомих З. – С. Гоцинський, М. Шашкевич, К. Ліпінський, М. Чоп, Я. Головацький, А. Висоцький, І. Вагилевич, Г. Блонський, К. Студинський та ін.

ПИСАТИ ТАК, ЯК ГОВОРИТЬ НАРОД, з творчого кредо В. Залеського

Я поклав собі за основу за можливістю писати так, як говорить народ, нехай навіть при цьому виникли б граматичні помилки.

НІЯКОГО КОЛОНІЗАЦІЙНОГО НАМІРУ, з оцінки творчості В. Залеського І. Франком

Не можна закинути навіть тіні політичного, згідно колонізаційного наміру. ...Все писане або друковане латинкою тим самим ближче до освіченої Європи та її наукових інтересів.

ХИБНА ДУМКА, з оцінки творчості В. Залеського М. Шашкевичем

Збірка видана польськими буквами. Але кілька ж там із-за цього недокладностей та сумнівів, із яких необізнаний з руською мовою може набрати дуже хибного поняття про ту мову.

ОБУРЮЄ ЛАТИНА, зі спогадів Я. Головацького

Надрукував Вацлав із Олеська (Залеський) свій збірник народних пісень; ми гордилися тим, що поляк ставив українські пісні далеко вище від польських щодо поетичної творчості; але ми обурювалися на те, що українські пісні надруковані мішма з польськими та що надруковані польськими буквами.

Нам хотілося б мати національний збірник... Зародилася думка видати український альманах під назвою Зоря, що в нім подано народні пісні, писання віршом і прозою, пам'ятники давньої народної поезії й переклади.

СПРИЧИНИВ АБЕТКОВУ ВІЙНУ, розвідки В. Шевчука «Із вершин та низин»

Думку про широке застосування латинки для української мови подав у 1833 році видавець «Пісень польських і руських люду галиційського» Вацлав з Олеська, тобто В. Залеський.

Її підтримав і обґрунтував А. Бальовський. Ту саму думку порушив у 1834 році вже українець, священник Йосиф Лозинський, помістивши ...статтю: «Про впровадження польської абетки до письменства руського». На підтвердження своїх думок Лозинський видав латинкою книгу «Руське весілля».

Рішучу відповідь «латинникам», зокрема на статтю Й. Лозинського, дав автор одної з перших українських граматик на Галичині Йосип Левицький. Його підтримав найвизначніший поет Галичини того часу М. Шашкевич, який написав Й. Лозинському відповідь під заголовком «Азбука і abecadlo». Це сталося у 1836 році.

Це був перший період так званої азбучної війни, після чого українці в Галичині й думати забули про латинський алфавіт, хоч під час революції (1848 р.) поляки широко використовували українську мову, передану латинкою, для своїх пропагандистських цілей.

Новий і останній акт абеткової війни почався в 1859 році з ініціативи ретроградного губернатора Галичини графа А. Голуховського, україножера й польського націоналіста, та його поплічника Е. Черкавського.

ЗАСУДЖУВАВ СПІВВІТЧИЗНИКІВ, з протоколу допиту М. Костомарова в III відділенні від 7 травня 1847 р.

– **З якою метою ви зберігали у себе обурливі твори.?**

– Недозволенні рукописи, як: «Dziady», «Поднестриянку» чи «Закон божий», «Сон» та інші, я придбав частково з природженої пристрасті до рідкісностей, частково з метою, що все стане в нагоді для дослідження мови і для міркувань історичних, проте тепер я украй жалкую і глибоко розкаююся, що тримав і переписував цю мерзоту. Те лише служить мені утіхою, що, бачить бог, як далекий я був від всіх мерзотних революційних переконань і огидних думок...

...Багато поляків з Південно-Західної Русі, наприклад, Чайковський, Залеський та інші, кричали про відновлення і славу України так, що ...засуджували своїх співвітчизників. Цей рукопис не мав анінайменшого стосунку до колишніх занять слов'янських і до тієї вченої маячні, яка пролунала в квітні і травні... Також «Сон» й інші вірші до слов'янства не мали ніякого стосунку і не служили ні правилами, ні збудженнями.

ВРЯТУВАЛИ ВІД ЗАБУТТЯ, з розвідки С. Стемпеня «Польсько-українські культурні взаємини упродовж віків»

Видатні польські фольклористи доклали багато зусиль не тільки для розвитку зацікавлення Україною, але своєю працею врятували від забуття створювану віками українську народну творчість, вкладаючи тим самим підвалини під розвиток української літератури та музики.

...Варто лишень згадати, що в 1833 р. вийшли «Пісні польські та українські галицького народу», видані Вацлавом Залеським.

Музичну видавничу сторону опрацював відомий польський композитор Карл Липинський, заслугою якого було те, що він виконав роботу не тільки документально, але зробив її під кутом майбутнього розвитку української професійної музики та концертної практики, кладучи тим самим підвалини під розвиток народної української музики.

ПОЛЬСЬКА ОДНОМАНІТНІСТЬ І УКРАЇНСЬКА РІЗНОМАНІТНІСТЬ, з реферату Г. Романька «Вацлав з Олеська»

Вацлав Залеський у передмові до своєї збірки нарікає на бідність та одноманітність польських пісень, серед яких мало «жіночих», тобто ліричних, і майже немає історичних (універсальним жанром польської пісенності виступає краков'як).

Натомість «гноблений не менше, як польський, а то й більше люд український, якому могли б узагалі замкнутися уста не лише до співу, а й до мови», створив свою багату та різноманітну поезію: «Однаке яка різноманітність пісень між тим людом, як свято збережені обряди, скільки з найдавніших часів збережених споминів!»

ЦІННИЙ ПОСІБНИК, з дослідження К. Бородіної «Внесок Вацлава з Олеська у розвиток слов'янського народознавства»

Попри безсумнівні досягнення, збірка не була позбавлена певних недоліків. Через хибне трактування Галичини як частини Польщі, а польських та українських галичан – як «народу галиційського», у Залеського склалася неправильна думка про слабкий розвиток польського фольклору, що невдовзі безапеляційно спростував О. Кольберг. Крім цього, українські тексти пісень були упорядковані впереміж з польськими, до збірника увійшли літературні твори Ф. Карпінського, В. Залеського, Ф. Князьніна, С. Климовського та Ю. Добриловського, відсутня паспортизація.

Найбільшу ж дискусію викликав спосіб передачі українських пісень латинським шрифтом на основі польської транскрипції, в результаті чого під впливом польської вимови деякі флексії в українських словах були перекручені.

...Отже, тенденції романтизму та слов'янського відродження безпосередньо позначилися на фольклористичній діяльності Вацлава з Одеська. До аналізованого пісенного матеріалу він підійшов як науковець: зробив огляд доробку слов'янських народознавців, підкреслив важливість народних пісень для вивчення історії, мови, а також відзначив психологізм народних пісень, до чого фольклористика дійде тільки згодом.

У збірнику В. Залеський об'єднав велику кількість нового матеріалу та порушив ряд важливих теоретичних питань. Уперше опублікував нотний додаток до окремих пісень тощо. Тому, незважаючи на те, що збірник не можна в повному розумінні назвати науковим виданням, він зробив великий внесок у розвиток української фольклористики та став цінним посібником для багатьох поколінь фольклористів.

РОМАНТИЗМ ПОМНОЖЕНИЙ НА РЕСПЕКТАБЕЛЬНІСТЬ, нарис

«Сентиментальний губернатор Вацлав Залеський» на gazeta.lviv.ua

Життя проходило між балами і маскарадами, розвагами з вином та гарненькими панянками. Заробіток ішов на більярд й гру в карти.

Вацлав був непоправним романтиком. Його щоденник – суцільна інтимна драма, яку львівський Вертер прикрашав сюжетами про нещасливе кохання і роздумами про самогубство.

...Література в Галичині на початку XIX ст. розвивалася поволі. Шляхта ще не відчувала потягу до інтелектуальної сфери і в більшості своїй не цінувала вищої освіти, а прошарок інтелігенції перебував у стадії формування.

Перший львівський салон відкритий в 1831 р. у будинку адвоката Августа Висоцького регулярно відвідував відомий поет ...Северин Гоцинський. Останнього розшукували поліція, і саме Залеський піклувався про його безпеку.

Незабаром популярний львівський ловелас ...одружувався, став зразковим чоловіком і татусем трьох дітей.

Посаг дружини дав йому можливість придбати два села поблизу Золочева. Так Вацлав остаточно став респектабельним членом львівського істеблішменту.

...Під час революції 1848 р. поляки, вимагаючи губернатора-поляка, мали на увазі Залеського. Цесар задовольнив цю вимогу, і 27 липня 1848 р. Залеський став революційним губернатором Галичини. Понад те, навіть намагався створити Національну гвардію... Дух революції захопив настільки, що він навіть вів розмови на тему, хто стане наступним польським королем.

Тим часом, австрійський уряд чекав відповідного моменту, аби завдати нищівного удару. Разом з номінацією Залеського на губернатора двір таємно уповноважив командуючого львівським гарнізоном генерала Гаммерштайна виконувати функції диктатора Галичини. 1 листопада військова артилерія за наказом Гаммерштайна розгромила місто. На протести губернатора генерал не звернув уваги. Зате наступного дня повідомив, що бомбардування припинить у разі появи білого прапора на Ратуші. Ультиматум прийняли.

....У Львові ще довго пліткували, чи то Залеського отруїли, чи він помер під час засідання уряду, обстоюючи галицькі справи.

ПРОБУДЖЕННЯ ЧИ ПОХМІЛЛЯ, з статті М. Ульянова «Походження українського сепаратизму»

Русинська самосвідомість спала глибоким сном і народ поволі, але неухильно вrostав у польську народність.

Тут не місце розповідати, як відбулося його національне пробудження. Тут і незмінні збирачі народних пісень – Вацлав Залеський, Лука Голембієвський, Жегота Паулі (все суцільно – поляки); тут же і знаменита «Русалка Дністрова» – перша літературна збірка на русинському наріччі, що вийшла 1837 року. Важливо – що це було за пробудження? Відповідь прозвучала давно, про це можна прочитати навіть у Грушевського.

Пробудження було російським...

ЗАРЕМБСЬКИЙ Юліуш

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський.

Композитор, піаніст.

З шляхтянської родини.

Народився 16 (28) лютого 1854 р. в м. Житомирі Волинської губернії Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 1 (13) вересня 1885 р. в м. Житомирі Волинської губернії Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України). Похований на місцевому польському цвинтарі.

Закінчив Житомирську гімназію (1870), Віденську (1872) та Петербурзьку (1873) консерваторії.

Працював викладачем Брюссельської консерваторії

(1880-1885).

Як композитор дебютував ще гімназистом піснями «Вілія» та «Дерева в квітові» на слова А. Міцкевича.

Виступав з концертами в Києві, Одесі, Варшаві, Лондоні, Константинополі, Римі, Неаполі. Уперше продемонстрував гру на двох клавіатурах одночасно (Париж, 1878).

Квінтет для фортепіано g-moll вважається найвидатнішим твором польської романтичної камерної музики.

Значну популярність також здобули «Колискова», «Тарантела», «Казка», «Троянди і тернини», «Польська сюїта», «Тріумфальний полонез», «Галицькі танці», цикл «З Польщі».

Незавершеною залишилася опера «Марія».

Московське державне музичне видавництво випустило збірку фортепіанних п'єс нашого земляка (1963).

Один з пілонів житомирського кафедральний костел св. Софії прикрашає барельєфний портрет З.

Ім'я земляка носить житомирський Польський аматорський камерний хор.

У містах Київ та Житомир з нагоди Дня незалежності Польщі відбулися концерти, на яких виконувалися твори З. (2004).

Серед друзів та близьких знайомих З. – Ю. Крашевський, Ф. Ліст та ін.

НАРОДНІСТЬ ПІСНІ, з творчого кредо Ю. Зарембського

Понад усе мене вабили пісні народні.

ВІДБИТОК САМОБУТНОСТІ, з листа Ф. Ліста Ю. Зарембському

Ваші етюди найзначущіші, чудові і віртуозні, оскільки на ваших творах лежить відбиток самобутності.

ДІМ ЗАЛИШАЮ РІДКО, з листа Ю. Зарембського М. Зарембській у березні 1885 р. Весна наближається, і настають теплі дні. Дерева починають вже зеленіти. Я рідко виходжу з дому. Після чаю відразу ж сідаю за компонування.

НАЙВИДАТНІШИЙ І НАЙЦІННІШИЙ, з оцінки творчості Ю. Зарембського Ф.

Лістом

Твори Зарембського належать до найвидатніших і найцінніших серед сучасної музичної літератури.

ВРАЖЕННЯ НЕ ЗГЛАДЯТЬСЯ, зі спогадів В. Кезеветтера

Лише раз в житті довелося мені чути гру Зарембського, і незважаючи на те, що це було давно, в дні моєї юності, спогади про цей концерт ніколи не згладяться з моєї пам'яті. ...Шопена він грав інакше, ніж інших. Зарембський створював тут образ якоїсь грізної сили. І вся фантазія сприймалася як трагічна поема про долю Польщі.

УСІ ВІДТІНКИ ЕМОЦІЙ, з інформації посольства Республіка Польща в Україні
Концерти, з якими Зарембські об'їхав всю Європу, принесли композитору велику славу, адже він, окрім іншого, був віртуозом двоклавірного фортепіано конструкції братів Манго. Завдяки своєму успіхові Зарембські зайняв посаду професора Королівської Консерваторії у Брюсселі. Проте не припинив надзвичайно активної і виснажливої концертної діяльності, що стало причиною важкої хвороби музиканта і його передчасної смерті.

Як і Шопен, писав музику майже виключно для фортепіано, але, разом з тим, його чудове знання інструментації та глибоке відчуття музичної колористики дозволяли виходити поза межі одного інструменту. Смертельна хвороба не дозволила розвинутися яскравому талантові, провісникові імпресіонізму.

Музична спадщина композитора нараховує близько 30 опусів – віртуозних фортепіанних творів. Найталановитіші з них: Великий Полонез *Fis-dur* та цикл *Троянди і терни*. Найбільшу ж популярність завоював Фортепіанний квінтет, який все частіше називають найвидатнішим камерним твором у польській музиці XIX століття. Квінтет був створений 1885 року, незадовго до смерті 31-річного композитора. Ця композиція, яку нині ставлять у ряд з творами Й. Брамса і Ц. Франка, вражає прекрасними темами, сміливою концепцією формальної побудови, в якій спільні музичні ідеї пронизують всі частини твору, незвичайною ніжністю звучання, а також багатогранністю відтінків емоцій – замислення, драматизму і смутку.

Незважаючи на коротке життя, Зарембські написав багато прекрасних фортепіанних композицій, більшість з яких, на жаль, і досі перебуває у забутті.

НЕ ПОЩАСТИЛО З ДАТАМИ, з «Редакційної пошти» видання «Свобода» за 11 серпня 2006 р.

В Житомирі народився відомий композитор, піяніст, професор Брюссельської консерваторії Юліуш Зарембський. На жаль, і тут дати його життя в різних довідниках подаються суперечливі – 16, 19, 28 лютого, 3 березня. Яка дата є підтвердженою документами?

Помер він рано, у віці 31 року. Похований на польському кладовищі у Житомирі. Серце, за його заповітом, покоїться у костелі св. Софії. І на пам'ятникові, і на плиті зазначені дати життя: 16 лютого 1854 – 1 вересня 1885. Ці дати подають довідники.

Однак збереглися метричні книги, де зазначені дати народження і смерті композитора. І вони є офіційними документами.

Метрична книга Житомирської кафедральної Римо-католицької церкви св. Софії за 1854 рік подає, що Юліуш Зарембський народився 19 лютого 1854 р. За Григоріанським календарем це 3 березня. А дата на могилі? Ось моє припущення. Помер композитор молодим. Були ще живі і його батьки, які знали точну дату народження – 16 лютого. Цю і викарбували на пам'ятнику і на дошці в костелі. Хрестили ж Юліуша через 2 місяці після народження. Хрещені батьки могли забути, в який день народився Юліуш.

Не все гаразд і з днем смерті Ю. Зарембського – 15 вересня. У метричній книзі тієї ж церкви записано 1 вересня за старим стилем, або 13 вересня за новим стилем. А ось

довідники подають дату 1/15 вересня 1885 р. Саме 13-го, а не 15-го вересня помер Ю. Зарембський.

ПОПУЛЯРИЗУВАТИ НЕ ПРОСТО, з замітки Н. Міжигурської «150-річчю польського композитора Юліуша Зарембського»

Польський інститут в Києві, Генеральне консульство Республіки Польща в Луцьку за сприяння Польського наукового товариства в Житомирі презентували низку заходів, присвячених 150-річчю від дня народження польського композитора Юліуша Зарембського. Із нагоди знаменної дати в Житомирській обласній філармонії з лекцією виступив музикознавець, професор Познанського університету Рішард Даніель Гольянек. За словами Гольянека, Юліуша Зарембського не випадково називають віртуозом піаніно. Музикознавець вважає: прізвище Зарембського, коли б тому не перешкодила передчасна смерть, стояло б одразу після Шопена. При цьому професор повідомив, що популяризувати творчу спадщину видатного композитора не просто: у Польщі жодна бібліотека не має повного комплексу видань творів Юліуша Зарембського. А ось у Берлінській бібліотеці їх можна знайти, проте в одному примірнику.

ДИВА ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ, з кореспонденції О. Ануфрієвої «Паганіні фортепіано»

Два творчих початки – композиторський і виконавський – щасливо поєдналися в обдарованій кипучій натурі Юліуша Зарембського. Шопен і Міцкевич, в чиїх творах жила сама душа і доля Польщі, ніби торкнулися потаємної серцевої струни юного музиканта, і струна задзвеніла. Нові образи і теми прийшли самі собою. У його творах виникли польські мотиви, «заговорив» дух історичної батьківщини. ...Зарембський «брав в полон» величезні слухацькі аудиторії силою свого незвичайного таланту. ...Рубінштейн і Сен-Санс йшли з його концертів приголомшеними. Бельгійський король Леопольд II запропонував музикантові місце професора в Брюссельській консерваторії.

Техніка гри Зарембського на фортепіано була така неймовірною, що вражала не лише досвідчену публіку, але й найвимогливіших музичних авторитетів. Деколи він демонстрував справжні дива виконавської майстерності. На Усесвітній виставці в Парижі в 1878 р. він грав одночасно на двох клавіатурах, одна з яких була вельми незвичайною: клавіші на ній розташовувалися... в зворотному порядку. Це був рояль фірми «Манжо». А ідея удосконалення належала Зарембському.

...Зібравши всі сили, Зарембський виходив на сцену. Він грав, і здавалося – за роялем саме Натхнення! А з підмостків його відводили під руки.

ШКВАЛ ОПЛЕСКІВ, з замітки на 20minut.ua

Загальне визнання. Перший приз на фестивалі. Запрошення виступити в інших країнах. Численні концерти в костьолах і залах. І усюди – шквал оплесків. От так приймала сусідня Польща житомирський хор. Колектив, названий на честь земляка-композитора Юліуша Зарембського, існує вже десять років і неодноразово брав участь в різних фестивалях і конкурсах.

Останній – в польському містечку Кошалін. Сюди з'їхалося вісім колективів з Бельгії, Литви, Латвії, Білорусії і України, аби позмагатися в довершенішому виконанні полонійської музики.

До речі, на фестивалі був присутній один з відомих сучасних композиторів Марек Ясинський. І саме твір «Ave Maria» його авторства включили до своєї програми житомирські хористи. Виступати перед великим композитором з його ж твором – і хвилює, і азартно. Чи сподобається виконання? І від Марека Ясинського хор одержав похвалу.

Що може бути краще?

КУМЕДНИЙ ВИПАДОК, бувальщина

Кумедний випадок стався з керівником хору Іваном Красовським. Або це така традиція у поляків, або все вийшло експромтом – тепер не дізнатися. Але після виступу до Івана Станіславовича підійшов письменник з Кракова з дивним запитанням: «А яка у вас краватка?» І опісля: «У такого диригента має бути особлива».

І подарував краватку з зображенням... музичних інструментів.

ІВАНОВСЬКИЙ Євстахій Дезидерійович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: польський.

Публіцист, мемуарист. Псевдоніми – Heleniusz, Helenius, Eustachy, Eu-go Heleniusz.

З дворянської родини. Батько, Івановський Д., – маршалок Житомирського повіту.

Народився в 1813 р. в с. Халаїмгородку Бердичівського повіту Київської губернії Російської імперії (нині – с. Городківка Андрушівського району Житомирської області України).

Помер 7 липня 1903 р. в с. Халаїмгородку Бердичівського повіту Київської губернії Російської імперії (нині – с. Городківка Андрушівського району Житомирської області

України). Похований в с. Білопілья (нині – Козятинський район Вінницької області України) поблизу костьола св. Антонія. Надгробок не зберігся: костюл підірвали більшовики (1957).

Навчався в Кременецькому ліцеї (1825-1830).

Друкувався в журналі «Час».

Як літератор дебютував книгою «Божя Мати на Ченстоховській Ясній Горі. Королева Корони Польської. Спогад паломництва в 1848 році» (1852).

Потім настала черга наступних доробків: «Історична інформація про орден базиліанів в Умані» (1857), «Національні спогади» (1861), «Розмови про польську корону» (1873), «Образи Речі Посполитої» (1891), «Польські пам'ятки різних часів» (1892), «Листки, вітром до Кракова з України занесені» (1900-1903), Спогади польських давніх і ще давніших часів» (1894).

Серед друзів та близьких знайомих І. – О. Гроза, А. Жмігородський, Е. Руліковський, П. Чечель, К. Качковський, Л. Липинський, Ф. Новицький та ін.

ПРАВДА СТОЇТЬ НА СВІЧНИКУ, з життєвого кредо Є. Івановського

Правда стоїть на свічнику, проголошує себе з дахів, а злий, зіпсований дух складає змову.

ЗАХИСНИК УБОГОЇ ШЛЯХТИ, зі спогадів Є. Івановського

Людина (Рильський Т. – прапрадід Рильського М. – **авт.**) гарна, з благородним обличчям, протягом десяти літ був сквирським маршалком, відомим службовцем. У колі маршалків відзначався здібностями, характером; захисник убогої шляхти, зухвалих умів підкоряти.

ВЕЛИКИЙ ХИСТ, з характеристики П. Чечеля Є. Івановським

Петро Чечель не був вчений, не знав іноземних мов, не мав вищої освіти, лише ґрунтовний мав розум, такт, здоровий глузд; працював старанно, був ощадливий, любив

порядок, хист мав великий... Хто знав до цього Самчики, а побачив їх під рукою Чечеля, не вірив очам своїм.

ПЕРЕДАВ КОЛІР, ЗАПАХ І СМАК ЕПОХИ, з розвідки І. Савицького «Ім'я, забуте в Україні: Євстахій Івановський»

Переконаливим прикладом його доброти була безкорислива допомога бідній родині Лінчуків. Про неї знає вже четверте покоління, а ми почули розповідь з вуст Василя Дем'яновича, найстаршого за віком – 1937 року народження: «У 90-х роках XIX століття від пожежі згоріло все обійстя діда. Не маючи змоги відбудувати його самотужки, він ходив просити людей на погоріле на ярмарок у с. Червоне, потім у своєму селі. Але грошей, що скинулись люди, було мало. Згадавши, п. Івановський не відмовляє тим, хто звертається за допомогою, пішов просити...

Пан сидів у кріслі, відпочиваючи.

– Скажи, хлопе, чого просить твоя душа? – запитав він односельця.

Той розповів про біду, про те, що не має роду, який допоміг би відбудувати садибу, без якої залишилася сім'я. Господар уважно вислухав і сказав:

– Піди, серце, до лісника і скажи йому, що я велів дати тобі лісу для відбудови двору».

...Літературна спадщина Є. Івановського – це нариси про відомі особистості, розповіді про події минулих років, а також сучасні авторів. Вони містять досить розгорнуті характеристики сучасників, приватні листи осіб, їхні мемуари. Нариси насичено історичними матеріалами, багато яких сьогодні недоступні або невідомі. Цікавими є роздуми самого літератора...

...Особливістю досліджень Є. Івановського є те, що в них автор висловлює своє ставлення до особи чи події.

...Твори Є. Івановського – це безцінний скарб фактів, знань і подробиць з історії Правобережної України. Педантична схильність мемуариста до деталей, здатність виразно передати «колір, запах і смак епохи» – найвідмінніша риса усієї творчості...

ХАОТИЧНО, БЕЗ МЕТОДОЛОГІЇ, з статті «Івановський Євстахій» на сайті Міністерства Закордонних Справ Республіки Польща

Івановський повернувся до Халаїмгородка з наміром зайнятися господарством (яке велося, зрештою, не найкращим чином), однак часті виїзди до сусіднього маєтку Ненадихи, де він створив осередок культурного та громадського життя, а також подорожі по країні та за кордоном відволікли його від справ маєтку. Будучи самотнім та матеріально незалежним, у своїх чисельних подорожах він збирав рукописні матеріали та усні перекази про минуле колишньої Речі Посполитої, в основному – українських земель. Допомогали йому в цьому як родинні зв'язки, так і чисельні знайомства.

Величезна кількість фактів, подій та оповідань, які він зібрав у записах та в пам'яті, послужили для створення побутових нарисів, що часто базувались на межі особистих спогадів про людей та фактах минулих років. Вони містять безліч характеристик, оцінок, описів, хронологічних порівнянь, які складались хаотично, без методології, з грубими помилками, свідомими тенденціями, заправленими ультракатолицьким баченням та хибними поглядами на колишню історію Польщі. Стиль цих книжок також був тяжкий та претензійний.

Хоча праці Івановського є поєднанням праць інших авторів та базуються на застарілій історичній літературі, однак вони часто цитуються, оскільки містять або посилаються на недоступні чи неіснуючі сьогодні архівні матеріали. Свої часто багатотомові видання Івановський публікував під псевдонімами переважно поза межами російської окупації (Львів, Краків, Познань і, навіть, Париж).

Під час січневого повстання він надіслав до редакції «Часу» кореспонденцію під назвою «Про відносини та надії за кордоном», яка була характерна клерикалізмом та відсутністю толерантності. Івановський був рішучим противником повстання, оскільки вважав, що кожна революція несе в собі зачатки суспільного перевороту; він вихваляв золоту

шляхетську волю та панщину, і навіть в розумовій та релігійній відсталості вбачав творчі елементи суспільного ладу та гарантії його міцності.

ЗНАЧИМІ ІМЕНА, з повідомлення Житомирської обласної Спілки поляків України «Презентація монографії В. Єршова «Польська література Волині доби романтизму: генологія мемуаристичної літератури»

27 січня 2009 р. в конференц-залі Житомирського державного університету ім. І. Франка відбулась акція, значення якої, впевнена, важко переоцінити. Вперше за всі роки незалежності та, власне, і всього радянського часу в Україні з'явилась ґрунтовна регіональна історія польської літератури Правобережжя! Презентація монографії кандидата філологічних наук, доцента кафедри зарубіжної літератури ЖДУ ім. І. Франка В. Єршова, який зараз є докторантом кафедри полоністики Київського національного університету ім. Т. Шевченка, «Польська література Волині доби романтизму» справді стала святом української науки, польсько-українських зв'язків та світової полоністики. Головна наукова концепція монографії Володимира Єршова полягає в представленні польськомовної літератури Правобережжя як рівнозначного та рівновеликого сегмента як власне польської літератури, так і багатонаціональної української. На презентації зазначалось, що, адекватне бачення російськомовної, гебрайськомовної, німецькомовної та багатьох інших національних художніх літератур національних меншин держави значно розширить уявлення про багатонаціональну, багатшарову українську літературу в цілому.

Вчений значно розширив уявлення про літературу Волині, а разом з нею й Правобережжя, з кінця XVIII – до першої половини XIX-го (1793 – 1863 рр.), повернув українській літературі багато забутих, а іноді навмисно замовчуваних письменників краю. По суті книга відтворює культуру, яка століттями знаходилась на порубіжжі Російської імперії, а потім її правонаступника – Радянського Союзу, та Польщі. Так, у тіні української літератури століттями залишалась творчість багатьох літераторів, серед яких А. Фелінський, Я. Д. Охоцький, Г. Ржевуський та М. Грабовський, К. Качковський та Е. М. Галлі, Г. Олізар та Є. Івановський, Ф. Ковальський і Т. Бобровський, Т. Падура та Є. Фелінська, Н. Олізар та М. Чайковський. Що не прізвище – то значиме ім'я в історії держави!

Всього автором висвітлено творчість близько двох сотень славних представників красномовного письменства Волині, серед яких близько п'ятдесяти монографічно.

НАДМОГИЛЬНУ ПЛИТУ ПІДНЯЛИ З СТАВКА, з кореспонденції «Відлуння віків» на hramjatky.org.ua

Село Городківка (до Другої Світової – Халаїмгородок) в Андрушівському районі Житомирщини. Костел святої Клари. Творіння генія польського письменника Євстахія Іваницького, який під псевдонімом «Геленіуш» змальовував життя місцевої шляхти середини і другої половини XIX століття. Це увічнення пам'яті його матері Клари Іваницької.

Одинокий, як і Геленіуш, що не мав ні дітей ані жінки, костел виглядає, наче щось нетутешнє на фоні нецікавих селянських мазанок. Він беззвучно співає своїми дахами, виправляє п'яний мато-суржик, що лине звідусіль і єдиним ліхтарем правдивого світла запалює занурені в морок невігластва і відключення електроенергії вулиці Городківки. Дуже схоже на браму усипальниці Потоцьких в Печері, а ще... на браму Морії.... З тією лише відмінністю, що за нею живі і щасливі Балін з Торіном, а не зграї орків.

Старенький дідусь з ключами живе на іншому кінці села, за ніякою, з архітектурної точки зору, православною церквою. Хоч декого інтер'єри костелу можуть розчарувати, втім, тут панує дивовижна тиша і спокій, що компенсує відсутність уявних оригінальних оздоблень.

...Може тому, коли сюди не так давно залізли злодії, ці лицарі драбин та відмичок нічого не взяли...

Геленіуш не дочекався закінчення родинного костелу. Він помер за десять років до його освячення. Храм побудував родич Жмігородський в 1913 році, виконуючи останню волю самотнього письменника. Тому і фундаментальна плита присвячена йому.

Надмогильну плиту Клари та Євстахія Івановських нещодавно підняли з дна сусіднього ставка. Вона стоїть навпроти входу до костелу. Дочекайтесь весни, друзі, і знайдіть час відвідати цей світлий костел. Сподіваюсь, що частка натхнення в вас вже жевріє.

ЗЕЛІНСЬКИЙ Фадей (Тадеуш) Францевич

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: російсько-польський.
Археолог, філолог, перекладач.

З міщанської сім'ї.

Народився 2 (14) вересня 1859 р. в с. Скрипчинцях Канівського повіту Київської губернії Російської імперії (нині – Корсунь-Шевченківський район Черкаської області України).

Помер 5 квітня (8 травня?) 1944 р. в с. Унтершондорфі Верхньої Баварії (Німеччина).

Закінчив петербурзьке училище св. Ганни (1869-1876),

Лейпцігський університет (1877-1880).

Працював викладачем Петербурзького (1887-1922), Варшавського (1922-1939) університетів.

Член-кореспондент імператорської Академії наук (1893).

Член Польської Академії наук.

Почесний член Московського університету (1909).

Почесний академік Російської академії наук (1916).

Лауреат Пушкінської премії (1919).

Друкувався в журналах «Вісник Європи», «Російська думка», «Аполлон», «Світ Божий», «Вісник всесвітньої історії».

Як вчений дебютував дослідженням «Історія Другої Пунічної війни» (1880).

Потім настала черга наступних доробків: «Цицерон в історії європейської культури», «Закон хронологічної несумісності і композиція «Іліади» (обидва – 1896), «Стародавній світ і ми» (1903), «З життя ідей» (1905), «Суперники християнства» (1907), «Вступ до книги «Софокл. Драми» (1914–1915), «Давньогрецька релігія» (1918), «Давньогрецька література епохи незалежності» (1919-1920), «Релігія еллінізму», «Кам'яна нива» (обидва – 1922).

Перекладав Овідія, Софокла, Цицерона.

Видна статура нашого земляка привертала увагу митців. Ще в 60-і роки минулого століття у вірменській церкві Львова можна було побачити фреску з зображенням Св. Петра, моделлю для якої був З.

Що стосується особистого життя, то простим воно не було. В 4-річному віці З. втратив матір, а в 14-річному – і батька. Після захисту ним магістерської дисертації за кордоном, в Росії її не визнали; довелося захищати ту вдруге. А про докторську в Петербурзі ніхто й слухати не захотів: її блискучий захист стався в Дерпті (1883).

В СРСР зазнали репресій його друга дружина, позашлюбний син, а чоловік старшої доньки і двоє їхніх дітей щезли в сталінських концтаборах.

З. присвятила вірша «Пам'яті професора Тадеуша Зелінського» польська поетеса Х. Морткович-Олчакова

Нині до спадщини нашого земляка повертаються видавці: ось і в Києві «Сінто» видрукував «Давньогрецьку релігію» (1993).

Серед друзів та близьких знайомих З. – М. Стасюлевич, І. Анненський, О. Ріббек, О. Блок, А. Білий, А. Луначарський, О. Веселовський, А. Венгеров, М. Сабашніков, В. Іванов, М. Лемке, П. Вейнберг та ін.

ВІДОМЕ... НЕВІДОМЕ, з наукового кредо Ф. Зелінського

Серед всіх так званих «язичницьких» релігій немає жодної, яка була б нашій інтелігенції в один і той же час і так добре відома і так глибоко невідома, як старогрецька.

СИЛА І СЛАБКІСТЬ, з книги Ф. Зелінського «Давньогрецька релігія»

1. Як відомо, ...вивчення грецької міфології стало обов'язковим предметом нескладної освіти нечисленної російської інтелігенції, і коротке грецьке керівництво Аполлодора стало першою грекомовною книгою, перекладеною і надрукованою російською за наказом самого імператора Петра І. Звідси популярність грецьких богів – правда, за традицією того ж французького класицизму, більш в їх латинських найменуваннях. Вони витіснили з свідомості людей християнських святих; і віруючий інтелігент, для якого і св.

Пантелеймон, і св. великомучениця Варвара, і навіть сам св. Микола Чудотворець були лише простими, хоч і вимовлюваними з священним трепетом, іменами...

...Без сумніву; тільки чи правильно? Ось запитання. І відповісти на нього доводиться: ні, безумовно неправильно. Саме популярність грецької міфології стояла на сильній заваді розумінню грецької релігії: вона була однією з головних причин того, що грецьку релігію як таку відмовлялися сприймати серйозно.

Невиправний волоцюга Юпітер, ревнива і сварлива Юнона, злодійкуватий Меркурій, кокетлива Венера, схильний до випивки Вакх – схаменіться, яка ж це релігія! Це, повторюю, осад однієї епохи, епохи французького класицизму.

2. Де ж ми її знайдемо, цю «сутність» грецької релігії? Відповісти не просто; і саме в цій не простоті полягає внутрішня причина того незнайомства європейської інтелігенції з грецькою релігією, про яку була мова вище.

Де знайдемо ми суть християнства? – в Євангелії. Суть іудаїзму? – В Торі і пророках. Суть ісламу? – В Корані. Все це – канонічні книги, кожен рядок яких характерний і обов'язковий для прихильників відповідних релігій. Існують вони завдяки наявності засновника релігії і могутнього духівництва, яке оберігає (дійсню чи уявну) чистоту його учення від сторонніх вторгнень.

Ні того, ні іншого в старогрецькій релігії не було – в цьому її сила, в цьому і її слабкість. Саме поняття «канону» було ...органічно осоружно волелюбному духу елліна. Абсолютно правильно отці церкви називали еллінізм «батьком всієї єресі»; слово «єресь» означає «вибір», а право вибору було для елліна невід'ємною ознакою розумової свободи.

...Читача не здивувало, що я звертаюся не просто до інтелігента, а саме до інтелігента віруючого – розумом, серцем, спогадом, все одно? Дійсно, як це не дивно, але мені довелося вперше сформулювати правило, яке швидко, сподіваюся, стане трюїзмом: «Як не може зрозуміти грецького мистецтва людина, позбавлена художнього відчуття, так не зрозуміє і грецької релігії той, в кому релігійне відчуття відсутнє».

Отже, читачу, ми умовилися. Запаліть у вашому серці яскравий світоч релігійного відчуття і залиште удома тьмянний ліхтар конфесіоналізму; тоді величавий храм грецької релігії продемонструє вам свої дива.

ТАК БУЛО, ТАК БУДЕ, з статті Ф. Зелінського «Ідея морального виправдання»

Бажання новизни примушує людей від здорового звертатися до хворобливого і вимученого, від простого до хитромудрого, від ясного до туманного; все добре, аби воно було новим або, принаймні, здавалося таким. Прийде час – і це нове стане старим,

заяложеним, вульгарним і піддається подвійному осуду, і за хворобливість, і за вульгарність; і те забуте старе воскресне і знайде собі захоплених поклонників. Так було, так буде завжди.

МОЛИСЯ, АЛЕ Й РУКАМИ ВОРУШИ, античні прислів'я і приказки, перекладені Ф. Зелінським

Вдруге діти – люди похилого віку.
Випив вино – випий і дріжджі.
Від диму біг, у вогонь потрапив.
Живемо не як хочеться, а як можеється..
Молися Афіні, але й руками воруши.
Не поміститься дельфін у вмивальному тазі.
Не ятри горя, яке вгамувалося.
Пологами мучилася гора – народила мишу.
Початок – половина цілого.
Праця ніяка не ганебна, ганебне лише неробство.
Стара лисиця в капкан не попадеться.
У паскудного ворона – паскудне і яйце.
Цвяхом цвях вибиваєш.
Якщо народ голодує – і рак у народу в пошані.

ОСТАННЯ ЗУСТРІЧ, зі спогадів С. Червінської

Отже, настав день від'їзду. Проводжав нас Фадей Францевич. Спочатку нам сказали, що повезуть пасажирським потягом в дитячому вагоні, чому ми всі зраділи, оскільки їхати треба було добу, проте виявилось, що потяг наш комусь знадобився і нас посадили в звичайний товарний (здається, його називали тоді «Максим Горький», без будь яких зручностей, навіть найелементарніших).
«Потяг» рушив, і мені запам'ятався на все життя цей момент – Фадей Францевич йшов пероном і гірко-гірко плакав. Виявилось, що це, дійсно, було останнє наша зустріч...

СЛОВ'ЯНАМ ПОТРІБЕН ВЛАСНИЙ РЕНЕССАНС, з статті О. Лук'янченка

«Вертикаль життя Фадея Зелінського»

Ф. Ф. Зелінський ...після 1922 року зникає з культурного горизонту Росії, яка стала Союзом Радянських Соціалістичних Республік. Коротка літературна енциклопедія з кожним новим виданням відводить тексту під ім'ям Ф. Ф. Зелінського все менше, а Велика радянська – і зовсім про нього умовчує.
Чому так відбулося, чим викликана смуга забуття?
Причина... полягала в тому, що з 1922 року Ф. Ф. Зелінський перестав бути російським ученим, оскільки на запрошення Варшавського університету переїхав в незалежну Польщу.
Факт еміграції, за ідеологічними нормами того часу, вважався прикметою політичної неблагонадійності й робив Зелінського чужим «молодій республіці Рад».
...Античний світ впав під натиском варварів, що на тисячоліття занурило Європу в морок середньовіччя. Переживши епоху Відродження, західноєвропейські нації, запліднені тим же античним сім'ям, повернулися до спільного культурного коріння і подолали ступінь варварства. Росія ж й інші слов'янські нації цього благотворного впливу не випробували. Щоб повернути їх в лоно європейської цивілізації, необхідний слов'янський Ренесанс. Досягненню саме цієї мети були присвячені «праці і дні» Фадея Зелінського.
Два основні напрями вели до неї. По-перше, класична освіта, що закладає загальний фундамент формування європейської свідомості.
По-друге, просвітницька діяльність, яка вводить в повсякденний культурний ужиток високі зразки античності, і, в першу чергу, античну літературу. Ці два напрями і

визначили зміст педагогічної, наукової, літературної і популяризаторської роботи Ф. Ф. Зелінського.

НАСИЛУ ПЕРЕСУВАВСЯ, з листа К. Зелінської А. Зелінській від 26 вересня 1958 р. Дорога Аріадно! Мені переслали твій лист, який ти написала в надії знайти сліди свого батька. Він помер 8 травня 1944 року, йому було 84 роки...

Останні роки він провів тут, в с. Шондорф, Верхня Баварія. Він прибув сюди в листопаді 1939 р. після першого розгрому Варшави разом з своєю донькою Веронікою, своєю вірною супутницею. Вона завжди зворушливо піклувалася про нього і усюди його супроводжувала...

Після взяття Варшави вони обидва провели дуже важкий час. Їхня квартира згоріла, як майже і весь Варшавський університет, і у зв'язку з цими потрясіннями його спіткав удар, так що він ледве міг пересуватися, а Вероніка вже давно страждала хворобою серця.

На щастя, вдалося одержати, завдяки нашому сприянню, дозвіл приїхати до нас і нам вдалося їх порівняно добре влаштувати. Він був радий бути з нами, проте дуже страждав від тяжкої долі, котра спіткала його батьківщину. Після удару він порівняно облямувався, міг пересуватися, хоч і насилу.

Духовні його здібності не постраждали. Він досконало володів багатьма європейськими мовами, знав напам'ять великі твори світової літератури і незадовго до смерті закінчив шеститомну працю своєї «Історії релігії».

ІВАШКЕВИЧ Ярослав Болеславович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський.

Прозаїк, поет, драматург, літературний критик, перекладач.

Псевдонім – Eleuter.

З родини службовця. Батько, Івашкевич Б., – бухгалтер.

Народився 20 лютого 1894 р. в с. Кальнику Липовецького повіту Київської губернії Російської імперії (нині – Іллінецький район Вінницької області України).

Помер 2 березня 1980 р. в м. Варшаві (Польща). Похований на місцевому цвинтарі.

Навчався в Єлизаветградській (1904-1909) і 4-й Київській гімназіях (1909-1912), закінчив юридичний факультет Київського університету (1912-1918).

Працював головою Спілки письменників ПНР (1945-1949; 1959), редактором журналу «Творчість» (з 1955).

Тричі лауреат державної премії ПНР (1952; 1954; 1963).

Лауреат Міжнародної премії «За зміцнення миру між народами» (1970).

Як літератор дебютував віршем «Ліліт» в журналі «Перо» (1915).

Потім настала черга повістей і романів «Зенобія. Пальмура» (1920), «Місяць сходить» (1925), «Змова чоловіків» (1930), «Панянки з Волчикова» (1933), «Червоні щити» (1934), «Маскарад» (1939), «Закохані з Марони» (1961), «Хвала і слава» (1956-1962), «Заруддя» (1976),

Літературним явищем став збірник оповідань «Нове кохання та інші оповідання» (1946).

І. – автор монографій про Ф. Шопена, І. С. Баха.

Перекладав Т. Шевченка, М. Бажана, М. Рильського, В. Шекспіра, А. Чехова, Х. Андерсена, К. Гольдоні, Л. Толстого.

Більшовицької революції не сприйняв, емігрувавши до Польщі (1918).

Після тривалої перерви відвідав Україну в 1958, 1964, 1974 та 1977 роках.

У Києві ім'ям земляка названо вулицю (1984).

У с. Кальник Іллінецький район Вінницької області землякові встановлено пам'ятник, а в шкільному музеї обладнана спеціальна експозиція, є бібліотечка творів.

Українська видавнича група «Сучасність» випустила книгу І. «Злет» (2007).

Серед друзів та близьких знайомих М. – К. Паустовський, Г. Манни, Д. Голсуорсі, Р.

Роллан, М. Шолохов, К. Шимановський, П. Загребельний, С. Висоцька, Д. Павличко та ін.

РІДНА МОВА, з життєвого кредо Я. Івашкевича

Українська мова була тією мовою, яка супроводжувала мене від самого дитинства. З того часу ця мова досягла великого розвитку, збагатилася новими словами, яких я вже не знаю, хоч і користуюся— з дитинства засвоєною— дуже гарною її київською говіркою.

ВІД СИВУХИ КСЬОНДЗ ВІДМОВИВСЯ, уривок з повісті Я. Івашкевича «Мати Івана від ангелів»

У радісному збудженні він увійшов до корчми – простора, закопчена світлиця була майже порожня. Стара корчмарка – мабуть, циганка, ксьондз Сурін знав її з колишніх своїх поїздок, – стояла, рука в боки, в кутку, а у кінця дубового столу сидів низенький, худий шляхтич з дрібномаєтних і з великим апетитом вигрібав капусту з мідного казанка. Побачивши цього обшарпаного шляхтича отець Сурін здригнувся, і веселість його зникла, але не тому, що він злякався або ж впізнав знайомого. Ні, він бачив шляхтича вперше – але відразу відчув до нього нічим не з'ясовну огида. Він вже знав, що ця людина заподіє йому якусь неприємність.

Корчмарка поспіхом відповіла на вітання преподобного отця і запропонувала йому сивухи. Ксьондз Сурін відмовився з легкою усмішкою. Маленький шляхтич, схожий не то на хом'яка, не то на коропа, глянув на ксьондза поверх казанка і, облизуючи ложку, захирикав. Сміх оголив його рідкі, вищерблені зуби і лілові ясна.

– Не будь я Володкович, – сказав він, – Вінцентій Володкович, якщо подумав коли, що отці їзуїти горілкою гидуватимуть!

Батько Сурін з неспокоєм поглянув на шляхтича і сів до столу з іншого кінця. Не відповівши на зухвалі слова, він звернувся до корчмарки і попросив подати небагато капуснику. З сумки, яка була при ньому, він вийняв монастирський хлібець, порізаний тонкими скибами, і, відламавши від однієї скиби шматочок, підніс до рота.

Володкович, облизавши ложку, стукнув нею по дну казанка і втупився круглими очками в хліб їзуїта.

– Боже мій, ну і тонко ріжете ви собі хліб, святий отче, – зітхнув він, – ніби панна – марципан. Таку крихту в рот узяти, то не розбереш, що це хліб...

– У нас завжди так ріжуть хліб, – серйозно сказав ксьондз Сурін, – такий монастирський звичай.

І він відкусив шматочок, досадуючи на себе, що вступив в розмову з цим шляхтичем.

– А чому? – настирливо запитав шляхтич, не зводячи очей зі скиби.

– Чому? – повторив ксьондз, жуючи хліб, який здавався йому в цю хвилину абсолютно позбавленим смаку. – Чому? А чому треба жерти великі шмати? Це пожадливість і обжерливість. Нам і такої скиби досить.

– Ну, ну, не корчте з себе праведника, пане ксьондз, – пробурчав Володкович собі під ніс і раптом гмикнув, примруживши ліве око. – Ласун-то ви, напевно, першорядний...

ПРОШУ ЗАХИСТУ, уривок з роману Я. Івашкевича «Червоні щити»

Телі з огидою поглянув на співака, схопився і, не відчуваючи під собою ніг, кинувся до битого шляху. Вибіг він на дорогу якраз в ту хвилину, коли нею проїздив на білому персидському коні молодий лицар. І зброєносець з ним був, услід їхав. Телі бухнувся на

коліна прямо під копита – вершник ледве встиг зупинити коня. І тут, весь тремтячи від образи, хлопчик голосно заплакав.

Лицар, видно, дуже здивувався; упершись рукою в шию коня, він обернувся до зброєносця:

– Гей, Лестко, запитай у хлопчини, чого йому треба!

Лицар був зовсім молодим, вірно, не старше за свого зброєносця, а може, лише здавався таким юним. Довге русяве волосся вибивалося з-під шолома і м'якими кучерями падало на плечі, золотячись в сонячних променях. Обличчя у нього було рум'яне, очі блакитні. Прямо у душу вони дивилися і немов відливали сталлю – так і упилися в Бартоломія, котрий зненацька сторопів. ...Зброєносець зістрибнув з коня, нахилився до хлопчика – зросту він був величезного – і запитав:

– Чого ти просиш?

– Захисту! – вигукнув Телі і перевів погляд вгору, із слуги на пана. Лицар їхав без стремен. Замість сідла був під ним стягнутий попругою кольоровий шерстяний килимок; ноги в світлих, вузьких штанах вільно звисали і були озуті в сірі сап'янові чоботи, зашнуровані ремінцями.

Лицар схилився до хлопчика і, не довго думаючи, наказав слугі:

– Візьми його на круп, Лестко, хай їде з нами.

...Всього один раз озирнувся Телі на співака – той стояв обабіч шляху і махав йому рукою. Обличчя у Турольда було засмучене.

– Куди ми їдемо? – запитав Телі свого супутника.

– У монастир святого Бартоломія, що над озером. А потім далі.

– Ще далі?

– Так, в Швабію, є там один дальній монастир, Цвіфальтен називається.

– І все одні їдете?

– А мій пан завжди так їздить. Візьме лише кошіль з грошима, спис в руку та лук за плечі. Навіть меч у нього немає. Зате я при кинджалі.

– Так, відчуваю, – сказав Телі, – він мене по ногах б'є.

– І до цих пір нічого поганого з нами не траплялося, – додав Лестко.

– А здалеку їдете?

– З Польщі!

– А далеко це? – запитав Телі.

– Ще б! Вже тижнів два все їдемо і їдемо. Зупинялися, щоправда, у єпископа Ебергарда в Зальцбурзі, затрималися там день-другий. Зате погуляли усмак!

– А як звати нашого пана?

– Князь Генріх Сандомирський.

ХТОЗНА, ЯК ЩЕ В УКРАЇНІ БУДЕ, уривок з новели Я. Івашкевича «Місяць сходить»
Сила і міць творіння дрімають у цій лінійній масі. І страхотлива жорстокість... Як жахливо вони мучать тварин.

– Як вони мучили людей, подумай, скільки крові тут пролилося, навіть у тій долині. Коліївщина, уманська різня, селянські війни часів Яна Казимира, все це завершилося струменями крові. Спливала вона рікою до того погідного ставу, тут, попід тим млином, настромили на палі чотирьох козаків Гонти, а там, проти маєтку, бунтівнича рука мордувала старшину, а там, на хуторі, спалили живцем цілу родину...

– Звідки ти це знаєш?

– Не знаю, певно, що не знаю, ця земля майже не має історії, але так мусило бути. І хтозна, як ще буде.

НА ЛЕКЦІЇ ХОДИВ РІДКО, зі спогадів Я. Івашкевича

Вища школа не відіграла ніякої ролі в моєму духовному житті. На лекції ходив рідко, весь час присвячував заробіткам, а екзамени складав, аби скласти, і кілька разів на них зрізався.

Не відіграв також ніякої ролі університет у моєму особистому житті.

...Наскільки всі міські лекції були важкими і безбарвними, настільки сільські виїзди спричинилися у великій мірі до пізнання світу і людей.

...Ми пішли на Хрещатик. Пройшли Київ із кінця в кінець, не розуміючи, яка небезпека нам загрожує. Тільки потім дізналися, що перехожих, які у цей час з'являлися на вулицях, розстрілювали на місці. Вулиці лякали пусткою. Трамвайні та електричні дроти, порвані та переплутані, лежали на тротуарах. Вибиті вікна чорніли в порожніх будинках.

БУЛО ТІСНО СЕРЕД КНИГ, зі спогадів К. Паустовського «Ярослав Івашкевич» Великий обжитий дім, де залишили свій слід багато поколінь, – дім, де тісно через безліч книг та речей і темнуватو від вікових дерев за вікнами. Дім цей пахне старою деревиною, старими книгами – напрочуд затишним запахом, змішаним з ароматом польових квітів, сухих лікувальних трав і знайомим з України солодким духом аїру. Я мимоволі згадав свою бабусю-польку, її розуміння нашого молодого життя, її піклування про те, щоб ми зросли справжніми людьми, а не пустомелями і хвастунами. Коли робилось що-небудь непотрібне, ускладнююче життя, бабуся стиха промовляла: «От! Глупство!» – і ці слова діяли на всіх витверезливо.

РІДНОЇ ХАТИ НЕ ЗАСТАВ, з нарису В. Мельника «На Україні я дозрів як письменник» Події у ранній повісті Івашкевича «Зенобія. Пальмура» (1920) відбуваються переважно в Києві з точною вказівкою на конкретні місця; згодом герої рушають до Криму, і їхній шлях теж добре відомий автору. Цілком українською за місцем розвитку дії є повість «Місяць сходить» – вона «прив'язана» до кількох польських маєтків, розташованих над річкою Рось. Приблизно в тих же місцях діють персонажі історичної повісті «Заруддя», які потай готують повстання проти самодержавства. А в повісті «Сади» автор відтворює атмосферу в домі Шимановських в Єлизаветграді.

Звичайно ж, не обминув він України і в головному творі свого життя – епопеї «Честь і слава», яку за жанровими ознаками можна ідентифікувати як сімейну хроніку (її за масштабністю можна порівняти, наприклад, із «Будденброками» Томаса Манна). Кілька поколінь шляхетських родин Ройських, Мишинських, Шиллерів проходять через найважчі випробування, які принесло двадцяте століття, тож дія в епопеї охоплює чималі географічні простори: Україну, Польщу, Західну Європу.

Хоч до кінця свого довгого життя Ярослав Івашкевич жив у Польщі, його весь час тягнуло до рідних місць.

Перший короткий візит після тривалої перерви припав на початок п'ятдесятих, але він був невеселим: українська столиця ще не підвелася з руїн.

А от візит 1958 року виявився для Ярослава Івашкевича емоційно насиченим. Спершу – поїздка за маршрутом Житомир – Бердичів – Вінниця – Гайсин, потім – відвідання могили батька. Закинуте, заросле чагарями польське кладовище в містечку Дашів тоді поспіхом упорядкували силами місцевої комсомолії, щоб показати високому гостеві, що про нього тут пам'ятають. Правда, у подальші роки могилу Болеслава Івашкевича уже дбайливо доглядали.

Рідної хати в Кальнику письменник не застав – у війну її зруйнувало попадання фугасу. Згодом, як розповідають місцеві жителі, ділянка землі, де вона знаходилася, потрапила під будівництво тваринницького комплексу. Однак пам'ять про земляка тут шанують.

Згодом був ще не один візит Івашкевича в Україну: 1964-го – на Черкащину на шевченківські урочистості, 1969-го – до Кременця на відзначення ювілею Юліуша Словацького, 1974-го – до Києва. 1977-го, за три роки до смерті, Івашкевич у супроводі Дмитра Павличка востаннє побував на малій батьківщині.

Книга, над якою Ярослав Івашкевич працював незадовго до смерті, мала називатись «Подорож Україною»...

КОЖЕНЬОВСЬКИЙ Аполло Теодорович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський.

Поет, драматург, перекладач.

З дворянської родини. Батько, Коженьовський Т., – збіднілий шляхтич; син, Конрад Д., – письменник, класик англійської літератури.

Народився 21 лютого 1820 р. в с. Гоноратці Оратівської волості Липовецького повіту Волинської губернії Російської імперії (нині – Іллінецький район Вінницької області України).

Помер 23 травня 1869 р. в м. Кракові (Польща). Похорон перетворився на патріотичну маніфестацію.

Закінчив Житомирську гімназію (1840), навчався в Петербурзькому університеті (з 1840).

Працював управителем та адміністратором поміщицьких маєтків на Поділлі.

Перу К. належать п'єси «Комедія», «Без порятунку», «Заради наживи», «Для милого гроша»; мемуарно-історіософічний твір «Польща і Москва».

Наш земляк також – автор поетичного циклу «Пісні чистилища», поеми «Перед грозою»; низки статей.

Перекладав А. де Вінї, В. Гюго, Ч. Діккенса.

За участь у польському повстанні заарештований (1861) і за вироком суду разом з дружиною Бобровською Е. засланий спочатку до Вологди (1862), а потім – Чернігова (1863).

Що стосується особистого життя, то у нашого земляка під час польського повстання загинув старший брат, а молодшого запроторили до Сибіру; молодою від сухот померла дружина (1865).

Серед друзів та близьких знайомих К. – Бобровський Т., Собанський Т. та ін.

МОЯ ГОЛГОФА, з творчого кредо А. Коженьовського

Де Голгофа, там і поезія.

НЕМАЄ РІДНОЇ ЗЕМЛІ, з вірша А. Коженьовського «На день народження сина»

Дитя, скажи собі:

«Нема у мене рідної землі,

Любові, батьківщини й честі,

Допоки волі не побачить Польща».

ЗАЗНАВ ЖИТТЄВОЇ ПОРАЗКИ, зі спогадів Д. Конрада

Того вечора я випадково заглянув до його кімнати раніше, ніж звичайно, і, ніким не помічений, дивився, як доглядальниця підкидала папери в палаючий камін. Батько, обкладений подушками, сидів у глибокому кріслі. Це я востаннє бачив, як він піднявся з постелі.

Вигляд у нього був, мені здавалось, не так важко хворої, як смертельно втомленої людини, що зазнала поразки.

ПОНЯТТЯ ЧЕСТІ, з кореспонденції В. Мельника «Як шляхтич із Поділля став класиком англійської літератури»

У пору народження свого єдиного сина, (Джозеф Конрад народився 21 листопада 1857 року) саме на Поділлі мешкав його батько— збіднілий шляхтич Аполло Коженювський. Уродженець Східного Поділля, людина зі столичною університетською освітою та літературним хистом (одна з його п'єс ішла тоді в Житомирському театрі), він мусив працювати управителем маєтків місцевих поміщиків, часто переїжджав із місця на місце, і це, ясна річ, об'єктивно ускладнило майбутні дослідницькі пошуки. На Східному Поділлі народилась і мати Конрада— Евеліна Бобровська.

Важливим чинником, який вплинув і на подальше життя, і на формування характеру та світогляду Конрада, була атмосфера, що панувала в домі. Її визначали переконання батька, котрий прагнув бачити Польщу незалежною і брав активну участь у національно-визвольному русі.

Юний нащадок шляхетського роду надто рано дізнався, що це означає в умовах самодержавної Росії. В 1860-му Коженювські переїжджають до Житомира, влітку наступного року— до Варшави. Перебування в польській столиці виявилось нетривалим. Охранка викриває зв'язки батька з національним підпіллям. Його заарештовують, кидають до фортеці і невдовзі віддають під суд, який постановляє вислати опального літератора до Вологди.

...У квітні 1865-го Евеліни не стало. Юзефу не виповнилося ще й восьми років, як він залишився в Чернігові з батьком, на ту пору вже теж невиліковно хворим.

Рік вони прожили удвох серед книг. Аполло Коженювський інтенсивно працював, перекладаючи на польську Шекспіра та Гюго, і син тихцем заглядав у його рукописи. Він вільно читав не тільки по-польськи, а й по-французьки. До школи хлопця батько не віддавав— займався з ним сам, хоч і з перервами, викликаними хворобою. Тоді ж, вочевидь, Конрад отримав перші особистісні уроки польської дворянської честі, вірним якій Аполло Коженювський залишався до останніх днів. Мабуть, якраз звідти бере витоки поняття честі— ключове для розуміння поведінки головних героїв книг Джозефа Конрада.

УСПІХ У ВОЛЕЛЮБНОЇ ПУБЛІКИ, з книги «Спогади» Т. Бобровського
Поривчастий, відкритий, щиро люблячий людей, але невмілий, часом навіть безпорадний в практичних справах. У своїх думках про людей він був невблаганний і на словах, і на папері, однак в повсякденному житті, мабуть, був навіть дуже поблажливий — очевидно, для рівноваги, — про що я йому не раз говорив, а може ще й тому, що у нього подвійна система відліку: одна для людей маленьких, простаків, а інша — для великих світу цього... Серце у нього було м'яке і чуйне, ...переповнене співчуттям до бідних і пригноблених... Він мав неабиякий поетичний хист, його за правом можна віднести до найталановитіших учнів Красинського (варто пригадати «Сім слів на хресті», які залишалися в рукописі), а його переклади Віктора Гюго і Гейне заслуговують назви видатних, так прекрасно в них відтворені стиль і фактура першого і гірка іронія другого. Його оригінальні твори — п'єси «Комедія» і «Заради наживи» — користувалися чималим успіхом у волелюбної публіки.

...Він зайняв видне місце у варшавському підпіллі, проте незабаром, в жовтні 1861 року, був заарештований, взятий під варту і засуджений.

АРЕШТАНТ №21, з статті С. Виноградова «Не знають у Вологді про Конрада, хоч і жив він в цьому місті»

Батько Юзефа Аполло— член польської організації борців за свободу, схоплений за антиросійську діяльність напередодні польського повстання і в 1862 році відправлений до Вологди. З ним дружина Евеліна і маленький син Юзеф— арештанти №№ 21, 22, 23 польських колонії засланих. Пробыли у Вологді до січня 1863 року, тобто понад півроку, і із-за хвороби пані Коженювської відбули до Чернігівської губернії.

ПЕРЕМОЖЕНЕ ЛИЦАРСТВО, з розвідки С. Жеромського «Джозеф Конрад»

Про своє перебування в Кракові, про першу школу на Флоріанській вулиці, про хворобу, смерть і похорони батька розповідає сам Конрад – з гіркотою, але дуже стримано. Уривки з цієї розповіді я навів в передмові до першого тому зібрання його творів. Мабуть, коли він писав, перед ним знову з'явилося це зачароване коло переможеного лицарства: батько з матір'ю, брат матері, два брати батька, нарешті, останній, наймолодший – Стефан Бобровський. Хороші і погані, добродійні і неповноцінні, ангели цієї могутньої і програної битви стояли перед ним повні скорботи, спершись на свої мечі. Саме це коло, цей лук скорботи, жахливо, до межі натягнутий і з великими зусиллями утримуваний, здається, і виштовхнув його колись з батьківщини.

У нарисі «Перші новини», написаному 1918 року, Джозеф Конрад розповідає, як бібліотекар Ягеллонської бібліотеки (наш чудовий земляк, один з видатних, передчасно згаслих розумів, доктор Юзеф Коженьовський) повідомив йому під час перебування в Кракові в 1914 р., що в бібліотеці зберігається досить товста тека листів Аполло Коженьовського, в яких частенько йдеться і про нього, малолітнього Конрадика. Ці листи, написані між 1860 і 1963 роками, були адресовані близькому другу, в чийх паперах їх і виявили.

НЕСПРАВЕДЛИВІСТЬ ДОЛІ, з розвідки В. Мельника «Голгофа Аполло Коженьовського»

Довкола імені талановитого польського письменника Аполло Коженьовського навіть тепер, через сто сорок років після смерті, не розвіюється аура загадковості, і вона ще більше посилюється від того, що доля виявилась до цієї людини занадто несправедливою – як за життя, так і після смерті.

...Постать батька розглядають переважно в контексті впливу на формування особистості сина і губиться в могутній тіні останнього.

Власне творчість Коженьовського досі залишається належно не вивченою, не поцінованою і не виданою. Навіть більше – невідомо, скільки творів із його доробку залишилось, а скільки загублено та знищено (зокрема, і з волі автора). А він цілком заслуговує на самостійну увагу дослідників.

...Життя дому визначав батько. До своїх синів, уже цілком дорослих, ставився як до малих хлопців і обзивав гіршими за дурнів, а вони, «цілуючи батька в руку, зносили це з великою покорою». Він вважав себе «першим воїном у Європі, першим господарем і найзаслуженішим чоловіком у краї». Він «завше готовий був сісти на коня і вигнати ворога», проте в реальному житті відзначався утопічними поглядами і непрактичністю, тому убожив дедалі більше.

Схожі риси вдачі – жадобу діяльності й нездатність реалізувати себе – Аполло почасти успадкував від батька.

...Уже перша його сатирична драма із життя польської шляхти «Комедія», опублікована 1956 року, викликала серйозний скандал і після низки гострих матеріалів у пресі була заборонена для постановки.

Через три роки тему продовжила його п'єса «Для милого гроша», де автор вивів цілу галерею яскравих образів із поміщицького середовища. Вистава за нею з успіхом ішла на київській та житомирській сценах, а у Варшаві була відзначена премією.

Тоді ж розкривається й поетичний дар Коженьовського. Циклом релігійно-патріотичних віршів «Пісні чистилища», над яким він працював понад п'ять років, засвідчив швидке зростання майстерності.

...Коженьовський керує бойкотом виборів до органів самоврядування Варшави, а після оголошення в Польщі воєнного стану стає одним з ініціаторів утворення Комітету руху – головного керівного органу патріотично налаштованих поляків. Це на його основі при підготовці повстання 1863 року був утворений Національний уряд.

...Юзеф багато років вважав, що всі батькові рукописи згоріли, але потім з'ясувалось, що це не так— з часом знаходились усе нові й нові. Поступово вони склали цілий двотомник, який зберігається в Кракові у Ягеллонській бібліотеці. Більшість творів не опубліковані. Ще одна несправедливість письменницької долі, яка не виправлена й досі.

КОЖЕНЬОВСЬКИЙ Юзеф Віцентійович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський. Прозаїк, драматург, публіцист, педагог. Псевдонім — Амброжевич. Один з фундаторів критичного реалізму в польській літературі.

З родини службовця. Батько, Коженьовський В., — управителю маєтку графа Потоцького.

Народився 19 березня 1797 р. в с. Смільному Австро-Угорської імперії (нині — Бродовський район Львівської області України).

Помер 17 вересня 1863 р. в м. Дрездені (Німеччина).

Похований у родинному склепі на Варшавському цвинтарі.

Закінчив Кременецький ліцей (1808-1819).

Працював викладачем Кременецького ліцею (1823-1833), Київського університету св. Володимира (1833-1838), директором Харківської гімназії (1838-1846), директором Варшавської губернської гімназії (1846-1848), інспектором варшавської Ради виховання, потім — Комісії віросповідань та просвіти (1848-1863).

Член варшавського королівського Товариства приятелів науки (1829).

Член-кореспондент Краківського наукового товариства.

Друкувався в часопису «Тижневик Віленський».

Як літератор дебютував «Одою про 1815 рік» в часопису «Тижневик Віленський» (1816).

Потім настала черга книг «Карпатські горяни», «Свреї» (обидва — 1843), «Спекулянт», «Коротші драми та комедії» (обидва — 1846), «Колокація» (1847), «Мандрівки дивака» (1848), «Нові подорожі дивака» (1851), «Драми» (1853), «Рідня» (1857), «Маєток або ім'я» (1860).

Його перу також належать романи, повісті, оповідання, драми «Аферист», «Розподіл», «Гарна жінка», «Мертві і живі», «Заручини акторки», «Чоловік і артист», «П'ятий акт», «Дівчина і дама».

П'єса «Монах» — перший твір слов'янських драматургів, який входив до репертуарів театрів Російської імперії.

Поезія «Верховинець» стала популярною народною піснею, одну з музичних обробок якої виконав М. Лисенко.

У Варшаві після нашого земляка вийшло 12-томне зібрання творів (1871-1873).

Українською К. перекладали М. Устиянович, С. Тобілевич, Г. Хоткевич.

У м. Броди одна з вулиць носить ім'я нашого земляка.

Серед друзів та близьких знайомих К. — М. Устиянович, В. Щасний, А. Бенза, З. Красінський та ін.

ТРУП З АНАТОМІЧНОГО СТОЛУ, з драматургічного кредо Ю. Коженьовського
Що значить драма, читана без театру, без актора, без його голосу, всіляких чарів спектаклю? Це труп ходячий, що втік із анатомічного столу, коли з нього зняли шкіру.

ЛЮДИ З ЗАБОЛОЧЕНИМИ НОГАМИ, з роману Ю. Коженъовського «Розподіл» у перекладі С. Гупала

Дороги були такі, як це буває на Волині наприкінці листопада. Колії повні брудної рідоти, що видається – вони не мають дна. Озерця води блищать на трактах і навіть полях, пригтовлених для весняної сівби. У селах кожна корчма, кожен тин – заляпані грязюкою. Люди з заболоченими ногами; якщо хтось їхав, то їхав кроком, і повільний хід супроводжувала музика кінських копит, що хлюпали рідким болотом чи тонули в розкислій землі. Музика була зовсім не та, яку видавав кінь Фариса, коли легку ніжку у глибокі піски занурював.

ЛАВРИ – НА ТВОЇ СКРОНІ, з листа А. Бензи Ю. Коженъовському у червні 1841 р. Навіть якби ти більше нічого не створив, то загальне визнання цієї драми («Карпатські горяни» – авт.) обвило лаврами твої скроні.

СВІТКУ ТИ НАШ, пісня з книги Ю. Коженъовського «Карпатські горяни»

Верховино, світку ти наш!
Гей, як у тебе тут мило!
Як ігри вод, плине ту час,
Свобідно, шумно, весело.
Ой немає краю, краю
Над ту Верховину!
Коби мені тут побути
Хоч одну годину!
Ой немає краю, краю
Над ту Верховину!
Коби мені тут побути
Хоч одну годину!
З верха на верх, а з бору в бір
З легкою в серці думкою,
В чересі крис, в руках топір,
Бує легінь тобою.
Єсть у мене топір, топір,
Ще й кована бляшка,
Не боюся того німця,
Ані того ляхка!
Єсть у мене топір, топір,
Ще й кована бляшка,
Не боюся того німця,
Ані того ляхка!
Ей, що ми там Поділля край!
Нам полонина – Поділля,
А бори – степ, ялиця – май,
А звіра голос – весілля!
Черемоше, Черемоше,
Бистра твоя вода!
Дівчинонька хороша,
Гарна твоя врода!
Черемоше, Черемоше,
Бистра твоя вода!
Дівчинонька хороша,
Гарна твоя врода!

ПРОПОВІДУВАВ ПОМІРНІСТЬ, з кореспонденції С. Гупала «Зачарований Україною» Сколихнула читацьку та глядацьку аудиторії драма «Карпатські горяни». Цей твір протягом 20 років був заборонений царською цензурою. Матеріал для драми Юзеф Коженювський збирав під час поїздок на Гуцульщину. Місцеві розповіді були письменникові джерелом для написання глибокого соціального твору. Сюжет такий. Рекрут Антон Ревізорчук утікає з війська, повертається додому, вбиває соцького та стає опришком. Мати незламного горянина помирає з відчаю, кохана божеволіє. Антон Ревізорчук залишається нескореним, хоча розуміє своє становище: «Тепер усі мої упокоїлись, пора і мені на шибеницю».

«Карпатські горяни» викликали величезний інтерес у глядачів, але драма суперечила російській колоніальній політиці на Кавказі. Саме тоді тривали сутички царських військ із Шамілем, а тому нагадування про поневолених горян у Карпатах викликало велике занепокоєння у влади.

Письменник тішився тим, що драма стала доступною для українців, які потрапили під австро-угорське поневолення.

Доля та недоля людей, корінних мешканців Західної України, першорядна роль, яку їм відводив драматург (у центрі уваги до того часу перебували лише королі та вожді) – в польській драматургії все це було не розробленим явищем.

...Юзеф Коженювський проповідував (як у житті, так і в творчості) помірність. Був радий, що доля позбавила його і нестатків, і великого багатства. Саме за цих умов, на його переконання, можливе здоров'я, свобода та спокій.

Письменник застерігав оберігатися згубного впливу капіталізму та людської зажерливості, дуже хотів, аби на українській землі мирно вживалися українці з поляками, саме ті, хто на ній господарює.

РОМАНТИЗМ ТА УКРАЇНСЬКІСТЬ, з розвідки І. Вушко «Еволюція читацьких інтересів львів'ян у другій половині XIX століття (за даними про діяльність бібліотеки Оссолінських)»

Аналіз читання польської літератури базується на прикладах кількох найпопулярніших у середовищі бібліотеки Оссолінських у другій половині XIX ст. авторів – Юзеф Крашевський, Юзеф Коженювський, Міхал Чайковський та Генрик Сенкевич. Процентне відношення замовлень на твори певного автора до загальної кількості замовлень на літературу:

Рік	Крашевський	Чайковський	Коженювський	Сенкевич
1850	12,0	5,0	7,7	0
1870	8,0	2,5	2,0	0
1890	7,0	3,2	6,7	10,0

Юзеф Коженювський працював у жанрі соціальних роману та драми. Найбільш відомі роботи «Speculator» («Спекулянт») і «Relations» («Відносини») подають картину польського суспільства XIX ст. Початковий період його діяльності ідентифікують з епохою романтизму, тоді як пізніші твори (наприклад, «Гуцули») відносять до періоду зародження народницького напрямку в польській літературі.

Підсумовуючи інформацію про чотирьох письменників, які потрапили в список найпопулярніших серед читачів бібліотеки Оссолінських, потрібно визначити спільне і відмінне в їхній роботі. Перше, що відразу впадає у вічі, – це жанрова та тематична схожість. Усі вони активно розробляють історичну тематику (особливо це стосується Крашевського, Чайковського та Сенкевича і, дещо менше, – Коженювського).

Ще дві об'єднуючі риси – «романтизм» Крашевського, Чайковського і Коженювського та «українська тематика» Чайковського і Коженювського.

«ВЕРХОВИНЦІ» МАЮТЬ З'ЯВЛЯТИСЯ НА СЦЕНІ, з листа Я. Головацького О.

Бодянському від 9 квітня 1849 р.

Високопочитаємий господине, милостивий пане!

Вже кілька місяців минуло, як я получив від Вас так миле для мене письмо, в котрім ласкаво обіцялись частіше переписну продовжати із моєю милостію.

У Львові виходить дві політичеські газети руські: а) «Зоря Галицька», двічі на тиждень, півтора листа, в котрій поміщаються політичеські ізвістія і розправи, також поезії і розправи [останнє слово перекреслено], протонародно ізложені від тутейшого общества земледільчеського руського; б) «Новини» – також двічі на тиждень, по чверті листа – печатають, крім політичеських ізвістій, також поезії, між котрими знаходяться часом дуже красні. Левицький печатає в Перемишлі граматичку язика руського. «Маруся», повість Основ'яненка, перепечатується у Львові із життєописанієм Квітки. Гадають також ще «Енеїду» Котляревського перепечатати, бо книжок із Росії не спосіб получати. Колестин Скоморовський оголосив передплату на «Єрмака» Хомякова, котрий переложив стихом на малоруську М. Устиянович, соловей руський, як тут звичайно називають сього талановитого нашого поета, переложив драму Коженцьовського «Верховинці» («Górale Karassu»), а любителі драматичеського іскуства, котрі вже кілька разів представляли Котляревського «Наталку...» і «Москаля...», і інші драм. кавалки, гадають ту драму представити. О, як би нам ся теперка придали драми Основ'яненка і других малорос. авторів, а навіть і великоруські сочиненія драматичні, особливо представляючі сцени із України, козащини або древньої Русі!

Маю честь бути Вашого високоблагородія щирим почитателем

Я. Головацький.

НАЦІОНАЛЬНИЙ КОЛОРИТ, О. Шлемко «Гуцульський театр Гната Хоткевича як мистецький та етносоціокультурний феномен»

У переробці та постановці Г. Хоткевича драма польського драматурга Ю. Коженцьовського «Karassu *gbrale*», що отримала назву «*Антін Ревізорчук*», а на сцені йшла під назвою «*Верховинці*», вперше дала можливість героям драми заговорити гуцульською говіркою, а гуцульським акторам почувати себе на сцені природно і органічно.

Внаслідок переробки вдалося поліпшити композиційну цілісність та сценічність драми, надати їй реалістичнішого звучання, національного колориту та правдиво відтворити трагічне життя і кохання Антона Ревізорчука, який дезертирував з австрійського війська, щоб помститись своїм кривдникам та змушений був стати на шлях збройної боротьби з окупаційним режимом і піти за це на страту. Антиавстрійське спрямування драми стало причиною заборони вистави цензурним відомством австрійсько-польського режиму.

УРОЧИСТА АКАДЕМІЯ, з повідомлення інформагенцій «Бродівчани вшанували пам'ять земляка Юзефа Коженцьовського»

У Бродах відбулася урочиста академія з нагоди 210-ої річниці з дня народження уродженця міста, польського драматурга і письменника Юзефа Коженцьовського. У роботі академії взяв участь віце-консул Республіки Польща у Львові Марцін Зеневіч.

За словами Марціна Зеневіча, «у майбутньому дві наші країни будуть поєднувати не лише імена відомих людей, а й тісна економічна співпраця з польськими виробниками, перші паростки якої помітні уже сьогодні».

Наукові реферати про життя і творчість Юзефа Коженцьовського представили працівники Бродівського історико-краєзнавчого музею, представник польського радіо у Львові Беата Кос.

КОЛЛОНТАЙ Гуго

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський. Філософ, історик, публіцист, політик, просвітник, громадський діяч. З шляхтянської родини. Народився 1 квітня 1750 в с. Великих Деркалах Речі Посполитої (нині – Шумський район Тернопільської області України). Помер 28 лютого 1812 р. в м. Варшаві Герцогства Варшавського (нині – Республіка Польща). Похований на місцевому цвинтарі. Надгробок не зберігся. Закінчив Краківський (1768), Віденський (1772), Римський (1775) університети.

Працював чиновником Комісії народної освіти (1773-1777), викладачем (1777-1783), ректором краківського Ягеллонського університету (1782-1786), коронним підканцлером Речі Посполитої (1791).

Співавтор і ініціатор прийняття польської конституції (1791).

Активний учасник польського повстання (1794).

Співавтор Маніфесту 24 березня і Поланецького універсалу (1794).

Один з фундаторів Вищої Волинської гімназії.

Спеціалізувався з проблем історії, філософії, політичної економії, теорії права, педагогіки. Прихильник буржуазних перетворень суспільного і державного устрою Польщі, антикріпосник.

Автор доробків «Критичний розгляд основ історії початку людського роду», «Опис міста Москви», «Фізико-моральний порядок».

Перу К. також належать книг «Wybór pism politycznych» (1952), «Wybór pism naukowych» (1953).

Ні з польською, ні з австрійською, ні з російською владою порозуміння не знаходив. Зі зміною політичного курсу Речі Посполитої був вигнаний з країни, а його маєток – конфіскований. За участь у повстанні зазнав арешту і довготривалого ув'язнення в австрійській фортеці Оломоуц (1794-1802). Пізніше примусово депортований до Москви (1807-1808).

Нині у м. Львів ім'ям нашого земляка названо вулицю (1995).

Серед друзів та близьких знайомих К. – А. Чарторийський, С. Сташиць, Т. Чацький, Я. Снядецький та ін.

КОЖНИЙ – ЗА СЕБЕ, з життєвого кредо Г. Коллонтая

Призначення людини полягає в збереженні і підтримці власного існування.

КОЛИ НАЦІЯ ГИНЕ, з статті Г. Коллонтая «Останнього попередження Польщі»

Немає нічого жахливішого, ніж становище нації, яка розуміє, що вона гине і втрачає свої сили. Цілісна нація, що підпала під ярмо деспота, зберігає надію, що колись їй удасться визволитися завдяки збігові обставин і власній просвіті.

Але яким чином розділена нація, нація, яка втратила своє існування, зможе знову отримати волю? Втративши свою цілісність, вона втрачає свої сили і стає цілком байдужою до своєї первісної батьківщини; вона втрачає радісне відчуття загального блага, стає іншим народом, приймає інші обряди.

ПОЛЬСЬКИЙ ГРІХ, з розвідки Г. Грабовича «До історії української літератури»

Для таких мислителів і діячів кінця XVIII та початку XIX ст., як Коллонтай і Сташиць, Немцевич і Лелевель, Україна, саме як козащина, була не лише вагомою складовою частиною давньої Речі Посполитої, але й центральним, повчальним суб'єктом її історії. Основна причина занепаду Польщі, її розподілів і її остаточного зникнення з мапи Європи бачилася ними саме в нерозумному, кривдному ставленні до волелюбної козащини, в перетворенні природного спільника на завзятого ворога.

Те, що для Просвітництва було крайньою дурістю, політичним самогубством, спадкоємцям їхнього мислення, радикально-утопічним соціалістам із «Громад польського народу» бачилося ще гостріше: для них це був великий гріх супроти українського народу.

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС, з статті П. Кралюка «Волинські Афіни» на Кременеччині» 1 жовтня (за старим стилем) 1805 р. в урочистій обстановці була відкрита Вища Волинська гімназія. Вона містилася у приміщеннях колишнього єзуїтського колегіуму, споруджених у 1731-1745 рр. Пізніше, в 1807 р., гімназії були передані споруди монастиря василіан.

...Незважаючи на те, що і Вища Волинська гімназія, і Кременецький ліцей були навчальними закладами, в яких панував польський дух, усе ж таки вони мали стосунок до України та української культури. І річ не лише в тому, що ці навчальні заклади існували на українській землі й були створені на кошти, що добувалися тяжкою працею українців. Біля витоків Вищої Волинської школи стояли люди, в жилах яких текла українська кров. Інша річ, що вони не усвідомлювали себе українцями. Такими були і Т. Чацький, і Г. Коллонтай. Правда, іноді в них озивався український голос.

...У Вищій Волинській гімназії та Кременецькому ліцеї, незалежно від волі їхніх організаторів, відбувалося формування української національної ідеології. Саме Кременець став одним із осередків т.з. «української школи» в польській літературі.

...У жовтні нинішнього року виповнилося 200 років із часу заснування Вищої Волинської гімназії. Ця дата пройшла малопоміченою в Україні. Певно, про неї більше говорили в Польщі. А жаль. Адже досвід цього навчального закладу для нас – унікальний і повчальний.

ОДИН ДИПЛОМАТ У ПОЛІ ВОЇН, з монографії О. Тихомирова «Зовнішньополітичний механізм і організація дипломатичної служби Речі Посполитої та Великого князівства Литовського в 1569—1795 рр.»

Велику увагу реформатори приділяли сфері зовнішньої політики. 19 грудня 1765 р. король затвердив «Загальну інструкцію для послів і резидентів, що перебувають при іноземних дворах», підвищивши вимоги до діяльності посольств РП (від послів і резидентів була потрібна докладніша і достовірніша інформація про ситуацію в країнах їх перебування). Королівська рада, департамент закордонних справ ...поклали початок постійним дипломатичним представництвам РП за кордоном. «Один з тих міністрів, хто любить свою батьківщину може зробити більше для Речі Посполитої, ніж декілька десятків тисяч солдатів, оскільки він, уважно стежачи за діяльністю двору, при якому акредитований, часто може своїм розумом попередити незаконну узурпацію, народне кровопролиття, недозволенні прийоми в торгівлі і багато інших випадків, які або ...шкідливі були б», – писав один з ідеологів реформ Г. Коллонтай, обгрунтовувавши необхідність подібного кроку.

ЛІВИЙ РАДИКАЛІЗМ, з повісті М. Брандиса «Ад'ютант Бонапарта»

Історикам ще не вдалося документально довести зв'язки Сулковського з варшавським осередком радикальної політичної думки, з людьми, які групуються навколо підканцлера Гуго Коллонтая. Я не виявив жодної ниточки таких зв'язків в чудовій і вичерпній праці Богуслава Леснодорського «Польські яacobінці».

Можливо, просто молоденький офіцер був тоді ще дуже малозначною фігурою, щоб його відзначили автори спогадів і листів, котрі відвідували клубні збори в радзивіллівському палаці. Проте є деякі дані, котрі дозволяють стверджувати, що вже в перші роки Великого сейму Юзеф Сулковський не поступався в соціальному радикалізмі найлівішим з прихильників Коллонтая.

ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ЧИ НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДСТУПНИЦТВО, з статті О. Багана «Що дасть нам силу?»

У недавній публікації на сторінках «Дня» (від 09.12.07) знані автори, професори Національного університету «Острозька Академія» Ігор Пасічник і Петро Кралюк сформулювали низку дуже важливих й актуальних проблем для національного і культурного самоусвідомлення українства.

...І. Пасічник і П. Кралюк через кілька риторичних запитань підводять до таких проникливих висновків: 1) треба навчитися бачити Україну як середовище міжцивілізаційного діалогу і збагачення у просторі цілої Середньо-Східної Європи; 2) треба позбутися російського історіографічного контексту при розпрацюванні національної версії історії; 3) треба подолати комплекс малоросійського скигління і плекання власної меншовартості через постійне замилювання чимось дрібним і трагічно-пораженським; 4) треба подолати класово-народницькі стереотипи і нарешті побачити, що українська аристократія і шляхта, навіть коли вони частково й полонізувалися чи русифікувалися, все-таки у певних історичних моментах і аспектах виконували свою будівну, героїко-лицарську місію (приклад князя Василя Острозького); 5) треба переосмислити роль і значення західних культурно-духовних та ідейних впливів на Україну і припинити зображувати все західне («католицьке») в історії як відвічну загрозу «православній» душі українця.

Однак автори поставили в статті кілька таких важливих питань, які залишилися до кінця непроінтерпретованими. Перше – це наскільки ми можемо вважати учасниками національної історії людей засимільованих, таких, що об'єктивно служили чужій, часто ворожій до української справи ідеології і держави? (прикладі Г. Коллонтая, Т. Костюшка, до яких можна додати українців за походженням російських державних і військових діячів (канцлера імперії – О.Безбородька і генерала І. Паскевича).

Отже, чи можна всіх народжених в Україні видатних неукраїнців чи асимільованих українців вважати діячами національної історії? Очевидно, що ні. Бо це «розмиває» концепцію нації.

...Що зробили для розвитку українських традицій, мови, культури, національної ідеології ті тисячі малоросів, які пішли служити Російській імперії і здобули там високі посади, чи Т. Костюшко і Г. Коллонтай, які служили польській ідеї?

...Безумовно, кожен народ може гордитися, вшановувати тих геніїв, які народилися на його землі, але збагачували інші національні культури, як Ю. Словацький, Ю. Коженювський, Б. Прус чи А. Толстой, М. Волошин, А. Ахматова. ...Однак не це може ставати елементом національної ідеології. Бо ж таким чином можна дійти до проповіді національного відступництва.

...Тож, як змінити концептуалістику і засади сучасної української історіографії?

1. Нагально потрібне створення національної ради найкращих українських істориків з метою, щоб ця рада розробила стратегічні і методологічні параметри створення нових підручників з історії України різних рівнів – від шкільних до академічних.

Власне, ця рада мала б координувати наступні проекти.

2. Видання серії національних історій народів, доля яких типологічно подібна до історії України (тобто історій Румунії, Болгарії, Сербії, Хорватії, Чехії, Словаччини, Литви, Естонії, Норвегії, Ірландії... Це дасть змогу збагнути логіку, засади і критерії, за якими створювалися концепції національних історій народів, які століттями були бездержавними, учасники яких і культура тісно переплелися з сусідніми імперськими

державами, які зазнавали потужних асиміляцій, нищень і руйнувань парадигм національної свідомості.

3. Підготовка цілісної історії країн Середньої і Східної Європи (тобто простору між Балтикою і Балканами, між Альпами і Чорним морем).

4. Зрозуміло, що без перевидання праць українських істориків-класиків, передусім тих, які пропонували свої історіософські концепції щодо історії України, неможливе вироблення нових накреслень. Тому потрібні передусім нові видання з коментарями кращих праці В. Липинського, Д. Дорошенка, С. Томашівського, М. Кордуби, Р. Млиновецького (Р. Бжеського), Б. Крупницького та ін.

5. Потрібне правильне розпрацювання методології націоналізму. Власне, її відсутність і стимулює той хаос нашої історіографії в оцінках, аберацію ідей, руйнування й профанування критеріїв, про що говорять І. Пасічник і П. Кралюк і що веде до затуманення українських національних пріоритетів при трактуванні нашої історії.

КОНРАД Джозеф

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: англійсько-польський.

Письменник. Справжнє прізвище – Коженевський Юзеф Конрад.

З шляхтянської родини. Батько, Коженевський А., – драматург, поет, перекладач.

Народився 21 листопада (3 грудня) 1857 р. в с. Тереховому Бердичівського повіту Київської губернії Російської імперії (нині – Бердичівський район Житомирської області України). Помер 3 серпня 1924 р. в м. Бішопсборні (графство Кент, Великобританія). Похований на місцевому цвинтарі.

Закінчив 1-у Житомирську чоловічу гімназію, Петербурзький

університет.

Був моряком французького (1874-1878), британського (1878-1896) торгових флотів.

Відмовився від англійського титулу лорда (1924).

Як письменник дебютував п'єсою «Очі короля Яна Собеського» (1868).

Потім настала черга романів «Забаганка Олмейера» (1895), «Вигнанець з островів» (1896), «Негр с «Нарциса»» (1897), «Лорд Джім» (1900), «Серце темряви», «Тайфун» (обидва – 1902), «Ностромо» (1904), «Таємний агент» (1907), «Очима заходу» (1911), «Випадок» (1913), «Випадок» (1914), «Перемога» (1915), «Смуга тіні» (1917), «Спасіння» (1920), «Дія Корсар» (1923).

Перу нашого земляка належать збірник «Оповідання про неспокій» (1898).

К. також автор низки статей про І. Тургенева, Г. де Мопассана.

Твори нашого земляка у перекладі польською видані у 27 томах (1972-1974).

За його доробками зняті художні фільми: «Агірре, гнів Божий» (режисер Вернер Герцог, 1972), «Смуга тіні» (Анджей Вайда, 1976), «Апокаліпсис сьогодні» (Френсіс Коппола, 1979), «Габрієлла» (Патріс Шеро, 2005). Всього їх кількість перевищує 70.

Особисте життя не було легким. Ще малюком разом з батьками він потрапив до заслання (1861), рано залишився без матері (1865) і батька (1869).

Існує Міжнародне конрадівське товариство.

Виходить журнал «Конрадiana».

За ініціативою Житомирської письменницької організації на фасаді сільського історичного музею на малій батьківщині встановлено меморіальну дошку з написом: «В селі Терехове 3 грудня 1857 року народився Джозеф Конрад – видатний англійський письменник».

З нагоди 150-річчя від дня народження К. у Києві пройшов фестиваль «Джозеф Конрад в кіно»; у Волинському краєзнавчому музеї – фотодокументальна виставка; в Донецькому обласному краєзнавчому музеї – виставка «Між морем і суходолом» (2007).

У м. Бердичів в нижньому храмі кляштору (монастиря-фортеці) ордену Босих Кармелітів відкрито музей нашого земляка (2008).

Серед друзів та близьких знайомих К. – В. Блеквуд, Е. і К. Гарнетти, Г. Уеллс, Д. Голсуорсі, Д. Ретінгер, В. Паге та ін.

СЛОВО ПЕРЕВЕРТАЄ СВІТИ, з професійного кредо Д. Конрада

Дайте мені необхідне слово, необхідну інтонацію – і я переверну світ без будь-якого важеля.

ДИТИНСТВО БУЛО ПОЗАВЧОРА, з книги Д. Конрада «Літопис життя»

Довгий потріпаний повіз, запряжений чотирма поштовими кіньми, стоїть біля розтягнутого фронтона з вісьмома колонами, по чотири з кожного боку широких вхідних сходів. На сходах – слуги, родичі, лічені друзі з найближчих сусідів, і цілковита тиша, а на всіх обличчях вираз ясної зосередженості. Бабуся моя вся в чорному дивиться на нас, не показуючи почуттів. Дядько простягає руку матері, котра спускається до повозу, в якому я вже сиджу. Нагорі на сходах моя маленька двоюрідна сестра в коротенькій спідничці...

А трохи віддалік, на півдорозі до воріт, легкі відкриті сани, запряжені по-російськи, тройкою, що стоїть біля дороги, а в санях сидить місцевий капітан-справник, і козирок його плаского кашкета з червоним обідком, насунутий на очі.

.....Мені було дев'ять років чи біля того, і я, сидючи над картою Африки того часу, ткнув пальцем в білу пляму, яка приховувала нерозгадану таємницю цього континенту, і сказав собі з абсолютною упевненістю і вражаючою твердістю, яка вже давно в моєму характерові:

– Виросту і побуваю тут!

...Незабаром я відкрив, що всі обличчя в будинку і селі – суворі з довгими вусами мужі, хлопці з покритими пушком щоками, білява дітвора, гарні смугляві бровасті жінки біля хатин – всі вони були такі знайомі мені, немов я знав їх з дитинства, а дитинство було буквально позавчора.

...Я хотів би за допомогою чарівної палички підпорядкувати собі сміх і сльози, які вважаються високим досягненням художньої літератури. Проте щоб стати таким чарівником, необхідно віддатися таємним силам, котрі існують в нас і поза нами. Нам неодноразово доводилося чути про людей, які заради кохання чи влади продають душу якомусь абстрактному дияволу, і не потрібно бути дуже розумним, аби здогадатися: нічого хорошого це не провіщає...

БАТЬКІВЩИНА – ДРУГ, СУДДЯ І НАТХНЕННИК, з оповідання Д. Конрада «Патна»

Ми здобуваємо за морями нашу славу, гроші чи шматок хліба, проте, мені здається, кожний з нас, повертаючись на батьківщину, неначе складає звіт. Ми повертаємося на батьківщину, аби зустріти там людей, які вище за нас, – наших родичів, наших друзів і тих, кому ми підкоряємося, кого любимо.

Але навіть люди, у яких немає нікого, люди найвільніші, самотні, безвідповідальні і необтяжені зв'язками, – ті, у кого немає на батьківщині ні дорогої особи, ні знайомого голосу, – теж зустрінуть якийсь дух, який живе в цій країні, під її небом, в повітрі, в долинах і на горбах, в полях, у воді, і в листі дерев, – німого друга, суддю і натхненника.

МИЛІСТЬ БОЖА, з листа Д. Конрада В. Блеквуду

Я ніколи не марив з приводу власного значності. Повірте, робота у мене нікли не викликала захвату, задоволення. Це було б не краще за сп'яніння.
Борючись з невпевненістю в завтрашньому дні, страждаючи від невизначеності, я знаходив в написаному втіху, підтримку, бадьорість духу.
Це не дурамен – це милість Божа.

НЕМАЄ РІДНОЇ ЗЕМЛІ, з вірша Д. Конрада, присвяченого народженню сина
Дитя, скажи собі:
«Нема у мене рідної землі,
Любові, батьківщини й честі,
Допоки волі не побачить Польща».

МУЗИЧНІСТЬ НОВОГО ТИПУ, з оцінки творчості Д. Конрада Р. Кьорлом
Музичність прози Конрада... це нова мелодійність – романтична, таємнича, хвилююча музичність іншого типу.

СЛОВ'ЯНСЬКА ЗАГАДКОВІСТЬ, з оцінки творчості Д. Конрада С. Жеромським
Поступово відкриваються витoki творчості Джозефа Конрада. Його польський початок для Заходу є своєрідною загадкою...
Таємні, слов'янські, свідомо приховані риси його душі, рідна мова дали могутній імпульс для пошуку нового стилю, ритміки, образності й сили.

ПОЕТИЧНА НАВІТЬ ВУЛЬГАРНІСТЬ, з оцінки творчості Д. Конрада Г. Маркесом
І у Конраді, і в Сент-Екзюпері мене привертає властива їм обом манера дивитися на дійсність таким чином, що вона бачиться поетичною навіть тоді, коли могла б здаватися вульгарною.

ТРАГЕДІЯ САМОТИ, зі спогадів Б. Рассела
Його цікавила найперше людська душа, її зіткнення з байдужістю природи і нерідко – з ворожим ставленням іншої людини, одвічна боротьба прихованих пристрастей – злих і добрих сил, які ведуть до загибелі.
Трагедія самоти поглинала велику частину його думок і відчуттів.

ЗІЙШОВ ЗА ПЕРЕВАЛ СТОЛІТЬ, з розвідки О. Опанасюка «Земляк з когорти великих»
Він оспівував безмежні морські простори, людську волю, боротьбу – не лише з природними стихіями, а й з темними силами часу, в якому жив, протиставляючи дійсності вигаданих власною фантазією героїв з майже надлюдською напругою відчуттів, переживань.
...Як письменник – прагнув не просто перенестися в світ захоплюючих пригод, в нецивілізовані екзотичні країни, а поселити там героїв неабияких – людей гордих, витривалих, хоч і пасинків світу, у яких найвища мужність, – стоїчно сприймати удари долі...
У двадцять один рік Дж. Конрад почав вивчати мову, якою написав всю свою прозу – понад 30 книг, став видатним англійським стилістом. У тридцять шість років присягнув «повідати про те, що бачив, або ж залишитися в невідомості до кінця днів своїх».
У тридцять вісім років узявся за першу розповідь. Більшість сюжетів розгортаються на морі, судах, островах і архіпелагах, нерозлучений автор з капітанами, штурманами, юнгами. Неоромантичний паросток культур польського, французького, англійського, українського, російського народів Дж. Конрад збагатив оповідну форму по суті, поклав початок новій оповідній техніці в світовій літературі і, яскраво спалахнувши в епоху

Чехова і Мопассана, з вітрами всіх широт зійшов на перевал століть – дев'ятнадцятого і двадцятого.

СЛЬОЗИ – ЦЕ КРАХ, з нарису С. Гупала «Агліїський класик родом з Бердичева» Конрада сприйняли як письменника пригодницького жанру. І лише з часом зрозуміли: він говорив про безповоротність людського існування.

...Для сучасників Джозеф Конрад залишався загадкою. Стриманий в емоціях, гордий і благородний, чоловік честі, романтик, який віддав кращі роки морю, але завжди любив відчувати землю під ногами, він впродовж всього життя стримував емоції, оскільки вважав, що відгук на них – сльози і сміх – означає крах.

У НОВОФАСТОВІ ПРО ЗЕМЛЯКА ЗАБУЛИ, з нарису В. Мельника «Невільник честі» З численних міст і сіл, де впродовж дитячих та підліткових років довелося жити Конраду, думаю, найулюбленішим був Новофастів, який дістався дядькові Тадеушу після одруження. Навіть зараз, через сто п'ятдесят літ, у рештках панської садиби проглядають сліди колишньої величі. Від багатокімнатного палацу в стилі зрілого класицизму, спорудженого 1810 року, залишився фрагмент із фасадною частиною. За радянських часів у ньому квартирувало відділення райсільгоспхімії, але років десять тому вибралось, і будинок поступово руйнується.

У занеханою парку губляться в гушавині красуні-тополі, яким більше двохсот років – двом чоловікам стовбур не обхопити. Між затягнутими ряскою штучними парковими озерами досі не обвалився арочний місток венеціанського типу.

Якщо вам раптом доведеться проїжджати через це село на Східному Поділлі, не шукайте ні меморіального увічнення пам'яті знаменитого земляка, ні хоч би скромного коридорного стенда в чудовій двоповерховій школі – не знайдете.

ПСЕВДОНІМ ПОПЛУТАВ, з повідомлень світових інформагенцій Польському національному банку доведеться знищити близько одного мільйона колекційних монет, які викарбували до 150-річчя з дня народження відомого письменника Конрада Коженевського. Причина полягає в тому, що на всіх без виключення монетах цього діяча культури помилково назвали... Теодором.

Керівництво банку на своє виправдання говорить, що своєчасно одержало експертний висновок з польського музею літератури імені Адама Міцкевича, в якому значилося помилкове написання імені письменника, і лише після цього приступило до виготовлення ескізів монет і до їх карбування. Літературознавці відповідають, що консультацію вони справді давали, проте ім'я Теодор згадувалося в списку псевдонімів Коженевського.

КОРВІН-ПЕТРОВСЬКА Марія Габріель Вінцентівна

(Псевдоніми – Запольська Габріель, Юзеф Маскофф, Валерій Томицький).

З міщанської родини. Батько, Корвін-Петровський В., – маршалок волинської шляхти.

Народилася 30 березня 1857 р. в с. Підгайцях Австро-Угорської імперії (нині – Луцький район Волинської області України).

Померла 17 грудня 1921 р. в м. Львів Польщі (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Похована на Личаківському цвинтарі.

Навчалася в Львівському науково-виховному інституті.

Член Акторської Комісії Театральних Прем'єр.

Делегат письменницького Форуму Польських Жінок (1912).

Як акторка починала в аматорських спектаклях (1882), пізніше стала займатися цим мистецтвом професійно (1889). Виступала на сценах Кракова, Познані, Львова, Варшави, Петербурга, Парижа.

Друкувалася в «Dziennika Polskiego», «Przeglądu Tygodniowego».

Як письменниця дебютувала оповіданням «Один день з життя троянди» (1883).

Потім настала черга повістей і романів «Маланка» (1883), «Про що не говорять» (1909), «Про що навіть думати не хочу» (1914), п'єс «Перший бал» (1883), «Каська Каріатида» (1885), «Каська-Каріатида» (1888), «Чистилище» (1889), «Зашумить ліс» (1899), «Сезонне кохання» (1905), «Мораль пані Дульської» (1906), «Донька Туськи» (1907); збірок оповідань «Акварель» (1885), «З історії страждань» (1890), «Людський звіринець» (1893).

Перу нашої землячки також належать наступні доробки: «Жабуся», «Їх четверо», «Панна Малічевська», «Смерть Феліціана Дульського», «Агасфер», «Янка», «На порозі пекла», «Осіннього вечора», «Кохання на сезон», «З мемуарів молододі дружини».

К.-П. – автор «Щоденника молододі пані».

За життя письменниця мала 7-томне зібрання творів (1910-1912).

За творами З. знято фільми: «Царевич М. Фукса» (1918), «Той» В. Ленчевського (1921), «Про що не говорять» Е. Пухальського (1924) і М. Кравіча (1939), «Поліцмейстер Тагее» Й. Гардана (1929), «Мораль Пані Дульської» Б. Неволіна в Польщі (1930) і Й. Крейчіка в Чехословаччині (1958).

Уже в наші часи п'єси К.-П. поставили відповідно: «Агасфер» – Київський театр ім. І. Франка; «Маленькі подружні злочини» – Театр Романа Віктюка. Моновистава «Габріель Запольська» у виконанні Ніни Репетовської пройшла у львівському «Центрі «Дзига».

Що стосується особистого життя, то простим воно не було. Наша землячка зазнала несправедливих звинувачень у плагіаті.

Менше року проживши з чоловіком К. Сніжко-Блоцьким, якого, як виявилось, цікавив лише посаг, розлучилася (1877).

Виникли суттєві тертя і з другим – художником С. Яновським.

На схилі літ її обібрав молодий лікар-коханець.

В один із скрутних життєвих моментів К.-П. здійснила спробу самогубства шляхом отруєння (1888). А пізніше – втратила свідомість на сцені і не приходила до тями впродовж двох діб (1900).

Після смерті нашу землячку не ховали протягом п'яти діб: то підозрювали, що її отруїв лікар, то думали, що вона заснула летаргійним сном.

У с. Підгайцях функціонує музей письменниці.

Серед друзів та близьких знайомих К.-П. – Т. Павликовський, П. Возняковський, Л. Пйотровський, А. Вислицький та ін.

Витерти носа, з життєвого кредо М. Г. Корвін-Петровської

Якою б не була причина нашого відчаю і нашого плачу, зрештою завжди потрібно витерти носа.

Втратила все, зі спогадів М. Г. Корвін-Петровської

Під час короткого заміжжя за паном Сніжко я втратила все: віру в людей, свої дівочі ілюзії і посаг.

Немає ґрунту під ногами, з листа М. Г. Корвін-Петровської С. Яновському

Багато боргів, грошей взагалі немає, писати ніколи. Лише Львів мені залишився, більше нічого. Немає ґрунту під ногами, немає даху над головою...

Заколисувала волинська дума, з оцінки М. Г. Корвін-Петровської Ю. Крашевським

Невже на нашій землі може народитися така жінка, яку до сну заколисувала сумна волинська дума, а мати полька до молитви рученьки складала?

Безсмертя лірика і відьми, з оцінки М. Г. Корвін-Петровської Р. Віктюком

Запольська була якнайтоншим ліриком і якнайтоншою відьмою. Вона настільки тонко розуміла, в чому неможливість зійтися двом. Майже нереально, в ній була така туга і біль.

Нещодавно я був у Львові, і був приголомшений тим, що її могила, нібито тільки недавно з'явилася. Купа живих квітів, свічок. Я навіть подумав, що помилився.

...Дві могили за все життя приголомшили мене. Перша – Оскара Уайльда на Пер Лашез. Коли я до неї підійшов збоку, а був похмурий день, мені здалося, що там тисячі пелюсток троянд. А коли наблизився, то побачив, що це сліди помади від поцілунків. Це приголомшливо! Дощ змиває їх і знову тисячі людей залишають цей знак кохання, запаху, пристрасті.

В цьому і є безсмертя Уайльда і Габріель.

Мені б дуже хотілося, щоб сталося відкриття Запольської в ХХІ столітті, як молодого божевільного дівчати, тому що таку п'єсу могло написати тільки дівча.

Трагедії нерозумних людей, з кореспонденції «Пані Дульська з Тарнова» в газеті «Демократична Україна»

Назва п'єси Габріель Запольської «Мораль пані Дульської» давно стала афоризмом, який вживають, коли йдеться про брехливу, святенницьку «мораль». Написана сто років тому і вперше показана в Кракові, драма має щасливе сценічне життя. Її перекладали і ставили словацькою, чеською, українською, російською, угорською, болгарською, румунською, іспанською, німецькою мовами.

У трагіфарсах Габріель Запольської, або «трагедіях нерозумних людей» (так письменниця визначала свої твори) виявляється її спостережливість за побутом і характерами міщанського середовища. Драми вирізняють чудове знання законів сцени, вміле розгортання дії, живий діалог і мова, що передає індивідуальні риси персонажів.

Нещодавно киянам випала нагода переглянути ще одну виставу за актуальною п'єсою. Її зіграли актори Тарнівського драматичного театру імені Людвіка Сольського у приміщенні Київського академічного Молодого театру. Показ вистави гості з сусідньої держави присвятили 150-річчю від дня народження Габріель Запольської та 100-річчю написання п'єси.

Вистава у постановці Кшиштофа Міклашевського нагадувала дивовижне телебачення, де можна бачити різні канали, «перемикаючи» лише увагу.

Викопали могилу, з нарису С. Гупала «У дюнах людської злості»

Із Станіславом Яновським вони одружилися в листопаді 1901 року. Це було нелегкий час для Габріель. Нервові хвороби виснажили її, катастрофічно почав падати зір, загрожувала повна сліпота, письменниця і актриса часто засинала, заливши очі кокаїном. Перспективний художник Станіслав Яновський не знав, які випробування його чекають попереду. Він був на одинадцять років молодшим за дружину, кохав її.

Проте не мислив себе без живопису, а Габріель Запольська вважала себе ціннішою для суспільства. У подружжя виникло хворе суперництво.

Станіславу Яновському варто віддати належне: він протягом 20 років залишався вірним чоловіком цієї непростой жінки. Він зберіг пам'ять про письменницю: надав дослідникам безцінні її листи до нього...

Останнє десятиліття для Габріель Запольської було найтяжчими. Розбита нелегким життям, без здоров'я, письменниця відчувала себе дуже самотньою. Окрім чоловіка, з яким ще існував шлюб, у неї нікого не було. Сестрі Станіслава Яновського вона писала: «Моя сестра загрузнула в егоїзмі, брат теж, батько помер, мати розумово хвора... Я не

віруюча, але вчора просила Бога: «Поверни чоловіка». На вулиці сонце, люди радіють, а мені здається, що для мене викопали могилу».

Символ єдності двох країн, з розвідки В. Дишканта «Габріель Запольська як дзеркало української приналежності до Європи»

Що стосується Габріель Запольської, то в умовах активної підтримки Польщею європейських устремлінь України ця письменниця і актриса може служити своєрідним символом єдності культурного простору обох країн. ...Її біографія, як, наприклад, біографія Соломії Крушельницької, – зразок кровної спорідненості певної частини України з Європою.

Габріель Запольську як із західними, так і з російськими письменниками початку минулого століття об'єднувало багато чого.

Для письменників типу Запольської були нестерпимими, перш за все, брехня, лицемірство, практика подвійних стандартів в суспільній і сімейній моралі.

Обібрав до нитки, бувальщина

Уже на схилі літ наша екзальтована землячка підпала під чари молодого чоловіка. І не просто типа в штанях, а гіпнотизера за професією. «Ті «чари» мають цілком наукове пояснення», - ширилася чутка.

Як би там не було, а суджений виявився украй непорядною людиною. З допомогою юридичних процедур обібрав Габріель до нитки: навіть нерухомість відійшла до нього.

КРУШЕВСЬКИЙ Микола В'ячеславович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польсько-російський.

Філолог. Фундатор структурної лінгвістики. У мовознавстві існує науковий термін «класифікація Крушевського». З поміщицької родини.

Народився 6 (18) грудня 1851 р. в м. Луцьку Луцького повіту Волинської губернії Російської імперії (нині – адміністративний центр Волинської області України).

Помер 31 жовтня (12 листопада) 1887 р. в м. Казані Російської імперії (нині – столиця Республіки Татарстан РФ).

Навчався в Луцькому дворянському повітовому училищі і Холмській гімназії (1867-1871), закінчив історико-філологічний факультет Варшавського університету (1871-1875).

Працював учителем Троїцької гімназії (1875-1878), викладачем Казанського університету (1880-1886).

Друкувався в журналах «Російський філологічний вісник», «Internationale Zeitschrift fur allgemeine Sprachforschung», «Вісті Варшавського імператорського університету», «Наукові нотатки Казанського університету».

Як вчений дебютував дослідженням «Замовляння як різновид російської народної поезії» (1876).

Потім настала черга наступних доробків: «Про аналогію і народну етимологію», «Спостереження над деякими фонетичними явищами, пов'язаними з акцентуацією» (обидва – 1879), «Предмет, поділ і метод науки про мову», «Лінгвістичні замітки» (обидва – 1880), «До питання про гуну. Дослідження в галузі старослов'янського вокалізму» (1881), «Нарис науки про мову» (1883), «Французька граматики» (1891), «Нариси з

мовознавства. Антропофоніка» (1893), «Найважливіші дані фонетики романських мов» (1894), «Найважливіші дані фонетики романських мов» (обидва – 1894).

Наш земляк першим в світовій науці передбачив ідеї фонології і дав класифікацію чергувань, відмежувавши фонетично обумовлені від фонетично не обумовлених.

Після сторічного забуття у Москві вийшла книга К. «Вибрані праці з мовознавства» (1998).

Серед друзів та близьких знайомих К. – М. Колосов, І. Бодуен де Куртене, О.

Олександров, Ф. де Соссюр, П. Владимиров, В. Радлов, В. Бехтерев, С. Булич, В.

Богородицький та ін.

АРХЕОЛОГІЯ МОВИ, з творчого кредо М. Крушевського

Мова має власну археологію.

НЕ ВИСТАЧАЄ ЧАСУ І ЗДОРОВ'Я, з передмови М. Крушевського до книги «Нарис науки про мову»

Читач, який уміє цінувати узагальнення саме по собі і пам'ятає, що не всякий настільки щасливий, аби розпоряджатися своїм часом і мати достатньо фізичних сил для тривалої і копіткої обробки частковостей, – такий читач, сподіваюся, поставиться поблажливо до численних недоліків моєї книги.

ВІЧНЕ ТВОРЕННЯ НОВОГО, з книги М. Крушевського «Нарис науки про мову»

Наша пропозиція є субституттом не однієї думки, а цілої групи думок; вона є підсумком цієї групи і разом з тим – лише приблизним, оскільки сама група не є місцем постійним, строго визначеним, а коливається і невизначена.

...Засвоєння і вживання мови було б неможливим, якби вона уособлювала масу розрізнених слів. Слова зв'язані одне з іншим безпосередньо: 1) асоціацією за схожістю і 2) асоціацією за суміжністю. Звідси з'являються гнізда або системи і ряди слів. Асоціації схожості роблять можливою творчість у мові.

...Ми не можемо сказати, що слово «вовчий» має таку форму лише тому, що воно постійно відтворюється; воно відтворюється, але відтворюється за зразком своїх структурних, а не матеріальних родичів. Отже, тільки те, що засноване на одному відтворенні, тільки ті форми, які пам'ятаються як окремий теоретичний компонент форми – самі собою чи входивши до складу рядів – стоять поза мовною системою.

I. Мова змінюється завдяки складності і невизначеності своїх елементів: звуків, морфологічних частин і слів.

II. Безмежність цієї змінності пояснюється символічно характером слова.

III. Мовні елементи: звуки, морфологічні частини і слова не тільки змінюються, а й теж зникають. Тому мова, шляхом переінтеграції наявного матеріалу, вічно створює нову.

IV. Закони асоціації однаково важливі для розуміння як психічних так і мовних явищ.

1. Ці закони перетворюють нескінченну масу слів на одне струнке ціле. Завдяки асоціації за схожістю слова утворюють безліч координованих систем чи гнізд; асоціація за суміжністю шикує їх в ряди.

2. Ці закони роблять можливим існування мови: ...без асоціації схожості неможливе виникнення слова, без асоціації суміжності – його відтворення.

3. Асоціація схожості дає початок слову, а асоціація суміжності надає йому значення.

V. Розвиваючись, мова вічно прагне до повної загальної і часткової відповідності світу слів світові понять.

НІЧОГО СХОЖОГО НЕ БУЛО, з офіційного відгуку І. Бодуен де Куртена на докторську дисертацію М. Крушевського

Внесок в лінгвістичну літературу взагалі... У російській же вченій літературі не було до цих пір нічого схожого на неї.

НЕ ВИКИНЕШ ЖОДНОГО СЛОВА, з кореспонденції «До відкриття Бодуєнівських читань: Микола Крушевський» на сайті Казанської лінгвістичної школи
М. В. Крушевський помер в неповні 36 років, з яких активною науковою роботою займався всього 7 років, не встигнувши відшліфувати ті ідеї, які удосталь розсипані в його нечисленних роботах. Всі ці сім років падають на його діяльність в Казанському університеті.

...У жовтні 1878 р. Бодуєн де Куртене направляє до історико-філологічного факультету Казанського університету клопотання про ухвалення М. В. Крушевського понадштатним професорським стипендіатом без утримання. У заяві Бодуєн пише, що мав можливість «переконатися як в незвичайних здібностях Крушевського, так і в об'ємності набутих ним знань з мовознавства». Крушевський покидає Троїцьк і приїжджає до Казані, де активно займається наукою.

Спеціально для Крушевського Бодуєн де Куртене влаштовує у себе вдома практичні заняття. Ці заняття незабаром стали відвідувати студенти і молоді викладачі університету. Так виник лінгвістичний гурток Бодуєна де Куртене, який поступово ставав новою школою для учасників його засідань.

...У відсутність Бодуєна де Куртене М. Крушевський керував казанським науковим гуртком. Це певною мірою пояснює, чому з низки проблем молоді члени гуртка пішли за Крушевським, а не за Бодуєном.

У квітні 1879 року М. Крушевський звертається до ректора університету з проханням про дозвіл захисту дисертації *pro venia legendi*, що дозволяє одержати йому звання приват-доцента, і в травні цього ж року захищає її і одержує звання приват-доцента.

Бодуєн де Куртене так відгукнувся про дисертацію М. Крушевського: «Метод викладу зразковий: відрізняється строгістю і стислістю. З дослідження п. Крушевського не можна викинути жодного слова».

ЗНАЧНИЙ ВНЕСОК ДО ЛІНГВІСТИКИ, з нарису І. Нового «Крушевський Микола В'ячеславович»

Обдарований живими науковими інтересами, Крушевський мав на меті присвятити себе вченій діяльності і університетському викладанню. Та не маючи можливості одержати роботу в Польщі, де після придушення повстання 1863 р. проводилася активна русифікаторська політика, поїхав з Варшави.

Посилено працюючи і ведучи найскромніше життя, у всьому собі відмовляючи, він зумів накопичити деякі засоби, які дали йому можливість переїхати до Казані. Він прибув в це місто 1878 року і почав посилено займатися під керівництвом видатного лінгвіста І. А. Бодуєн-де-Куртене. Взявшись за справу зі всім жаром, Крушевський, завдяки своїм видатним здібностям, швидко виділився серед молодих учених.

На жаль, активна наукова діяльність продовжувалася всього декілька років у зв'язку з душевною хворобою. Проте за цей час він вніс значний внесок до лінгвістики.

Саме Крушевський проголосив відмову від обмеження завдань лінгвістики вивченням історії мов, запропонував використовувати термін «фонема» в значенні, близькому до сучасного, переніс акцент з історичного на синхронне вивчення мови, відмовився від визнання порівняльного методу головним методом науки про мову, трактування мови як системи знаків.

Якщо його сучасники або заперечували існування законів мови, або зводили їх до законів мовних змін, то Крушевський разом з історичними законами виділяв «статичні», визначувані закономірностями людської психіки. Його формулювання основного закону розвитку мови як «закону відповідності світу слів світові думок» співзвучна сучасним підходам до опису мови «від значення до форми».

ГЕНІАЛЬНЕ ПЕРЕДБАЧЕННЯ, з статті О. Кошмила «Передвісник сучасної лінгвістики»

Крушевський вперше сформулював принцип структурного бінаризму схожість /суміжність, який трансформувався у Jakobsona в позицію метафора/метонімія, про автора якого останній не втомлюється нагадувати. Березін пише: «Через Jakobsona фонологічна теорія Казанської школи і теорія мови Крушевського взагалі стали зародком в розвитку структуралізму празької школи. Пізніший розвиток Jakobsonом своїх власних ідей привернув до Крушевського увагу західних лінгвістів ... Від нього ж Jakobson сприйняв і самі терміни – схожість і суміжність» .

Сучасний історик лінгвістики і дослідник творчості Р. О. Jakobsona Ельмар Холенштайн: «На Jakobsona (як частково до нього на Соссюра) з його типологією мовних вісей, даною ним в термінах теорії асоціацій, мали вплив проникливі ідеї польського лінгвіста-теоретика М. К. Крушевського. Вчення про дві лінгвістичні осі, нав'язане класифікацією асоціацій у англійських психологів і її радикального прихильника Троїцького, але підняте Крушевським з механістичного на феноменологічного рівень, виросло в його працях в струнку, цілісну і надзвичайну плідну теорію мови» .

Таким чином, Крушевський за 30 років передбачив виникнення структурної лінгвістики.

СВІТОВА ПОПУЛЯРНІСТЬ, з розвідки І. Сусова «Історія мовознавства»

Найвидатнішим серед представників Казанської школи був російсько-польський вчений Микола В'ячеславович Крушевський. Коротка, проте плідна наукова діяльність принесла йому світову популярність.

М. В. Крушевський слідував основним принципам природничо-наукового підходу до мови і поєднував цей підхід з індивідуально-психологічним. Він вірив в непохитність фонетичних законів, закликаючи до вивчення сучасних мов, які дають більше матеріалу для відкриття різноманітних законів.

Йому належить розробка бодуєнівської ідеї про переінтеграції складових елементів слова в результаті процесів перерозкладу і опрощення основи. Словотворення він кваліфікує як струнку систему однаково організованих типів слів, котрі співвідносяться з типами понять, які позначаються ними.

КУРИЛОВИЧ Єжи

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський. Мовознавець. Один з фундаторів сучасної структурної лінгвістики. В філології існують наукові терміни «Теорія ізоморфізму Куриловича» і «Семантичний дериват Куриловича».

З міщанської родини.

Народився 14 (27) серпня 1895 р. в м. Станіславі Австро-Угорської імперії (нині – м. Івано-Франківськ, адміністративний центр однойменної області України).

Помер 28 січня 1978 р. в м. Кракові Польської Народної Республіки (нині – Республіка Польща).

Закінчив Львівську німецьку гімназію (1913), Віденську вищу школу міжнародної торгівлі (1913-1914; 1917-1919),

філологічний факультет Львівського університету (1921-1923), стажувався в Франції, США, Австрії.

Служив під час першої Світової війни в лавах австро-угорської армії (1914-1916), працював викладачем Львівського (1926-1931), Вроцлавського (1946-1948), краківського Ягеллонського (1948-1965) університетів.

Член Польської академії наук і писемності (1931).

Член Польської академії наук (1952).

Доктор honoris causa Сорбонни (1957)

Доктор honoris causa Дублінського університету (1959).

Двічі лауреат державної премії ПНР (1955; 1964).

Спеціалізувався з проблем загальнолінгвістичної теорії знаку; основних структурних елементів мови (фонема і її властивості, морфема і її властивості, словосполучення і пропозиція); основних процесів, що відбуваються в мовній системі (аналогічні процеси, дериват, формування граматичних категорій); загальної теорії відмінка і загальної теорії ономастики; хронології розвитку морфологічних систем сучасних індоєвропейських мов; аблауту семітських і індоєвропейських мов.

Як учений дебютував розвідкою «Романські етимології» (1923).

Потім настала черга наступних доробків: «Відображення тонів в мові гат» (1925), «Etudes indo-europeennes» (1935), «L'apophonie en indo-europeen» (1956), «L'accentuation des langues indo-europeennes» (1958), «L'apophonie en semitique» (1961), «Indogermanische Grammatik» (1968), «Problemes de linguistique indo-europeenne» (1977).

Серед друзів та близьких знайомих К. – В. Котвич, М. Коен, Е. Сепір, Я. Янув, К. Бюлер, Ж. Блок, С. Смогожевський, З. Штібер, К. Твардовський, Е. Бенвеніста, А. Мейє, П. Шантрєн, Ж. Вандрієс та ін.

МЕЖА УСІХ МОВ, з наукового кредо Є. Куриловича

Фундаментальною межею, властивою всім мовам, є відсутність однозначної відповідності між звуковою формою слова і його значенням.

Від сучасної лінгвістики ми чекаємо саме точного і явного аналізу структур, унаслідок якого будуть одержані класи, засновані за своїми... функціями на структурах.

ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМИ, з статті «Курилович Єжи» у Вікіпедії

Основною галуззю наукових інтересів Куриловича була індоєвропейістика і семітологія. Він запропонував реконструкцію індоєвропейського наголосу (торкнувшись також проблем індоєвропейської метрики), вніс істотний внесок до розвитку ларінгальної гіпотези Ф. де Соссюра, виявивши існування ларінгалів в хетській мові.

Висунув гіпотезу про походження семітського трьохприголосного кореня в результаті граматикалізації апофонії.

Більш спірну частину його спадщини складають роботи про граматичну структуру індоєвропейської прамови: вони у низці положень зараз вважаються застарілими.

Роботи Куриловича з загальних проблем мовознавства нечисленні, проте залишили важливий слід в історії лінгвістики. За своїми поглядами він був близький до структуралістів «функціонального» напрямку 1930-1950-х рр., хоча його не можна беззастережно віднести ні до однієї з крупних лінгвістичних шкіл цього періоду.

Розділяючи структуралістське розуміння мови як «системи чистих відносин», на відміну від багатьох структуралістів, він активно займався проблемами еволюції мовної системи. Одне з головних теоретичних досягнень Куриловича – обґрунтування методу внутрішньої реконструкції для вивчення стародавніших станів мови: на відміну від класичного компаративістського методу зовнішньої реконструкції, який спирається на регулярні звукові відповідності у сфері базової лексики споріднених мов, за внутрішньої реконструкції використовуються дані лише однієї мови, і стародавніші форми відновлюються на підставі аналізу нерегулярних особливостей словозміни.

Як дослідник проблем походження і еволюції граматичних категорій і причин мовних змін Курилович є одним з попередників «теорії граматикалізації». Йому також належить низка піонерних робіт з граматичної семантики: він, зокрема, запровадив зіставлення семантичних і синтаксичних відмінків і поняття семантичного деривату.

ПОМІТНИЙ ВНЕСОК ДО ТЕОРІЇ, з розділу «Граматикалізація» на krugosvet.ru
Термін «граматикалізація» у вказаному ...значенні вперше запроваджений, мабуть, французьким лінгвістом Антуаном Мейє в 1912 р., але міркування на дану тему зустрічалися і у його попередників, і, незалежно, в пізніших роботах (наприклад, у Єжи Куриловича).

Ця теорія (яка бурхливо розвивається донині) описує всю сукупність процесів, які приводять до виникнення граматичних значень, граматичних категорій і граматичних систем в мовах світу.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЕТЮДИ, з статті Л. Перловського «Свідомість, мова і математика»
Якнайдавніші слова, як вважають Єжи Курилович і Костянтин Красухін, виражали пасивний внутрішній сьогохвилинний неконтрольований стан об'єкту (тобто людини, яка говорить)... Ці форми слів-концепцій були, за термінами сучасних граматичних категорій, віддієслівними прикметниками (дієприкметниками), проте дієслів, іменників, прикметників і дієприкметників ще не існувало, і перші слова були недиференційованими граматичними категоріями (без сучасних флексій типу «-ється»). Поняття об'єкту і суб'єкту в словах ще не були диференційовані, людина не відділялася від природи, дії від станів.

Порівняно з мисленням сучасної людини перші слова відповідали недиференційованим концепціям мислення, проте порівняно з криками мавп це були диференційовані слова-концепції, керовані нейронними центрами в корі мозку, корі дотепер зберегли нейронну структуру і керівництво нашою мовою. Перші словоформи не змінювалися за відмінками чи часами, в мові і мисленні не було подібних диференційованих форм і концепцій.

Поступово від стародавніх форм відділялися словоформи з ознаками часу і можливості, і набагато пізніше утворилися іменники та дієслова, тобто диференціювалися флексивні форми і розумові концепції предмету і дії.

Єжи Курилович не належав до лінгвістів, які прагнули до повного і зв'язного викладу своєї лінгвістичної теорії. Як пише В. А. Звегінцев, «його теоретичні статті іноді справляють враження етюдів, що не мають загального значення». Однак всі вони відображають чітку і продуману концепцію.

Більшість робіт Куриловича присвячена індоєвропеїстиці. Дослідження, сконцентровані на проблемах морфонології і морфології, утворюють центральну вісь наукової діяльності ученого.

...Працюючи над тими чи іншими конкретними питаннями порівняльної граматики, він звертався до загальних проблем лінгвістичної методології, до теорії мови.

ОДИН З НАЙВИЗНАЧНІШИХ СТРУКТУРАЛІСТІВ, з статті «До 110-річчя Єжи Куриловича» на Farchive.libfl.ru

Характеризуючи загальнолінгвістичну позицію Є. Куриловича, А. Хайнц виділяє наступні основні моменти:

принцип структурного підходу до пояснення мовних фактів на основі загальносеміотичної теорії мовного знаку і комунікативного акту;

послідовне застосування принципу ієрархії в розгляді мовної системи;

облік постійної взаємодії синтаксичної і діяхронічної зміни мови і пов'язана з цим проблема варіативності як джерела формування нових елементів і відносин в мовній системі;

використання поняття ізоморфізму як однієї з загальних характеристик устрою мовної системи, що забезпечує її єдність;
перенесення методів структурного аналізу з синхронії мови на діяхронію і, у зв'язку з цим, – особлива увага до методики внутрішньої реконструкції як найпослідовнішого використання структурного методу у вивченні мовної діяхронії;
увага до специфіки окремих рівнів мовної системи.

Єжи Курилович визнаний одним з найбільших структуралістів ХХ ст. Він не належав до жодного з провідних напрямів лінгвістики, займаючи особливе місце. Як і інші польські учені його покоління, він перебував під впливом ідей І. А. Бодуена де Куртене, мав зв'язки з Празьким лінгвістичним гуртком і в той час відчував вплив глоссемантики, друкувався у виданнях Копенгагенської школи.

Він вніс величезний внесок до світової науки, і низка його ідей зберігають свою актуальність до цього дня.

НЕ ПРОСТО ГРУПА СЛІВ, з дослідження А. Загнітка і Н. Загнітко «Закономірності сполучуваності прийменників зі значенням мети»

Водночас непоодинокими постають тлумачення прийменника як морфеми (В. О. Богородицький, І. О. Бодуен де Куртене, В. В. Виноградов, І. Р. Вихованець, Є. Курилович, І. І. Мещанінов, О. М. Пешковський, О. О. Потебня та ін.), що особливо яскраво наголосив Є. Курилович у твердженні: прийменник – це «не слово, а морфема (а інколи «субморфема», яка утворює єдність з відмінковим закінченням)».

Очевидно, компромісним твердженням слід вважати думку В. В. Виноградова щодо віднесення прийменників до часток мови, оскільки вони «пов'язані з технікою мови» і «перебувають на межі слів і морфем». Це послідовно виявлено і в самому тлумаченні прийменника лінгвістом, які «служать для вираження просторових, цільових, присвійних, обмежувальних та інших відношень між об'єктами або таких самих відношень об'єктів до дій, станів і якостей», і тому цілком логічним постає заперечення В. В. Виноградовим за прийменниками статусу повнозначних слів, оскільки власне значення прийменника «не може виявлятися поза зв'язком з відмінковою формою якої-небудь назви особи або предмета».

Подібні погляди надають викінченості концепції Є. Куриловича про те, що прийменник разом з іменником – «це не група слів, а слово, у якому прийменник виступає в ролі морфеми». Тому прийменник постає «підморфемою» складної морфеми, в якій вирізняються «прийменник + відмінкове закінчення».

ПАРАЛЕЛІЗМ ЧИ ПЛОЩИННА БУДОВА, з реферату Г. Таранець «Теорія ізоморфізму та ієрархії рівнів мови»

Теорію ізоморфізму запропонував польський мовознавець Єжи Курилович. Згідно з цією теорією в мові існує структурний паралелізм між рівнями. Так, зокрема, структурну подібність можна побачити у складі й реченні (структурна тотожність голосного в складі і предиката в реченні).

Теорія ізоморфізму має важливе практичне значення. Для прихильників цієї теорії обґрунтованим є запозичення методів та понять, які використовуються при вивченні одного рівня, для дослідження іншого, наприклад запозичення методів і понять фонології у дослідженні лексики або граматики.

Не всі вчені приймають теорію ізоморфізму. Так, зокрема, російський мовознавець В. І. Кодухов вважає, що ідея ізоморфізму не пояснює всієї складності мовної структури, а зводить її до найпростіших структур з площинною будовою.

ЛЕМ Станіслав

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський.

Письменник, філософ.

З лікарської родини.

Народився 12 вересня 1921 р. в м. Львові Галичини (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 27 березня 2006 р. в м. Кракові (Польща). Похований на Сальваторському цвинтарі.

Закінчив Львівську 2-у чоловічу гімназію (1932-1939), навчався в Львівському медичному інституті (1939-1941; 1944-1945), Ягеллонському університеті (1946-1948).

Працював помічником механіка, електрика (1942-1944), молодшим асистентом в «Konwersatorium Naukoznawczym»

(1948-1950), професійним письменником (1950-2005).

Академік Польської академії наук (1994).

Член Польської асоціації письменників, Польського Пен-клубу.

Лауреат державних премій ПНР (1976), Австрії (1986), премії Франца Кафки ().

Почесний доктор Вроцлавського політехнічного інституту ().

Кавалер ордена Білого Орла (1996).

Друкувався в журналах «Tygodnik Powszechny», «Nowy Swiat Przygod», «Zolnierz Polski», «Kuznica».

Як літератор дебютував в журналі «Nowy Swiat Przygod» романом «Людина з Марсу» (1946).

Потім настала черга книг: «Астронавти» (1950), «Едем» (1959), «Повернення з зірок» (1961), «Солярис» (1961), «Непереможний» (1964), «Глас Господа» (1968)), «Зоряні щоденники» (1957), «Рукопис, знайдена у ванні» (1961), «Казки роботів» (1964), «Кіберіада» (1965), «Огляд на місці» (1982), «Мир на Землі» (1987).

Перу Л. також належить автобіографічна повість «Високий замок».

Під кінець життя письменника вийшло 13-томне «Зібрання творів» (1992-1996).

Книги нашого земляка перекладені на 41 мову, а їхній сумарний тираж складає близько 30 млн. екземплярів.

Випадали на долю відомого фантаста й зовсім не фантастичні проблеми. Так, його роман «Шпиталь трансфігурації» вісім років пролежав у шухляді через те, що комуністична цензура знайшла там «ідеологічну неправильність».

Після подій 1980 р. він змушений був покинути Польщу і жити в Німеччині, Австрії, Італії, повернувшись до Кракова лише через вісім років.

Трагікомічна ситуація з членством Л. в Американському співтоваристві наукових фантастів, куди його прийняли 1973 р. Яким же було здивування нашого земляка, коли він уже незабаром дізнався: шановні письменники не хочуть більше бачити новачка в своїх рядах. Підстава: його критична стаття «Science fiction: випадок майже безнадійний», в якій він критично оцінив творчість фантастів США.

Приблизно в той же час американський фантаст Ф. Дік, якого Л. виділяв з-поміж інших і завше схвально відгукувався, написав листа до ФБР, у якому стверджував, що Лема не існує, це літературний проект, придуманий марксистами, аби розкласти США (1974).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Б. Стругацький, Є. Помяновський, С. Содерберг, А. Тарковський та ін.

МАЛО БАЖАЮЧИХ ПОМИРАТИ, з життєвого кредо С. Лема

Люди не хочуть жити вічно. Люди просто не хочуть помирати.

ВРЯТУВАВАТИ НАВІТЬ НЕ НАМАГАЛИСЯ, з повісті С. Лема «Соляріс»

Він повернувся і з шаленством глянув на мене. Не можу сказати, що навмисно прагнув вивести його з рівноваги. Нічого не розуміючи в грі, яка тут велася, я намагався триматися стримано. Його гострий борлак ходив над чорним коміром светра.

– Ти був у Гібаряна – сказав зненацька Снаут.

Це не було запитання. Піднявши брови, я спокійно дивився йому в обличчя.

– Був у його кімнаті, – повторив він.

Я зробив рух головою, ніби кажучи: «Припустимо. Ну й що?». Нехай він говорить і далі.

– Хто там був?

Він знав про неї!!!

– Нікого. А хто там міг бути? – запитав я.

– Чому ж ти мене не впустив?

Я посміхнувся:

– Злякався. Ти ж сам мене попереджував, і, коли ручка повернулася, я інстинктивно затримав її. Чому ти не сказав, що це ти? Я б тебе впустив.

– Я думав, що це Сарторіус, – сказав він невпевнено.

– Ну й що?

– Що ти думаєш про це... про те, що сталося? – відповів він запитанням на запитання.

Я завагався.

– Ти повинен знати більше, ніж я. Де він?

– У холодильнику, – відповів Снаут відразу ж.

– Де ви його знайшли?

– В шафі.

– В шафі? Він був уже мертвим?

– Серце ще билось, проте дихання не було. Це була агонія.

– Намагалися його врятувати?

– Ні.

– Чому?

Снаут зволікав.

– Не встигли. Помер перш ніж ми його уклали.

– Він стояв у шафі? Між комбінезонами?

– Так.

ФІЛОСОФИ ДО КЛЮЧІВ ПІДБИРАЮТЬ ЗАМКИ, з афоризмів С. Лема

Політик не повинен бути занадто розумним. Дуже розумний політик бачить, що велика частина завдань, яка стоїть перед ним, абсолютно нерозв'язна.

Цивілізацію створюють ідіоти, а інші розсоробують кашу.

Секретарка була настільки красивою, немов не вміла навіть друкувати на машинці.

Філософи – це люди, котрі до ключів підбирають замки.

Світ потрібно змінювати, інакше він неконтрольованим чином почне змінювати нас самих.

Сучасна цивілізація: обмін цінностей на зручності.

У космосі нічого не пропадає.

Некрасиво влаштовувати публічний кінець світу для облаштування своїх особистих справ.

Аби щось довідатися, потрібно вже щось знати.

МАЙБУТНЄ ВИКЛИКАЄ У МЕНЕ СМУТОК І СТРАХ, з інтерв'ю С. Лема «Я не

Нострадамус»

– У 1989 році ви перестали писати белетристику. Чому це сталося?

– Колись мені було необхідно відпускати уяву на волю, а тепер уже ні. Майбутнє викликає в мене, скоріше, смуток і страх, ніж бажання діяти. Темп змін настільки

величезний, що ми вже давно перестали їх контролювати. Книжковий ринок також не уник цього божевільного прискорення. Книга живе тепер два чи три місяці – і все. Хто стане тримати в магазині книгу, видану торік? Адже це мотлох. Новинки нещадно витісняють усе старе.

Чудові добутки (навіть якщо з'являються) тонуть у море видавничої продукції, пробивається ж добре рекламована халтура. Мені вже не треба лізти в цю юрбу з матеріальних розумінь, а моралізувати серед їхнього гуркоту і вереску буде, напевно, даремно. Занадто багато і книжок, і авторів.

– У книзі «Молох» ви повернулися до «Суми технологій». Чи можна це назвати спробою скорегувати прогноз?

– Ми маємо зовсім не те, про що мені колись мріялося. ...З того, що я очікував побачити, здійснилося те, що виявилось дохідним, те, що вдалося добре продати. Ми взяли з майбутнього не найгарніше, найпіднесеніше, не те, що могло зробити кожного з нас кращим, а те, що людям з великими грошима здалося найбільш комерційно перспективним, те, з чим пов'язані найкращі маркетингові плани молодих фахівців у великих рекламних агентствах.

– Наскільки взагалі перспективна футурологія? Адже прогнози можуть і не збутися...

– ... Наші спроби пророчити майбутнє нагадують спроби передбачати розвиток складних шахових партій. Причому шахи, з якими ми маємо справу, такі, що гравець у будь-який момент може – замість того, щоб зробити наступний хід, – вихопити з кишені ніж, ціпок чи розбити дошку об голову партнера, якщо з якої-небудь причини він вважає це потрібним.

Правим виявився Антон Голубєв, який любив повторювати, що суть майбутнього полягає в тому, що «все інакше» – інакше, ніж ми собі уявляємо. Так воно і є. При цьому «інакше» не значить ні сильно краще, ні сильно гірше. Просто інакше.

У принципі історія робить з наших мрійня і наших страхів солянку, де чимало гарних шматків м'яса, трапляється якийсь тельбух, але більше всього – рубаної капусти.

– Як ви ставитеся до феномена пророкування у фантастиці?

– ...Я не Нострадамус. Мене більше цікавлять деякі загальні тенденції розвитку, виявлення універсальних закономірностей.

БОРХЕС ЕПОХИ ПОЛЬОТІВ У КОСМОС, з рецензії газети «Нью-Йорк таймс» на книгу С. Лема «Кіберіада»

Станіслав Лем – це Хорхе Луїс Борхес епохи польотів у космос, котрий всерйоз грає з усіма поняттями сучасної філософії і фізики, від свободи волі до теорії імовірності.

РАБЛЕ І СВІФТ В ОДНІЙ ОСОБІ, зі спогадів Б. Стругацького

Я вперше побачив Лема, коли в 60-і він тричі приїжджав до Пітера. Збиралася звичайна пітерська компанія – Варшавський, Брандіс, Брускін (перекладач «Соляріса»)...

Ми потроху випивали і багато розмовляли – про літературу, про Всесвіт, про мир, про життя на Землі й інших планетах. Лем непогано володів російською, і проблем перекладу не виникало. Розмовляти з ним – одна насолода: він був блискучим полемістом, надзвичайний ерудит, дотепник.

А його уява! Немає і не було в літературі ХХ століття письменника з такою могутньою, багатогранною і витонченою уявою!

Ми ще не розуміємо, якого гіганта втратили: Рабле і Свіфта в одному обличчі.

Рівних йому не знайти з часів Уеллса. Людина-Гора!

ВІН – МОВБИ КОМП'ЮТЕР, зі спогадів В. Борисова

Коли я спілкувався з Лемом, то він справив на мене враження чудового швидкодіючого комп'ютера, здатного одночасно виконувати кілька операцій: завантажувати сайт, обробляти дані і давати завдання на друк. Усе це там, за високим чолом. Причому спілкування зі мною було аж ніяк не найскладнішим завданням, щось начебто відправлення файлу на друк. При цьому він був блискучим, дотепним, реактивним.

МИ ВІДХОДИМО ТУДИ, ЗВІДКИ ПРИЙШЛИ, зі спогадів Є. Пом'яновського
Ми з Лемом були старими друзями ще з тих пір, коли він тільки приїхав зі Львова, а в останні 12 років у Кракові жили поруч один з одним. Але при цьому я не ходив до нього в гості, хоча мені хотілося. Я розмовляв з ним лише по телефону і тільки у справі, тому що заощаджував час геніального філософа, не хотів відволікати його навкололітературними розмовами.

...До останніх днів, незважаючи на песимізм, махровий раціоналізм і тяжку хворобу (насамперед діабет), Станіслав залишався чарівною людиною, сповненою гумору. Це просто дивно...

Запеклий безбожник, Лем сказав про смерть просто і зрозуміло: «Умираючи, ми ідемо туди, відкіля прийшли – у Ніщо».

Зараз, коли черга дійшла до нього, хотілося б, звичайно, вимовити щось краще, світліше. Проте язик не повертається – саркастичний Лем цього б не схвалив.

ПРО ВІДВІДИНИ ТУАЛЕТУ, з статті Г. Іванова «Письменник, який пішов в Ніщо»
...Писати дитина навчилася в чотири роки. Першим добутком став лист батькові з села... про відвідини сільського туалету, у дірку якого Станіслав викинув ключі хазяїна будинку, в якому вони зупинилися.

У 1939-му Лем одержав атестат про середню освіту. А незабаром до Львова прийшли Червона армія і радянська влада. Станіслав хотів учитися в політехнічному. Склав іспити. Проте його не прийняли через «буржуйське» походження. Завдяки старим лікарським зв'язкам батько з трудом зумів прилаштувати сина до медінституту.

...Лем усе більше ішов від белетристики, його тягло до робіт науково-філософського, футурологічного плану. Причому аналіз Станіслава, як правило, був хірургічно точним. А його «Суму технологій» часто називають «книгою століття».

ЛЕПКИЙ Богдан Сильвестрович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: польсько-галицький.

Письменник, перекладач, літературознавець, видавець, художник.

З родини священика. Батько, Лепкий С., – письменник (псевдонім – Марко Мурава).

Народився 28 жовтня (9 листопада) 1872 р. на х. Кривенькому поблизу Чортківського повіту Австро-Угорщини (нині – Гусятинський район Тернопільської області України).

Помер 21 липня 1941 р. у м. Кракові (Польща).

Похований на Раковецькому цвинтарі.

Закінчив Бережанські школу і класичну польську гімназію (1891), навчався в Віденських академії мистецтв і університеті, закінчив Львівський університет (1895).

Працював викладачем Бережанської гімназії (1895-1899), Ягеллонському університеті (1899-1939).

Активний учасник об'єднання галицьких модерністів «Молода муза».

Друкувався в газетах «Діло», «Буковина», періодичних виданнях Берліну, Відня, Кракова. Як літератор дебютував в гімназії твором на тему «Зимовий день» (1890).

Потім настала черга наступних книг: «З села» (1898), «Щаслива година», «Оповідання», «Стрічки» (усі – 1901), «Щаслива година», «Листки впадуть», «Осінь» (усі – 1902), «В глухім куті» (1903), «На чужині» (1904), «Дорогою життя» (1905), «З глибин душі» (1909), «Кидаю слова», «Для ідеї» (обидві – 1911), «З-над моря» (1913).

Пробував сили і в жанрі драматургії: п'єсу «За хлібом» поставив театр «Руська бесіда».

Л. – автор книги мемуарів «Три портрета» (1936).

Перу нашого земляка також належать літературознавчі дослідження «Василь Стефаник» (1903), «Начерк історії української літератури» (1904), «Маркіян Шашкевич» (1910), «Про життя великого поета Тараса Шевченка» (1911).

Л. переклав польською мовою «Слово о полку Ігоревім», книгу оповідань М.

Коцюбинського «В путях шайтана» (1906), низку віршів російських поетів, а українською – В. Короленка, Г. Гейне, М. Лермонтова, П. Шеллі.

У свою чергу, його твори вийшли німецькою, польською, сербською, російською, угорською, чеською мовами.

Стиль письменника відрізняються імпресіоністсько-символічною манерою.

Вистачило на долю Л. і негараздів. Так, коли він мав п'ять років, раптово – за одну ніч – померли від дифтериту дві його молодші сестрички і братик.

Останні роки життя пройшли під знаком фашистської окупації спочатку Польщі, а потім й України. Проте навіть залишившись без роботи і засобів існування, він продовжував писати. Останні вірші наповнені смутком і тугою за знедолений український народ.

Роман Смик (США) передав архів, особисті речі і збірку картин Л. музею письменника у м. Бережани на Тернопільщині, а частину матеріалів – до рукописного відділу Інституту літератури НАН України. За його ініціативи в м. Бережани відкрито музей Б. Лепкого (1995).

Ім'ям нашого земляка назвали одну з вулиць м. Краків (1972), проте через декілька десятиліть її перейменували.

За часів незалежності київською «Науковою думкою» видано «Твори» письменника в двох томах (1997) і тернопільським «Збручем» – тритомні «Вибрані твори» (2004).

До 125-річчя з дня народження знаного земляка «Укрпошта» випустила художній конверт з

його портретом і факсиміле (1997).

У м. Львів іменем нашого земляка названо вулицю.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – І. Франко, А. Чайковський, М. Климишин, С. Яричевський, В. Стефаник, Ю. Генік-Березовський, О. Луцький, К. Студинський, М. Бойчук, В. Липинський, М. Коцюбинський, Ф. Вовк, К. Глібовицький, О. Кобилянська, Ф. Колесса, М. Новицький, П. Карманський, В. Пачовський, В. Щурат, О. Кульчицька, С. Виспянський, В. Оркан, К. Тетмаєр, М. Парашук, М. Вороний, С. Крушельницька, О. Мишуга, О. Нижанківський, М. Яцків, Д. Січинський, В. Плошевський, І. Біберович та ін.

НЕ БУТИ РАБАМИ, з політичного кредо Б. Лепкого

Доки об'єднання народів, доки рівні права для всіх, поки світове горожанство є музикою сферичною, доти треба бути українськими націоналістами, щоб не стати рабами.

ЧУЄШ, БРАТЕ МІЙ, вірш Б. Лепкого, який став неофіційним гімном світового українства

Чуєш, брате мій,
Товаришу мій,
Відлітають сірим шнурком
Журавлі у вирій.

Чути: кру! кру! кру!
В чужині умру,
Заки море перелечу,
Крилонька зітру.
Мерехтять в очах
Безкінечний шлях,
Гине, гине в синіх хмарах
Слід по журавлях.

ПРОТИ ПОЛЬСЬКОГО ШОВІНІЗМУ, з статті Б. Лепкого в берлінській газеті
«Українське слово»

Польській агресивності мусимо протиставити нашу розбуджену енергію організаційну й творчу, проти польського шовінізму треба поставити наше національне почуття. Не соромитися нам його, не викидати поза скобки цього слова, а навпаки пам'ятати, що тільки воюючий, агресивний націоналізм не годиться з поступовими гуманними кличами, але націоналізм дефензивний, цей, що боронить землі і волі свого народу, цей націоналізм гідний найвищої пошани. І такими націоналістами нам конче треба бути, поки ворожі сили наступають на землю, добро і права нашого народу.

ПІД ЗНАКОМ ПОЛЬЩІ, з статті І. Сюдюкова «Веселики над Краковом»

В історії українсько-польських культурних зв'язків особливе, навіть виняткове місце займає фігура Богдана Лепкого, ...значна частина життя і творчості якого пройшла «під знаком Польщі». Спадщина Лепкого – це особливо коштовна сторінка в історії українсько-польських духовних відносин, оскільки є прекрасним свідченням їхнього гуманістичного потенціалу, їх нерозкритих творчих можливостей.
...Власне «польський» період життя письменника починається в 1899 році, коли в Кракові в Ягеллонському університеті започаткували «лекторат української мови і літератури», а викладати ці предмети було запропоновано Лепкому. Богдан ще не знав, що Краків на багато десятиліть стане для нього другою батьківщиною, містом, де він не тільки працював, але і знайшов друзів серед польських інтелігентів – друзів на все життя.
... Між іншим, дуже цікава творча історія створення «Журавлів». Сам поет розповідав: «Восени 1910 року я вертав з театру, з драми Виспянського «Noc listopadowa», під ногами шелестіло пожовкле листя, а над головою лунали крики відлітаючих журавлів. Вірш склався немов сам по собі, без мого відома й праці».

ДОЛЮ ВИРІШИВ ВИПАДОК, з інтернет-сайту poetryclub.com.ua

Випадок вирішив майбутню долю, допоміг йому знайти себе. Якось йому довелося їхати в одному купе з Кирилом Студинським, студентом філософського факультету Віденського університету. Це знайомство й визначило творчі інтереси майбутнього письменника. Він почав відвідувати лекції професорів Віденського університету, зокрема відомого славіста В. Ягіча, став членом студентського товариства «Січ», брав участь у дискусіях на літературні та суспільно-політичні теми.
...Але шматок хліба давався йому нелегко: крім університету, доводилося викладати в приватних гімназіях, виступати з лекціями і доповідями. А тут несподівано 1901 р. помер батько, що вимагало перегляду звичайного ритму життя, треба було допомагати матері й чотирьом молодшим братам і сестрам. Для літературної роботи залишалися тільки ночі.

БЕЗ НЬОГО НЕ ОБХОДИЛОСЯ ЖОДНЕ СВЯТО, зі спогадів П. Карманського
Жодне помітне свято не обходилося без читання ним власних творів. Струнка, гарна й певна себе постава, милий, м'який, ліричний голос, патос, який так легко промовляє до

чуття навіть дерев'яних людей, – все те зробило Лепкого найбільш популярною постаттю на галицькому ґрунті.

КАРАЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ ПРОВОДИЛИ І АВСТРІЙЦІ, І РОСІЯНИ, І ПОЛЯКИ, з

розвідки М. Ільницького «Найпопулярніша постать на галицькому ґрунті»

Коли Богдана Лепкого віддали шестилітнім хлопцем до бережанської так званої «нормальної» школи з польською мовою навчання (відразу до другого класу), батьки перебралися з «цивілізованого» Крегульця до глухого Поручина. ...За свідченням сучасників, конфліктів між учнями на національній основі не було. Загострення польсько-українських національних відносин Б. Лепкий пов'язує з появою роману Г. Сенкевича «Вогнем і мечем» про події національно-визвольної війни українського народу під керівництвом Б. Хмельницького, зображені у викривленому світлі, що обурило українських гімназистів.

...Почалася перша світова війна... Воєнні події застали родину в курортному селищі Яремча на Гуцульщині. Та невдовзі жити стало тут небезпечно: австрійці вишукували «шпигунів» і вішали; російські військові власті, які незабаром прийшли в сусідні села, шукали «мазепинців» і відправляли на схід. Б. Лепкий з родиною поспішно виїхав. В яремчанському готелі лишилися третій том історії української літератури та історична драма «Мотря», які загинули, бо готель незабаром злетів у повітря.

...Виявом любові й шани до Б. Лепкого було те, що в 1933 р. сільська громада Черча збудувала для нього будинок, який назвали «Богданівкою», де він мав можливість жити й працювати. Будинок цей, на жаль, не зберігся, уже в 70-і рр., він був розібраний за немудрою чиновницькою акцією буцім для переобладнання парку. Та «переобладнання» призвело до запустіння цих місць.

...Польська окупаційна влада проводила каральні акції проти культурних заходів українського населення, які не оминули й Черча. Як згадують мешканці села, не раз сюди «налітали поліцаї і розганяли учасників вечора. Якось між Богданом Лепким і поліціантом виник інцидент. Письменник заявив свій протест представникові влади проти брутального ставлення до сільської дівчини. Мало того, що сивоголового професора поліціанти грубо обізвали і силоміць відпровадили додому, про його поведінку дізналося університетське начальство. Ходили чутки, що з цього приводу Лепкий мав неприємності».

АРХІВ ПИСЬМЕННИКА ВРЯТУВАВ КЛИМИШИН, з дослідження Н. Гавдиди

«Згадуючи з вдячністю»

Сьогодні варто згадати про чільного діяча ОУН Миколу Климишина, оскільки завдяки саме цій людині у 1945 році було врятовано архів Богдана Лепкого, значна частина якого зараз експонується у Бережанському музеї.

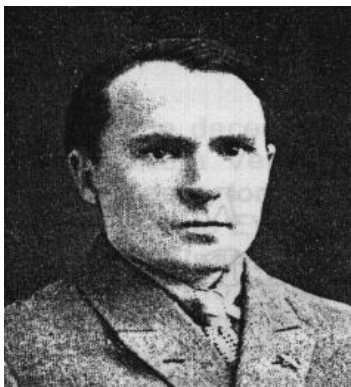
Знайомство цих двох неординарних особистостей відбулося в Кракові, де Микола Климишин з 1930 по 1934 роки навчався на філософському факультеті Ягеллонського університету, в якому професор Лепкий викладав історію української літератури.

Якось під час мандрівки до помешкання професор поцікавився у свого учня, чому той так довго був відсутній на викладах. «Я не мав що йому сказати, – згадував М. Климишин. – У мені відбулася блискавична боротьба. Нас в організації обов'язувала строга засада: «Про справи не говори з ким можна, лише з ким треба!» Та бути нещирим з професором Лепким я не міг... По короткій задумі я сказав йому, що я є членом ОУН і що я вожу нелегальну літературу. Ці два тижні я їздив і не міг бути на викладах, за що я його дуже перепрошую».

Почувши це зізнання, професор посміхнувся і сказав, що він уже давно здогадувався про приналежність свого учня до організаційної структури, а також розповів, як у молодому віці разом із батьком возив нелегальну літературу з Західної України, яка була тоді під австрійською окупацією, в Східну Україну, окуповану царською Росією...

...Микола Климишин познайомився із сином Богдана Лепкого, Ростиславом, від якого довідався про смерть свого улюбленого професора, а також про втрату сімейного архіву, залишеного у захопленому більшовиками Відні. Вислухавши розповідь, Микола Климишин вирішив використати зв'язки референтури ОУН, щоб довідатися, що трапилося з помешканням. Він взяв у Ростислава Лепкого адресу, ключі від усіх кімнат, а також детальний перелік найважливіших речей, які потрібно було рятувати в першу чергу. Уся ця інформація була передана до референтури зв'язків ОУН, і через три тижні, наприкінці вересня-початку жовтня 1945 року, в Мюнхен приїхала підвода, завантажена 14-ма скринями, в яких були особисті речі родини Лепких, в тому числі картини, книги, рукописи і навіть посмертна маска автора безсмертної пісні «Чуєш, брате мій» та героїчної епопеї про гетьмана Мазепу.

МИХАЛЬСЬКИЙ Євген Йосипович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польсько-радянський. Поет, перекладач, есперантист. Літературні псевдоніми – Torentano, Revulo, Profetivskij. Один з світових фундаторів есперанто-поезії. З дворянської родини. Батько, Михальський Й., – адвокат. Народився 21 січня 1897 р. в м. Летичеві Подільської губернії Російської імперії (нині – районний центр Хмельницької області України). Розстріляний більшовиками 14 жовтня 1937 р. в м. Києві СРСР (нині – столиця України). Місце поховання – не відоме.

Закінчив Вознесенську гімназію.

Працював бібліотекарем однієї з саратовських бібліотек (1917-1919) , викладачем Сталінського учительського інституту (до 1937).

Друкувався в журналі «Libera Torento».

М. – автор віршів і поем «Jam superfluas vortoj», «Fajro kuracas», «Torento», «Kolektivo», «Traktoro», «Апостолам Христа і грошей», «Хрестовий похід», «Пан-Європа».

Його перу належать книги «Перша хвиля» (1918), «Дві поеми» (1922), «Пролог» (1929), а також «Вогонь лікує» і «Пісні кохання і туги».

Наш земляк написав «Теорію перекладу на есперанто».

Переклав на есперанто вибрані твори Т. Г.Шевченка, поеми О. Пушкіна «Бахчисарайський фонтан», «Цигани», «Єгипетські ночі», роман Л. Толстого «Війна і мир», М. Гоголя «Страшна помста», М. Некрасова «Російські жінки», М. Островського «Як загартовувалася сталь», твори М. Рильського, Д. Бедного (доробки залишилися неопублікованими).

Під час репресій 30-х років минулого століття було оголошено про викриття на теренах СРСР «антирадянської, фашистської, терористичної, шпигунсько-диверсійної організації «Союзний центр», керованою розвідкою Німеччини, котра діяла під прикриттям «Міжнародної асоціації есперантистів (в межах України одним з його керівників проголосили Михальського)».

Серед друзів та близьких знайомих М. – П. Лембке, В. Колчинський, Д. Вікторов-Чехович, Д. Погорелов, О. Потан та ін.

НАДИХАЛИ СУРМИ, з життєвого кредо Є. Михальського

Моєю лялькою було зубило, а скрипкою – напилек. Полум'я сурми мене надихало, а решта ритмів віршів народжувалася на ковадлі.

Я ЛЕЧУ, з поеми Є. Михальського «Метелик»

Я метелик
що весело пурхає в повітрі:
весь час танцюю я
радію я влітку.
Від Місяця до Сонця
з молодістю в душі
лечу я
від землі
від біди
від страждання
лечу я.

НАШ ПОРЯТУНОК, вірш Є. Михальського на есперанто «Jam Superfluas Vortoj»

Jam superfluas vortoj, – transiru ni al agoj,
Posedu kuraghecon, obstinon, paciencon.
Suficas jam revado kaj belaj dolchimagoj!
Ni devas esti bravaj kaj havi volpotencon.
Ni forghu novan vivon sur firma nov-amboso
Kaj shprucu ni fajregojn en la aer' mucida, -
Char vera viv' naskighi nur povas el hhaoso,
Alie ni pereos pro nia stat' rigida!
Miljaroj jam forpasis en paca evoluo.
Kaj kion do ni havas en fina rezultato?
– Malchasto ghenerala, fiagoj, sangofluo,
kaj nia tuta vivo nur estas kazemato!
«Shtupar' de Evoluo» ne estas nia savo,
char ghian lastan shtupon chu iam oni venas?!
Dum pac-evoluante ni restas nuraj sklavoj,
La Vivo, sucha Monstro, triumfas kaj katenas.
Ni devas nin pretigi al la operacio
Kaj per sentrema mano distranchi la absceson
Por tutforigi puson el korpo de l' socio
Kaj de malsan' terura chesigi la progreson.
Ni rekomencu vivon sur shtonoj de ruino.
Ni templojn rekonstruos neniam pro tialo,
Ke ili nur limigas flugcelon al Senfino,
Kreante rigidaĵojn el alta idealo.
Sufichas prostituo de vol', kuragha penso; -
Ni devas plene ghui spiritan liberecon;
Per penoj de klarvida kaj sanpotenca menso
Ni kreos fine Amon kaj Veron kaj Belecon!

ЗАПИСАНО З МОЇХ СЛІВ, з протоколу допиту Є. Михальського від 15 квітня 1937 р.

Слідчий:

– Слідством встановлено, що ви були учасником контрреволюційної організації. Винним себе в цьому визнаєте?

Михальський:

– Так, визнаю. Я справді був активним учасником контрреволюційної троцькістської організації.

Слідчий:

– Коли і ким ви були до троцькістської організації залучені?

Михальський:

– Початок моєї контрреволюційної троцькістської діяльності відноситься до 1931 року. Остаточно залучений був до троцькістської організації 1934 року Віктором Колчинським – секретарем Всеукраїнського комітету есперантистів.

Слідчий:

– Розкажіть детально про обставини, за яких ви були залучені до троцькістської організації?

Михальський:

– У 1931 році відбувся остаточний розрив радянських пролетарських есперантистів з «САТ», яка до цього часу вже була троцькістською організацією... У цьому ж році восени в Москві відбувся з'їзд Союзу Есперантистів Радянських Республік...

Протокол допиту мною прочитаний, записаний з моїх слів правильно, в чому і розписуюся.

У ХІД ІШЛИ ПОГРОЗИ, ТОРТУРИ, з розвідки М. Степанова «Як це було»

У переслідуваннях есперантистів, як в краплі води, відбилася доля всієї розіпнутої країни і її численних жертв. ...Ернст Дрезен, Микола Інцеров, Герман Муравкін, Володимир Варанкін, Микола Некрасов, Євгеній Михальський опинилися в числі керівників міфічного «Союзного центру».

Листувалися із зарубіжними есперантистами? Значить, можна приписати «передачу за кордон шпигунських відомостей», «наклеп на радянську владу і соціалістичний лад». А вже відвідини зарубіжних країн чи прийом гостей з-за кордону взагалі можна було не обговорювати.

Як найстрашніший злочин заарештованим інкримінувався відвідини посольств і консульських місій зарубіжних країн. І жертві тут же приписувалося шпигунство на користь тієї країни (країн), з есперантистами якої (-х) листувався або спілкувався заарештований.

Зазвичай есперантисти самі охоче розповідали про свою діяльність – з ким і коли листувалися, вели гуртки мови есперанто («вербування нових членів»).

Після арешту «робота» із заарештованими проходила за відпрацьованим сценарієм: слідчі зовсім не намагалися викрити свою жертву в скоєнні якогось злочину чи з'ясувати ступінь її провини. ... Використовувалися погрози, тортури, домовленості, різного роду обіцянки, фізичне і психологічне насильство. Все це робило свою справу...

ВИРОК ВИКОНАНО, з довідки по кримінальній справі № П-411730 за звинуваченням Є. Михальського за ст.ст.54-8 и 54-11 УК УРСР

УГБ Управління НКВС Донецької області 16 березня 1937 року, як учасник контрреволюційної троцькістської терористичної групи заарештований Михальський Є. Й., 1897 р.н., поляк, гр-н СРСР.

На слідстві Михальський винним себе визнав і показав, що у вказану вище групу він був залучений 1934 року Колчинським, за завданнями якого розвернув на Донбасі троцькістську діяльність серед есперантистів.

За свідченнями Михальського особисто ним були завербовані Юргенсен, Плятнер.

...Крім самовизнання Михальський, як учасник троцькістської терористичної організації, викривався свідченнями заарештованих Потана, Погорелова, Юргенсена і Колчинського. 14 жовтня 1937 року в судовому засіданні виїзної сесії ВКВС [у м. Києві] Михальський винним себе також визнав і свої свідчення, дані на попередньому слідстві, повністю підтвердив.

Виїзна сесія ВКВС СРСР, визнавши Михальського винним..., засудила його до В.М.П. – розстрілу.

У матеріалах справи є довідка про те, що вирок відносно Михальського виконано.

ЛЯЛЬКОЮ БУЛО ЗУБИЛО, з дослідження А. Королевича «Книга про есперанто»
Дитинство Євгена пройшло в місті Меджибожі. На формування його характеру і світогляду великий вплив мали зустрічі з сусідами-робітниками, про що він згодом розповів у вірші (на есперанто), присвяченому цьому періоду життя.

...Політична обстановка, що склалася весною 1917 р. не задовольняла поета. У своїх пристрасних віршах він закликав однодумців-есперантистів до боротьби за нові ідеали... У вірші «Слова вже зайві» Михальський писав, що сходи еволюції – не наш порятунок; якщо ми не хочемо залишитися рабами, ми повинні бути готові міцною рукою звільнити суспільство від жахливої хвороби, котра перешкоджає прогресу. Лише за цих умов ми станемо творцями Любові, Правди і Краси.

Перша збірка віршів Михальського з'явилася в Саратові. Твори, включені до неї, – плід цілком зрілого поета, який вільно володіє літературною мовою і технікою віршування. Основний зміст збірки – заклик до боротьби з ненависними пережитками старого світу, котрі гальмують рух вперед нового суспільства. Всі вірші пронизані непохитною вірою в світле майбутнє.

У 1919 р. Михальський повертається до України. Підсумком його поїздки країною ...стали оптимістичні поеми «Метелик», «Творіння весни».

...Вершиною поетичної творчості Михальського стала велика неопублікована поема (близько 500 стор.) «Перековування людей», закінчена 1937 року. ...Відомі свого часу фрагменти твору і весь рукопис втрачені.

Щез також рукопис пригодницького роману у віршах (понад сто сонетів) під назвою «Kasanova».

Глибока за змістом і оригінальна за мовою творчість Є. Михальського і нині робить свій вплив на багатьох поетів з тих, хто пише на есперанто.

ПЕРЕМОГИ І ПОРАЗКИ, з розвідки Б.Токарева «Про есперантську поезію»
Дактилічний ефект досягається шляхом часткової втрати наголосу останнім складом кожного непарного вірша. У поемі Є. Михальського «Весняне» також є вірші з дактилічними римами... Взагалі ж дактилічні рими в есперанто хоча й можливі в принципі, проте украй важкі і допустимі лише задля створення особливих ефектів.

...Розквіт російської школи в есперантській поезії припав на період між двома світовими війнами і пов'язаний в основному з іменами М. Хохлова, Є. Михальського, Х. Дрезен і Х. Адамсона.

...Є. Михальський – майстер вільного вірша, проте і в нього зустрічаються і адасизми, і типові для багатьох есперантських поетів-слов'ян кореневі рими. Вірші Є.

Михальського за глибиною і художньою обробкою поступаються творам М. Хохлова.

Помітно прагнення автора в деяких віршах наслідувати стиль Маяковського.

Від його поеми «Перековування людей» зберігся лише фрагмент, але він справляє сильне враження, і техніка віршування в ньому перебуває на високому рівні, так що про втрату цього твору слід пошкодувати.

Збірка «Вогонь зціляє», присвячена класовій боротьбі, – менш вдала. Остання його збірка – «Пісні кохання і туги» – невдала.

СТАВ КЛАСИКОМ, з «Esperanto-новин» за 12 січня 2004 р.

Літературна традиція на есперанто зародилася в другій половині XIX століття. І уже серед перших книг, виданих на есперанто, були оригінальні твори.

Розвиток есперантської літератури можна поділити на 4 основних періоду в середньому по 30 років в кожному.

Перший період (1887-1918) прикрашають твори Лазаря Заменгофа, Антонія Грабовського, інших «піонерів мови».

До другого (1918-1952) відносяться великі угорці Багі і Калочай, автор роману «Метрополітен» Варанкін, драматург Шварц і поет Михальський...

ОРИГІНАЛЬНІ ДОРОБКИ, з «Літературної енциклопедії»

Кількісне зростання руху за міжнародні мови – зокрема есперантистської – спонукало появу значної літератури на есперанто.

Тоді як інші міжнародні мови не мали майже ніяких видань, крім підручників і словників (навіть волапюкська література налічувала не більше 40 назв), на есперанто до 1914 р. було вже видано понад 1500 книг, зокрема близько половини – видань наукового і літературно-художнього порядку.

На есперанто виходить близько 100 журналів.

На есперанто є велика не тільки перевідна (Гомер, Горацій, Шекспір, Мольєр, Байрон, Гьоте, Пушкін, Лермонтов, Сенкевич), а й оригінальна література [Заменгоф (німець), Шульгоф (чех), Козловський (поляк), Френкель, Дешкін (росіяни), Пріво (француз); потім після Жовтневої революції – Б. Мірський, М. Некрасов, Є. Михальський – усі поети].

ОЛІЗАР Густав-Генрік-Атанази Пилипович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський.

Поет, мемуарист, перекладач.

З графської родини. Батько, Олізар П.-Н. – підचाший Великого князівства Литовського.

Народився 3 травня 1798 р. в маєтку Коростишеві Радомського повіту Київській губернії Російської імперії (нині – районний центр Житомирської області України).

Помер 2 січня 1865 р. в м. Дрездені (Німеччина).

Закінчив Житомирську гімназію (1808), навчався в польському Кременецькому ліцеї (1808-1814).

Був маршалком дворянства Київської губернії (1821-1825).

Член Польського патріотичного товариства.

Автор низки поетичних збірок.

Книга «Мемуари» залишилася не виданою, її рукопис зберігається в Національній бібліотеці Польщі.

Підготував і видав двотомне зібрання творів А. Фелінського.

За підозрою у співчутті декабристами нашого земляка заарештували і, доставивши до Петербурга, запроторили до Петропавлівської фортеці (1826). Довести наявність «складу злочину» не вдалося і його звільнили.

Вдруге О. заарештували в Києві і відправили до Варшави у зв'язку з двома масонськими дипломами, виявленими в паперах, втрачених ним по дорозі до Києва. Знов виправдали і звільнили, проте встановили таємний поліцейський нагляд.

Емігрував до Дрездена (1863).

Особисте життя нашого земляка рожевим ну було. Ще малюком він втратив матір (1801), а юнаком – батька (1816). Був змушений розлучитися з першою дружиною, не отримав шансу одружитися з М. Раєвською, котру потім кохав впродовж всього життя.

Серед друзів та близьких знайомих О. – С. Проскура, А. Фелінський, А. Міцкевич, О.

Пушкін, О. Грибоєдов, Т. Чацький, Є. Роговитин, Ф. Рудзьський, Я. Липоман, О. де Бальзак, П. Пестель, А. Гродецький, М. Раєвський, С. Трубецькой, М. Бестужев-Рюмін, М. і С. Муравйови та ін.

З'ІДАЄ СОРОМ, з життєвого кредо Г. Олізара

Мені було соромно за те, що я вільний, коли стільки людей ще страждає.

ВІЩУН, з вірша Г. Олізара «Алоїзу Фелінському»

Gdym od zemsty niewdziecznych srogi cios odbieral,
Gdy los dzieci, majatek, nadzieje wydzielal,
Kiedym zycie przeklinal, gdym smierci zlorzeczyl,
I na Boga wyrzekal, ze mi skonac przeczyl.
Moja I za w twoim oku druga lze ujrzala
Usmiech spoczal na ustach, rozpacz oniemiala.

ЗАЛИШАЙМОСЯ ДРУЗЬМИ, з листа М. Раєвської Г. Олізару

Я отримала Вашого листа і пропозицію, яку Ви мені робите, дорогий графе; вона ще більш прив'язує мене до Вас, не зважаючи на те, що я не можу її прийняти. Аніскільки не сумнівайтеся в моїй пошані до Вас, моя поведінка має вас в цьому переконати і вона ніколи не зміниться. Проте чи подумали Ви самі, дорогий графе, про те становище, в якому перебуваєте? Батько двох дітей, розведений чоловік, на що у нас дивляться зовсім не так, як в Польщі. Я сподіваюся, це не позбавить нас можливості бачити Вас в нашому будинку, де Ви були прийняті надзвичайно дружньо, будьте упевнені, що за всіх обставин можете розраховувати на мене, як на справжнього друга.

ІСНУЄ НЕПЕРЕБОРНИЙ БАР'ЄР, з листа М. Раєвського Г. Олізару

Я... можу дати лише негативну відповідь.
...Найтяжчий обов'язок, який можна уявити, – це мені, дорогий графе, відповідати відмовою на вашого листа, який я передчував. Мати право любити Вас як сина було б верхом моїх бажань, тим паче, що, познайомившись з Вами в обстановці домашніх нещасть, я не сумнівався ні хвилини, що Ви зуміли б зробити мою доньку щасливою. Але визначення, яке сильніше за нас, звело непереборний бар'єр: це різниця наших релігій, образу думок, понять про обов'язок, нарешті, національностей. Сказати Вам після цього, що ми сподіваємося як і раніше бачити Вас в нашому будинку як кращого з друзів – означає засвідчити, що я ціную Вашу душу ще більше, ніж Ваше серце. Ви не можете не зрозуміти, наскільки важка моя втрата і наскільки щирий мій жаль.

З ПЕТЕРБУРГА ВИСЛАТИ, з листа О. Аракчєєва М. Милорадовичу від 25 квітня 1824 р.

Государ імператор дізнався: по-перше, що київський губернський маршалок граф Олізар непристойно говорив на останніх в Києві виборах про свободу селян; по-друге, що він належить до таємного товариства, хоча існування таких строго заборонено. З вищезазначених причин відмовлено йому з'явитися при дворі і рекомендуватися його величності. З цих же причин його імператорська величність знаходить непристойним залишатися йому, Олізару, в столиці і щонайвище повеліває, щоб ви наказали йому, Олізару, нині ж з С.-Петербургу виїхати.

АРЕШТ, зі спогадів Г. Олізара

Мій арешт наступив 15 січня за досить комічних обставин: того дня запросив я на прислані свіжі устриці. декількох найжджих гурманів з російської знаті. Сніданок призначив на годину дня, а в дванадцятій мене заарештували. Київський поліцеймейстер поставив вартових біля дверей квартири з наказом нікого не впускати, сам же зайнявся опечатуванням моїх паперів. У вікно, з другого поверху, дивилися ми не без усмішки,

як запрошені важливо в'їжджали в двір і як, угледівши вартових, затуляли свої обличчя і прагнули щонайшвидше забратися геть, ніби на заражений будинок напоролися!

...Коли вже опечатали всі папери і забрали все, що мали, я сказав поліцмейстерові Дурову, який поспішав з від'їздом, що хоча вони й не запрошені на моє пригощання, але, оскільки сніданок готовий і ні я в дорозі, ні вони нічого кращого в дорозі їсти не будемо, розумніше було б приступити до гулянки, а потім вже розлучитися. Це торкнулося серця і залоскотало горло Дурова і, напевно, перший це був випадок в епізодах політичних, коли поліція разом із заарештованим тости проголошувала і навіть в передпокої останню пляшку шампанського випила з ним «стременну чарку»!

УСМІШКА МУЗ, з вірша О. Пушкіна «Графу Олізару»

Певец! издревле меж собою
Враждуют наши племена:
То наша стонет сторона,
То гибнет ваша под грозою.
И вы, бывало, пировали
Кремля позор и плен,
И мы о камни падших стен
Младенцев Праги избивали,
.....
Но глас поэзии чудесной
Сердца враждебные дружит –
Перед улыбкой муз небесной
Земная ненависть молчит,
При сладких звуках вдохновенья,
При песнях лир...
И восстают благословенья.
На племена нисходит мир...

ВІНОК БЕЗСМЕРТЯ, сонет А. Міцкевича «Аю-Даг», присвячений Г. Олізару

Мне любо, Аюдаг, следит с твоих камней,
Как черный вал идет, клубясь и нарастая,
Обрушится, вскипит и, серебром блистая,
Рассыплет крупный дождь из радужных огней.
Как набежит второй, хлестнет еще сильней,
И волны от него, как рыб огромных стая,
Захватят мель и вновь откатятся до края,
Оставив гальку, перл или коралл на ней.
Не так ли, юный бард, любовь грозой летучей
Ворвется в грудь твою, закроет небо тучей,
Но лиру ты берешь – и вновь лазурь светла.
Не омрачив твой мир, гроза отбушевала,
И только песни нам останутся от шквала –
Венец бессмертия для твоего чела.

НАПРОРОКУВАВ ДОЛЮ ПОЕТА, з нарису І. Савицького «Пишаюся тим, що я волинянин»

Алоїзи Фелінський плекає поетичний талант юного Густава Олізара, якого вперше побачив жвавим немовлям. Взявши на руки дитину, напроорокував їй долю відомого поета. Потім уважно й турботливо слідкував за вихованням і освітою Густава. Пізніше Олізар писав, що Фелінський «мав велике бажання й доброту в підготовці молоді до літературної праці». І під цим впливом він наважився надрукувати перші спроби.

Талант Густава розквітне, вірші цінуватимуться, завчатимуться напам'ять, навіть порівнюватимуться з творами Міцкевича. Він стане відомим громадським діячем Російської держави. Йому присвятить вірш О. С. Пушкін.

Фелінський був шляхетною людиною, доброю і лагідною. Г. Олізар, втративши батьків, нещасливий у першому шлюбі, переслідуваний владою, долаючи випробування долі, знаходив розраду, підтримку і допомогу в «поета-віщуна і друга».

КЛАСИЧНИЙ ТРИКУТНИК, з статті М. Костриці «Цей легендарний Олізар»
З Пушкіним Олізара зближувало невіддале сватання обох до Марії Раєвської, «нерчинської засланиці», яка, вийшовши заміж за С. Г. Волконського, добровільно відправилася за ним в сибірську каторгу. Обидва закоханих – і Пушкін, і Олізар – свої почуття до Раєвської залишили для нащадків у віршах. А крім того присвятили їх один одному. Ось як, по-шляхетному, з'ясувалося між суперниками ставлення до класичного «трикутника».

ВІД ПОСАДИ ВІДМОВИВСЯ, з нарису В. Сабріни «Декабристські мотиви»
Років чотири прожив Густав з молодою дружиною, і за цей час вона народила йому сина Кароля і доньку Людвігу. Проте любовне сп'яніння виявилось недовгим. Сімейне життя розладналося.
Батьки Кароліни не тільки жили за рахунок зятя, а й намагалися зневажати ним. Коли їм це не вдалося, вони умовили Кароліну змінити чоловіка. Нею захопився вельми вже немолодий генерал Гогель, і вона разом з батьками й дітьми переїхала в інше місто до нового чоловіка, – а Густаву довелося довго і важко оформляти розлучення.
...До кінця року в Києві не з'являвся. Але в лютому йому так чи інакше належало бути на чергових виборах губернського маршалка. Він сподівався, що його переоберуть на новий трирічний термін. Хоча маршалки повітів далеко не завжди його підтримували. Так, якось йому довелося розбирати справу поміщика Богуславського повіту. Той так жорстоко поведився з кріпосними, що не можна було не віддати його під суд. «Я не хотів його захищати, – згадував Олізар, – однак, на жаль, деякі інстанції за нього вступилися, – я запропонував вихід зі становища, застосований Олександром Першим в прибалтійських губерніях, тобто просив звільнити кріпосних цього поміщика, зарахувавши їх в державні селяни». На жаль, з дванадцяти маршалків повітів тільки двоє підтримали цю пропозицію. В кінці березня Олізар відправився до Петербургу. Знову обраний губернським маршалком, він мав ділові доручення від київського дворянства. Як губернський предводитель, по приїзді до Петербургу повинен був представитися імператорському двору. Він з'явився до Зимового палацу, і там черговий камергер заніс його ім'я в список осіб, що просять високої аудієнції.
...Втрата монаршої милості зачіпає в його особі все київське дворянство, представником якого він має честь бути! Довелося того ж дня виїхати з Петербургу.
Тільки-но повернувся до Києва, як доброзичливці передали інформацію, що до Києва вже прибув кур'єр з конфіденційним листом від Аракчеєва. Розслідування діяльності Олізара продовжувалося.
Тоді він, не чекаючи результатів, подав прохання про відставку. Після приниження, випробуваного в Зимовому палаці, вважав за краще бути приватною особою, не пов'язаною ні з якою службою.

ЛІКИ ВІД КОХАННЯ, з дослідження Н. Богданової «Утіха серця»
На початку 1820-х років почали забудовуватися кримські землі в районі Аюдагу. Частину їх придбав граф Густав Пилипович Олізар. Він став засновником маєтку «Кардіатрікон» (у перекладі з грецького «ліки для серця», «утіха серця»). Правда, за наступного власника, князя Потьомкіна, ця поетична назва стала поступово мінятися: Патрікон, Атрікон, Артикон і, нарешті, «Артек».

Мимоволі виникає питання: у зв'язку з чим Г. Олізар так незвично назвав свій маєток? ...Навчання йому довелося перервати із-за хвороби батька. Разом з ним він виїжджає до Італії і там, у віці 18 років, одружується на Кароліні де Мелло, доньці міністра Королівства Сардинія.

...У 1820 році відбулося знайомство Г. Олізара з родиною М. Раєвського, героя Вітчизняної війни 1812 року. Одна з доньок генерала, Марія Миколаївна, стала предметом захоплення і кохання двадцятидвохрічного графа. Він клопоче про розлучення, і... одержує ввічливий, але вельми категоричний лист від М. Раєвського. Пригнічений відмовою, граф багато подорожує. У 1823 році опиняється в Криму, в Гурзуфі. «Подорожуючи Південним берегом, потрапив, нарешті, сюди і був зачарований величчю диких картин й іншими особливостями цього куточка. Скуповує ділянками землю, незабаром тут оселяється» (з книги Л. Черейського «Пушкін і його оточення»). Зводить будинок, займається виноградарством, але живе відлюдником. Тяжко переживаючи особисту драму, шукає втіхи в красі південної природи і літературній праці.

ОЛІЗАР Нарцис Пилипович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: польський.

Політичний діяч, публіцист, мемуарист.

З графської родини. Батько, Олізар П.-Н., – підчаший Великого князівства Литовського; брат, Олізар Г., – поет, публіцист, мемуарист, перекладач.

Народився в 1794 р. в с. Старому Загорові Волинського намісництва Російської імперії (нині – Локачинський район Волинської області України).

Помер 9 серпня 1862 р. в с. Садах поблизу м. Познані (Польща).

Закінчив Кременецький ліцей.

Член політичного угруповання «Готель Ламбер».

Брав участь у підготовці і здійсненні польського повстання в Україні (1831).

Заарештований і запроторений до в'язниці, з якої втік.

Емігрував до Франції.

Автор наступних двотомників: «Польські мемуари» (1844) і «Щоденник оригінал» (1853).

Серед друзів та близьких знайомих О. – А. Фелінський, Т. Чацький, Ю. Словацький та ін.

ПОМЕРТИ ВІЛЬНИМ, з патріотичного кредо Н. Олізара

Хто виживе, вільним буде, хто помирає за Батьківщину, уже вільний.

СЕНАТОР ВІЇХАВ, з довідки «Коростишів» на city.zt.ua

Перше письмове згадування про Коростишів відноситься до 1499 року, коли великий князь Литовський Олександр подарував село Коростишево разом з людьми й землями якомусь Семену Кмиті. Останній влаштувався десятком верст західніше, вибудувавши в районі нинішнього села Кмитова дерев'яну фортецю. Сьогодні залишків тієї фортеці немає й у спогадах, залишилася лише назва населеного пункту – Кмитів.

Синові Семена, воєводі Смоленському й старості Чорнобильському, мабуть, було в тягар володіти віддаленим як для нього маєтком, і він в 1565 році продав Коростишів своєму

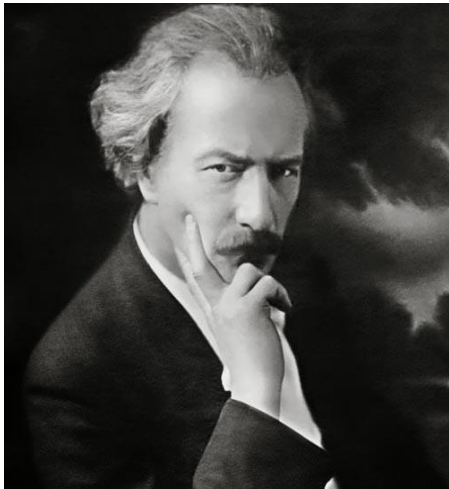
братові – Івану Олізару. До речі, у Житомирі, на католицькому цвинтарі дотепер зберігся склеп, на якому час не стер напис: «Єжи Олізар, онук сенатора Нарциса Олізара». Цей склеп має безпосереднє відношення до коростишівських поміщиків. Сенатор Олізар брав участь у польському визвольному русі кінця XVIII століття й після переслідувань з боку царської влади виїхав на постійне проживання на Захід. Його брат Густав Олізар – найвідоміший поет, що дружив з Пушкіним і мав стосунки з декабристами.

ЛИСТИ ПОВСТАНЦІВ, з розвідки А. Крохмаль «Документи з історії України і польсько-українських відносин у збірках полоністичних інституцій» XIX сторіччя представлено матеріалами переважно з історії Листопадового повстання, про перебіг боїв на території Русі й України. Інформацію за цією темою можна знайти в таких рукописних колекціях: Сеймові папери за 1831 р., отримані із Сенату, серед яких: протокол сеймику Київського воєводства, акт про початок повстання на Поділлі й Україні від 20 червня 1831 р. (оригінал), протокол сеймику Подільського воєводства, листи повстанців до Нарциса Олізара, відозва волинських мешканців до Сейму.

ДО ЕМІГРАЦІЇ, з статті Л. Зашкільняка «Польське повстання 1830-1831 рр.» Розпочалось 29. 11.1830 у Варшаві, охопило Королівство Польське і поширилось на землі Правобережної України та Білорусії. Воно вибухнуло на хвилі європейських революційних і національних рухів, спрямованих проти домінації трьох абсолютистських імперій на континенті – Росії, Австрії та Прусії. Безпосередніми причинами повстання стало порушення дарованої царем Олександром I конституції Королівства Польського (1815), придушення ліберальної польської опозиції і патріотичних організацій, запровадження цензури і репресивно-поліційних порядків. Національний уряд схвалив програму боротьби за відновлення Польської держави у кордонах 1772. Патріотичне Товариство 25.1. провело у Варшаві багатолюдну демонстрацію, яка примусила сейм проголосити скинення Миколи I з польського престолу. В ці дні вперше з'явилося звернене до всіх гноблених Російською імперією народів гасло «За нашу і вашу свободу!». Навесні 1831 вибухнули повстання польського населення у Литві, Білорусії і Правобережній Україні. В українських землях польські повстанці зустріли значну протидію з боку селянства. Створені переважно з шляхти повстанські групи С. Ворцеля на Волині, К. Ружицького на Житомирщині, Колишка на Поділлі і Київщині були у квітні-травні 1831 розгромлені царськими військами. 26.5.1831 головні польські сили під командуванням ген. Я. Скішинецького зазнали поразки у битві під Остроленкою. Від травня 1831 повстання увійшло в смугу кризи: частина аристократії і шляхти почала залишати країну, сейм не затвердив навіть дуже поміркованої реформи переведу селян на чинш, чим зумовив відхід частини селянства від повстання. Царизм вдався до жорстоких репресій проти учасників повстання, скасував конституцію Королівства і, одночасно, більшість ознак автономії польських земель (сейм, армію, елементи державності). Західноєвропейські країни прийняли чисельну польську еміграцію.

ЗБЕРІГСЯ НАДГРОБОК СИНА, з путівника В. Ковальнової і О. Златогорського «Пам'ятки Волині, пов'язані з видатними польськими діячами» У Локачинському районі, в с. Киселин, зберігся, щоправда у плачевному стані, родинний цвинтар графів Олізарів. Зокрема, тут розміщується і поховання графа Еміля (1824-1896) – сина Нарциса Олізара.

ПАДЕРЕВСЬКИЙ Ігнаци Ян

З шляхтянської родини. Батько, Падеревський Я., – керуючим маєтком графа Івановського.

Народився 6 (18) листопада 1860 р. в с. Курилівцях Подільської губернії Російської імперії (нині – Хмельницький район Вінницької області України).

Помер 29 червня 1941 р. в м. Нью-Йорку (США). Похований на Арлінгтонському національному цвинтарі. Перепохований у Варшавському соборі св. Іоанна (1992).

Закінчив Варшавський музичний інститут (1872-1883), стажувався в Німеччині (1883-1886).

Був викладачем Варшавського музичного інституту, прем'єром Польщі (1919; 1940-1941 – в еміграції).

Брав участь у відкритті львівського Великого

міського театру (1900).

Як піаніст дебютував концертом у Відні (1887). Потім настала черга виступів на сценах Парижу (1889), Лондону (1890), Нью-Йорку (1891).

Як композитор дебютував авторським концертом (1883). Потім настала черга опер «Манру», «Сакунталу», симфонії «Полонія», «Менуету соль мажор», «Польських фантазій», «Фантастичного краков'яку», фортепіанного концерту, низки пісень.

Написав музику до кінофільму Л. Мендеса «Місячна соната» (1936).

Наш земляк заснував Фонд Падеревського, котрий преміює кращого композитора року світу (1900).

Ім'я П. занесено до Книги рекордів Гіннеса як композитора, компакт-диски якого не сходили з полиць магазинів впродовж 12 місяців, починаючи з вересня 1998 р.

Польський будинок в м. Житомир, який прикрашає меморіальна дошка П., носить його ім'я.

Воно також присвоєно одному з класів Житомирському музичного училища ім. В. Косенка.

В м. Житомир проводиться Всеукраїнський конкурс камерних ансамблів ім. І. Я. Падеревського (2005).

Серед друзів та близьких знайомих П. – Т. Лешетицький, А. Рубінштейн, Г. Урбан, В. Вільсон, Х. Моджеєвська, ф. Кіль, Ж. Клемансо та ін.

Репетиції - щодня, з творчого кредо І. Падеревського

Репетирувати треба щодня. Якби я пропустив бодай один день занять, то відразу ж помітив би це по своїй грі. А якби пропустив цілий тиждень, це помітили б вже і слухачі.

Ніс в собі скорботу людства, з оцінки діяльності І. Падеревського А. Шнабелем

Він (Падеревський І. Я. – авт.) і Фріц Крейслер завжди з'являлися на сцені так, нібито у Атласа в порівнянні з їхнім завданням була дріб'язкова справа, – вони несли на собі всю скорботу людства.

Не був шоуменом, з кореспонденції Г. Іванова «Романтик високого рівня»

Падеревський був однією з перших справжніх зірок серед блискучих піаністів початку ХХ століття. На його концертах публіка, що виховано нудьгувала під час першого відділення, – з обов'язковим Бетховеном як «черговим блюдом» – розпалювалася в другому, «шопенівському», відділенні і приходила в шаленство під час бісування. Незважаючи на те, що часто його репертуар був салонним.

Він ніколи не був шоуменом за артистичним амплуа. У своїй виконавській манері, неперевершений шопеніст Падеревський, поєднував витонченість, вишуканість деталей з блискучою віртуозністю і вогненним темпераментом.

Географія його гастролей охоплювала всі країни Європи, Північну і Південну Америку, Південну Африку, а також Австралію, Нову Зеландію і Гавайські острови. Неодноразово Падеревський грав приватні концерти для британської королеви Вікторії.

...А після першого лондонського концерту 9 травня 1890 року в «St. James Hall» думка англійських критиків була нищівно несприятливою. Йому дорікали в манірності гри і сентименталізмі, називали «ковалем рояля». Проте досить швидко позитивні відгуки про піаніста перемогли, і захоплення його талантом узяло верх. Вже невдовзі Падеревський концертував по всій Великобританії, збираючи всюди на своїх концертах натовпи слухачів.

Після успіхів в Європі наступив час підкорення Америки. І тут його гра викликала захоплення, котре неухильно зростало під час багатомісячних гастролей. Характерними були стиль гри музиканта і його відношення до рояля. Він витягував звук сильний і масивний; від свого віденського професора перейняв те, що шокує, зокрема, відомий «удар Лешетицького».

Велику увагу Падеревський приділяв справжній музичній виразності, уникаючи дешевих ефектів.

Однією з характерних рис його інтерпретації було вільне користування темпом *rubato* (*rubato* – вільніше, відносно темпу, виконання, не строго в такт).

Музикант і політик, з статті Я. Міллера «Падеревський Ігнаці Ян»

У 1909 р. Варшавський музичний інститут реорганізували в консерваторію, директором якої запропонували стати Падеревському. Проте він не прийняв цю пропозицію, оскільки царський уряд відмовив в необхідних для консерваторії засобах, і знову виїхав за кордон. Його подорожі, особливо в пізніший період, починають носити не лише артистичний, а й політичний характер.

У 1910 р. на свої власні засоби Падеревський поставив в Кракові Грюнвальдський пам'ятник.

З початку Першої світової війни, захищаючи інтереси Польщі, піаніст стає на бік коаліційних країн. Його особисте знайомство з президентом США сприяло тому, що до умов мирного договору був внесений особливий пункт про відродження Польщі.

...Пізніше жив у Швейцарії, в своєму маєтку біля Моргеса, де займався музикою і педагогічною роботою, матеріально допомагаючи своїм учням.

Падеревський залишається одним з найвидатніших піаністів-віртуозів на рубежі XIX і XX ст.

«Подам у відставку», з розвідки В. Ярошенка «Калиновий міст»

Росія готова була розглядати питання про відтворення Польського королівства як автономії у складі імперії. Проте імперія розвалилася.

У січні 1918 р. Ллойд Джордж заявив про принципи мирного врегулювання, яких дотримувалася Британія.

Мирне врегулювання означало звільнення понад 20 мільйонів поляків.

Мемуари Ллойд Джорджа зберегли напружену атмосферу версальського торгу.

Ллойд Джордж:

– Якщо провести плебісцит по всій Сілезії, він дасть більшість німцям?

Падеревський:

– Так, якщо брати Сілезію в цілому, вона виявиться німецькою.

І додав:

– Якщо віднімете щось істотне, що вже надане Польщі, особисто я негайно вийду у відставку; я не можу повернутися на батьківщину, якщо буде вирішено провести

плебісцит чи істотно змінити територію, про яку було публічно заявлено, що вона надається Польщі.

Погрозив:

– Коли народи втрачають віру в своїх керівників, починаються революції. Вони втратять віру і у вас як в керівників людства, і тоді в моїй країні відбудеться революція.

Ллойд Джордж:

– Ніяких обіцянок поки не дано. Ми зробили лише деякі пропозиції німцям... Ми добилися свободи для націй, у яких не було на неї ані найменшої надії. Вони одержали її ціною крові італійців і французів, англійців і американців. Коли я бачу, як малі народи, котрі не встигли ще самі скуштувати солодкість свободи, вже прагнуть підпорядкувати собі інших, моє серце сповнюється гіркотою. Ці народи – більші імперіалісти, ніж Англія чи Франція, і вже, звичайно, більші, ніж Сполучені Штати.

Рішення Ради чотири про проведення плебісциту польська делегація прийняла «з глибокою пошаною, але й з глибокою скорботою».

Переговори закінчилися нічим, з статті Л. Троцького «Смерть польській буржуазії!»

13 січня 1919 р. дрібнобуржуазний уряд Морачевського змінив коаліційний буржуазний уряд Падеревського, який 7 лютого 1919 р. повідомив радянський уряд, що він має намір прислати місію для залагоджування конфлікту і відкриття загальних переговорів. Радянський уряд відповів згодою і запропонував очистити всі спірні місця від військ обох сторін і шляхом голосування трудящих визначити долю цих місцевостей.

Польський уряд на цю пропозицію відповів пересуванням власних військ на території союзних республік – Литву і Білорусію – і нападом на Вільну (у квітні 1919 р.) переодягнених в червоноармійські шинелі польських солдатів. Переговори з польською місією були знову перервані на тривалий час.

...Розпочалося листування про перемир'я, про місце переговорів, яке закінчилася безрезультатно унаслідок наполегливого небажання польського уряду погодитися на яке-небудь інше місце переговорів, окрім Борисова, розташованого у військовій зоні. Нарешті, 7 квітня 1920 р. польський уряд заявив, що всякий подальший обмін думок безцільний.

Таємна угода з Петлюрою, з дослідження «Загадка життя і смерті отамана Петлюри» на kishinev.vlasti.net

Петлюра очолив Директорію, залишаючи за собою посаду Старшого Отамана – йому вдалося об'єднати антибільшовицькі сили і загони, які боролися з «білою» Росією. У нього була влада і близько 20000 солдатів в країні, столиця якої перебувала в руках більшовиків.

У цьому становищі він шукав підтримки у Польщі. Бо розумів, що конфлікт з Варшавою означає безперспективну боротьбу на всіх фронтах. 24 травня 1919 р. він підписав таємну військово-політичну угоду з прем'єр-міністром Польщі Ігнацієм Падеревським. За нею Польща визнала незалежність України в обмін на відмову останньої від східної Галичини.

Це не вирішило всіх проблем України. Вона все ще залишалася дуже слабкою, аби протистояти і більшовикам, і Денікіну.

Сам Петлюра з грудня 1919 р. до наступної весни перебував у Варшаві. За становища, коли поляки на східному фронті вели бої з більшовиками, Петлюра зважився на тісний союз з Польщею для боротьби із спільним ворогом. 21 квітня 1920 р. він підписав від імені Української Народної Республіки політичну угоду і військовий договір з Юзефом Пілсудським.

У ньому були позначені західні межі України – до Польщі переходила Східна Галичина і Волинь. В угоді також обмовлялися принципи взаємодії польських і українських військ в наступі на схід.

Цей договір, який критикували в Україні, був прикладом політичного реалізму, спробою вирвати Україну з небуття.

Формуються антимосковські контрреволюційні сили, із звернення ЦК РСДРП « До соціалістів і робітників всього світу» від 1 березня 1919 р.

Всупереч заявам керівників урядів країн Згоди, військові приготування до походу на Росію продовжуються. Військові інструктори і місії англійської і французької армій присутні скрізь, де тільки формуються російські контрреволюційні сили, і своєю присутністю санкціонують всі ті нелюдяні заходи репресій, ті розстріли, шибениці, катування і тортури, якими генерали білої гвардії супроводжують свою боротьбу з більшовиками.

В той же час за прямої підтримки уряду пана Клемансо, знов створена і вже захоплена в руки місцевих клерикалів і націоналістів Польська республіка з паном Падеревським на чолі готується надіслати головні військові сили для придушення революційної Росії.

Уклавши перемир'я з Чехією і Україною, добившись за допомогою тиску союзників на Німеччину у останньої права пропуску своїх військ через зайняті німцями території, реакційна Польща збирається здійснити свої плани анексії литовських, білоруських і українських земель в нагороду за роль жандарма європейської буржуазної контрреволюції.

Прибуття до Варшави Нуланса і Нісселя, цих головних провідників бойової контрреволюційної політики союзників в Москві, достатньо показує, які сили надихають польських шовіністів в цій справі.

«Познайомитися з вашим чоловіком», з книги А. Лоне «Завтра починається сьогодні»

Якось дуже відома в суспільстві пані, якій ось-ось мало виповнитися 50, сиділа на банкеті поруч з Ігнаці Яном Падеревським. Вона сказала знаменитості, що часто слухала його, коли була ще студенткою. Композитор запитав, чи бувала вона з того часу в старій Академії музики.

– Так, я часто приходжу в стару церкву і, займаючи своє колишнє місце, люблю думати про те, наскільки я тепер щасливіша, ніж могла б мріяти раніше.

Її відповідь зацікавила Падеревського. На певний час він перестав їсти і задумався, здивований, а потім сказав:

– Дивно, ви хочете сказати, що зараз щасливіші, ніж коли вам було 18 років?!

– Саме так, – відповіла пані з посмішкою.

Тоді Падеревський присунувся до неї ближче і сказав:

– Мадам, я б дуже хотів познайомитися з вашим чоловіком...

Яке падіння, афоризм Ж. Клемансо

Ви, знаменитий піаніст... і тепер прем'єр-міністр!

Яке падіння!

Не вбивайте піаніста, бувальщина

Якось композитор Ігнацій Падеревський виступав з концертом у Лондоні. У залі було дуже задушливо, і деякі панянки попрохали відчинити вікна, після чого в залі задув сильний протяг. Падеревський перестав грати і звернувся до панянок:

– Я прошу вас зачинити вікна. Не можна ж відразу одержувати два задоволення: слухати музику і вбивати піаніста!

ПАЧОСЬКИЙ Йосип Конрадович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії

Національний статус, що склався у світі: польсько-російський.

Ботанік, ентомолог, зоолог. Автор термінів «фітосоціологія» і «фітоценоз», а також першого теренах Російської імперії підручника «Основи фітосоціології». В ботаніці існують наукові терміни «Вероніка Пачоського», «Волошка Пачоського», «Зіновать Пачоського», «Рокитничок Пачоського», «Ряст Пачоського», «Хохлатка Пачоського».

З дворянської родини.

Народився 8 грудня 1864 р. в с. Білогородці Заславського повіту Волинської губернії Російської імперії (нині – Дубнівський район Рівненської

області України).

Помер 14 лютого 1942 р. в с. Люсові поблизу м. Сірослава (Польща), де й був похований. Пізніше прах перенесено на цвинтар під м. Познань (Польща).

Навчався в Рівненському реальному училищі, Уманському училищі землеробства і садівництва, закінчив Київський університет (1894).

Працював лаборантом Київського університету, асистентом Дублянської вищої школи землеробства (1895-1897), ентомологом Херсонської губернії (1897-1917), комісаром з охорони парку з вимираючими видами рідких тварин маєтку Асканія-Нова Тимчасового уряду (1917), завідувачим ботанічним відділом науково-степової станції «Чаплі» (1922-1923), завідувачим Біловезьким національним парком (1923-1925), викладачем Познанського університету (1926-1939).

Член Київського товариства природознавців (1887).

Член Польської Державної ради з охорони природи.

Друкувався в журналах «Записки Київського товариства природознавців», «Собаке й рушничне мисливство», «Записки Імператорського товариства сільського господарства Південної Росії», «Природа і полювання», «Записки Новоросійського товариства природознавців», «Вісті державного заповідника Асканія-Нова», «Орнітологічний вісник», «Птахівництво і птахознавство», «Вісті Державного степового заповідника «Чаплі».

Дебютував дослідженням «Рукокрилі» (1880).

Потім настала черга наступних доробків: «Про фауну і флору околиць м. Володимир-Волинського» (1888), «Флорографічні і фітогеографічні дослідження калмицьких степів» (1892), «Пересувні терміни в законі про полювання», «Заяче питання на півдні Росії» (обидві – 1899), «Про охорону птахів у Херсонській губернії» (1900), «З приводу статті п. Калініна «Чи шкідливі хижі птахи?»» (1901), «Причорноморські степи» (1908), «Матеріали до питання про сільськогосподарське значення птахів» (1909), «Основні риси розвитку флори південно-західної Росії», «Сучасні завдання вивчення рослинного покриву» (обидві – 1910), «Качки низов'їв Дніпра» (1911), «Залітання червоноклювої казарки в Дніпровський повіт Таврійської губернії» (1915), «Опис рослинності Херсонської губернії» (1917), «Основи фітосоціології» (1921), «Список рослин, які ростуть на території державного заповідника Асканія-Нова» (1923), «Плавні, піски, солончаки, бур'янисті рослини» (1927), «Łasy Białowieży» (1930).

Всього перу нашого земляка належить понад 130 робіт.

Основні області наукових досліджень – флористика, систематика, географія рослин. Вивчав флору Лівобережної України, Східної Буковини, Кавказу, Угорщини, Болгарії, Подільської, Волинської губерній, північної частини Бессарабії, Криму. Виконав ряд досліджень з садівництва і лісівництва. Одним з перших описав рослинні співтовариства південноруських степів. Приділяв велику увагу виробленню раціонального мисливського законодавства, був одним з ініціаторів охорони степів. Розвинув навчання про інтразональність ландшафтів, встановив поняття екстразональної і азональної рослинності. Розробив поняття про «біоекологічний потенціал виду» (1925). Саме за його порадою Ф. Фальц-Фейн виділив кілька ділянок цілинного степу в Асканії-Новій, які стали основою всесвітньо відомого заповідника (1898). На долю нашого земляка випало чимало негараздів. Так, через загострення радянсько-польських відносин змушений був емігрувати до Варшави (1923). Гітлерівці після вступу до Польщі виселили вченого з обійстя, конфіскували бібліотеку (1939), а пізніше стратили двох його синів і жорстоко побили онука (1942). Не витримавши психологічного шоку, П. помер від серцевого нападу. У м. Познань відкрито меморіальну дошку вченого, діє «Академія Пачоського». Серед друзів та близьких знайомих П. – С. Мокржецький, Ф. Фальц-Фейн, Я. Яценковський, І. Рябков, В. Топоров та ін.

ОБІЙМИ РЕГРЕСУ З ПРОГРЕСОМ, з творчого кредо І. Пачоського
Явище регресу, як аномалія, в природі поширено не менше, ніж явище прогресу, тому і виявляється важче.

КРУГООБІГ РОСЛИННИХ СПІВТОВАРИСТВ, з розвідки І. Пачоського «Основні риси розвитку флори Південно-західної Росії»
Рослинні співтовариства змінюються у відомому напрямі доти, доки не перетворюються на так звані «кінцеві формації», подальша зміна яких визнається неможливою.
...Проте безпосереднє спостереження над життям рослинних співтовариств указує нам, що і такі кінцеві співтовариства не вічні, а гинуть часто під впливом зовнішніх причин, що дає можливість почати новий цикл співтовариств, які поступово змінюються.

ПРОШУ УКЛІННО, з супліки матері Й. Пачоського директорові Ровенського реального училища

Його Високородію Пану
Директорові Ровенського реального училища
Дворянки вдови
Людвігі Людвігівни Пачоської

Прохання

Бажаючи помістити сина мого Йосипа Пачоського в довірене Вам училище, маю честь уклінно просити Ваше Високородіє про допущення його до іспиту з предметів першого класу, і, якщо, виявиться він цього гідним, про зарахування його в число учнів 1-го класу.
Людвіга Пачоська.

КОМІСАР З РІДКІСНИХ ТВАРИН, посвідчення Тимчасового уряду № А 2142, видане
Й. Пачоському

Дано це Йосипу Конрадовичу Пачоському в тому, що він є комісаром Тимчасового Уряду для охорони парку з вимираючими видами рідкісних тварин маєтку Асканія-Нова.
Міністр-Голова князь Львов.

СЛІД ЗАЛИШИВ НАЙЯСКРАВІШИЙ, з нарису В. Борейко «Давайте згадаємо про Пачоського»

Слід у ботаніці й зоології Йосип Пачоський залишив найяскравіший.

...Натураліст заснував нову галузь ботаніки – фітоценологію, вивчив південні степи, описав 14 нових трав, багато чого дав мисливському господарству і захисту рослин. Та не тільки завдяки цьому він став знаменитим.

...Про Йосипа Конрадовича написані десятки книг. У Польщі. Для фахівців, молоді. В Росії – всього одна, тоненька, видана 1965 року накладом 2 тисячі примірників.

Декілька пізніших статей, що з'явилися в товстих ботанічних журналах і книгах, відомих лише фахівцям, багато в чому переспівують сказане.

...Цікаво, що тільки недавно вчені-зоологи прийшли до висновку: головною причиною зникнення диких тварин є знищення місць заселення. Пачоський прийшов до цього висновку на 80 років раніше.

Він боровся проти весняного і літнього полювання: «більшість виводків болотної і водяної дичини навіть на півдні часто ще не піднялося на крило», «масу молодих, ще не літаючих птахів, душать в цей час без усякої потреби собаки». В Україні весняне полювання заборонили в 1925 році.

Ось, мабуть, і все, що хотілося сказати про Пачоського. Втім, ще один штрих, останній. Розповідають, що він обожнював музику. Біографи пояснювали: допомагала думати. А може не так, без її він просто не міг існувати?

...Херсонський музей, створений Пачоським, не торкнули навіть фашисти. А от перший секретар Херсонського обкому партії Мозговий надумав у середині 60-х років виселити його з приміщення. Музейні працівники кинулися шукати правду – їх покарали по партійній лінії. У короткий термін коштовні експонати винесли з будинку, а прекрасні ясеневі шафи, спрацьовані ще за замовленням самого Пачоського, кинули в дворі гнити під дощем...

ЗАПОЧАТКУВАВ ФІТОСОЦІОЛОГІЮ, з статті А. Огурцова і Б. Юдіна «Кругообіг речовини на суходолі»

Кількісне вивчення кругообігу речовини на суходолі розпочалося в 30-50-х р. 20 ст.

Необхідними передумовами їхнього розвитку були успіхи народженого в Росії ґрунтознавства, зокрема розроблене В. Докучаєвим ще наприкінці 19 ст. уявлення про ґрунт як особливе природничоісторичне тіло, утворене взаємодією абіотичних і біотичних компонентів середовища.

Велика частина екологічних досліджень на суходолі наприкінці 19 – початку 20 ст. велася ботаніками і зоологами роздільно, що знайшло відображення в публікації перших екологічних зведень: з екологічної географії – датським ботаніком Й. Вармінгом і німецьким вченим А. Шимпером, з екології тварин – німецьким зоологом Р. Гессе й американським Ч. Адамсом. Співтовариствам рослин на початку 20 ст. приділяється особлива увага. В Російській імперії оформилася фітосоціологія (пізніше названа фітоценологією), яка вивчала закономірності організації рослинних співтовариств (Й. Пачоський, С. Коржинський, П. Крилов).

ДУМАТИ ПРО МАЙБУТНЄ, з доповіді В. Рахіліна «Заповідники – біогеографічні центри»

Використання природного надбання країни здавна велося і ведеться без обліку біологічних особливостей організмів, їхніх ареалів, екології, об'єктивно обґрунтованих квот вилову й оцінки збитку від цього в часі і просторі. Негативно на цьому позначається і відсутність державних стандартів раціонального використання і відновлення порушеної природи з обліком її подальшого нормального функціонування.

Труднощі розроблення останніх полягає в специфічних особливостях і розмаїтості природних умов у різних регіонах і природних зонах.

Розуміння важливості цих проблем учені стало формувати на межі XIX-XX сторіч. Заповідники вже розглядалися не як території для збереження окремих рідкісних і примітних видів рослин, тваринних і геологічних проявів, а як форма охорони типових корінних природних ландшафтів вкупі з їхніми біологічними комплексами.

...Світовий досвід організації подібної спостережень за природою був відомим у вигляді мережі метеорологічних станцій. ...З ініціативи ботаніка Й. К. Пачоського ботаніко-географічна підкомісія Вільного економічного товариства опублікувала програму відповідних стаціонарних досліджень. Це був прообраз сучасних моніторингових досліджень у так званих «біосферних» заповідниках.

Першими етапами таких робіт стали «Літописи природи» і фронтальні теми.

...Нині роботами варто охопити вивчення біології, екології конкретного виду, його біохімічних, фізіологічних і інших особливостей у різних точках ареалу і біоценозах, змін, що відбуваються на рівні одного організму і співтовариствах під впливом природних і антропогенних впливів у часі і просторі, значення кожного виду для природи і біогеоценозів даного регіону і т.д.

Такі комплексні дослідження, проведені у всіх характерних точках кожного регіону складуть єдину мережу біогеографічних реперів країни належних послужити науково обґрунтованому, раціональному використанню ресурсів живої природи в розрахунку на віддалене майбутнє.

ДЕМОНТАЖ, з повідомлення «Пам'ять ховають від злодіїв» в газеті «Гривня-СВ» за 14 червня 2003 р.

Меморіальним дошкам зазвичай належить перебувати на фасадах будівель. Однак в Херсоні часто все навпаки: тут їх... ховають.

Наприклад, співробітники краєзнавчого музею, на власний розсуд, зняли з стіни старовинного особняка на вулиці Горького меморіальну дошку на честь засновника музею, вченого Йосипа Пачоського. Тепер вона стоїть на сходовій клітці між першим і другим поверхами приміщення. Завідувачка природознавським відділом музею Алла Дерюжіна говорить, що бронзову дошку вже кілька разів намагалися здерти мисливці за кольоровими металами. Аби вона не «пішла» на переплавлення, її й демонтували.

ПОТОЦЬКИЙ Ян Йосипович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польсько-російський.

Письменник, журналіст, видавець, історик, етнограф, географ, соціолог, археолог. Перший славист, вихідець з України, який досліджував ранню історію скіфів, сарматів, слов'ян. Першим у світі піднявся у повітря на кулі власної конструкції (1790).

З графської родини. Батько, Потоцький Й., – коронний кравчий.

Народився 8 березня 1761 р. в с. Пикові Вінницького повіту Подільської губернії Російської імперії (нині – Калиновський район Вінницької області України).

Звів рахунки з життям пострілом у голову 20 листопада (2 грудня) 1815 р. в с. Уладівцях Пиківської волості Вінницького повіту Подільської губернії Російської імперії (нині – Літинський район Вінницької області України).

Мав пристойну домашню освіту, стажувався у професорів Женеви та Лозанни (1774-1778), закінчив Віденську військову академію.

Дійсний член Варшавського товариства друзів науки (1803).

Почесний член петербурзької Імператорської академії наук (1806).

Почесний доктор Московського університету (1808).

Мальтійський лицар (1779).

Таємний радник.

Кавалер російського ордена св. Володимира І-го ступеня.

Подорожував Італією, Сицилією, Мальтою, Тунісом, Грецією, Сербією, Марокко, Угорщиною, Францією, Швейцарією, Британією, Іспанією, Єгиптом, Туреччиною, Голландією, Китаєм, Монголією, Сибіром, Кавказом.

Перу П. належать сотні газетних і журнальних публікацій. Проте він серйозно займався і наукою. Серед його значних доробків – п'ятитомник «Дослідження Сарматії» (1789-1892), чотирьохтомник «Історичні та географічні матеріали про Скіфію, Сарматію і слов'ян» (1796), книги «Коротка історія народу Росії» (1802), тритомник «Давня історія Волинської губернії» (1804-1805), «Археологічний атлас Європейської Росії» (1805), «Основи хронології».

П. також – автор світового пригодницького бестселера «Рукопис, знайдений в Сарагосі» (1847), за яким польський режисер В. Хас зняв однойменний фільм (1965). За мотивами роману іспанський драматург Ф. Н'єва написав комедію (2003).

Всього наш земляк залишив після себе 24 великі наукові праці.

Що стосується особистого життя, то наш земляк, розлучившись з Ю. Любомирською, взяв шлюб з К. Потоцькою (1798).

Серед друзів та близьких знайомих П. – А. Чарториський, Ж.-П. Бланшар, Олександр І, В. Головнін, Ф. Месмер, І. Гудович, Каліостро, Л. К. Сен-Мартен та ін.

БЛАГОСЛОВЛЯЮ НАУКУ, з професійного кредо Я. Потоцького

Благословляю науку, яка дала мені щастя, спокій і навіть насолоду, всупереч жахливому хаосу, в який занурений наш час.

ВІДПОВІВ, ЩО ПОМЕР, з роману Я. Потоцького «Рукопис, знайдений в Сарагосі»

Заходячи в провулок Августинів, Бускерос показав мені своїх караульних і дав їм пароль. – У випадку, якщо тут з'явиться сторонній, мої друзі зроблять вигляд, ніби побилися один з одним, так що він мимоволі буде вимушений повернути назад. А зараз, – додав він, – ми вже біля цілі. Ось драбина, щоб тобі лізти вгору. Ти бачиш, вона міцно обперта об стіну. Я стежитиму за умовними знаками, і як тільки я плесну в долоні, лізь.

Але кому могло б прийти в голову, що після всіх цих планів і приготувань Бускерос переплутав вікна. Проте це було так...

Отримавши сигнал, я, хоч і з забинтованим плечем, відразу ж поліз вгору, тримаючись однією рукою. Залізши, я не знайшов, як було обумовлене, нагорі відкритої віконниці, і мені довелося стукати, зовсім не тримаючись руками.

У цю мить хтось різко відчинив вікно, ударивши мене віконницею. Я втратив рівновагу і з самого верху драбини впав на складену вниз цеглу. Зламав у двох місцях вже поранене плече, зламав ногу, котра застрягла між щаблями, а іншу вивихнув і всього себе скалічив – від шиї до крижів. Той, хто відчинив вікно, мабуть, хотів моєї смерті, оскільки вигукнув: – Ти помер?

Боячись, аби він не побажав мене добити, я відповів, що помер.

ВСУПЕРЕЧ ПОЛЬСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ, з розвідки С. Баженової «Ю. Ролле в суспільному і краєзнавчому русі Правобережної України другої половини ХІХ ст.»

На початку XIX ст. відомий польський магнат, просвітител, письменник, публіцист та історик, подолянин граф Ян Потоцький ...видав у Петербурзі французькою мовою невеликі книги «Стародавня історія Подільської губернії» та «Стародавня історія Волинської губернії» (1805).

У цих дослідженнях автор уперше здійснив спробу науково узагальнити відомості з історії первісного суспільства та доби середньовіччя Волині та Поділля, обґрунтувати тут автохтонність місцевих східнослов'янських племен і визнав їх невід'ємною складовою частиною Київської Русі, що йшло всупереч з тогочасною польською історіографією. Крім того, Ян Потоцький виступив ініціатором підготовки археологічних карт регіонів. 1805 року він опублікував французькою мовою «Археологічний атлас європейської Росії». В ньому були вміщені знані на той час стародавні поселення, городища, кургани, подані описи старожитностей, у тому числі в Правобережній Україні.

ЙОГО ОЧИМА, з статті С. Дударєва «Росія і Північний Кавказ в кінці XVIII – першій половині XIX ст.: погляд зовні»

Я. Потоцький далекий від ідеалізації історичного побуту описуваних ним етнічних груп. ...Він неодноразово відзначає факти грабіжницьких нападів представників низки північнокавказьких гірських народів (аварців, лезгин, черкесів, чеченців й ін.) на своїх сусідів, торгові каравани і випадкових подорожніх, а також російські станиці і поселення. Примітно, що в оцінках даного явища граф, все ж таки, залишаючись сином своєї епохи, деколи атестував прихильність до грабежу як «національний забобон».

Втім, престижність отримання тих чи інших благ подібним шляхом, насправді, мала виразне втілення в менталітеті горців того часу. Про це свідчить, зокрема, вислів чеченської «княжни», що його наводить Я. Потоцький, котра «вважає, що там, де не грабують на великих дорогах, життя дуже нудне і монотонне, і для неї вкрадена хусточка набагато приємніша, ніж куплене перлове намисто».

...Спостереження Потоцького (і в цьому їх важлива роль!) дозволяють бачити той факт, що набіги в кінці XVIII ст. не мали ніякої політичної підоснови і мали чисто економічний характер, відображаючи також пережитки військово-демократичного менталітету в гористому середовищі.

...Хотілося б завершити наш короткий і неповний огляд ще одним спостереженням графа, вельми актуальним для долі культурної спадщини регіону. Він зафіксував один сумний, але очевидний факт... Історичні пам'ятки Північного Кавказу у міру включення регіону до складу Росії безжально руйнувалися переселенцями з південних і центральних губерній, а також в ході російського «індустріального» освоєння краю. Я. Потоцький свідчить, що з п'ятдесяти мавзолеїв (золотоординської епохи), бачених Гюльденшtedтом в Маджарах, залишилося лише чотири!

ПУСТИВ СРІБНУ КУЛЮ В ГОЛОВУ, з дослідження Л. Баженова «Історик Поділля і Волині граф Ян Потоцький (кінець XVIII – початок XIX ст.)»

Його життєвий шлях – це суцільний калейдоскоп подій, почасти авантюристичних, які варті повістей, романів-вестернів. Наведемо тільки окремі приклади з них.

Уже 1778 року Потоцький виїхав до Відня, вступив на службу до австрійських військ і взяв участь в бойових діях у Баварії.

В 1779 році він знаходиться в Сицилії, Тунісі, учасник походу Мальтійського ордену проти піратів Середземномор'я. Далі він у «гарячих» точках Іспанії (1781), Сербії та Угорщини (1784), Голландії та Англії (1786).

В 1788 році Потоцький повертається до Варшави і від подільської шляхти обирається депутатом чотирьохрічного сейму, який шукав шляхів реформ, щоб уникнути поділу Речі Посполитої. Ян Потоцький запропонував у боротьбі проти Австрії та Росії за незалежність озброїти польських селян і створити всенародну армію. Зрозуміло, польській аристократії це було не до вподоби.

1790 року він уже в Парижі і, вступивши до лав якобінців, опинився на барикадах Великої Французької революції.

В 1792 році він знову у Варшаві, у вихорі політичних подій. Розбрат у польських політичних таборах, який вів до загибелі країни, переорієнтував його світоглядні позиції на Росію. 1793 року Потоцького прийняла імператриця Катерина II, здивувала його «розумінням» французьких вільнолюбних ідей.

У 1802 р. Олександр I запрошує автора до Петербургу, на службу в Міністерство іноземних справ. Уже 1805 року Потоцький очолює делегацію російських вчених до Китаю, 1806 року організовує дипломатичний демарш проти наполеонівської Франції. Після підписання Тільзійського миру, Потоцький залишає державну службу і поселяється в помістях спочатку Волині, а з 1811 року постійно проживає в с. Уладові (Вінниччина), де завершує написання книги «Рукопис, знайдений у Сарагосі».

ПОМСТА СХІДНИХ МАГІВ, з кореспонденції С. Михайлова «Таємниця графа Яна Потоцького»

Ексцентричний польський граф відомий як автор одного з найзагадковіших літературних творів XIX століття – «Манускрипту з Сарагоси». Це химерна суміш історій про надприродні події. Головний герой, молодий бельгійський офіцер Альфонс ван Ворден, розповідає про дивовижні пригоди, які трапилися з ним впродовж 66 днів, пов'язаних з кабалістами, демонами, оживленими трупами, астрологами і таємними товариствами.

...Зміст «Манускрипту» є «східною фантастикою», в ньому описана безліч магічних обрядів, подані рецепти магічних напоїв, за допомогою яких нібито можна перетворитися на звіра чи в птаха і проникнути в підземний світ. Проте велика частина рецептів і керівництв зашифрована або описана в алегоричній формі. У книзі також зроблена низка зашифрованих історичних прогнозів, котрі нагадують пророцтва Каліостро.

...Останні роки життя графа оповиті таємницею. Він усамітнився у фамільному маєтку на Поділлі, там поринув у меланхолію і майже збожеволів. Говорили, що Потоцький боїться переслідування східних магів. Носії стародавніх таємних знань буцімто присягнулися помститися європейцеві за те, що він розкрив в своїй книзі їхні секрети.

...Легенда свідчить, що Потоцький убив себе сам. Він відлив кулю з срібла у вигляді суніці, зарядив пістолет, вставив дуло в рот і натиснув на курок.

Що примусило графа вчинити так, неясно. ...У кімнаті, де знайшли труп Потоцького, безладно валялися розкидані листи рукописів, частина яких була спалена в каміні.

ПШЕБОРСЬКИЙ Антоній-Боніфаций Павлович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польсько-російський.

Математик, механік. У математиці існує науковий термін «рівняння Пшеборського»

З лікарської родини. Батько, Пшеборський П., – флотський медик.

Народився 14 (26) травня 1871 р. в с. Хорошому Липовецького повіту Київської губернії Російської імперії (нині – Липовецький район Вінницької області України).

Помер 24 травня 1941 р. в м. Варшаві (Польща). Похований на одному з місцевих цвинтарів.

Закінчив Миколаївську Олександрівську гімназію (1890), фізико-математичний факультет Київського університету (1890-1894), стажувався в Геттінгенському університеті (1904-1905).

Працював викладачем Харківського технологічного інституту (1898-1899), Харківського університету (1899-1922), був ректором останнього (1920-1921), викладачем Віленського (1922), Варшавського університетів (1922-1939).

Член Варшавської академії технічних наук (1923).

Член Варшавського наукового товариства (1930).

Член Польських математичного і фізичного товариств, Київського, Московського, Казанського математичних математичного товариств, Берлінського товариства математиків і механіків.

Секретар Харківського математичного товариства (1899-1919).

Лауреат премії імені І. Рахманінова (1895).

Друкувався в «Повідомленнях Харківського математичного товариства».

Як вчений дебютував працею «Про методи Абеля, Якобі, Ліувілля і Веєрштрасса в теорії еліптичних функцій» (1895).

Потім настала черга наступних доробків: «Дослідження з теорії аналітичних функцій, завдання про продовження ряду Тейлора», «Про деякі поліноми, котрі найменше ухиляються від нуля в даному проміжку», «Курс аналітичної геометрії», «Варіаційне обчислення», двотомних «Вступу до аналізу» і «Лекцій з теоретичної механіки».

Основні напрямки наукових досліджень нашого земляка – теоретична механіка (сформулював узагальнені динамічні рівняння для нелінійної неголономної механіки), диференціальна геометрія, теорія диференціальних рівнянь, питання теорії багаточленів, які найменше відхиляються від нуля.

На батьківщині П. неодноразово мав проблеми. Так, його не затвердили на посаді приват-доцента, оскільки піклувальник Київського навчального округу М. Ігнатов, керуючись «антипольським» указом 1864 р., не дав на це згоди (1897).

Уже за радянських часів його звинуватили в шпигунстві на користь Польщі, до якої він зрештою після того, як отримав свободу, і емігрував (1922).

Серед друзів та близьких знайомих П. – Д. Синцов, Д. Зернов, Б. Млодзєєвський, С. Бернштейн, П. Покровський, Ц. Русьян, С. Дікштейн, В. Серпінський, К. Андрєєв та ін.

ТОЧНІСТЬ І ПРОСТОТА, з професійного кредо А.-Б. Пшеборського
Практикові треба дати точні й прості правила.

ВЕСІЛЬНИЙ ГЕНЕРАЛ МИМОВОЛІ, з книги А. Овечкіна «Леонід Андрійович Шкорбатов»

Наркомосвіти України ...розпочав повсюдну ліквідацію університетів, при цьому було вирішено удатися до тактики розділення.

У травні 1920 р. університет розформований, і на його основі створено декілька установ. Ліквідовано юридичний і відокремлено медичний факультети. На базі історико-філологічного і фізико-математичного факультетів в червні 1920 р. утворені Тимчасові вищі педагогічні курси.

Таким чином, старий Харківський університет, в його повному складі, улітку 1920 р. вже не існував.

У липні 1920 р. була створена Академія теоретичних знань (або як її жартома називали «Академія терзань»), до складу якої входило понад 20 кафедр, серед яких кафедри математики, фізики, механіки, астрономії, ботаніки, зоології і ін. Її ректором став проф. А. П. Пшеборський, проте фактичним главою був політкомісар, що мав право вето привіренні будь-яких питань.

До правління, створеного при ректорові, входили політкомісар, його помічники, проректор, декани, представники комуністичного осередку, викладачів і студентів. Була запроваджена мілітаризація третіх і четвертих курсів... В результаті несприятливих умов, що склалися в цей час, наукова діяльність Академії майже повністю припинилася.

НЕЛІНІЙНІ НЕГОЛОМНІ ЗВ'ЯЗКИ, з дослідження «Наукова спадщина М. М. Поляхова» на spbstu.ru

Глибоке вивчення праць класиків механіки дозволило М. М. Поляхову встановити, наприклад, роль результатів М. В. Остроградського в розвитку науки, виявити, що варіаційний принцип, який носить ім'я Ф. Журдена, в дійсності був вперше сформульований Г. К. Суслон, освітити роль А.-Б. Пшеборського в узагальненні рівнянь Маджі на нелінійні неголономні зв'язки першого порядку і лінійні зв'язки другого порядку.

СЕРЕД НАЙКРАЩИХ, з статті «Створення харківської геометричної школи» на univer.omsk.su

Наявність серед харківських математиків після 1906 р. таких авторитетних учених, як С. Н. Бернштейн, Д. М. Синцов, А.-Б. Пшеборський і Ц. К. Русьян, дало можливість не лише забезпечити високий рівень викладання, а й залучити більше студентів до творчої роботи. З'явилися студентські гуртки і семінари, котрі працювали поза офіційним учбовим планом, в необов'язковому порядку.

З моменту встановлення Радянської влади і до 1922 р. кафедру механіки очолював професор Антоній-Боніфаций Павлович Пшеборський. Основні напрями його наукових досліджень – теоретична механіка (він сформулював узагальнені динамічні рівняння для нелінійної неголономної механіки), диференціальна геометрія, теорія диференціальних рівнянь. З 1913 р. вивчав питання теорії багаточленів, що найменше відхиляються від нуля.

ПРЕПАРУВАВ ТЕОРЕМУ АБЕЛЯ, з «Історії Київського математичного товариства»

В доповідях з теорії функцій комплексної змінної та теорії спеціальних функцій Б. Букреев розглянув конформне відображення, граничне коло Фукса, визначення функції за її елементом, задачу Діріхле для алгебраїчного контуру, обернення еліптичних інтегралів; В. Єрмаков розповів про правильні ріманові поверхні та теорію абелевих інтегралів; П. Покровський зупинився на теоремі складання трансцендентних функцій, на застосуванні теореми Абеля до еліптичних трансцендентних, на ультраеліптичних функціях двох аргументів, на основному завданні теорії еліптичних функцій. З інших доповідей А. Пшеборський приділив увагу геометричному доведенню теореми Абеля, М. Столяров – виділенню алгебраїчної частини ультраеліптичного інтегралу, Г. Суслон – конформному відображенню однієї поверхні на іншу, М. Делоне – найпростішій формулі складання еліптичних функцій, В. Вельмін – деяким формулам теорії функцій комплексної змінної, К. Абрамович – кореням гіпергеометричної функції.

ЄДИНОГО СИНА РОЗСТРІЛЯЛИ НАЦИСТИ, з статті Н. Єрмолаєвої «Пшеборський Антоній-Боніфаций»

Родина П. належала до збіднілого польського дворянського роду. Батько був лікарем, служив на Чорноморському флоті, брав участь у кримській війні 1853-1856 рр., нагороджений орденами й медалями, у тому числі й за оборону Севастополя. Мати – Марія Меленевська.

Гімназію в Миколаєві П. закінчив із золотою медаллю, у студентські роки був нагороджений золотою медаллю за конкурсний твір. Був залишений на два роки стипендіатом для підготовки до професорського звання.

Потім якийсь час (1896-1897) жив у батька в Миколаєві, готуючись до іспитів. Тематично перші роботи П. були пов'язані з дослідженнями П. Покровського, листування з яким він підтримував після свого переїзду до Харкова, а після смерті вченого присвятив йому докладну й сердечно написану статтю. Завдяки Покровському, а також професорові

К. Андрееву, наш земляк установив тісні наукові контакти з Московським університетом, що допомогло йому захистити дисертацію.

В 1904 р. П. поїхав до Німеччини. У Гейдельберзі й Геттінгені слухав лекції Д. Гільберта, Ф. Клейна, відвідував засідання тамтешнього Математичного товариства. Після повернення одержав запрошення з Томського технологічного інституту, Ягеллонського університету в Кракові, і, нарешті, з Харківського університету, в якому і став працювати в якості штатного екстраординарного професора.

Роботу в університеті П. сполучав з викладанням математики на Вищих жіночих курсах, одним з організаторів яких він був, продовжував за сумісництвом працювати в Технологічному інституті, де вів практичні заняття з математичного аналізу й геометрії, а також читав лекції з варіаційного обчислення й методів наближених обчислень.

Вища школа в Україні після Жовтневої події 1917 р. зазнала значних змін: університети були перетворені в педагогічні інститути без науково-дослідної роботи. Харківський університет, ректором якого 1919 року був вибраний П., не уник цієї долі. У червні 1920 р. на базі університету була створена Академія теоретичних знань (П. призначили ректором) у складі двох інститутів – фізико-математичного і суспільних наук. Однак в 1921 р. трапилися нові зміни: Академію перетворили в Харківський інститут народної освіти, а науково-дослідні кафедри були відділені від навчальних. В 1920 р. П. очолив кафедру теоретичної механіки.

Незабаром він був заарештований як «польський заручник» і знятий з усіх посад. Через 20 днів «непорозуміння» були вирішені, а вчений звільнений.

Потім П. обрали деканом фізико-математичного відділення й – удруге! – ректором Харківського інституту народної освіти. Проте сподівання на спокійне життя й плідну наукову діяльність танули. У серпні 1921 р. П. звернувся до польського Міністерства релігійної й народної освіти із проханням допомогти йому переїхати на постійне проживання до Польщі.

В 1922 р. емігрант організував при Варшавському університеті факультет теоретичної механіки, читав там курси аналітичної й теоретичної механіки, динаміку твердих і рідких тіл, вів практичні заняття й семінар з цих дисциплін. Паралельно в 1922-1932 рр. викладав аналітичну геометрію, диференціальне й інтегральне обчислення, диференціальні рівняння й інші розділи вищої математики на архітектурному факультеті, а в 1924-1934 рр. – теоретичну механіку на хімічному факультеті Варшавського політехнічного інституту.

Наукові інтереси П. були досить широкі: у Росії він писав статті з алгебри, з диференціальних рівнянь, диференційної геометрії й варіаційного обчислення. Особливо цінними є три статті з теорії поліномів, які найменше відхиляються від нуля, у яких він розвив дослідження петербурзьких учених П. Чебишева, Є. Золотарьова, В. Маркова.

Цими роботами П. привернув увагу математиків ХХ ст. саме до «чебишевського» напрямку в теорії найкращого наближення функцій.

У період перебування у Польщі в його наукових працях стали переважати дослідження з механіки, зокрема, роботи з проблем класичної механіки (динаміка неголономних систем, неаналітичні інтеграли нелінійних диференціальних рівнянь). Цими роботами він вніс помітний вклад у розвиток механіки.

В 1923-1939 рр. П. був членом редколегії журналу «Роботи з математики й фізики», котрий видався відомим польським математиком і істориком математики С. Дікштейном. Крім науки, наш земляк захоплювався музикою, сам був гарним піаністом.

П. був одружений на Н. Івановій, їхнього єдиного сина Антона у віці 42 років розстріляли нацисти у Варшаві (1944).

СКАДОВСЬКИЙ Микола Львович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: польсько-
російський.

Художник.

З поміщицької родини.

Народився 16 (29) листопада 1846 р. в с. Білозерці
Херсонського повіту Херсонської губернії Російської імперії
(нині – адміністративний центр однойменного району
Херсонської області України).

Помер в 1892 р. Похований в с. Білозерці Херсонського
повіту Херсонської губернії Російської імперії (нині –
адміністративний центр однойменного району Херсонської
області України).

Закінчив Одеську гімназію Ришель'є (1865), Московські університет і училище живопису,
скульптури і архітектури (1870), Дюссельдорфську академію витончених мистецтв (1876).
Фундатор «Товариства південноросійських художників» (1889).

Серед найвідоміших полотен – «Обід швачки», «Перед концертом», «Зима. Білозерка»,
«Рибалки», «Перед завірюхою», «Шинковий оратор», «Облава для його
ясновельможності», «Поки на волі», «Владимиркою», «Розповідь Мармеладова»,
«Полювання». «Озеро Біле», «Перед концертом».

Перша персональна виставка відбулася в Херсоні (1887). Потім настала черга Мюнхена,
Петербурга, Москви, Одеси.

Доробки нашого земляка нині зберігаються в Херсонському художньому музеї (Україна),
московській державній Третьяковській галереї (РФ), численних приватних зібраннях.

Серед друзів та близьких знайомих С. – Г. Ладигенський, О. Размаріцин, К. Костанді, М.
Кузнецов, Р. Судковський, Я. Бродський, М. Фрейденберг, П. Адамян та ін.

НЕ ОБРАЖАТИ ГІДНОСТІ, з життєвого кредо М. Скадовського

За жодних обставин не ображаючи людської гідності молодих людей.

ОДНЕ З ПЕРШИХ МІСЦЬ, зі спогадів М. Фрейденберга

Талановитий і працелюбний, він жив взимку і влітку на своїй маленькій дачі, дорогою на
Ланжерон, і майже не випускав з рук палітри. Надавши іншим ганятися за надзвичайними
ефектами і сенсаційними сюжетами, художник вважав за краще писати картини і етюди,
на яких головне місце займали море і навколишня природа. Не гірше йому вдавався жанр.
І публіка цінувала його талант.

Серед одеських художників ім'я Скадовського займало одне з перших місць.

...Що особливо симпатично було в ньому, це його чуйність на різну злість дня і потреби
ближнього. Коли країну спіткав неврожай, Скадовський першим задумав влаштувати
добродійну виставку і блискуче здійснив свою ідею за допомогою близьких друзів.
Виставка дала декілька тисяч чистоганом...

ТЕХНІКОЮ ВОЛОДІВ ДОСКОНАЛО, зі спогадів А. Черкеса

Уже в молоді роки в ньому прокинувся незвичайний талант і пристрасна любов до
мистецтва, це була справді артистична натура, що захоплюється не тільки живописом, а й
музикою;

...Технікою акварелі Скадовський володів досконало. Його акварелі високо цінуються
знавцями.

ПРОХАННЯ СПІЗНИЛОСЯ, з листа В. Гаршина матері від 27 лютого 1882 р.

Дорога мамо! Пробачте, голубонько, що буду короткий: дружині посилаю великий лист і там багато всякої всячини.

...Знаєте що? Я тепер уже подумую, що мені важко буде кинути дядька. Як-то буде він жити майбутню зиму без ресурсу, який все-таки надаю йому я. ...Єгор Іванович прислав дядькові в подарунок свій старий ліхтар. Втім, це, ймовірно, скаже вам сам дядько.

Писати більше рішуче нічого.

...Шкода мені, що Дружині не вдалося з'їздити. Та коли його лист одержав, дядько зовсім вже зібрався: і справи відклав і Скадовському передав посаду.

До побачення.

Люблячий вас В.

МАВ ДУШУ ВИНЯТКОВОЇ ДОБРОТИ, зі спогадів Я. Бродського

Немало клопоту і душевних хвилювань довелося винести М. Л. Скадовському при заснуванні гуртка південноросійських художників. Він особисто обстоював цю думку: повідомляв місцевим художникам свої плани, запрошуючи їх до спільної роботи, демонстрував всі переваги цього об'єднання артистів і, взагалі, енергійно добивався мети, яка врешті-решт була досягнута.

...Як людина М. Л. Скадовський відрізнявся душею виняткової доброти. Він допомагав молодим артистам не лише словом, а й ділом, що трапляється досить рідко в наше століття гучних слів і маленьких справ.

РОДИННЕ ГНІЗДО ВРАЖАЄ, з книги М. Бернова «З Одеси пішки Кримом. Листи російського пішохода»

Бути в Херсоні і не побувати у Скадовського (Георгія – брата М. Скадовського – **авт.**) – все одно, що бути в Римі і не бачити Папу. Мешканець херсонського Ватикану володіє кругленькою цифрою в 14000 десятин землі. Сади Скадовського, городи і особливо школи (розплідники) заслуговують особливої уваги. На 23-ій десятині саду ви знайдете все, що тільки клімат дозволяє завести: яблука, груші, вишні, дивні персики, що культивуються за американським способом кущами, й ін., й ін.

У Скадовському відразу видно поміщика – ділка, господаря, який любить сільське господарство, розуміє його. Признатися, наслукавшись про його багатство, його колекції, його розплідники і інш., я до знайомства з ним уявляв собі його російським паном, що спускав доходи з маєтку якщо не закордоном, то хоч в Петербурзі, Москві, Одесі. Тим часом, Скадовський безвиїзно живе в своєму маєтку.

НАЙТАЛАНОВИТІШИЙ ПРЕДСТАВНИК РОДУ, з розвідки П. Іванова-Остославського «Російські поляки»

Рід Скадовських є багатонаціональним і соціально різноплановим. З ним перебувають і родинних зв'язках і корінні підмосковні селяни Строганови, і німецькі колоністи Фальц-Фейни, і грецькі купці Россолімо, і французькі маркізи Альбрант.

Балтазар Балтазарович – засновник херсонської гілки Скадовських.

...Одним з найталановитіших представників роду був відомий ...художник Микола Львович Скадовський. Організувавши товариство художників-професіоналів, він їздив з виставками містами і селами нашої країни. Бував в Одесі, Москві, Санкт-Петербурзі.

БАТЬКО НЕ ПАНЬКАВ, з кореспонденції В. Дяченко «Художник Микола Скадовський»

Лев Балтазарович (батько М. Скадовського – **авт.**) вважав, що він і його діти не повинні жити в розкоші. До 16 років дівчаткам не купували ніяких прикрас, навіть годинників, їх сукні були простого крою, а черевики зшиті селянами. Бали влаштовувалися не частіше двох разів на рік.

У не меншій строгості виховувалися й сини, з дитинства звиклі до економії.
...У зібранні Херсонського художнього музею зберігається якнайповніша колекція творів Миколи Скадовського: 13 живописних полотен, 22 малюнки і акварелі, два дорожніх альбоми з олівецевими ескізами і замальовками, акварельними етюдами, серед яких декілька і тих, які, ймовірно, пов'язані з перебуванням художника в Білозерці.
У приватній колекції онуки Миколи Львовича – Ніни Сергіївни Строганової, котра нині мешкає в Москві, – також збереглися твори художника, пов'язані з Білозеркою.
Окрім художнього дару, Микола Львович мав і музичний. На одній з архівних фотографій його можна бачити з віолончеллю, яка грає в квартеті.
Музичення було одним з улюблених проведеннь часу Скадовськими в Білозерці.
Віддзеркаленням цієї теми в мистецтві живопису стала відома картина Миколи Львовича «Перед концертом», яка зображає буденний епізод з життя віолончеліста.

ІМ'Я ВІДОМЕ ЛИШЕ ФАХІВЦЯМ, з статті О. Барковської «Ініціатор Товариства»
Про художника Миколу Львовича Скадовського написано незаслужено мало, в наші дні ім'я його відоме лише фахівцям і небагатьом любителям живопису. Немає жодного серйозного дослідження творчості майстра, в більшості книг з історії українського і російського мистецтва про нього не знайти навіть випадкових згадок. Разом з тим сучасники одностайно визнавали його талант і авторитет в питаннях мистецтва, його роботи цінувалися колекціонерами, а дві були куплені П. Третьяковим для його галереї ще за життя художника.
Для Одеси фігура Скадовського має особливе значення не тільки тому, що з нашим містом нерозривно пов'язана його доля, але у великій мірі з тієї причини, що багато в чому завдяки його ініціативі з'явилося на світ Товариство південноросійських художників, значення якого для розвитку художнього життя півдня країни важко переоцінити.

БРАТА І ПЛЕМІННИКА ВБИЛИ У ВЛАСНОМУ БУДИНКУ, з кореспонденції С. Дяченка «Будинок Скадовського»

Його брат Григорій Львович прославився на ниві науковій, займався археологічними дослідженнями античної спадщини Півдня, був маршалком дворянства Херсонського повіту, видним діячем земства, почесним мировим суддею; відомий своєю добродійною діяльністю.
Сильне враження на сучасників справила історія впровадження вакцинації овець. У свій маєток Скадовський запросив для проведення дослідів над своїми стадами відомого росіянина (польського походження) ученого-бактеріолога професора Льва Семеновича Ценковського, і фінансував ці досліді. В результаті 1884 року в Білозерському маєтку Скадовських була відкрита вакцина, яка оберігає тварин від сибірської виразки.
Як голова Херсонської губернської архівної комісії Скадовський взяв участь в справах музею старовини Гошкевича, який в 1898 р. перейшов у ведення комісії. З клопотанням Скадовського Імператорська археологічна комісія прислала в дар Херсонському музею колекції, знайдені при розкопках Пантікапея, Ольвії і Херсонеса і нумізматичні матеріали.
...Життя цієї чудової людини закінчилося трагічно: 9 січня 1919 р. він і його син Юрій були убиті у власному будинку.

ДО ЮВІЛЕЮ, з замітки Олена Скорої «Знайомство з творами земляка»
У Херсонському художньому музеї імені Олексія Шовкуненка триває виставка творів Миколи Львовича Скадовського, влаштована до 160-річчя від дня народження художника.
...Оселившись в Одесі, він бере участь у виставках, що влаштовувались у Петербурзі, Москві, Мюнхені, Одесі. 1887 року 70 картин і 50 акварелей художника були показані в Херсоні.
Співробітники музею знайомлять відвідувачів з картинами Миколи Скадовського з фондів

музею («Обід швачки», «Перед концертом», «Озеро в Білозерці», «Вечір» та інші), а також з творчою біографією земляка...

СЛОВАЦЬКИЙ Юліуш Еузебіушевич

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: польський.

Поет, драматург.

З шляхтянської родини. Батько, Словацький Е., – викладач
Кременецького ліцею, Віленського університету.

Народився 4 вересня 1809 р. в м. Кременці Волинської губернії
Російської імперії (нині – районний центр Тернопільської
області України).

Помер 3 квітня 1849 р. в м. Парижі (Франція). Похований на
цвинтарі «Монтмартр». Перепохований у крипті краківського
Кафедрального собору на Вавелі (1927).

Закінчив Вільненські (Вільнюські) гімназію (1819-1825) і
факультет морального та політичного права університету (1825-1828).

Працював юристом-стажером польської Урядової комісії прибутків та фінансів (1829-
1831), чиновником Дипломатичному Бюро національного уряду (1831-1832).

Як літератор дебютував окремим виданням поеми «Хюго» (1830).

Потім настала черга доробків: «Оди до свободи» (1830), «Змія», «Ян Белєцький»,
«Чернець», «Араб», «Міндове», «Марія Стюарт» (усі – 1832), «Ламбро», «Година думки»
(обидва – 1833), «Кордіан» (1834), «Горштинський» (1835), «Анхеллі» (1838),
«Балладіна», «Пяста Дантишка з роду Леліва про пекло», «У Швейцарії», «Вацлав» (усі –
1839), «Ксьондз Марек» (1843), «Срібний сон Саломеї» (1844), «Завіша Чорний» (1844-
1845), «Самуель Зборовський» (1845).

Незакінченою залишилася поема «Беньовський».

Лише після смерті вийшла «Подорож до Святої Землі з Неаполя, 1836-1839» (1866).

С. – автор 30 драматичних творів, художнього полотна «Імлистий ранок над морем».

Нашого земляка перекладали М. Бажан, М. Рильський, О. Пчілка, І. Верхратський, М.
Старицький, В. Щурат, М. Зеров, М. Зісман, Б. Тен (усі – українською), Г. Ахматова, Б.
Пастернак, Л. Мартинов (усі – російською).

З 1831 р. – на еміграції (у Франції, Швейцарії, Італії).

Що стосується особистого життя, то легким воно не було: п'ятирічним С. втратив батька
(1814), а 15-річним – і вітчима (1824).

Наш земляк – учасник дуелі з С. Ропелевським, причиною якої стали злосливі зауваження
останнього на «Беньовського».

У Милославі поблизу м. Познані (Польща), а також у м. Києві (Україна) встановлено
пам'ятники (відповідно – 1899 і 2012 рр.).

У м. Краків (Польща) ім'я письменника носить міський театр.

У м. Київ видруковано монографію Г. Вервеса «Юліуш Словацький і Україна» (1959).

У м. Дніпропетровськ ім'я С. присвоєно вулиці (2001).

Його ж носить Кременецька міська бібліотека, на подвір'ї якої встановлено гранітне
погруддя письменника (1969); тут відкрито обласний літературно-меморіальний музей, до
якого на безстроковий термін багато матеріалів передала польська держава (2004).

У м. Львів у видавництві «Світ» вийшла книга Ю. Словацького «Срібний міф України:
Поезії. Поеми. Драми» (2005).

У м. Львів з нагоди 200-річчя з дня народження С. пройшла міжнародна студентська
конференція «Юліуш Словацький: погляд з ХХІ століття» (2009).

На колишньому будинку Михальських у с. Верхівка Вінницької області встановлено
відповідну меморіальну дошку.

Серед друзів та близьких знайомих С. – А. Мальчевський, З. Михальський, Ф. Шопен, Л. Снядецька, Л. Недзведський, Л. Спітнагль, З. Красинський, К. Галчинський, К. Чарторийський, Б. Залеський, С. Гощинський, Є. Снядецький, В. Шимановський, Ю. Куровський, К. Уейський, Ц. Норвід, З. Щенсний-Фелінський, Є. Янушкевич, Т. Бичковський та ін.

Я БАЧИВ, з життєвого кредо Ю. Словацького
Я бачив людей, які здавалися богами.

ЛЕТЯТЬ ХРЕСТІВ ПОГРОЗИ, з поеми Ю. Словацького «Вацлав» у перекладі Д. Павличка

Вітай, о земле степова, розлога,
Де квітне і всихає цвіт для Бога,
Де дві могили, ковилою вкриті,
Одна на одну дивляться з блакиті,
Де мертві за далінню голубою
Орлами розмовляють між собою,
Або – якщо там недруги в могилах –
То грізні погляди хрестів похилих
Перетинаються, мов прагнуть нині
Збудити помсту, сплячу в домовині!
Козацька земле, сплять твої герої,
Не мрій про них, засни і ти в спокої!

ДЕСЯТА МУЗА, з листів Ю. Словацького матері С. Янушевській
Будь моєю провідницею, ясністю в дорозі – вже тебе давно назвав десятою моєю музою.
...Надішлю тобі спогади про один відпочинок, який ми колись мали в Бару, де я, пам'ятаю,
приглядався до тієї старої місцини, немовби передчував, що через дванадцять років вона
знов до мене прийде.
...Мрію прилетіти до Кременця, гучно відчинити Вашу хвіртку – збудити дідуся, здаватись
злодієм, який вкрадається до дому – а ранком бути прийнятим материнськими слізьми.
Щоб я дав за таку мить!

ДУМКА ПРО ЗРАДУ, з щоденникового запису Ю. Словацького
Ми приїхали до гарного Тульчина Потоцьких... Довго ходили садом, аж діждалися сходу
повного місяця...
Довго ще стояли на дворі палацу, дивилися на дім, яким пропливало біле місячне
проміння, і біля нього, порожнього і тихого, здавалось нам, що над ним тяжить прокляття
Бога за зраду вітчизні, і мимоволі думка, що проклинала Потоцького, залунала в наших
вухах.

НАЯВНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ МОТИВІВ, з оцінки творчості Ю. Словацького М.
Рильським
Ми, українці, пишаємося, що на нашій землі народився геніальний польський поет, що
світлі води не раз згадуваної ним Ікви напоїли його. І наявність в його творчості
українських мотивів не може не радувати нас.

КОСТЕЛ БЕЗ БОГА, з оцінки творчості Ю. Словацького А. Міцкевичем
Вони (твори Ю. Словацького – **авт.**) як прекрасний костел, однак пустий без Бога.

ВСЕ ПОЧАЛОСЯ З ВІЩОГО СНУ, зі спогадів Р. Лубківського

Моя робота над перекладом поеми «Срібний сон Саломеї» почалася з досить незвичного сну. Мені явився окрилений поет у подобі Дмитра Павличка, який наказав взятися за переклад саме цього твору...

Згодом, уже наяву, Дмитро Васильович запропонував видати Словацького, але «українського» – несподіваного для самих поляків. Праця була важкою, адже це поема – багато крові як з польського, так і з українського боку. А жорстка організація вірша іноді змушувала порушувати його ритм.

МАВ ВИНЯТКОВУ ХУДОЖНЮ МАЙСТЕРНІСТЬ, з замітки «Словацький Юліуш»
на orthodoxy.org.ua

Юліуш Словацький писав драми і трагедії, поеми, і вірші. І всі – пронизані тим особливим настроєм, який буває лише у людей, що пристрасно люблять свою батьківщину. У його ліриці домінують мотиви патріотичної скорботи. Як прозаїк він виступив з фрагментами історичної прози.

У Росії і Україні Юліуш Словацький був довго невідомий. Переклади його творів російською і українською мовами з'явилися лише після Другої Світової Війни.

ЛЕДЬ НЕ ПОСТРАЖДАВ «ЗА ПОЛІТИКУ», з регіонального інформаційного порталу
«Тернопільщина»

Слід пам'ятати, що на долю Словацького випав нелегкий час, коли розкрили угруповання університетської молоді і почались масові слідства і процеси. Жителі міста були свідками того, як вивозили групами молодих людей в глибоку Росію.

СПІВЕЦЬ ПОДІЛЛЯ, з нарису В. Мельника «Срібний сон Словацького»

Юліуш щиро любив малу батьківщину, не раз про це писав у листах. Проте географічні пріоритети він трохи несподівано віддає регіону, куди всього лише кілька разів приїжджав у гості до друзів і який теж полюбив не менш гаряче, – Південному Поділля. Саме тут розгортаються події в низці його ключових творів... Тож, назвавши поета «співцем Поділля», Іван Франко дуже точно підмітив його глибинну душевну прив'язаність до краю між Південним Бугом та Дністром, до людей, яких там зустрів.

...Другий населений пункт Поділля, важливий для становлення особистості та світогляду письменника, – місто Бар. У ньому Словацький бував не раз, бо якраз тут пролягала дорога з Верхівки до Кременця. Автограф одного з найранніших творів – першого з невеликого циклу сонетів – має внизу промовистий надпис: «1827. На шляху з Бара до Кременця».

...У розпалі повстання Словацький за погодженням з урядом повстанців 3 березня 1831 року від'їздить до Дрездена. А 25 липня він вирушає до Лондона зі спеціальним завданням. Йому доручили домовитися з наполеонівським генералом Груші, щоб той очолив командування польськими військами. Генерал на пропозицію не пристав. Англійський уряд теж нічим не підтримав поляків, і 8 вересня російські війська, не зустрівши серйозного спротиву, вступили до Варшави. Словацькому дороги назад не було – він залишається в еміграції. Україну поет міг тепер бачити тільки в снах. Але якою б вагомою не була тема Поділля, вона – тільки складник теми України, що в спадщині польського поета справді неосяжна. Тому пропозиція Дмитра Павличка, висловлена в передмові до книжки вибраного Юліуша Словацького, встановити йому пам'ятник у Києві, абсолютно виправдана.

ВІЧНИЙ ВИГНАНЕЦЬ, з кореспонденції «У світі кімнат» на інтернет-порталі
tourclub.com.ua

Красива будівля, яка, на перший погляд, нічим не відрізняється від інших архітектурних споруд Кременця – єдиний у всьому світі музей одного життя... Життя відомого польського поета Юліуша Словацького. Доглянуте подвір'я, дві берізки, посаджені ще в

далекому 1969 році Миколою Бажаном та Ярославом Івашкевичем, а серед них спрямований у вічну далину погляд великого поета, увічного у високій скульптурі. ... Тут – дух польського повстання, яке запалить у Словацькому гарячу іскру непокори, тут і перше визнання поета повстанцями, тут і вирок поету – доля вічного вигнанця, вічного пілігрима, котрий більше ніколи не повернеться до Польщі та Кременця. На стіні зібрані кілька цитат з листів Словацького, які навіть на дещицю не в силі відобразити безмежної любові, він називає матір – «найкоханіша, десята моя музо, цілую твої руки, десять раз облив слізьми твого листа». Тут знаходиться і вишита Соломеею картина, яку Юліуш попросив, аби у вигнанні хоч трішки відчувати тепло материнських рук.

... Тут панує дух мандрів на Далекий Схід, Сирію, Ліван, Палестину, Єгипет, Єрусалим та Україною.

... Тут панорами старого і сучасного Кременця, фотографії людей, котрі досліджували його творчість та плекали пам'ять про поета протягом кількох поколінь, незважаючи на будь-які перешкоди.

ГУРМАН І ЛОВЕЛАС, з замітки «Енциклопедія Юліуша Словацького» на інтернет-сайті chytelnia.onet.pl

Польське видавництво «Śic!» випустило книгу Ярослава Марека Римкевича «Словацький. Енциклопедія». Проте енциклопедія – незвичайна. Як стверджує в передмові сам автор, ця книга – «пустощі і гра в енциклопедію». І це не дивно, адже в окремих статтях – крім вельми солідного фактичного матеріалу – зібрані різноманітні здогадки, припущення, допущення про життя і творчість генія польського романтизму, перевірити які не уявляється можливим.

Ярослав Римкевич, сам поет, залишається ним і в своєму дослідженні: Юліуш Словацький постає перед читачем живою людиною з плоті і крові, любителем добре поїсти, ловеласом і гравцем на біржі.

**УКРАЇНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЧИ ПОЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ, з
кореспонденції Р. Якеля «Музей Юліуша Словацького – новий цвинтар «польських
орлят»?»**

Ще зовсім недавно у будинку, в якому минули дитячі роки і юність Юліуша Словацького, розміщувалася міська бібліотека. Але 2000 року міністри культури України та Польщі підписали угоду відповідно до якої українська сторона зобов'язалася «переселити» книгозбірню в інше приміщення, а польський уряд – виділити гроші на реставрацію будинку. Договору було дотримано. Бібліотека «переїхала» деінде, музей Юліуша Словацького стали шикарно оновлювати. На його реставрацію та обладнання експозиції польський уряд виділив майже 2 млн. гривень – такі кошти прирівнюються до річного бюджету Кременця.

Роботи, що їх виконували здебільшого польські фірми і майстри, на сьогодні завершено. Кременецький краєзнавчий музей передав туди свої матеріали про життя і творчість великого поета, а поляки основної частини експозиції музею Юліуша Словацького ще не привезли. На святкування річниці Юліуша Словацького до Кременця з офіційних осіб Польщі теж не прибув ніхто. Не зустрілися у старовинному місті на берегах Ікви ні президенти України та Польщі, ні прем'єри обох держав, як було заплановано. Таке зволікання не варто вважати випадковим. Польський уряд і багато культурних діячів сусідньої держави ставлять вимогу надати музеєві Юліуша Словацького статус національного центру польської культури. Українські чиновники від культури, особливо після непорозуміння з польським урядом щодо надпису на меморіалі «польських орлят» у Львові, намагаються пом'якшити конфлікт. За наполяганням Міністерства культури і мистецтв України, керівництво Тернопільської обласної ради нещодавно переконало

депутатів ухвалити рішення зробити музей Юліуша Словацького окремим обласним комунальним музеєм.

У перипетіях з підпорядкуванням музею Юліуша Словацького і наданням йому статусу ще рано ставити крапку. Та непередумані дії з будь-якого боку кордону можуть спровокувати новий польсько-український конфлікт.

СОРОМНО, з інформації Л. Йонки «Чужого навчається і свого не цурається» Упродовж чотирьох днів від початку місяця невеличке місто Кременець, що на Тернопільщині стало місцем паломництва численних поціновувачів творчості відомого польського поета Юліуша Словацького.

Цьогоріч упродовж чотирьох першOVERесневих днів у місто, в якому народився письменник, з'їхалися представники культурних й офіційних кіл України й Польщі, аби ще раз згадати про нього. У день народження Ю. Словацького, відбулися літературні читання та літературно-музичний вечір, присвячені поетові.

Щоправда, коли дізнаєшся про приїзд польської делегації до Кременця, відгукуються не дуже приємним рефреном нотки сорому за свою Батьківщину, адже саме цього дня минає і 23 роки з дня смерті не менш видатного, а за визначенням Євгена Сверстюка «найдуховнішого поета з усіх поетів України ХХ століття», перекладача, літературознавця Василя Стуса.

...Після стількох років у контексті сучасних подій розуміємо – вочевидь, так і судилося нашим геніям завжди залишатися тінню на задвірках чужої історії...

СОСНОВСЬКИЙ Єжи (Юрек)

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський.

Розвідник, пілот аероплана.

З родини службовця. Батько – інженер-електрик.

Народився в 1896 р. в м. Лемберзі Австро-Угорської імперії (нині – м. Львів, адміністративний центр однойменної області України).

Помер в 1942 р. за незрозумілих обставин в московській Луб'янській в'язниці. Точна дата і місце поховання – не відомі.

Мав військову освіту.

Служив у діючих частинах австро-угорської армії (1914-1917), у штабі Варшавського корпусу (1917-1926), польським резидентом у Німеччині (1926-1934).

Чотириразовий кавалер польського «Хреста за відвагу» (1920).

Заарештований за підозрою в шпигунстві (1934).

Перебував під слідством в Моабітській в'язниці (1934-1935).

За вироком Берлінського суду засуджений до пожиттєвого ув'язнення (1935).

Обміняний на німецьких агентів (1936).

Удруге за підозрою у «співпраці з німецькою розвідкою» заарештований у Польщі (1936).

Після трирічних допитів засуджений до 15 років позбавлення волі (1939).

На початку другої світової війни при евакуації з Варшави охоронці в'язниці його похашем розстрілюють. Рани виявляються не смертельними. Наш земляк вибирається з в'язниці і тікає на схід. Майже відразу потрапляючи до рук радянської розвідки.

Останнім свідцтвом про нього є розповідь польського генерала, який пізніше емігрував до Великобританії, про те, що він сидів з С. в одній камері Луб'янки.

Серед друзів та близьких знайомих С. – Р. Натцмер, Г. Рудольф, Б. Фалькенхайн, Л. Н'яко та ін.

ЩИРЕ ЗАХОПЛЕННЯ, з професійного кредо Є. Сосновського
Я захоплююся мистецтвом радянської розвідки.

НЕ ВСЕ ОЦІНЮЄТЬСЯ ГРІШМИ, зі спогадів Є. Сосновського
Коли я дізнався про «план А», в мені відразу ж прокинувся азарт. Про такий успіх мріє кожен шпигун. І його взагалі не можна оцінювати грошима.
...Уже через декілька днів до Берліна приїхав один з моїх керівників. За його словами, у Варшаві схопилися за голову і дивуються, яким чином жінка взагалі може мати доступ до таких важливих документів. У польському Генеральному штабі вважають, що в німецькому військовому міністерстві поклали до сейфу фальшивку.
Я спробував було розсіяти сумніви і нагадав, що до цього Рената фон Натцмер приносила виключно справжні матеріали і у нас немає ніяких підстав вважати «план А» дезінформацією.

БЛАКИТНА КРОВ, з статті «Єжи Сосновський» на reoples.ru
Ротмістр, який називає себе бароном Георгом фон Сосновським, лицарем Налемським, членом Ліги з боротьби з більшовизмом, елегантний багатий красень з широкою натурою і прекрасними манерами, чудовий наїзник, дуже швидко знаходить друзів у всіх впливових кругах Німеччини.
Жінки грають величезну роль в його житті – як особистому, так і шпигунському.
...Сосновський досягає першої з своїх головних цілей. Його коханкою і агентом стала Беніта фон Фалькенхайн, яка працювала секретаркою у військовому міністерстві.
Через Беніту Сосновський знайомиться з капітаном Гюнтером Рудольфом з управління розвідки, від якого, користуючись пристрастю його до карткової гри і оплачуючи його борги, одержує перші секретні документи.
У 1927 р., знову через Беніту, ротмістр знайомиться з Іреною фон Іена, офіцером військового міністерства в чині майора. Беніта схиляє Ірену до співпраці з польською розвідкою, пообіцявши їй великі гроші.
У 1928 р. Ірена знайомить Сосновського з Ренатою фон Натцмер, котра згодом стала його найкращим агентом. Вона працює у військовому міністерстві, де займає важливий пост в 6-ій інспекції, яка відає автомобільними військами. Сосновський, вербуючи Ренату, грає на тому, що у тієї мізерна платня, а шпигунство – дуже прибуткове заняття. Ставши коханкою Сосновського і залучившись до розкішного життя, ...Рената виносить із служби оригінали або робить копії з величезної кількості секретних документів.
Проте найвищого успіху Сосновський досяг, роздобувши так званий «план А». Це кодове найменування носив план оперативного розгортання німецьких військ на кордонах з Польщею і Францією і подальших військових дій. ... Роздобути повний план зосередження ворожих збройних сил не вдавалося нікому, хоча це є заповітною мрією будь-якого таємного агента будь-якої розвідки.
У теці з «планом А», крім мобілізаційних документів, були також матеріали, котрі свідчили про відверте порушення Німеччиною Версальського договору.
Сосновський відразу відправляє до Варшави кур'єра, давши йому з собою, так би мовити на пробу, 70 сторінок. ...Передає до Варшави повну копію плану оперативного зосередження німецьких військ. Проте такий важливий документ відправляють в архів, розцінивши його як майстерно підкинуту дезінформацію з боку німецького абверу.
В цілому, як це з'ясується пізніше, з 1928 по 1933 р. Рената фон Натцмер видає Сосновському понад 200 одиниць секретних матеріалів.
Весною 1932 р. у впливовій німецькій газеті «Берліні трибуне» виходить стаття під заголовком «Хто такий ротмістр Сосновський? Чи прибув він з секретною місією? Його стосунки з Бенітою фон Ф.».

...Віднині уже мало хто вірить в «блакитну кров» Сосновського, а багато хто із друзів і знайомих вітає його напівжартівливою фразою: «Добридень, пане шпигун!»
Однак факт залишається фактом: після скандальної публікації таємна поліція два роки не чіпає ротмістра.
У 1933 р. в Будапешті Сосновський знайомиться з танцівницею вар'єте Леа Н'яко, яка зіграла фатальну роль в його шпигунській кар'єрі. ...Дізнавшись, що вона не єдина кохана ротмістра, в пориві ревності Леа розповідає про його пропозиції близькому знайомому своєї матері Штернгейму, пов'язаному з контррозвідкою.
Сосновського беруть під невиспущий контроль.
...27 лютого 1934 р. абвер заарештовує Сосновського, Ренату, Ірену і Беніту.
5-16 лютого 1935 р. берлінський суд ухвалює смертний вирок Беніті фон Берг (Фалькенхайн) і Ренаті фон Натцмер. Сосновський та Ірена фон Іена засуджуються до довічного ув'язнення. Леа Н'яко суд виправдав і звільнив у залі суду.

НЕ БУЛО ЩАСТЯ, з статті «Життя і смерть адмірала Канаріса» на sb.by
Призначенню Канаріса на посаду голови абверу передував скандал, пов'язаний з викриттям польського розвідника Сосновського, якому вдалося викрасти з генерального штабу вермахту безліч секретних документів. В результаті керівника абверу капітана 1-го рангу Патціга негайно зняли з посади. Ось тоді і стали в нагоді численні зв'язки Канаріса з впливовими особами рейху.

ШПИГУНСТВО З КОХАННЯ, з інформації «Зломщик сердець» видавничого дому «Секретні матеріали»
Існує особливий рід секретних агентів, які успішно вивідують найважливіші державні таємниці супротивника так званим постільним способом. Шпигунство з кохання справдана практикують усі без виключення великі розвідки світу. Одним з найвитонченіших зломщиків сердець був польський розвідник Сосновський, що діяв на території Німеччини в кінці 1930-х років.

ФАТАЛЬНА КРАСА, з кореспонденції «Лугового на БАБа не обмінюють?» на *trud.ru*
10 лютого 1962-го радянського розвідника Абеля-Фішера, заарештованого в США, обміняли на американського льотчика-шпигуна Пауерса. Однак розчаруємо переконаних, що випадок на мосту Глініке в НДР – перший крупний обмін в історії.
Нічого подібного! Просто раніше операції такого типу трималися в якнайглибшій таємниці. Але це не означає, що їх не було.
...Дивовижніше виглядає історія Юрека Сосновського. Красень-поляк видавав себе за біженця, вимушеного шукати щастя в Німеччині, бо удома його загрожувало вбити командир полку, чия дружину Юрек спокусив.
У нацистському Берліні екс-офіцер часу дарма не втрачав, міняючи пані, як рукавички. Всі вони були пов'язані з військовими відомствами, а одна навіть працювала в генштабі у майбутнього генерала Гудеріана.
Сосновському, який передав 150 щонайсекретніших документів, включаючи план нападу Гітлера на Польщу, так би і залишатися нерозкритим, якби його зі всією дівочою агентурною мережею не видала танцівниця-угорка, що серйозно уклепалася в ловеласа.
Дві пані було страчено, одна – засуджена довічно. А Сосновського гестапо... обміняло на німецьку шпигунку, яку викрили у Варшаві. Дивно, проте волею долі з початком другої світової пан Юрек опинився у в'язниці на Луб'янці.
На кого він працював? Цього вже не дізнатися ніколи. А ось те, що один з керівників радянської розвідки Павло Судоплатов і його незмінна помічниця – майбутня дитяча письменниця Зоя Рибкіна-Воскресенська щосили використовували в Німеччині так і не розкритих агентів Сосновського, це – точно.

ЗАГИНУВ НА ФРОНТІ, з статті В. Карпова «Прага. Берлін. Луб'янка»

Коли польського розвідника доставили на Луб'янку, то з'ясували, що у нього, чия агентура була страчена у нього на очах, залишилися нерозкритими два агенти. У розвідки народився цікавий сценарій, в якому, окрім П. Зубова, брали участь також відомі розвідники Зоя Іванівна Воскресенська (у заміжжі – Рибкіна) і В. М. Зарубін. Вирішили, що Зоя Іванівна запитуватиме, а Василь Михайлович коментуватиме відповіді і викриватиме, якщо польський розвідник спробує що-небудь приховати. У кабінеті Зарубіна відбувся наступний діалог.

Зоя Воскресенська:

– Скажіть, як вам вдалося завербувати дружину відповідального працівника Міністерства закордонних справ і змусити її передавати вам для фотографування секретні матеріали?

– Прошу вибачення, але, на жаль, я цього вже не пам'ятаю.

Василь Михайлович Зарубін:

– Можу вам нагадати. Це була досить хитра операція. Ви дали оголошення в газету: молодий, привабливий, ерудований іноземець бажає познайомитися з пані, котра володіє французькою, англійською й іншими європейськими мовами, з метою приємного проведення часу. Ви одержали масу відгуків і зупинилися саме на ній, з'ясувавши, що її чоловік, старезний дипломат, не задовольняє її інтелектуальних та інших потреб. Ви зустрілися, для чого використали «Лінкольн», який стояв в боксі у Вайсензеє.

У Сосновського округилися очі:

– Так, все це було саме так...

– Ви зустрічалися з цією пані, – продовжував комісар Карбів, – в спеціально орендованій для цієї мети віллі на Принц-Альберт-штрассе.

До Сосновського «поверталася» пам'ять. Потім він встав, вклонився і сказав:

– Ви знаєте про мене більше, ніж я сам, і я готовий мобілізувати свою пам'ять і відповісти на всі запитання, які вас цікавлять.

Двох агентів, завербованих Сосновським, радянській розвідці вдалося перевербувати напередодні війни. ...Робота з ними продовжувалася з 1940 по 1942 р.

Що ж до самого Сосновського, то в роки війни він воював проти гітлерівців у рядах керованої комуністами Армії Людової і загинув в боях за звільнення Польщі.

УБИЛИ СВОЇ, з книги О. Горчакова «Він же – капрал Вудсток»

Полковник Сосновський провалився і був, ймовірно, убитий «двуйкою» після того, як гітлерівці обміняли його на своїх агентів і видворили до Польщі.

ТРЕТЯК Юзеф

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: польський.

Поет, літературознавець, критик.

З шляхтянської родини.

Народився 23 вересня 1841 р. в с. Малих Біскупицях
Володимир-Волинського повіту Волинської губернії
Російської імперії (нині – с. Панасівка Підволочиського
району Тернопільської області України)

Помер 18 березня 1923 р. в м. Кракові (Польща).

Закінчив Київський і Львівський університети.

Працював літературним та театральним рецензентом «Газети
Народової», вчителем низки Львівських і Краківських середніх шкіл, викладачем
Ягеллонського університету (1886-??).

Член Польської академії наук (1888).

Дійсний член краківської Академії знань (1900).

Член Львівського наукового товариства (1920).

Учасник польського Січневого повстання (1863-1864).

Спеціалізувався з проблем романтизму, позитивізму, натуралізму, просвітницької літератури.

Автор розвідок «Францішек Карпінський та його поезія» (1876), «Про байронізм у польській поезії» (1879), «Міцкевич у Вільно та Ковно» (1882-1884), «Історія Хотинської війни 1621 р.» (1889), «Про вплив Міцкевича на поезію Шевченка» (1892), «Молодість Міцкевича», «Образи неба і землі у «Пані Тадеуші» (обидві – 1898), «Юліуш Словацький. Історія духу поета» (1903-1904), «Міцкевич і Пушкін» (1906), «Богдан Залеський» (1911-1914), «Петро Скарга в історії та літературі Берестейської унії» (1912), «Адам Міцкевич у світлі нових джерел 1815-21 рр.» (1917), «Давня руська поезія» (1918).

Серед друзів та близьких знайомих Т. – Ю. Танько-Грінцевич, В. Спасович та ін.

МОЯ АУДИТОРІЯ, з професійного кредо Ю. Третяка

Моя аудиторія – непідкупні знавці.

ЗІМПРОВІЗУВАВ ЕПІГРАМУ, з книги Ю. Третяка «Міцкевич і Пушкін»

Пушкін, як людина місцева, виступав в ролі чичероне. Добре знаючи літературу власного народу, він знав і вірш Рубана, процитував його як приклад рабської поезії, котра падає долілиць перед могутністю самодержця. Цей вірш збудив у Пушкіна дух непокірності; він хотів показати, як дивиться на пам'ятник російський незалежний поет і зімпровізував епіграму, в якій передбачав тріумфаторові падіння в безодню.

Природно, під цим падінням Пушкін не міг розуміти падіння Росії, а лише повалення тієї політичної форми, яку надав їй Петро.

БУВ ПЛАГІТ ЧИ НІ, з розвідки Д. Івінського «До історії літературних стосунків Пушкіна і Міцкевича»

Ю. Третяк зіставив «Мідний вершник» з віршами «Олешкевич» і «Пам'ятник Петра Великого»: «З «Олешкевичем» ця поема («Мідний вершник» – **авт.**) має загальну тему повені і також загальну думку про те, що за злочини володарів розплачуються спочатку найслабкіші і найменш винні».

...Ці зауваження Третяка, за всієї їх, так би мовити, приблизності, донині мають своє значення. Звичайно, припущення про те, що Пушкін, звертаючись до «незнаменитого» героя і його долі, враховував саме вірші 121-126 «Олешкевича», де виражена думка про те, що першими провидіння карає найменше винних, не може бути доведена (як, втім, і спростована). Проте зв'язок тексту «Мідного вершника» з текстом «Олешкевича» Третяк підкреслив абсолютно справедливо.

Повернемося тепер до спостережень Ю. Третяка. Дослідник запропонував вельми широкий «перелік» «паралельних місць» в «Уривку» і «Мідному Вершнику»; нагадаємо його спостереження.

1. Міцкевич:

Русской столицы каково начало?

С чего вдруг захотелось тысячам славян

Лезть в эти последние углы своих держав,

Вырванные только что у моря и чухонцев?

Здесь грунт не дает ни овощей, ни хлеба,

Ветры приносят только снег и слякоть;

Здесь слишком жаркие или слишком холодные небеса,

Свирепые и изменчивые как настроение деспота.

Не хотели люди – болотные окраины

Царь облюбовал и ставить велел
Не город людям, но себе столицу:
Царь здесь всемогущество воли своей показал.

2. Пушкін:

И думал Он:

Отсель грозитъ мы будем шведу.

Здесь город будетъ заложенъ

На зло надменному соседу.

Природой здесь нам суждено

В Европу прорубить окно...;

Ногою твердой стать при море.

Сюда по новымъ им волнамъ

Все флаги в гости будутъ к намъ,

И запируемъ на просторе.

...Спостереження Третяка одержали визнання; навіть С. М. Бонді, взагалі не схильний надавати особливе значення твердженням про «Уривок» як підтекст «Мідного вершника», відзначив: «Тут, справді, кожен образ є відповіддю і запереченням на образи Міцкевича». Однак за сторіччя, яке пройшло з часу першої публікації роботи Третяка, спроб перевірити наведені результати його аналізу, наново зіставивши тексти Пушкіна і Міцкевича, не робилося. Тим часом це необхідно бодай для того, аби отримати певну і достовірну відповідь на запитання про те, яким був пушкінський принцип відбору матеріалу з поеми Міцкевича.

ЗГАДУВАВ ЧОРНУХИНСЬКОГО ФІЛОСОФА, з статті Л. Ушкалова «Сковородіана Дмитра Чижевського»

Від 1910-х років ім'я Сковороди починає все частіше зринати і в публікаціях на Заході. Так, Марія фон Безобразова друкує чималий есей «Григорій Сковорода – український філософ (1722-1794)» на сторінках берлінського часопису «Archiv für Geschichte der Philosophie» (1912), Юзеф Третяк згадує про нього у своїй книзі «Петро Скарга в історії та літературі Берестейської унії».

СЕРЕДИНОЮ МОРЯ, з статті В. Корольова «Босфорська війна»

У 1625 р. козаки від Трабзона прийшли до Кафи (або Гезльова), а в 1622 р., схоже, навпаки – від Балаклави з'явилися до Трабзону.

В. Д. Сухоруков припускає, що в 1652 р. донці від Криму попрямували безпосередньо до Босфору, а Юзеф Третяк вважає, що в 1615 р. запорожці пішли до Малої Азії безпосередньо серединою моря.

...Запорожці і донці, таким чином, не «абсолютизуючи» роль течій, могли підходити до Босфору з будь-яких напрямів і так само мали можливість йти від нього в різних напрямках. Січовики після набігів у бік Босфору зазвичай поверталися додому уздовж побережжя Румелії, тобто проти основного струменя течії, як, зокрема, в 1615 і 1625 рр. Без сумніву, використовувався і короткий шлях через Чорне море до Криму з подальшим рухом запорожців на захід до гирла Дніпра...

Певну «допомогу» козаки в їх плаванні проти течії мали від циркуляції повітряних мас: влітку на Чорному морі переважають північно-західні, західні і південно-західні вітри, біля побережжя Анатолії – північно-західні. Але оскільки головним рушієм чайок і стругів були весла, а вітрило грало допоміжну роль, основну надію козаки покладали на власні сили, витривалість, рішучість і морехідні навички.

ПРАВДА ОЧІ КОЛЕ, з статті О. Цибенко «Валерій Брюсов і польська література»

Хороше знання творчості Міцкевича, інтерес до нього знайшли віддзеркалення в роботі Брюсова, присвяченій poemі Пушкіна «Мідний вершник». Ця робота була вперше

опублікована як вступна стаття до поеми в третьому томі зібрання творів Пушкіна під редакцією С. А. Венгерова /1909/, потім увійшла до книги «Мій Пушкін». У цій статті Брюсов відгукується на роботу відомого польського літературознавця Юзефа Третьяка «Міцкевич і Пушкін», опубліковану у Варшаві в 1906 р.

Брюсов полемізує з проф. Третьяком, який вважав, що Міцкевич в одному з віршів «Уривка» – «Російським друзям», кажучи про тих, хто зрадив колишнім волелюбним ідеалам і тепер «повзає біля царських ніг», мав на увазі Пушкіна.

НАЦІОНАЛІСТИЧНИЙ ВІДТІНОК, з розвідки А. Григор'єва «Пушкін в зарубіжному літературознавстві»

Одним із слухачів публічних лекцій Спасовича про Пушкіна і Міцкевича був Юзеф Третьяк, тоді студент, а згодом професор краківського університету і видний польський пушкініст, автор книги «Міцкевич і Пушкін». Матеріал, пов'язаний з проблемою взаємин Пушкіна і Міцкевича, він розширив і, крім «Мідного вершника», включив до них «Полтаву», «Подорож до Арзруму» і деякі пушкінські ліричні вірші. До історії взаємин Пушкіна з Міцкевичем Третьяк привніс націоналістичний відтінок – штучне зіставлення Росії і Польщі як Сходу і Заходу.

Пушкін, на його думку, за всіх своїх особистих достоїнств, був позбавлений якості великого громадянина і тому в суспільному житті Росії залишався між двох станів, «співачом обох ворогуючих сторін».

Слабкі сторони книги Третьяка не позбавляють її певних достоїнств; видана в роки першої російської революції, вона була співзвучна їй своєю спрямованістю проти російського самодержавства і, всупереч всім обмовкам самого автора, нагадувала про Пушкіна як про поета вольності.

З УКРАЇНЦЕМ – НАВІК, з вступу Я. Шашеля до книги «Листи Броніслава Пілсудського до Юліана Талько-Грінцевича в 1909-1914 рр.»

Знайомство з невідомою йому частиною Польщі, яка перебувала під Австрійською окупацією, почав він із столиці краю – Львова, де познайомився певною мірою з польським науковим середовищем. Знайомство, що зародилося під Високим Замком з волинянином Юзефом Третьяком, надалі професором польської філології Ягеллонського університету, тридцять років опісля обернеться дружбою в стінах піддавельського замку. Краків не виправдав своїм видом прибулого з України Т. Грінцевича.

Із сумом відвідав запущений королівський замок на Вавелі, зруйновані Сукенніци. Фатально виглядав навіть центр міста, оскільки «на історичному ринку лежали купи сміття, бродили корови і бігали кози». А навколо Суккеніц «постійні намети перекупників».

НА ЗЛО ПОЛЬСЬКОМУ СУСІДІ, з статті В. Непомнящего «Умова Клеопатри»

Головний же привід посилення на вірші В'яземського – це їх подвійна анафора: «Я Петербург люблю... Я Петербург люблю», яка в «Мідному вершнику» перетворюється на грандіозний гарматний салют: «Люблю тебе... Люблю... Люблю... Люблю» – де кожний з чотирьох «залпів» є (це наголошувалося коментаторами, починаючи з Юзефа Третьяка) «відповіддю на обурені або сатиричні вірші Міцкевича і їх спростуванням».

У результаті скромне посилення на вірші друга-поета означає: якщо ти, В'яземський, оспівуєш північну столицю заради блискучої світської жінки (польського, між іншим, походження – вродженою Влодек), то я – на зло гордовитому польському сусідові, який зневажає Росію; а ти, Міцкевич, змусив мене полюбити в поемі і «тирана» Олександра, і його прихильників, і його столицю, і ненависний тобі пам'ятник, і самого Петра, який би він не був в історії і в долі мого героя. Бо «я, звичайно, зневажаю вітчизну мою з голови до ніг – але мені прикро, якщо іноземець розділяє зі мною це відчуття».

УЛАМ Станіслав Мартін

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії

Національний статус, що склався у світі: польсько-американський.

Математик. В математиці існують наукові терміни «скатертина Улама», «схема Теллера – Улама».

З родини службовців.

Народився 31 березня (13 квітня) 1909 р. в м. Лемберзі Австро-Угорської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 13 травня 1984 р. в м. Санта-Фе (Аргентина).

Закінчив Львівський політехнічний інститут.

Емігрував в США (1934).

Працював в таємній лабораторії Міністерства оборони США в Лос-Аламосі.

Вніс значний внесок в розвиток низки математичних методів.

Співавтор заокеанської водневої бомби: висунув ідею радіаційної імплузії, яка стала вирішальною в здійсненні грандіозного проекту.

Серед друзів та близьких знайомих У. – Д. Гамов, Е. Фермі, С. Банах, Е. Теллер, М. Кац, Д. фон Нойманн, Г. Дін, Ф. Моррісон, Ф. де Хоффман, К. Еверетт та ін.

НОВИЙ ПРОЦЕС, з професійного кредо С. Улама

Це абсолютно новий процес (термоядерна реакція – **авт.**), він змінить хід історії.

КЛЮЧОВИЙ МОМЕНТ, з розвідки А. Волкова «Термоядерна зброя в США: історія створення»

Наприкінці 50-го – початку 1951 рр. Станіслав Улам займався проблемою удосконалення ядерних зарядів, що поділяються. Оскільки ефективність їх цілком зав'язана на ступені компресії матеріалу, він запропонував використовувати один атомний заряд для обтиснення іншого. Дуже здорова ідея, тому що сила атомного вибуху перевищує потужність хімічного в мільйони разів.

Вже незабаром він розширив цю ідею до обтиснення ємності з термоядерним паливом. Це було ключовим моментом. ...Спільний звіт Теллера й Улама від 09.03.51 р. вивів американську програму по створенню нових бомб колосальної потужності на фінішну пряму.

ДОВІВ ПОМИЛКОВІСТЬ ПРОЕКТУ, з дослідження В. Білоконя «Бритва Завенягіна» з Лос-Аламоса»

Теллер у них (США – **авт.**) і Зельдович у нас (СРСР – **авт.**) мали приблизно один обсяг інформації. Але в лютому 50-го Станіслав Улам – обдарований математик, почасти фізик, запрошений Нойманном до США, прикинув, що дизайн теллерівського «Супера» навіть з запалом Фукса-Нойманна непрацездатний!

Теллер обурювався. Улам не був вигнаний з Лос-Аламоса тільки завдяки заступництву Нойманна і Енріко Фермі, найвидатнішого фізика-атомника проекту.

Наступні розрахунки на найбільшій, тільки-но зданій в експлуатацію ЕОМ підтвердили... помилковість проекту. І вже не сам Супер», а факт його помилковості став найбільшою у світі таємницею а декларації Трумена – найбільшим блефом в історії гонки озброєнь.

Вийти з катастрофічного кута допоміг знову ж таки Улам. Він через кілька місяців паніки в Лос-Аламосі запропонував відсунути первинний атомний запал від термоядерної

вибухівки і цим вирішив здавалося б нерозв'язну проблему: як стиснути термоядерну вибухівку до такої (небаченої) щільності, щоб вона ефективно спрацювала.
...Ідею Улама намагався привласнити Теллер, зауваживши: він і сам так думав.

ОСТРІВ... ЗНИК, з кореспонденції «Великому Вибуху виповнилося 50 років» на NTR.ru Таємні американські випробування під кодовою назвою «Майк» (у рамках надсекретної операції «Айві»), відбулися 1 листопада 1952 року над островцем Еугелаб, який входив до складу атола Евенетак у Тихому океані. В момент вибуху там зосередилася міць, більша, ніж та, котра містилася у всіх бомбах, скинутих військами союзників за Другу світову війну – еквівалентна 10,4 мільйонам тонн тротилу. У результаті вибуху виникла вогненна куля діаметром 5 кілометрів. Гриб виріс на 17 кілометрів усього за 90 секунд. Через п'ять хвилин ця хмара досягла верхньої межі стратосфери (41 кілометр від поверхні планети) і поширилося на 13 кілометрів.

...Острів, над яким пройшли випробування, просто зник – залишився лише підводний кратер.

БАТЬКО – ТЕЛЛЕР, А УЛАМ – СПАВ З МАТІР'Ю, з статті Г. Гореліка «Паралелі між перпендикулярами»

Радянський «соціалізм» не витримав змагання з капіталізмом – у повній відповідності з геніальною вказівкою тов. Леніна, що переможе той лад, який забезпечить найвищу продуктивність праці.

Найважливішою частиною змагання двох систем була гонка науково-технічних озброєнь, де Теллер був однієї з ключових фігур.

...Проте йому віддавна ставилося в провину те, що він намагався применшити роль математика Станіслава Улама в народженні американської водневої бомби (в основі якої лежить так звана «конфігурація Теллера-Улама»). З цього приводу в американських фізиків в ході такий жарт: «Теллер, можливо, і є батьком водневої бомби, але Улам напевно спав з її матір'ю».

Народження наукової чи технічної ідеї нерідко оточено густою завісою, і буває важко розділити те, що відбулося, на окремі елементи. Історія науки свідчить, що це нелегко навіть безпосереднім учасникам подій. А коли мова йде про зовсім секретну науку, це важко навіть історикам науки, – занадто мало їм дозволено знати.

...Що стосується батьківства і материнства термоядерної дитини, то на додаток до батьківської скромності Теллера, Улам був ще скромнішим, сказавши: «Це не було новою фізикою. На мій погляд, там узагалі не було якогось великого інтелектуального досягнення. Почасти це було випадковістю, яка могла статися на рік чи два раніше». Так що найбільш точним свідоцтвом про народження водневої бомби могло б послужити заголовок статті Теллера 1955 р. – «Робота багатьох людей». А в підсумку ми маємо справу з історико-науковим питанням, на який немає простої однозначної відповіді.

МРІЯВ ДІСТАТИСЯ САТУРНУ, з статті «Ракети на ядерному паливі: погано забуте стапе» в газеті «Washington ProFile»

Письменники-фантасти і популяризатори науки заговорили про атомні ракети ще в 1930-і роки. У США першим ученим, хто всерйоз міркував про здійснення цього проекту, був Станіслав Улам.

...Він був винятково сильним математиком і фізиком-розрахувачем. 1944 року Улам і його колега Фредерік де Хоффман уперше провели теоретичний аналіз можливостей застосування ядерних ракетних двигунів для космічних польотів.

Через 11 років Улам і Корнеліус Еверетт у секретній доповідній записці запропонували розганяти космічні кораблі за допомогою малопотужних ядерних вибухів. ...Ідея лягла в основу проекту «Orion», над яким у 1958 році почала працювати каліфорнійська

корпорація «General Atomics». Гроші виділив і Пентагон. До атомних вибухів справа не дійшла, випробувалися лише різні моделі дисків і екранів. Учасники проекту були сповнені такого оптимізму, що всерйоз сподівалися запустити атомний корабель до Сатурна не пізніше 1970 року.

ШКОТСЬКА КНИЖКА, з статті Л. Носаревої «Математична реліквія родом зі Львова» Львівські математики облюбували для себе кафе «Рома», яке розташовувалося на розі Академічної. Та після того, як хазяїн відмовив в кредиті, вони «переїхали» навпроти, до «Шкотської кав'ярні», розташованої якраз навпроти «Роми». Чим більше можна було досадити хвацькому власнику «Роми»?

Через якийсь час маленькі столики з мармуровим покриттям стали дуже зручним місцем для запису математичних формул. Природно, власник кафе не був задоволений подібним свавіллям. Ситуацію врятувала дружина Банаха, купивши математикам записну (щось на кшталт конторської) книгу, яка стала згодом знаменитою «Шкотською книжкою».

...Вони зустрічалися кожного дня і просиджували по кілька годин, а одна з зустрічей тривала цілих 17 годин. Її результатом став доказ теореми простору Банаха. На жаль, цей доказ не був записаний на папері, і сьогодні ніхто не знає, як його відтворити.

Сама книжка стала неофіційною громадською науковою публікацією. Перший запис був зроблений 17 липня 1935 року, а 31 березня 1941 року, коли зробили останній, у книжці було зафіксовано 193 математичні проблеми: Улам «увічнив» сорок (плюс 15 спільних), Мазур – 24 (і ще 19 спільних), Банах – 14 (і ще одинадцять разом із Мазуром і Уламом). Після початку воєнних дій уся робота, природно, припинилася. Вчені думали, як зберегти книжку. За однією з версій, її закопали біля воріт футбольного поля на стадіоні у Львові. Після війни Штейнхаус переслав копію книжки Станіславу Уламу до Сполучених Штатів Америки. 1957 року Улам переклав її англійською і розіслав друзям-математикам. Через рік він привіз її на міжнародний конгрес математиків і в такий спосіб вона стала доступна всім його учасникам.

Після війни оригінал книжки перейшов до дружини Банаха, а пізніше – сину. У 80-х роках книжка стала власністю Інституту математики Польської академії наук і зберігається в Центрі Банаха.

ВЧЕНИЙ НЕ ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ ЗНАТИ, ЯК ФУНКЦІОНУЄ БАЧОК УНІТАЗА, БУВАЛЬЩИНИ

1. Розповідають, що під час робіт над створенням водневої бомби фон Нейман і С. Улам розробили метод незалежних статистичних випробувань, відомий тепер, як метод Монте-Карло. Однією з головних складностей при розробці цього методу була відсутність у той час генераторів випадкових чисел.

Тоді Нейман запропонував використовувати для вироблення послідовностей випадкових чисел одну з рулеток у казино Монте-Карло, де були кращі рулетки, а отже, і вироблялися кращі послідовності випадкових чисел.

Військове відомство погодилося на оренду одного з таких пристроїв. Улам і Нейман удосталь нагналися за державний рахунок у рулетку, а свій метод в пам'ять про це назвали методом Монте-Карло.

2. Коли Нейман запропонував Уламу брати участь в атомному проекті, той засумнівався і сказав, що він нічого не розуміє в техніці, що він навіть не знає, як працює бачок унітаза, хоча і не сумнівається, що там відбуваються якісь гідродинамічні процеси.

Нейман розсміявся і сказав, що він теж цього не знає.

ФЕЛІНСЬКИЙ Алоїзій

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії

Національний статус, що склався у світі: польський. Поет, драматург, перекладач, теоретик літератури. З шляхетної родини. Батько – луцький суддя; племінник, Фелінський З.Щ., – священник, мемуарист. Народився 21 червня 1771 р. в м. Луцьку Речі Посполитої (нині – адміністративний центр Волинської області України). Помер 23 лютого 1820 р. в м. Кременці Кременецького повіту Волинської губернії Російської імперії (нині – районний центр Тернопільської області України). Закінчив Володимир-Волинську повітову школу, вивчав західноєвропейську літературу, іноземні мови в

Любліні, Варшаві, Кракові.

Був секретарем Т. Косцюшко (1784), директором Кременецького ліцею (1818-1820).

Член польського Товариства друзів науки (1809).

Як літератор дебютував перекладом поеми Ж. Деліля «Сільський житель, або Французькі георгіки» (1800).

Потім настала черга розвідок з орфографії і віршописання «Przyczyny uzywanej przeze mnie pisowni» (1816) та «O wierszowaniu, czyli budowie wiersza polskiego» (опублікована в 1840), а також «Dyalog i czyli rodzaj rozm ów» і «O listach».

Наш земляк – автор трагедій «Барбара Радзивилівна», «Віргінія», «Радамісті Зенобія»; пісень «Похвала Косцюшкови», «Пісня добровольців», «Гімн на роковини проголошення Королівства Польського». Згодом з тексту А. Фелінського і вірша А. Горецького «Гімн до Бога про збереження свободи» анонімний автор скомпілював слова популярного релігійно-патріотичного гімну «Boze cos Polske».

Перу М. належить книга «Pisma własne i przekładania wierszem» (1816).

Зібрання творів «Dziela A. Felinskiego. Wydanie nowe» вийшло вже після смерті письменника (1840).

З владою митець порозуміння не знаходив. Брав участь у польсько-литовському повстанні (1794); його «Барбару Радзивилівну» заборонив російський уряд.

Серед друзів та близьких знайомих М. – Г. Олізар, Т. Чацький, А. Горецький, Т. Косцюшко, А. Чарторийський, Є. Роговитин, Ф. Рудзьський, Я. Липоман та ін.

ПОВЕРНУТИ БАТЬКІВЩИНУ, з політичного кредо А. Фелінського

Нашу Батьківщину дай нам повернути, Господе!

МАЛО КОГО ОПЛАКУВАЛИ ТАК ЩИРО, з некрологу Є. Іванівського

Раптова смерть Фелінського до сліз схвилювала волинських громадян, викладачів та учнів. Мало хто був оплаканий так щиро...

Хоч раніше він за учительською професією не працював, проте випередив багатьох попередників і наступників, які протягом усього життя були віддані тому покликанню.

ДОКИ НЕ ЗАХОЛОНЕ КРОВ В НАШИХ ЖИЛАХ, з виступу Г. Олізара перед викладачами і ліцеїстами 21 червня 1820 р.

Ми у цю годину, незважаючи на непримиренність долі, з Тобою, з Тобою говоримо, даємо Тобі з сумом обіцянку, присягу, перед Богом дану, що доки остання краплина крові не захолоне в наших жилах, доки рід наш, рід наших друзів не загине, до тих пір Твої діти і

їх покоління щиро дружбу будуть знаходити на землі, до тих пір кожний молодий волинянин не перестане бачити, якою святою втіхою були тіні Чацького і Твоя!

ОТОЧЕНИЙ ЛЮБОВ'Ю, з нарису І. Савицького «Пишаюся тим, що я волинянин»
Замовчувані сторінки історії містять багато цікавого про відомих польських митців Андрушівщини, творчість яких свідчить, що вони не стояли обіч розвитку європейської культури. З нашим краєм пов'язані життя й діяльність Алоїзи Фелінського – відомого польського поета, драматурга і перекладача кінця XVIII – початку XIX століття. Примхлива доля спонукала його обрати місцем проживання Волосів (нині – село Андрушівського району Житомирської області). Дослідник творчості Фелінського В. Єршов зазначає, що в 1800 році він одружився й жив у родовому маєтку Осове Луцького повіту, за певну частину якого мусив сплатити матері та молодшому братові. Проте маєток, де мешкало всього 8 селян, а велику частину займав ліс, прибутку дати не міг. Поет спробував зайнятися торгівлею лісом, однак це призвело до розорення осівської спадщини.

З 1805 по 1813 рік поперемінно, а до 1819 року постійно А. Фелінський жив у Волосіві, маєтку дружини – Юзефи з Омецінських. Село приваблювало тим, що містилося неподалік Коростишева і Житомира – центру Волинської губернії, де проживали друзі поета.

За спогадами польського мемуариста XIX століття Є. Іванівського, нашого земляка, у Волосіві Фелінському ледь вистачало статку на вбоге життя. Незважаючи на це, саме тут він написав найбільше наукових праць з теорії літератури, художнього перекладу, історії, перекладав твори західноєвропейської літератури. Найважливіший твір Фелінського, – трагедія «Барбара Радзивіл» – писалася в Осові, Воютині (де жила мати), а потім у Волосіві. Її переклали німецькою і французькою мовами, з успіхом ставили на сценах західноєвропейських театрів. У нашому краї творчий доробок митця значно зріс, до самого ж письменника прийшло визнання європейського рівня.

23 лютого 1820 року у розпалі роботи, оточений любов'ю учнів та повагою колег і земляків, він передчасно помер від апоплексичного удару.

Г. Олізар і губернатор Волині Б. Гіжицький стали опікунами вдови і дітей, що сприяло поліпшенню їх матеріального становища. Крім того, Г. Олізар взяв на себе турботи про маєток у Волосіві, підготував і видав двотомне зібрання творів Фелінського. На форзаці другого тому розміщена репродукція духовного заповіту автора: «Пишаюся тим, що я волинянин. Мені приємно заявити вголос, що в той час, коли інші письменники займалися науками монархів, я винний у тому, що займаюся народом, серед якого живу і якому першому присвячую свою працю. А. Фелінський. Року 1815. Дня 8 квітня – у Волосіві». У Коростишеві, на мальовничій скелі по правому березі річки Тетерів, де любив відпочивати автор «Барбари Радзивіл», залишився напис його прізвища – Felinski – за розпорядженням Г. Олізара вибитий на камені.

ПОЛЯКІВ НАЗИВАВ ВІЛЬНИМ НАРОДОМ, з розвідки Я. Тазбіра «Хрестоматія перед судом нащадків»

У хрестоматію потрапили навіть ті фрагменти «Барбари Радзивілівни» Алоїзія Фелінського, які колись так обурили великого князя Костянтина.

Нагадаємо, що ще 1821 року влада заборонила ставити цю п'єсу і заборона зберігалася до самого кінця російського владцтва. Та й важко з цього дивуватися, якщо Фелінський постійно називає поляків «вільним народом», а Вежбовський з явним задоволенням це передруковує.

Не випадково було й те, що в хрестоматії зайняли багато місця звіти з різних сеймів, на яких монархові нагадували, що «ми тебе ...вільними голосами королем вибрали». У виголошених там промовах постійно звучить нагадування про те, які «великі свободи» одержали поляки.

СПЛУТАЙ ПОЛЬЩІ ПЛАНИ, пародія на «Гімн до Бога про збереження свободи» А. Фелінського і А. Горещького, яку приписують В. Антоновичу

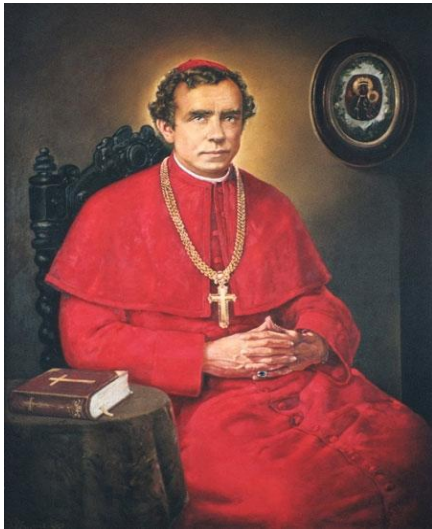
Боже, столь долгие годы терпевший
на земле Польшу на всеобщую беду,
каравший ею Западную Русь и Украину
и доведший нас до крайнего бедствия,
возносим пред Твоим алтарем молитву:
дай ей поскорее последний конец (гибель).
А если Польша захочет снова подняться (двинуться),
чтобы снова хозяйничать в Западной Руси,
то просим Тебя, Господи, спутай ее планы,
чтобы она послеэтой мысли пропала навеки;
будет уже нам возносить об этом молитвы,
дай ей поскорее последний конец.

ЗАЛИШИВСЯ НАПИС, бувальщина

За життя Алоїзій Фелінський мав сталу звичку відпочивати в одному і тому самому місці на березі Тетеріва. І після смерті все той же Г. Олізар розпорфдився вибити на сусідньому камені прізвище друга - «Felinski».

Цей напис можна побачити і сьогодні.

ФЕЛІНСЬКИЙ Зигмунт Щенни

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський. Священик, мемуарист. Зарахований до лику блаженних Папою Іоанном Павлом II (2002).

З шляхтянської родини. Мати, Фелінська Є., – письменниця, революціонерка (на Волині функціонує Товариство польської культури, яке носить її ім'я); дядько, Фелінський А., – поет, драматург, перекладач, теоретик літератури.

Народився 1 листопада 1822 р. в с. Воютині Луцького повіту Волинської губернії Російської імперії (нині – Луцький район Волинської області України).

Помер 17 вересня 1895 р. в м. Кракові (Польща).

Похований у родинному крипті в с. Дзвінячка Волинської губернії. Прах перенесено до базилики Святого Івана Хрестителя у Варшаві (1920).

Закінчив математичний факультет Московського університету, Житомирську і Петербурзьку духовні семінарії.

Був священиком Петербурзького костелу св. Катерини (1855-1857), викладачем Петербурзької духовної академії (1857-1862), Варшавським архієпископом (1862-1863), капеланом церкви маєтку графа Кешицького в с. Дзвінячка на Волині (1883-1895).

Засновник Конгрегації францисканок «Родина Марії», черниці якої присвячують себе вихованню дітей, піклуванням про хворих та старих (1857).

За підтримку польського Січневого повстання 1863 року засланий до Ярославля на 20 років з подальшою заборонаю повертатися до своєї єпархії (1865).

Наш земляк – автор «Мемуарів 1822-83 pp.» (1897).

Що стосується особистого життя, то наш земляк дуже рано втратив батька (1833), а невдовзі залишився і без матері, яку заслали до Сибіру 1838).

День пам'яті – 17 вересня.

Серед друзів та близьких знайомих Ф. – Ю. Словацький, А. Міцкевич, Ш. Токаржевський, К. Уейський та ін.

ЗАВЖДИ ЗАЛИШАТИСЯ В ПРАВДІ, з життєвого кредо З. Фелінського
Завжди йшов за тим, що вважав правдою або обов'язком.

МОЛИЛИСЯ... З ДОЗВОЛУ ГУБЕРНАТОРА, зі спогадів З. Фелінського
Католицька діаспора (в Ярославлі – **авт.**), котра нараховує декілька сотень осіб різного становища, з яких лише декілька десятків мали вищу освіту, прийняла мене з великою симпатією, радіючи, що більш не буде позбавлена духовної утіхи.
...Я обладнав будинкову каплицю, досить простору, таку, що вміщала нечисленних прихожан, проте губернатор заявив, що відвідувати її зможуть лише ті, кому він особисто дозволить. Про отримання ж дозволу кожен мав клопотатися самостійно.

МЕТЕОР, з статті з приводу перенесення архієпископського праху до Варшави в «Газеті Варшавській» за 12 квітня 1921 р.
Ця людина була великого серця і сильного характеру. Мов метеор із найчистішим блиском, він пролетів на трагічному фоні політичного життя Польщі 1862-1863 рр., будучи архієпископом митрополитом варшавським і членом Ради Стану.
Одразу прийнятий із недовірою, багатьма не зрозумілий і напосений жовцю ...опинився в пустці двадцятирічного вигнання над берегами Волги, щоб тихо, але активно і плідно жити пізніше в запущеному кутку Галичини. Нинішньому поколінню майже чужий, забутий – стає уособленням короткотривалості людської пам'яті .

ЛЮДИНА НЕПОХИТНОГО СУМЛІННЯ, з розвідки А. Михайлини «Слуга Божий
Архієпископ Зигмунт-Щенсн Фелінський. Син Волинської Землі»
Архієпископ Зигмунт-Щенсн Фелінський може бути в наш час взірцем справжнього розуміння Божих і людських справ. Цей Слуга Божий безсумнівно заслуговує на більшу пам'ять або повторне відкриття. Його моральна постава, а також постійне духовне вдосконалення у важких, не раз драматичних умовах виразно підтверджують постійно існуючу потребу освячення життя через властиве розуміння і вирішення завдань, які Бог визначив людині.
Справедливість вимагає того, щоб освіжити пам'ять про нього, як про людину, люблячу Бога і Вітчизну, здібну до цілковитої жертви.
Архієпископ Зигмунт-Щенсн Фелінський, повернувшись із вигнання з Ярославля над Волгою, оселився в Галичині, тому що до Варшави йому не дозволили повернутися.
Двадцять останніх років присвятив душпастирській праці серед простих людей у Дзвінячці, тихому, мальовничому селі, розташованому неподалік від Окопів Святої Трійці й Хотиня, у володіннях графині Олени Козебродзької.
За життя не завжди дооцінюваний, безупинно піддавався критиці, навіть осудженню, але завжди був вірним Церкві та народу. «Патріоти викреслили зі свого списку одного з великих синів Вітчизни. Необачно, розпаленими серцями, була заподіяна кривда людині, котра більше від них відчувала, далі дивилася, міцніше любила, довше страждала. А коли, черпаючи сили з цієї любові до Бога і Вітчизни, взяв на себе обов'язок оборони пригноблених і заступився за них найбільш гідним чином, відносно своїх поглядів, традицій, виховання, переконань, мусив скінчити життя за християнським принципом: Добрий пастир віддав свою душу за своїх овець... Нещодавні критики католицького архієпископа, схилили чола перед своїм пастирем» .

Отже, «коли входиш у поріг катедри, ступай із пошаною, бо йдеш слідами жертвовної крові поляків, і повертайся до праці готовим наслідувати найкращих синів Польщі» .
Архієпископ Зигмунт Фелінський увійшов у історію, як взірець людини із непохитним сумлінням і героїчними чеснотами.

ДИВИЛИСЯ ЯК НА КОЛАБОРАЦІОНІСТА, з «Словника святих» Я. Кротова
На Фелінського багато поляків дивилися як на колабораціоніста: адже його життя протікало в основному в Росії, причому без великих ускладнень. Влада нишком підтримували цю ілюзію. Полякам, аби ненавидіти «ставленика Москви» було досить того, що Фелінський закликав не співати патріотичних гімнів. Архієпископ же намагався відновити нормальний порядок церковного життя, клопотав про звільнення арештованих священників, заявив протест проти повішення духівника повсталих о. Агріпіна Конарського, а 15 березня 1863 р. надіслав імператорові листа із закликом покласти край насильству над поляками. Лист потрапив до французької газети, в результаті чого Фелінського заслали на двадцять років, які він провів майже в повній ізоляції. Рим домігся звільнення Фелінського, але повернутися до Варшави тому не дали.

ВІРЯНИ ПРИХОДИЛИ ЗДАЛЕКУ, з статті «Архіпастир-подвижник» на інтернет-порталі «Католики в Росії»

У 1870 р. Фелінський через фінансові утруднення – йому без пояснення причин припинили виплату пенсії – покинув займаний будинок (у Ярославлі – авт.), який був, за його свідченням, досить просторим, продав всі меблі і на околиці міста за 10 руб. на місяць зняв менше помешкання. Там же обладнав нову каплицю.
За свідченням друзів, пастир не тільки здійснював месу, але й сповідав, відвідував хворих, учив дітей катехізису. Нерідко до нього за благословенням приходили здалеку, і він широко відчиняв двері свого будинку.
Щонеділі архієпископ запрошував до себе на чай всіх прихожан. На Великдень громада за сумісною трапезою розговлялася освяченою їжею. На іменини і в роковини висвячування архієпископа вся парафія збиралася до нього на святкову вечерю.

ВІЗЬМЕМОСЯ ЗА РОБОТУ, зі спогадів Ш. Токаржевського «Без паспорта»
Коли в Ярославлі я запитав на приплаві у візника, чи знає він, де мешкає архієпископ Фелінський, він подивився на мене із здивуванням.
– Ще б я не знав, де живе «польський єпископ», – відповів, знявши шапку, – навіть маленькі діти тут знають його адресу.
...Міські чиновники, світські і духовні, заздрили такій його етичній перевазі. Злісні викази надходили до властей один за іншим. Лише коли виявилось, що в діяльності архієпископа немає ніякої політичної підоснови, і що вона суто добродійна, його залишили в спокої.
Коли слуга подала архієпископові картку, на якій я написав своє ім'я, той зараз же вибіг назустріч з розпростертими обіймами.
Під час довірчої бесіди, першої після стількох років розставання, із закутків наших сердець спливали спогади обставин, учасниками яких були ми, – спливали і спліталися у вінок з світлих, ясних і сяючих перлин, але й чорних, каламутних і злобних намистинок.
...А потім архіпастир сказав:
– Якщо вже ви вирішили пробратися на батьківщину без паспорта, – будьте готові до того, брате мій, що знайдете там безліч нових могил. А ті стежки, якими ми з вами ходили, як я чув, давно заросли травою, а ще гірше... багато які з них заповнили бур'яни.
– Повернувшись, дасть Господь Бог, станемо бур'яни викорінювати, дорогий архіпастирю! – гаряче запевнив я.
– Звичайно, брате мій, ми старанно візьмемося за роботу, – невесело усміхнувся Фелінський, і зітхнув.
Я зрозумів. Він, так само, як і я, передчував, що амністія обійде його стороною.

ПРИКЛАДОМ БУЛА МАТИ, з кореспонденції Г. Крючкової «Засланці – першовідкривачі Півночі»

«Микола Павлович щиро радів тому, що задавив гідру революції не лише в Польщі, а й у всій Європі ...і люди в зірках і позолочених мундирах так вихваляли його за це, що він щиро вірив, що він велика людина». Цими словами закінчується оповідання Льва Толстого «За що?» Емоційним підживленням в такій критиці царя для Толстого стали щоденники Єви Фелінської– білоруської революціонерки, учасниці повстання 1830 року (вони й склали основу оповідання). Її самовідданість, демократизм і патріотизм захопили не тільки Толстого. «Енциклопедичний словник» Брокгауза і Ефрона назвав Фелінську однією з найвидатніших російських жінок XIX століття.

У середині 1830-х вона організувала й очолила перше в світі Жіноче товариство– філіал таємної організації «Співдружність» Шимона Конарського. У 1838-му її заарештували і заслали до м. Березов пустельної Тобольської губернії. Тут Фелінська почала вести щоденник, який пізніше стане першим етнографічним джерелом про звичаї північних народів: хантів, мансі, ненців. Нині її «північні» спогади перекладені англійською, французькою, данською мовами.

СВЯТИЙ... СКЛАД, з повідомлення прес-служби Російської асоціації реставраторів «Відкриття головного нефа храму св. Катерини в Санкт-Петербурзі»

Відбулася офіційна церемонія відкриття головного нефа храму після багаторічного ремонту, значну допомогу в якому надало міністерство культури Російської Федерації і міністерство культури та національної спадщини Республіки Польща.

Собор святої Катерини– один з перших храмів в місті на Неві. ...Він нерозривно пов'язаний з багатьма подіями історичного і культурного життя Санкт-Петербурга, Росії і Європи. У 1798 році тут за указом Павла I поховали останнього польського короля Станіслава-Августа Понятовського. У 1813 році зі всіма військовими почестями в крипті храму упокоївся французький генерал Жан-Віктор Моро. У 1858 році в церкві відспівали Огюста Монферрана – знаменитого архітектора, творця Ісаакіївського собору.

Під час візитів до Петербургу церкву відвідували багато європейських знаменитостей: Оноре де Бальзак, Теофіл Готье, Олександр Дюма, Ференц Ліст, Мікалоюс Чюрнеліс. У церкві трудилися подвижники католицької церкви– блаженний Зигмунт Щенсний Фелінський і свята Урсула Ледуховська.

...15 серпня 1938 р. служби припинилися, і через три роки будівлю передали під склад.

ЧАЙКОВСЬКИЙ Михайло Іларіонович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський. Прийняв іслам як Мехмед Садик-паша.

Політичний діяч, письменник, журналіст. Псевдонім – Садик-паша.

З поміщицької родини. Батько, Чайковський І. , – підкоморій Житомирський, городничий воєводства Київського.

Народився 17 (29) вересня 1804 р. в с. Галчині Житомирського повіту Волинської губернії (нині – Бердичівський район Житомирської області України).

Звів рахунки з життям 6 (18) січня 1886 р. в маєтку Бірках Кролевецького повіту Чернігівської губернії Російської імперії (нині – Гадяцький район Полтавської області України). Похований за огорожею місцевого цвинтаря – надгробок не зберігся.

Закінчив Бердичівський пансіон Вольсея, Волинський ліцей (1820).

Учасник польського повстання (1830-1831).

Член французького Institut historique.

Друкувався в журналах «Киянин», «Reformateur», «Presse», «Російський вісник», «Revue du Nord», «Московські відомості», «Journal des Debats»

Перу Ч. належать книги «Козацькі оповідання» (1837), «Розмови» (184), «Українка» (1841), «Вернигора» (1838), «Кирджалі» (1839), «Ганна», «Стефан Чарнецький» (обидві – 1840), «Гетьман України», «Кошовата», «Овручанин» (усі – 1841).

За життя мав 12-томне зібрання творів (1862-1873).

Серед друзів та близьких знайомих Ч. – А. Чарторийський, С. Раєвський, Х. Ботев, Ф.-Д.-Л. Раглан, М. Глембоцький, А.-Ж.-Л. Сент-Арно, А. Замойський, Г. Раковський, М. Ігнат'єв, О. Гончаров та ін.

ПОЛІТИЧНИЙ ЗЛОЧИН, з професійного кредо М. Чайковського

Якщо людина, взагалі, здатна помилятися, то зятятість в помилці, виразно усвідомленому, є політичний злочин.

ПРОЦИНДРИЛИ ГРІШ ВДОВИ, зі спогадів М. Чайковського

Поляки відійшли за кордон, маючи 130000 відмінного і добре озброєного війська... У них не було однастайності, не було певної мети, не було короля, а Річ Посполита гуляла і проциндрила гріш вдови, свою добру славу і свою святу справу.

...Коли я побачив це місто (Стамбул – **авт.**), схоже на наш старий Київ, то сказав в душі, що йому справді належить ім'я Царград, тому що це столиця не лише царства слов'янського, але й царства усесвітнього.

НЕ ЗНОСИВ ПОЛЯКІВ, зі спогадів В. Кельсієва

Католиків і поляків він (Чайковський – **авт.**) не зносив, проте обстоював за сімейними традиціями свободу Південної Росії.

КВАЗІКАВАЛЕРІЙСЬКИЙ ПОЛК, зі спогадів Т. Лапінського

Один квазікавалерійський полк, котрий навряд чи на десяту частину складався з поляків і дуже погано екіпірований, служив ...султану... під командою генерала Чайковського... і настільки виділявся серед турецької кавалерії, що сердар поставив перед Портою питання про створення другого полку того ж типу.

Граф Замойський і зайнявся створенням і організацією цього полку.

ОБСТОЮВАВ ІДЕЮ ПАНСЛАВІЗМУ, з розвідки В. Войнова «Чайковський Михайло Іларіонович (Садик-паша)»

Ще в дитинстві Чайковський втратив батька і перші роки життя перебував під сильним впливом діда, людини дуже своєрідної. ...Надзвичайний українофіл і прихильник аристократизму у дусі козацтва і шляхетності. ...У родині дід Чайковського був самодуром і деспотом: як старий Бульба, він стріляв в свого сина, який вислужився в російських військах, і мало того не вбив.

Михайло Чайковський виховувався як справжній козак: займався полюванням з соколами, скакав верхи, слухав думи.... Тоді, мабуть, і зародилися його українофільські симпатії. Смерть матері завадила його вступу до Варшавського університету, а смерть багатія-дядька зробила поміщиком. Він присвятив себе господарству і вів спосіб життя тодішньої шляхти, яка веселилася, вдавалася до гульні і відчував великий потяг до простолюття. Наближався 1830 рік. Чайковський часто їздив до Києва на «контракти», де у той час йшла підготовча робота до повстання і панував «всеслов'янський» настрій, що цілком відповідало тим враженням дитинства і школі, під якими він виріс.

...Діяльність Чайковського в Туреччині була направлена на дві цілі: підтримка польської справи і відновлення козацтва, яке мало об'єднати всі слов'янські нації, включаючи і Польщу.

ВПРАВНИЙ ІНТРИГАН, з книги Є. Тарле «Кримська війна»

Дивною людиною був цей Михайло Чайковський. Фантазер, дилетант в політиці і в белетристичній літературі, де він теж трудився, польський патріот, що часом захоплюється, часом зовсім особливого, оригінального типу українофіл, котрий мріє про якусь фантастичну польсько-українську козацьку республіку, людина з поривами благородства і разом з тим здатний іноді на несподівані і дуже непривабливі вчинки, – Михайло Іларіонович Чайковський давно вже складав предмет нескінченних балачок в польській еміграції.

...Старий князь Адам Чарторийський пестив Чайковського і вважав його мало не головним оплотом, надією для польської справи в дунайському поході. Однак інші вожді польської еміграції не любили Садик-пашу, наприклад, граф Замойський не міг пробачити йому релігійного відступництва, переходу до ісламу.

У 1854 р. становище Наполеона III в польському питанні залишалося дуже ...делікатним. Відновлення Польщі було, щоправда, йому бажане, проте зовсім не було для нього першочерговим завданням, і він розумів, що це може затягнути війну з Росією до безкінечності.

А з іншого боку, Франц-Йосип і Буоль дуже підозріло дивилися на ці переговори і стосунки Адама Чарторийського з французьким двором: адже відновлення Польщі загрожувало відторгненням від Австрії польських областей, що увійшли до складу Габсбурзької монархії за трьома розділами Польщі в XVIII сторіччі.

...До Парижа надходили сумні звістки від польського патріота Сатурніна Клечинського з турецького табору, де він спостерігав Чайковського. Виявлялося, Садик-паша не дуже добре і зовсім не щиро ставиться і до пана князя (Чарторийського) і до пана графа (Замойського) й інтригує де тільки може і проти них, і проти польської справи.

МАВ ПЕНСІЮ І ВІД СУЛТАНА, І ВІД ЦАРЯ, з дослідження О. Пригаріна і Д. Сеня

«Михайло Чайковський: біографічний портрет на тлі епохи»

Біографія цієї особи не вписується в звичайні уявлення і офіційні версії історій тих держав, яким вона служила. Напевно, лише XIX століття могло породити таку долю – письменник, революціонер, польський і/або український націоналіст, панславіст на турецькому ґрунті, успішний вищий чиновник Османської Порти, французький шпигун. У всіх починаннях Чайковському вдалося досягти значних результатів.

...А. Чарторийський відводив йому важливе місце в реалізації масштабного плану боротьби з Росією – невід'ємної частини польського націоналізму XIX століття.

У середині 1840-х років Микола I домігся від Франції, щоб Чайковського позбавили французького паспорта. За пропозицією султана той прийняв іслам, одержавши нове ім'я – Мехмед Садик, тобто Михайло Вірний, генеральське звання «міріамір-паша», а також довічну пенсію в 60 тисяч піастрів і великий маєток поблизу Стамбула.

...У 1872 році ...М. Чайковський отримав дозвіл Олександра II на повернення до Росії. «Відставний генерал-лейтенант турецької служби», який одержував пенсію і від султана, і від царя, переїхав до Києва. Там він швидко став місцевою знаменитістю. Проте рідко з'являвся на людях. Частіше гуляв самотньо дніпровськими горбами. Решту ж часу проводив за письмовим столом, працюючи над мемуарами, які були видані в журналі «Київська старина» вже після його смерті.

ІСТОРІЮ РИХТУВАВ ПІД ВЛАСНІ КОНЦЕПЦІЇ, з статті «Видатні поляки на Волині» на luckkg.polemb.net

Чайковський був вихований у середовищі заможної волинської шляхти, у родині з козацькими традиціями, він захоплювався баченням ідеалізованої козаччини, у її відродженні він бачив шлях до здобуття Польщею незалежності, а у зв'язку з відродженою монархічною державою – майбутнє процвітання Польщі. Свої погляди, які пропагував також і пером, намагався втілювати, змінюючи орієнтації та покровителів, не втрачаючи однак при цьому віри у правильність своєї ідеї.

Козаків він поетизував, а історію схиляв до власних концепцій.

Екзотика та поезія козаччини, стрімкі сюжети його творів, вміле оперування композиційною технікою, пластика чуттєвих образів, особливо природи та батальних сцен, патріотичний ліризм забезпечили читацький успіх цієї спонтанної, неглибокої, але захоплюючої щирістю та натуральністю творчості.

ТРИ ВІЙНИ, ТРИ ШЛЮБИ, ТРИ ВІРИ, з нарису S. Tsalyka «Українець Садик-паша» Михайло Чайковський – особа унікальна і в той же час загадкова. Польський офіцер, французький журналіст, комендант столиці Румунії, турецький генерал, талановитий український письменник, у якого одну з сцен запозичив навіть Тарас Шевченко для поеми «Гайдамаки», – все це він. На його повне неймовірних пригод життя припало... три війни, три шлюби і три віри.

У 1828 р. молодий поміщик одружився вперше на доньці полковника Карла Ружицького, і за порадою тестя записався офіцером в польський полк, яким той командував. Проте незабаром цей полк, серед інших, повстав, вимагаючи проголошення незалежності Польщі, котра перебувала тоді у складі Російської імперії.

Побоюючись цілком реального арешту, Михайло був вимушений прийняти іслам і вступити на турецьку військову службу під ім'ям Садик-паша. Тоді ж Чайковський одружився на доньці професора математики з Вільнюса Андрія Снядецького.

...Греція запам'яталася ще й тим, що звідти він привіз третю свою дружину.

...68-річний відставний турецький генерал вибрав Київ – стародавню українську столицю.

Тут він в 1872 р. прийняв православ'я. Тут же народилася і його донька – до речі, хрещеним батьком малюнка став російський імператор Олександр II.

Родина перебралася до маєтку Борки (Бірки) Кролевецького повіту Чернігівської губернії.

Молода гречанка-дружина мало піклувалася про 82-річного чоловіка. Її більше цікавив керуючий маєтком. Старий ревнивець, дізнавшись про все, пішов з дому і оселився у свого приятеля, що мешкав в сусідньому селі.

Але виявилось, що пересуди й кепкування наздогнали його і там. У ніч з 5 на 6 січня 1886 р., в стані повного відчаю, Чайковський пустив собі кулю в скроню.

ЧАЦЬКИЙ Тадеуш

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
З шляхтянської родини.

Народився 28 серпня 1765 р. в м. Порицьку Речі Посполитої (нині – с. Павлівка Іваничівського району Волинської області України).

Помер 8 лютого 1813 р. в м. Дубно Волинської губернії Російської імперії (нині – районний центр Рівненської області України).

Отримав домашню освіту.

Працював інспектором шкіл Волинської, Подільської, Київської губерній (1803-1813).

Член Казначейської комісії Речі Посполитої.

Співзасновник варшавського Товариства приятелів наук (1800).

Співфундатор одеського Польського торгового дому (1801).
Співзасновник варшавського Комерційного товариства (1803).

Досліджував можливості торгівлі з Туреччиною та Молдавією; працював над створенням точної гідрографічної карти Польщі та Литви; пропагував збір народних пісень та переказів, як джерел історії дохристиянської епохи.

Його офіційно призначили продовжувачем написання «Історії польського народу» А. Нарушевича.

Перу Ч. також належать «Замітки про польську торгівлю», «Про назву Україна й початки козаків», книги «Про литовське та польське право» (1800-1801), «Дослідження про євреїв» (1807).

Серед друзів та близьких знайомих Ч. – М. Карамзін, Г. Коллонтай, В. Бессер, Е. Словацький, Ф. Шайдт, Ю. Чех та ін.

Київ проковтне, з освітянського кредо Т. Чацького
Київ проковтне не тільки Кременець, а й Вільно.

Ти любив світ, з повісті Т. Шевченка «Варнак»

Возвращаясь из Почаева, я зашел в Кременец посмотреть на к о р о л е в у Б о н у и на воздвигавшиеся в то время палаты или кляштор для кременецкого лицея.

Мир праху твоему, благородный Чацкий! Ты любил мир и просвещение! Ты любил человека, как нам Христос его любит заповедал!

Лідер просвітництва, з оцінки діяльності Т. Чацького М. Володимирським-Будановим

Кременецький ліцей став вінцем, що завершував будову просвітництва, збудовану Чацьким. За його ідеєю, це був... заклад найвищого рівня в краї для всіх інших його навчальних закладів.

Найліберальніший поляк свого часу, з розвідки Н. Римар «Тадеуш Чацький»

Він був людиною невичерпної енергії, чудового розуму, рідкісного темпераменту і шаленої ерудиції, пристрасним патріотом і любив Польщу, що не заважало йому бути одним з найліберальніших поляків свого часу.

У 40 років Чацький повністю «йде» в просвітницьку і культурну діяльність. Він намагається привернути увагу польської громадськості до долі гнаних народів, внаслідок історичних причин позбавлених ...батьківщини.

Тема історії і культури євреїв зацікавила його настільки, що він поклав на неї кілька років життя. В процесі роботи Чацький зібрав колосальний матеріал – його бачили в бібліотеках Любліна, Варшави, Кракова, в сховищах монастирів, він отримав доступ до Ватиканської бібліотеки, прусський король Фрідріх-Вільгельм дозволив йому обстежувати таємний архів хрестоносців в Кенігсберзі.

Ефективні менеджери освіти, з дослідження Н. Сейко «Василь Каразін і Тадеуш Чацький – фундатори вищої освіти України початку XIX століття»

На Правобережжі Адам Чарториський співпрацював у справі розбудови мережі шкільництва з Тадеушем Чацьким. Призначений візитатором шкіл Волинської, Київської, Подільської губерній, Т. Чацький реорганізував та відкрив багато шкіл, в тому числі й на території Волині– Житомирщини, а саме: в Овручі, Любарі та Житомирі. Загалом на Волині ним було засновано 126 парафіяльних училищ.

У 1803р. Т. Чацькому вдалося досягти угоди з католицьким духовенством про те, що при кожному костьолі буде утримуватися парафіяльна школа... Крім цього, візитатор запропонував реорганізувати орден василіянців з чернечого у виховний, щоб зберегти

училища в Любарі та Овручі після скасування єзуїтського ордену.

...Крім Волинського ліцею, який Т. Чацький прагнув підняти до рівня університету, він опікувався гімназіями, початковими школами і прагнув знайти добродійні пожертви для них.

Т. Чацький став справжнім проповідником добродійності. Його промови й звертання, аргументовані й патріотичні, дали змогу зібрати таку кількість едукативних фондів, що за 10 років дозволило відкрити 85 парафіяльних училищ на Волині, 26 – на Поділлі, 15 – в Київській губернії.

Він особисто звертався до місцевих губернаторів, предводителів дворянства з рекомендаційними листами від міністра освіти та А. Чарториського і збирав кошти на устрій гімназії в Кременці. Крім того, він вклав в цю справу 2/3 свого власного капіталу.

Неповторна духовна атмосфера, з статті П. Кралюка «Волинські Афіни» на Кременеччині»

Одним із таких діячів був Тадеуш Чацький, який належав до сполонізованих українських аристократів. Народився він на Волині, мав помістя на території цього краю. Володів великою бібліотекою з 20 тисяч книг, серед яких було 8508 стародруків, 1558 рукописних томів. Також там зберігалося 146258 різноманітних історичних документів.

Вивчав історію, право, економіку та сільське господарство Польщі, запропонував польському сеймові ряд проектів господарських реформ.

Під опікою Чацького розвивалася наукова бібліотека. Для навчальних потреб із Європи привозилися книжки й наукові журнали. У 1834 р. у ній нараховувалося 24379 творів у 34378 томах, у тому числі чимало цінних видань та стародруків. Зокрема, серед останніх була знаменита Острозька Біблія 1581 року видання.

...Гордістю гімназії став ботанічний сад, що не поступався ботанічним садам кращих європейських університетів. У ньому нараховувалося близько 12 тисяч рослин і дерев, привезених із різних країн – Данії, Швеції, Фінляндії, Австрії, Польщі, Росії тощо.

Чацький дбав про те, щоб усі учні мали однакові умови для навчання. Для бідних молодих людей, які добре навчалися, він намагався організувати стипендії, місця у безплатних або пільгових пансіонах.

Цей навчальний заклад творив у Кременці неповторну духовну атмосферу. Не дивно, що серед його вихованців знаходимо чимало видатних учених, письменників, поетів. Найбільш знаний серед них поет-романтик Юліуш Словацький.

Кременецький ліцей фактично проіснував до 1834 року. Формальним приводом для його закриття стало Польське повстання 1830-1831 рр.

Про назву «Україна», з кореспонденції Т. Дишканта «Творець у тіні»

Після погрому Запорозької Січі й всього українства в Російській імперії з'являється, як писав Михайло Грушевський, «надзвичайно талановитий» твір російською мовою – «Історія русов».

...У вступі й на початку твору таємничий автор досить завзято веде полеміку з невідомими польськими авторами (чи автором) щодо походження України й козацтва. Цим польським автором, цілком вірогідно, міг бути Тадеуш Чацький, уродженець Волині, польський вчений, діяч в галузі освіти.

1813 року він пише твір, який називається: «Про назву «Україна» і зародження козацтва». Значна частина польських і українських земель майже одночасно опинилася під владою Російської імперії. Але, як пише у своїй історії Н. Полонська-Василенко, 1807 року Олександр I відновив польську адміністрацію у Польщі, а шкільні справи були віддані під керівництво самих поляків і, зокрема, Т. Чацького. Звичайно, що нічого подібного українство в Російській імперії не мало.

Але для української шляхти в ці часи трапилася ще одна неприємність. Російська імперська геральдична канцелярія десь близько 1800 року піддала сумніву, що «тут (в

Україні) могли бути «справжні дворяни». Прокотилася хвиля обурення й протестів серед української знаті, а активна її частина взялася збирати історичні документи, писати статті, дослідження про славні діяння своїх предків.

...Автор «Історії русів» мав не тільки яскравий літературно-драматичний таланти, але й досить велику сміливість, щоб випустити твір у світ.

Голова Чацького, бувальщина

На околиці Житомира на березі річки Тетерів височіє масивний скельний виступ. Його у народі називають «Голова Чацького». Чому?

За однією з легенд, доньку-красуню бідака-полісянина для власних утіх намагався викрасти місцевий багатійко. Та батько нещасної похопився і став в її оборону. Поєдинок закінчився тим, що добродій Чацький упав у річку – більше його ніхто ніколи не бачив. А ось на крутоярі за ніч пагорб перетворився на голову загиблого.

ШИМАНОВСЬКИЙ Кароль

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії Національний статус, що склався у світі: польський. Композитор, піаніст, педагог, письменник. Фундатор сучасної польської національної композиторської школи. З поміщицької родини.

Народився 24 вересня (6 жовтня) 1882 р. в с. Тимошівці Єлисаветградського повіту Херсонської губернії Російської імперії (нині – Кам'янський район Черкаської області України).

Помер 29 березня 1937 р. в м. Лозанні (Швейцарія).

Похований на цвинтарі «Скалки» в м. Краків (Польща).

Закінчив Єлисаветградське земське реальне училище, приватну музичну школу Г. Нейгауза (1901), навчався у

композитора З. Носковського (1901-1905).

Працював у Єлисаветградському музичному відділі Народного комісаріату освіти (1917-1919), ректором Варшавських консерваторії (1927-1929), Музичної академії (1930-1932).

Почесний член Міжнародного товариства сучасної музики.

Доктор honoris causa Ягелонського університету.

Кавалер польського хреста Почесного легіону.

Як композитор дебютував концертною увертюрою ораторії 12 та варіаціями на народну тему ораторії 10 для фортепіано у Варшавській філармонії (1906).

Потім настала черга опер «Хадит» (1913), «Король Рогер» (1924), балетів «Мандрагора» (1920), «Розбійники з Татр» (1932), кантати «Stabat Mater» (1926), Другого концерту для скрипки з оркестром (1933).

В Україні наш земляк, зокрема, написав Другу і Третю симфонії (1910; 1916), цикли «Міфи» і «Маски» (1915; 1916).

Наш земляк – автор «Пісень на слова Рабіндраната Тагора» та «Пісень божевільного муєдзина», «Любовних пісень Хафіза», «Ноктюрн і тарантела», «Колискова», транскрипції трьох каприсів Паганіні.

Перу Ш. належать роман «Ефеб», книга «Вибрані статті та листування» (1963), низка статей про естетичну роль мистецтва і музичної критики, нариси про Ф. Шопена, М. Равеля, І. Стравінського, О. Скребіна.

В с. Тимошівка Кам'янського району Черкаської області функціонує музейна кімната Шимановського.

В Кіровограді відкрито музей музичної культури імені Кароля Шимановського (1991).

У Києві пройшли благодійний концерт циклу «Митці – за духовне відродження України» в рамках якого було організовано виставку плакатів, присвячену творчості Ш. (2001). У Харкові відбувся IX Відкритий фестиваль польської та української музики імені Ш. (2007).

Серед друзів та близьких знайомих М. – П. Коханьський, Я. Івашкевич, Г. Нейгауз, А. Нікіш, Л. Ружицький, Р. Штраус, А. Рубінштейн, З. Носковський, А. Шелюто, В. Гольдфельд, С. Висоцька, С. Пузенкін, М. Завирський, Г. Фітельберг, І. Стравінський, М. Карлович та ін.

ТАЄМНИЧЕ СВІТЛО, з творчого кредо К. Шимановського
Історія людства, власне, історія його мистецтва. Це таємниче світло, котре *зсередини* осяває справжній сенс явища.

УКРАЇНУ ВІДЧУВАВ ДУШЕЮ, зі спогадів К. Шимановського
Народився ж бо я на Україні, там пройшло моє дитинство, я відчував її усією душею, кохав її благодійний клімат, її буйність та солодкість...
...Є щось у глибині, що, незважаючи на зовнішні переміни, ніколи не змінюється, завжди залишається таким самим, майже як у дитинстві.

СПІЛЬНА МОВА, зі спогадів З. Мичельського
Я завжди мав враження, що в Шимановського недооцінюють той елемент, який я називаю «українсько-сицилійський»...
Лише Ярослав Івашкевич, який походить теж із тих країв, розуміє ці справи...
Ми не усвідомлюємо, як сильно це «кресове» походження єднало людей звідти, як багато було в них спільних рис, передусім замилювання українськими безмежними просторами, що дозволяло їм знайти спільну мову.

ЧИСТЕ ДЖЕРЕЛО НАЦІОНАЛЬНОГО ДУХУ, з нарису О. Полячка «А чи не могли б ви показати мені просто велике поле пшениці?»
В український період життя та творчості Шимановський уникав безпосередніх зв'язків із фольклором, не цитуючи ані українських, ані, за винятком однієї, польських народних мелодій. Через це деякі сучасні йому польські критики закидали митцю відсутність національного характеру, звинувачували в космополітизмі. Полемізуючи з ними, Шимановський наполягав на тому, що глибокий національний дух б'є в його композиціях чистим джерелом, хоч якими б «ненародними» видавались «Метопи», «Маски» чи «Міфи». У своїх роздумах над вираженням національного в мистецтві він афористично назвав музику «ароматом квітки певної культури».
Тож коли Шимановському, що перебував у Франції у зв'язку з підготовкою паризької прем'єри свого балету «Гарнасі», головну роль у якому грав українець за походженням Серж Лифар, земляки запропонували у вільну хвилину оглянути старовинні французькі замки, він спитав: «А чи не могли би ви показати мені просто велике поле пшениці?».

ЗАВЖДИ В ДОРОЗІ, з автореферату дисертації А. Середенко «Камерно-інструментальна творчість К. Шимановського (до проблеми індивідуального стилю композитора)»
Спрямованість творчих пошуків Шимановського визначалася тяжінням до традицій західноєвропейського мистецтва (головним чином, французької та німецької композиторських шкіл), російської музичної культури, усвідомленням ним власної місії митця, що жив у культурному середовищі, де співіснували різні етноси та діяли різні національні впливи. За влучним зауваженням І. Белзи, Шимановський «був завжди у дорозі», маршрут якої відбивав зміни його художньо-естетичних поглядів та значну еволюцію індивідуального стилю.

З 1919 року він остаточно переїздить до Польщі і з ентузіазмом звертається до дослідження маловідомих пластів фольклору, до вивчення особливостей ладоутворення, організації форми, манери виконання народних гуральських пісень. Це обумовлює глибокі зміни у музичній мові митця. Творчість Шимановського завжди розвивалася у синтезі різноманітних впливів. Вже у ранні роки виявилася його дивовижна здатність прийняти і зрозуміти чужу точку зору, іншу традицію, що відбилося у прагненні охопити та синтезувати різні явища.

Відкритість до асиміляції різних джерел характеризує як стилістику, так і зміст його музики.

Слід підкреслити характерне для композитора прагнення до постійного ладогармонійного та фактурного оновлення. Це сприяє посиленню напруження та експресії. Всі повторення, що зустрічаються в оригіналі, замінені новими варіантами, які динамізують форму. При цьому особлива увага приділяється досягненню композиційної рівноваги та збереженню конструктивної логіки.

...Втілення різних аспектів ліричного, аж до гіпертрофованого, складає головну ідею творчості Шимановського. Не схильний до епіки, він навіть драматичне трактує не як відбиток подій, а швидше як рефлексію почуттів на такі події.

Стиль Шимановського можна віднести до інтровертного, де переважають асиміляція та перетворення. Інтеграція елементів різного походження дає змогу визначити його як полілексичний, а структуру охарактеризувати як вільно-централізовану, у якій переважає тенденція вільного функціонування різноманітних елементів. ...Новаторське та традиційне своєрідно переплавилися в індивідуальному баченні світу та власній системі музичного мислення дійсно національного митця, що стояв біля витоків польської композиторської школи XX сторіччя і відкрив нову сторінку в її розвитку.

ЙОГО МУЗИКА СУПЕРЕЧОК НЕ ВИКЛИКАЛА, з книги Е. Ентліса «Силуети композиторів XX сторіччя»

Ім'я Кароля Шимановського увійшло в історію польської музики як одне з найзначніших після Шопена, як ім'я композитора, чия творчість стала врівні з найцікавішими явищами музичного життя XX століття. Цікавість до його музики виникла буквально з перших кроків, коли з'явився у Варшаві двадцятирічний хлопець, виходець з глухої української провінції. Він уразив поважних музичних арбітрів тонкістю смаку і культури, талановитістю привезених на їх суд творів. Музика Шимановського не викликала ні суперечок, ні навіть двох думок. Ясно було, що вона дуже талановита, і що біля її колиски перебував Шопен.

...Якщо не брати у розрахунок Станіслава Монюшко, автора декількох видатних оперних партитур і, в першу чергу – «Гальки», то післяшопенівське п'ятидесятиріччя мало чим збагатило польську музичну культуру. Камерна і симфонічна музика не піднімалася вище за рівень посередності. Дилетантизм, а звідси і поганий смак панували в багатьох жанрах творчості і виконання.

...Першим з польських композиторів відгукнувся на заклики часу Мечислав Карлович, котрий замилювався імпресіоністами, проте основну творчу данину сплачував ще неоромантизму.

...Саме з такого роду труднощами «Молода Польща» декларує боротьбу. За нову польську музику, яка не втрачає своїх національних традицій і в той же час не відстає від досягнень музики європейської! Таке було гасло і реальна платформа. І друге – боротьба за справжній професіоналізм.

...З серпня 1922 року Кароль Шимановський, за висловом одного з біографів, належить до людей, які «без Закопане жити не можуть». Йдеться про курорт в Татрах, де хворі туберкульозом шукали порятунку або хоч би відстрочення неминучого.

Останні 15 років життя він проводив здебільшого в сумній атмосфері гірських санаторіїв Польщі і Швейцарії. Сили танули. ...Зрозуміло було, що кінець близький. Не тільки

Варшава, вся Польща проводжала його в останню дорогу. І коли закінчилася траурна церемонія, відзвучали промови, відголосив марш з «Загибелі богів», ...чотири народні музиканти спустилися з Татр. Ян Оброхта, Станіслав Оброхта, Анджей Слodicька і Вацек Мруз налаштували свої скрипки, повернули їх деками до могильного горба і сумно, по-простому, «по-гуральськи» заграли свої мелодії.

БЛАГОДІЙНІ КОНЦЕРТИ, з статті М. Черкашиної «Сад музичних мрій Кароля Шимановського»

Палкими шанувальниками творчості й особистості Кароля Шимановського стали талановиті українські музиканти – скрипаль Олесь Семчук і піаністка Ганна Середенко. Це з їхньої ініціативи і за їхньою участю організовано та проведено цикл монографічних концертів, присвячених музиці видатного польського композитора.

Вечір в колонному залі імені М. Лисенка Національної філармонії України складався з двох відділень. У першому прозвучали камерні твори композитора різних років – від витриманої в пізньоромантичному ключі ранньої Сонати для скрипки й фортепіано до віртуозних обробок знаменитих каприсів Паганіні, які представляють зрілу творчість майстра. Між цими крайніми точками розмістилася дивовижно тонка й вигадлива п'єса «Дріади й пан» із циклу «Міфи». Її виконання можна було охарактеризувати як кульмінацію та коштовну прикрасу всього вечора.

Шимановський постав у цій п'єсі поетом вишуканого звукопису й живої творчої фантазії, тоді як його інтерпретація Трьох каприсів Паганіні дозволила музикантам продемонструвати віртуозну майстерність, темперамент, чудову ансамблеву зіграність. Хотілося від душі поздоровити всіх нас: в Україні народився чудовий дует не просто професіоналів високого класу, а й беззастережно відданих мистецтву натхнених артистів, бо саме Олесь Семчук і Ганна Середенко виступили ініціаторами проведення циклу благодійних концертів «Творці – за духовне відродження України».

Олесь Семчуку, Ганні Середенко й Володимирі Сіренку виділені річні стипендії, які дозволять розвинути та продовжити розпочатий ними концертний цикл. Хочеться вірити, що духовне відродження України справді настане, якщо за справу беруться такі неординарні таланти.

ШУЛЬЦ Бруно Якубович

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії

Національний статус, що склався у світі: польсько-єврейський.

Письменник, графік, перекладач.

З міщанської родини. Батько, Шульц Я., – крамар.

Народився 12 липня 1892 р. в м. Дрогобичі Австро-Угорської імперії (нині – районний центр Львівської області України).

Розстріляний гестапівцями 19 листопада 1942 р. в м. Дрогобичі Австро-Угорської імперії (нині – районний центр Львівської області України). Місце поховання – не відоме.

Закінчив Дрогобицьку гімназію, навчався у

Львівському політехнічному інституті (1913-1914), Віденській академії мистецтв (1914-1915), стажувався в Парижі та Варшаві.

Працював вчителем гімназії ім. Владислава Ягайла (1924-1941).

Лауреат Золотого Лавра Польської Академії Літератури (1938).

Друкувався в часописах «Wiadomosciami Literackimi», «Studia».

Перу Ш. належать книги «Цинамонові крамниці» (1934), «Санаторій під клеписдрою» (1937), есе «Міфологізація реальності», стаття «Зоф'я Налковська на тлі своєї нової повісті» (1939).

Перекладав «Процес» Ф. Кафки.

Цикл малюнків «Ідолопоклонна книга» викликав різну реакцію – від визнання нашого земляка як талановитого художника до звинувачень у порнографії. Частина його доробків виконана складною і рідковживаною технікою «cliche-verre» (продряпування на засвіченому фотопапері).

Під час входу на Західну Україну радянських військ Ш. змушують намалювати портрет Й.Сталіна й полотно «Звільнення народу Західної України». Потім арештовують за використання «націоналістичних» блакитних і жовтих кольорів.

За творами нашого земляка Т. Кантор поставив спектакль «Клас, що помер»; В. Хас зняв художній фільм за повістю «Санаторій під клеписдрою»; С. і Т. Куай – анімаційні фільми «Вулиця Крокодилів». У свою чергу, Д. Вулріч поставив оперу «Вулиця Крокодилів». Життю та творчості нашого земляка присвятили романи Д. Гроссман «Бруно» (1986), С. Оззік «Месія із Стокгольма» (1987), У. Ріккареллі «Людина по імені, здається, Шульц» (1998), повість-хроніку Б. Хазанов «Чудотворець» (1990).

У США кращого зарубіжного автора року відзначають премією Ш.

За ініціативи ЮНЕСКО планета відзначила рік Бруно Шульца (1992).

Українською мовою твори Ш. перекладали А. Шкраб'юк, М. Яковина; російською – А. Еппель, Л. Цив'ян.

Збірка рукописів, рисунків, графік та листів Бруно Шульца зберігається у Варшавському музеї Літератури ім. А. Міцкевича, декілька рисунків – у Львівській галереї мистецтв.

У фондах відділу мистецтв Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України нещодавно була виявлена одна з графік Шульца, яка вважалась втраченою.

Музей «Дрогобиччина» має на збереженні кілька реставрованих фресок з вілли Ландау. Євреї вирубали п'ять фресок Б. Шульца в Дрогобичі й вивезли до меморіального музею Холокосту в Ізраїль (2002).

Серед друзів та близьких знайомих Ш. – В. Ріфф, Ю. Тувім, Д. Вогель, С. Віткевич, Д.Фогель, З. Налковська, В. Гомбрович, А. Плоцкер, Г. Кжетуська, С. Подгурський, Т. Бреза та ін.

КВИТОК ДО ДИТИНСТВА, з життєвого кредо Б. Шульца

Мистецтво, яке мені найближче – це вміння повертатися в минуле, у дитинство. Коли б була можливість спрямувати час у зворотний бік, якоюсь прихованою стежкою потрапити в дитинство, знову пережити його повноту і всеоб'ємність – це стало б надбанням «геніальної, месіанської доби», яку обіцяють і якою клянуться всі міфології світу.

ОСТАННЄ ДНО, з творчого кредо Б. Шульца

«Крамниці» – духовний родовід, оскільки в ній відтворено духовне походження аж до тих глибин, де воно переходить у міфологію, тоне в міфологічному сні. Мені завжди здавалось, що витoki індивідуального духу, якщо досить глибоко дослідити їх, губляться в яких-небудь міфічних нетрах.

Це останнє дно, далі якого проникнути не можна.

ЧИТАТИ СЕБЕ, з листа Б. Шульца Р. Гальперну від 5 грудня 1936 р.

Читаю «Жахиття» Зегадловича. Захоплює і тривожить. За його книжкою мені привиджуються контури іншої, яку я хотів би написати сам. От і зрозумій, яку з них читаєш – ту, що в руках, чи ту, що задумав, але не написав?

Як на мене, то найкраще читати саме так – відчитуючи поміж рядків самого себе, свою власну книжку.

НЕ ПРОЖИТИ ЖИТТЯ, з листа Б. Шульца Р. Гальперн

Якось я прохопився спросоння з раптовим розпачем від того, що життя пролітає, а я нічого не затримую з нього. Коли б такий розпач тривав довго, можна було б ошаліти. А може колись цей розпач прийде та осяде назавше, коли вже буде пізно жити...

Це є найбільше нещастя – не прожити життя.

СМЕРТЬ ЗАТЬМАРЮЄ БУТТЯ, з повісті Б. Шульца «Санаторій «Під клепсидрою»

Покоївка тихо увійшла у м'яких пантофлях і дотикалася пальцями мого плеча.

– Пан лікар запрошує вас, – мовила, оглядаючи свої нігті... – Це лікареві двері, прошу увійти.

Лікар Готард прийняв мене, стоячи посеред покою. Був малого зросту, широкоплечий, чорноволосий.

– Ми отримали вашу депешу ще вчора, – сказав. – Вислали на станцію санаторського візка, а ви приїхали іншим потягом. Ба! Залізничне сполучення не найліпше. Як почуваетесь?

– Батько ще живий? – запитав я, утоплюючи неспокійний погляд у його усміхненому обличчі.

– Живий, звичайно, – спокійно витримав мій палкий погляд. – Зрозуміло, в зумовлених обставинах меж, – спокійно додав, мружачи очі. – Знаєте так само, як і я, що з точки зору вашого дому, з перспективи вашої вітчизни – батько помер. Того не можна цілком відшкодувати. Та смерть дещо затьмарює його тутешнє буття.

– А сам батько не знає, не здогадується? – спитав я пошепки.

Він дуже переконливо покрутив головою.

– Не хвилюйтеся, – мовив притишеним голосом. – Наші пацієнти не здогадуються, не можуть здогадуватися

– Весь фокус полягає в тому, – додав, готовий на пальцях, уже піднятих, демонструвати його механізм, – що ми поточили час у зворотному напрямку. Маємо тут відставання у часі на певний інтервал, величину якого неможливо визначити. Вся справа у звичайному релятивізмі. Тут ще попросту батькова смерть не настала, та смерть, котра його спіткала у вашій вітчизні.

– У такому випадку, – сказав я, – батько зараз або вмирає, або й зовсім при смерті

– Не розумієте мене, – Готард відрік тоном поблажливої нетерплячості. – Відновлюємо тут минулий час з усіма його можливостями, а, таким чином, і з можливістю одужання.

НАЛЕЖИТЬ ДО ДЕМОНОЛОГІВ, з оцінки творчості Б. Шульца С. Віткевичем

Шульц-графік належить до демонологів... Справа тут не в демонічних персонажах (відьми, чорти), а в тому злі, що, по суті своїй, становить зворотній бік людської душі (егоїзм, який робить виняток лише для себе подібних, хижість, жадоба, хтивість, садизм, жорстокість, бажання влади, пригнічування тих, хто оточує), крізь яку лише внаслідок потужних зусиль проростають інші, благородніші якості, які, щоправда, у початковій формі можна помітити навіть у тварин.

СПЕЦИФІЧНЕ ЗАБАРВЛЕННЯ, з оцінки Б. Шульца Я. Ісаєвичем

Бруно Шульц, як і багато інших діячів, належить до культури поставстрійської, його першою (і, до речі, родинною) мовою була німецька, на польську він перейшов пізно.

...До української культури Шульц належить у тому сенсі, що український компонент надав специфічного забарвлення і тому українсько-польсько-єврейсько-російсько-австрійському комплексу, який розвивався на цій території.

Іван Франко у статті «Мої друзі-євреї» писав: «Галицьке гебрейство – це настільки самобутнє культурно-історичне й народно-психологічне явище, що його нелегко сприймати ані в зовнішніх, ані у внутрішніх параметрах, оскільки кожен воліє вбачати в ньому таку фізіономію, яка вимірюється водночас різноманітними оцінками».

ВІН, БЕЗУМОВНО, НАШ, з оцінки Б. Шульца Л. Фінбергом

У кожній культурі є дві культури – елітарна і широко роздрукowana. Для української культури існує дві перспективи: одна – вважати української культурою таку, що пов'язана лише з етнічними українцями, інша, домінантна, – поступова інтеграція в українську культуру надбань різних народів, етнічних культур, що існували на цій території. Такі люди як Тарас Возняк, Іван Дзюба, Євген Сверстюк, Вадим Скуратівський, вважають безумовно приналежною до української культури, творчість Гоголя й Булгакова, Бруно Шульца і Пауля Целяна та ін.

..Він наш, але він також і польський, і єврейський. І ці культури не повинні змагатися за його приналежність: творчість автора, що збагачує кілька культур, є свідченням його універсальності.

Що стосується зникнення фресок із території України, скажу лише, що у благих цілей не може бути негідних засобів. ...Це неодноразово доведено історією.

ГОСПОДЬ СПОЧИВАЄ, з есе У. Глібчук «Холод у самісінькому серці спеки»

Хто провокує наше честолобство залишитися поміж Шульцових рядків? Чи не сам Шульц? А якщо ми й справді наступили на хвіст таємниці? О так, нам би дуже хотілося бодай зачепити той хвіст... Проте не будемо надто суворими до себе. Шульц теж не вважав за крамолу «дофантазувати» за автора.

Той, про котрого інколи пишуть як про закомплексованого, ледь не аутичного чоловічка, насправді був оригінальним спокусником. ...Великий «ересіарх» крамолів, що творитиме навіть тоді, коли Господь захоче спочити.

...Письменник прийняв рішення вийти з іудейської громади: шлюб з католичкою міг відкрити дорогу у ширший світ. ...У більш-менш ліберальній Сілезії заборонили католицький шлюб іудея Шульца з полячкою Шелінською. Так і не створивши сім'ю, вони розійшлися. Поповзли чутки, що наречену відтрутила специфічна сексуальність Бруно. Не певна, що саме це стало причиною розриву. Просто атмосфера того передвоєння набрякла втому, а їхні почуття були надто блідими для боротьби за себе. ...Незважаючи на високу всепроникну поезію, вигадку й фантазію, твори Шульца лишаються на диво холодними. Навіть коли він проникає у самісіньке серце спеки...

ВШАНОВУЄМО ПАМ'ЯТЬ, з кореспонденції О. Зьобро «Drohobych.eu» – мистецтво крізь призму простору Бруно Шульца»

Вшанувати пам'ять митця та ще раз наголосити на унікальності його творчості, що належить до шедеврів світового мистецтва, вирішили художники із Польщі, України та Німеччини, які організували міжнародну акцію «Drohobych.eu». Виставка робіт її учасників відкрилася у молодіжному клубі-галереї, на Ференца Ліста, 2.

Ініціатором та ідейним натхненником проекту виступила польська сторона – громадська організація Rerum Nowarum, яку підтримали Львівська обласна ліга інтелектуальної творчості та Experiment e.V. (Німеччина, Бонн).

У рамках мистецького проекту в Дрогобичі відбулося дев'ять майстер-класів для всіх бажаючих дітей, під час яких вони вчилися графічній техніці, рисунка вугіллям, монотипії, малювали спільні панно, побували на пленарних виїздах та отримали урок мультиплікації.... На виставці експонується по одній роботі кожної дитини.

Виставка приїхала до Львова, далі поїде у Варшаву (Польща), а в жовтні помандрує у Бонн (Німеччина), звідки знову повернеться до Дрогобича, де зберігатиметься у фондах місцевого музею.

ЯНЧАРСЬКИЙ Чеслав

ЕКСПРЕС-ЖИТТЄПИС, найважливіші ціхи біографії
Національний статус, що склався у світі: польський.
Дитячий письменник.
З шляхтянської родини.
Народився 2 вересня 1911 р. в с. Грушвиці Волинського
воєводства Польщі (нині – Рівненський район Рівненської
області України).
Помер 19 травня 1971 р. в м. Варшаві Польської Народної
Республіки (нині – Республіка Польща).
Навчався на природничо-математичному факультеті
Львівського і факультеті польської філології
Варшавського університетів.
Працював ведучим на радіо, кореспондентом низки

дитячих видань, редактором тижневика «Місь» (з 1957).

Член літературних угруповань «Волинь», «Околиця Поетів».

Лауреат літературної премії м. Варшава (1958), нагороди Голови Ради Міністрів ПНР (1960).

Ліриці притаманна делікатність образів та чуттєва тональність, особливо – у сповнених простотою пейзажних мініатюрах.

Наш земляк – автор поетичних книг «Акварель» (1933), «Блакитна хустинка» (1936), «Викрій аркуша» (1957), «Глечик та джерело» (1960), «Вірші з натури» (1966), «Портрет з гілля та зілля» (1970).

Його перу також належать віршовані оповідання «Як Войтек став пожежником» (1950), «Нотки цвіркуна» (1957), «Де мешкає казочка» (1958), цикл «Про Ведмедика-вухастика» (1960-70).

Твори Я. перекладені болгарською, вірменською, голландською, латвійською, німецькою, російською, румунською, сербо-хорватською, словацькою, французькою мовами.

В СРСР існував діалог «Нові друзі Ведмедика Вухастика».

Серед друзів та близьких знайомих Я. – З. Рихлицький, З. Гінчанка, С. Свяцький, Й. Чехович, З. Александрова, В. Іванюк та ін.

СИВОЧОЛЕ МАЛЯ, з творчого кредо Ч. Янчарського

Аби цікаво писати для малюків письменнику має сам залишатися дитиною.

«ХОДИМО З НАМИ», з оповідання Ч. Янчарського «У крамниці іграшок»

Це було в крамниці іграшок. На полицях сиділи і стояли плюшеві ведмедики.

Був серед них один ведмедик, який давно сидів в своєму куточку.

Інші ведмедики вже потрапили до хлоп'ят і вийшли з посмішкою на вулицю. А на цього ведмедика ніхто не звертав уваги, може тому, що він сидів у куточку.

З кожним днем ведмедик засмучувався все більше: йому ні з ким було гратися. І від засмучення одне вушко у нього відвисло.

«Не біда, – сам себе утішав ведмедик. – Якщо мені в одне вухо тепер влетить казка, то з іншого вуха вже не вилетить. Відвисле вушко не пустить»

Якось ведмедик угледів на своїй полиці червону парасольку. Схопив її в лапки, розкрив і хоробро стрибнув донизу. А потім вибрався тихенько з крамниці. Спочатку він злякався, надто багато було народу на вулиці. Проте коли йому зустрілися двоє дітей, Зося і Япек, страх у нього пройшов. Хлоп'ята усміхнулися ведмедикові. Яка це була усмішка!

- Кого шукаєш, ведмедику? – поцікавилися дітлахи.
- Я шукаю дітей.
- Ходімо з нами.
- Ходімо! – зрадів ведмедик.

І вони попрямували гуртом.

ВУХАСТИК, з оповідання Ч. Янчарського «Друзі»

Перед будинком, де жили Яцек і Зося, був дворик. Головним в цьому дворіку був пес Кручек. А потім там ще жив рудий Півник.

Коли ведмедик вийшов перший раз до двору погуляти, до нього негайно підскочив Кручек. А потім підійшов і Півник.

– Добридень! – сказало ведмежа.

– Добридень! – сказали вони йому у відповідь. – Ми бачили, як ти прийшов з Яцеком і Зосею. А чому у тебе вухо відвиснуло? Слухай, а як тебе звати?

Ведмедик розповів, що вийшло з вушком. І сильно хвилювався. Бо не мав імені.

– Не переживай, – сказав йому Кручек. – А то й друге вушко відвисне. Ми зватимемо тебе Вухастиком. Ведмедиком Вухастиком. Згоден?

Ведмедикові ім'я дуже сподобалося. Він сплеснув лапками і сказав:

– Тепер я Ведмедик Вухастик!

– Ведмедик, Ведмедик, познайомся, це наш Зайчик.

Зайчик щипав травичку.

Ведмедик побачив відразу два довгі вуха. А потім мордочку, яка кумедно ворушилася.

Зайчик злякався Ведмедика, стрибнув і зник за огорожею.

Але потім йому стало соромно і він повернувся.

– Дарма лякаєшся, Зайчику, – сказав йому Кручек. – Познайомся з нашим новим другом. Його кличуть Ведмедик Вухастик.

Вухастик поглянув на довгі пухнасті вуха Зайчика і зітхнув, подумавши про своє відвисле вушко.

Раптом Зайчик сказав:

– Ведмедику, яке у тебе гарне вушко...

МАВПОЧКА З АФРИКИ, з статті «Статеве виховання дошкільників» на u-io.com

Приходить час, коли діти наполегливо шукають відповіді на запитання: «Звідки з'явився маленький братик? Звідки беруться діти?»

Це нерідко викликає у батьків сум'яття: їм здається, що дитина дуже швидко розвивається і цікавиться тим, що їй знати ще зарано.

Перш ніж відповідати на такі запитання, потрібно поцікавитися у дитини, чому їй захотілося про це дізнатися. Іноді виявляється, що малюка хвилює зовсім не те, як він з'явився на світ. Дитина хоче дізнатися, звідки вона приїхала на цю вулицю чи до будинок, в якому мешкає.

Ось Толя поцікавився у батька:

– Звідки я узався?

Батько довго і плутано пояснював, і хлопчик, зрештою, завершив розмову сам, заявивши:

– А ось мавпочка приїхала з Африки.

Справа в тому, що перед цією домашньою розмовою в дошкільному закладі читали оповідання Чеслава Янчарського «Ведмедик Вухастик у дитячому садку»...

ФОНТАН НА ПІОТРОВСЬКІЙ, з повідомлення «Пам'ятник Ведмедикові Вухастіку з'явиться в Польщі» на Podroze.onet.pl

Популярний польський ведмедик «з опущеним вушком», герой книжок і вечірніх телеказок, незабаром стане однією з визначних пам'яток Лодзі. Пам'ятник Ведмедикові Вухастіку з'явиться в Юзевському пасажі на Піотровській вулиці.

Ідея увічнити персонаж Чеслава Янчарського з'явилася під час одного з ефірів на місцевому радіо. Спочатку вирішили обмежитися зіркою на Піотровській вулиці, але потім було вирішено створити пам'ятник-фонтан, будівництво якого розпочнеться наступного року, а відкриття відбудеться навесні.

Пам'ятник буде представлений у вигляді колеса діаметром близько 20 метрів, в центрі якого скульптор помістить Ведмедика Вухастика в компанії друзів: Поросят, Зайчика і собаки Кручека – кожен менше метра заввишки, аби діти могли фотографуватися з улюбленими героями.

Ведмедикові Вухастика цього року виповнюється 50 років. Він з'явився на світ в 1957 р. Його «батьки» – письменник Чеслав Янчарський і художник Збігнев Рихлицький.

Дебют Вухастика відбувся в журналі «Миша», який був добре відомий в 1980-і роки, як і книжки про його пригоди.

МОЯ ПОДОРОЖ ДО ДИТИНСТВА, зі спогадів Т. Коломієць

Обожнювала в дитинстві – та й зараз час від часу – перечитую оповідання Чеслава Янчарського про Ведмедика Вухастика.

І ось під час генерального прибирання перед Новим роком в чергове наткнулася на улюблену казку. Книжка така старенька, потерта і місцями розмальована. Цілу годину картинку розглядала. Думаю, що під час чергових відвідин Музи я підсвідомо творила улюблений образ.

Жахливо захотілося зшити м'яку іграшку. Полазивши кілька тижнів інтернетівськими форумами і блогами, надивившись на чудових і майже живих м'яких ведмедів, набравшись ідей і мужності, я, нарешті, зважилася. Для першого досвіду зупинилася на найпростішому ведмедику. І 3 січня, вперше в новому році узявши до рук голку, почала шити (як наповнювач використала синтепон). Причому уручну – старовинна швейна машинка вкотре уперлася.

Коли повністю зшила тільце, у ведмедикові мені здалося щось дуже знайоме, хоча остаточний образ ніяк не хотів вимальовуватися. Я вирішила себе не мучити і закінчити роботу через декілька днів. І раптом після чергового погляду на клишоногого, звернула увагу, що одне вушко у нього мовби опущене.

Ну, просто вилитий Ведмедик Вухастик! І я закінчила його оформляти буквально за сорок хвилин.

ЧИТАЦЬКИЙ ФАВОРИТ, з обговорення теми «Читаємо дітям. Що?» на sm.aport.ru

Уже розпирає від кількості інформації, якою треба терміново починати ділитися, але все-таки буду порціями:

Так ось, зараз фаворит – «Пригоди Ведмедика Вухастика» Чеслава Янчарського.

Зміст

БАЛЕЙ Степан (Стефан-Максим) Володимирович

БЕЙЗИМ Ян

БОРОВСЬКИЙ Тадеуш

БУРДЗІНСЬКИЙ Венантій Андрійович

ВІНЦЕНЗ Станіслав Феліксович

ВОЛОШИНОВСЬКИЙ Юліан Йоахимович

ГОНСІУРОВСЬКИЙ Фелікс Вікентійович

ГОРОДЕЦЬКИЙ Лешек Дезидерій Владислав Владиславович

ГОЩИНСЬКИЙ Северин
ВОРЦЕЛЬ Станіслав Габріель
ГРОТТГЕР Артур Янович
ДАШИНСЬКИЙ Ігнаци Фердинандович
ДЖЕВЕЦЬКИЙ Степан Карлович
ДОМБРОВСЬКИЙ Ярослав
ДУНЕЦЬКИЙ Станіслав
ЄЖИ ЛЄЦ Станіслав
ЗАЛЕСЬКИЙ Вацлав Міхал
ЗАРЕМБСЬКИЙ Юліуш
ІВАНОВСЬКИЙ Євстахій Дезидерійович
ЗЕЛІНСЬКИЙ Фадей (Тадеуш) Францевич
ІВАШКЕВИЧ Ярослав Болеславович
КОЖЕНЬОВСЬКИЙ Аполло Теодорович
КОЖЕНЬОВСЬКИЙ Юзеф Віцентійович
КОЛЛОНТАЙ Гуго
КОНРАД Джозеф
КОРВІН-ПЕТРОВСЬКА Марія Габріель Вінцентівна
КРУШЕВСЬКИЙ Микола В'ячеславович
КУРИЛОВИЧ Єжи
ЛЕМ Станіслав
ЛЕПКИЙ Богдан Сильвестрович
МИХАЛЬСЬКИЙ Євген Йосипович
ОЛІЗАР Густав-Генрік-Атанази Пилипович
ОЛІЗАР Нарцис Пилипович
ПАДЕРЕВСЬКИЙ Ігнаци Ян
ПАЧОСЬКИЙ Йосип Конрадович
ПОТОЦЬКИЙ Ян Йосипович
ПШЕБОРСЬКИЙ Антоній-Боніфацій Павлович
СКАДОВСЬКИЙ Микола Львович
СЛОВАЦЬКИЙ Юліуш Еузебіушевич
СОСНОВСЬКИЙ Єжи (Юрек)
ТРЕТЯК Юзеф
УЛАМ Станіслав Мартін
ФЕЛІНСЬКИЙ Алоїзій
ФЕЛІНСЬКИЙ Зигмунт Щенсни
ЧАЙКОВСЬКИЙ Михайло Іларіонович
ЧАЦЬКИЙ Тадеуш
ШИМАНОВСЬКИЙ Кароль
ШУЛЬЦ Бруно Якубович
ЯНЧАРСЬКИЙ Чеслав